

INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS
BIBLIOTECA FILOLÒGICA, L

ANTONI FEBRER I CARDONA

OBRES GRAMATICALS, I

Estudi introductori i edició a cura de
JORDI GINEBRA

BARCELONA
2004

OBRES GRAMATICALS, I

Antoni Febrer y Cardona.

L'obra completa d'Antoni Febrer i Cardona (Maó, 1761-1841) es compon, fins ara, dels volums següents:

- Volum I *Diccionari menorquí, espanyol, francès i llatí*, publicat per l'Institut d'Estudis Catalans l'any 2001 dins la «Biblioteca Filològica», amb el núm. XLII.
- Volum II *Obres gramaticals, I*, publicat per l'Institut d'Estudis Catalans l'any 2004 dins la «Biblioteca Filològica» amb el núm. I, que comprèn les obres:
- *Principis generals de la llengua menorquina.*
 - *Observacions sobre la llengua menorquina per mitjà d'una anàlisi del pròleg del pronòstic de l'any 1811.*
 - *Observacions del doctor Parpal sobre l'ortografia menorquina.*
- Volum III *Versions teatrals*, publicat per Publicacions de l'Abadia de Montserrat l'any 2004 dins la «Biblioteca Marian Aguiló» amb el núm. 36.

INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS
BIBLIOTECA FILOLÒGICA, L

ANTONI FEBRER I CARDONA

OBRES GRAMATICALS, I

Estudi introductori i edició a cura de
JORDI GINEBRA

BARCELONA
2004

Febrer i Cardona, Antoni, 1761-1841

Obres gramaticals. — (Biblioteca filològica ; 50) ([Obra completa d'Antoni Febrer i Cardona] ; 2) Bibliografia

ISBN 84-7283-747-5. — ISBN 84-7283-748-3 (coll.)

I. Ginebra, Jordi, ed. II. Bastardas i Parera, Joan III. Institut d'Estudis Catalans

IV. Títol V. Col·lecció: Biblioteca filològica (Institut d'Estudis Catalans) ; 50

VI. Col·lecció: Febrer i Cardona

1. Menorquí — Gramàtica

804.99(467.52)-5

La coordinació d'aquest projecte és a càrrec de Joan Martí i Castell, president de la Secció Filològica, de Jordi Carbonell, membre de la mateixa secció de l'IEC, i de Josep Vidal Hernández, coordinador científic de l'Institut Menorquí d'Estudis. La publicació d'aquest volum ha estat a cura de Joan Bastardas, membre de l'Institut d'Estudis Catalans

Aquesta edició és una col·laboració de l'Institut d'Estudis Catalans, la Universitat de les Illes Balears i l'Institut Menorquí d'Estudis

Estudi introductori i edició: Jordi Ginebra

Direcció de la publicació de l'obra completa d'Antoni Febrer i Cardona: Maria Paredes

© Institut Menorquí d'Estudis

© Institut d'Estudis Catalans i Institut Menorquí d'Estudis, per a aquesta edició

Primera edició: octubre de 2004

Tiratge: 500 exemplars

Text revisat lingüísticament per l'Oficina de Correcció i Assessorament Lingüístics de l'IEC

Compost per Víctor Igual, SL

Imprès a Limpergraf, SL

ISBN (obra completa): 84-7283-748-3

ISBN (volum segon): 84-7283-747-5

Dipòsit Legal: B. 40160-2004

Són rigorosament prohibides, sense l'autorització escrita dels titulars del *copyright*, la reproducció total o parcial d'aquesta obra per qualsevol procediment i suport, incloent-hi la reprografia i el tractament informàtic, la distribució d'exemplars mitjançant lloguer o préstec comercial, la inclusió total o parcial en bases de dades i la consulta a través de xarxa telemàtica o d'Internet. Les infraccions d'aquests drets estan sotmeses a les sancions establertes per les lleis.

TAULA

ESTUDI INTRODUCTORI	7
1. Preliminar	9
2. La crisi del canvi de segle	10
3. L'itinerari d'un gramàtic	12
4. Les fonts teòriques i els autors de referència dels <i>Principis generals de la llengua menorquina</i>	20
4.1. La filologia catalana en temps de Febrer i Cardona	20
4.2. Les fonts franceses	22
5. El model de llengua. La intervenció del gramàtic	27
6. Consideracions finals	30
7. Els manuscrits que editem. Comentaris i criteris de transcripció	31
8. Referències bibliogràfiques	33
I. PRINCIPIS GENERALS DE LA LLENGUA MENORQUINA	37
Prefáci	41
Alfabèts en diferents caràcters	45
De la Lectúra	47
Lectúra ab sóns separáds	61
Lectúra ab sóns uníds	64
Poesía	70
Tractad de la Prosódia. Ô de las Lletas, y de la Pronúncia	79
Gramática menorquina. De l'Etimología de las Paráulas	92
Tractad de l'Ortografía	174
Primèra párt. De las Figúras qui servexen en l'escriptúra	175
Segòna párt. De las diferènts nótas de la Puntuaciò	182
Tercèra párt. De l'Ofici y us de las lletas. ô de las lletas qui corresponen â cáde tèrme	186

II. OBSERVACIONS SOBRE LA LLENGUA MENORQUINA PER MITJÀ D'UNA ANÀLISI DEL PRÒLEG DEL PRONÒSTIC DE L'ANY 1811	199
III. OBSERVACIONS DEL DOCTOR PARPAL SOBRE L'ORTOGRAFIA MENORQUINA	209
ÍNDIX GENERAL	219

ESTUDI INTRODUCTORI

1. PRELIMINAR

En aquest primer volum de l'obra gramatical catalana d'Antoni Febrer i Cardona (Maó, 1761-1841), editem els *Principis generals de la llengua menorquina*, de 1804; les *Observacions sobre la llengua menorquina per medi d'una anàlisi del pròleg del Pronòstic de l'any 1811*, que considerem del mateix 1811, i les *Observacions del Dr. Parpal sobre l'ortografia menorquina*, un manuscrit que recull els textos d'un debat ortogràfic privat entre Antoni Parpal i Antoni Febrer i Cardona, que ara per ara no hem pogut datar. Tots tres textos es publiquen per primera vegada.

En les pàgines que segueixen es descriuen i valoren aquestes obres i s'intenta emmarcar-les en el context històric i cultural adequat. L'objectiu final és que els lectors es puguin fer una idea precisa del significat del treball de Febrer i Cardona com a gramàtic de la llengua catalana, i que això els faciliti la lectura o consulta dels textos que editem.

No fem cap presentació de la vida i obra d'Antoni Febrer i Cardona. L'estudi introductori de la recent edició del *Diccionari menorquí, espanyol, francès i llatí*, a cura de Maria Paredes, ens en dispensa (Paredes, 2001). Per a més dades es pot recórrer al llibre de la mateixa autora que és avui l'obra de referència com a estudi global de la figura de Febrer i Cardona (Paredes, 1996).¹ Per a una valoració de conjunt dels treballs dels darrers anys sobre la cultura menorquina del XVIII (a l'entorn principalment de Joan Ramis i de Febrer i Cardona) s'ha de recórrer a Solervicens i Moll (2000). Pel que fa a la dedicació de

1. També cal que expressem aquí el nostre agraïment a Maria Paredes per la seva disponibilitat quan hem necessitat que ens ajudés en aquest treball, i perquè sense la seva pacient —però constant— insistència encara seria un simple propòsit.

Febrer a la gramàtica i a l'ortografia, els autors que se n'han ocupat, a més de Paredes, són —deixem de banda les referències breus en obres generals— Jordi Carbonell (1961, 1971-1972, 1994), Mila Segarra (1985), Antoni-Joan Pons (1992) i Jordi Ginebra (1992, 1996a, 1996b). En relació amb el llibre *L'obra gramatical d'Antoni Febrer i Cardona (1761-1841)* (Ginebra 1996a), pot ser orientador comentar que l'hem fet servir com a guia principal per redactar aquest estudi introductori, però que hi ha temes tractats al llibre que aquí no toquem, i que, en canvi, aquí incorporem alguna dada i alguna reflexió que no apareixen al llibre.

2. LA CRISI DEL CANVI DE SEGLE

A l'alba del segle XIX —i durant un període que, delimitat esquemàticament, comprèn el darrer terç del segle XVIII i el primer del XIX—, la cultura d'expressió catalana coneix una nova crisi. Una crisi de referents estètics, de patrons literaris i, en una dimensió més profunda, de fonaments ideològics i polítics. Una crisi que, lògicament, afecta el vehicle per mitjà del qual es manifesta aquesta cultura: la llengua. El model literari tradicional, la *scripta* de l'edat moderna, resulta que envelleix de cop.

La crisi genera desorientació i demana respostes. En l'àmbit de la llengua, i recurrent també a un certa simplificació, es pot dir que es configuren quatre respostes bàsiques. Uns quants autors, en primer lloc, es giren cap a la llengua parlada i en fan —en uns casos amb voluntat programàtica i en d'altres, més espontàniament, perquè no hi veuen cap altra sortida— pauta i model de l'expressió escrita. És el que August Rafanell (1995) ha denominat l'«emergència dels dialectes» en la llengua literària catalana. En segon lloc es produeix també una resposta reactiva: la dels qui rebutgen els nous camins i s'aferren a la tradició mirant de recompondre'n les restes. Entre els gramàtics, el representant més notable d'aquesta posició és Josep Pau Ballot. En tercer lloc, molts dels escriptors i intel·lectuals dels sectors econòmicament i políticament dominants —o que aspiren a ser-ho— abandonen, amb actitud contundent i de vegades amb proclames solemnes, l'ús de la llengua catalana i trien com a codi d'expressió escrita el que els sembla més carregat de futur: la llengua espanyola. Seran personatges provinents d'aquest grup els qui, uns quants anys després, com a resultat de les tensions i contradiccions derivades de la seva presa de posició, aixecaran l'estendard de la Renaixença.

Finalment, hi ha escriptors i gramàtics que aprofiten la crisi per articular propostes reformistes i modernitzadores, propostes que en la seva formulació extrema arriben, de vegades, a l'experimentalisme lingüístic i literari. Sovint els autors d'aquesta línia d'actuació són també sensibles a la realitat viva de la

llengua parlada, que integren selectivament a les seves propostes reformadores. Entre els gramàtics, els representants més destacats d'aquesta posició, tant pel volum de la seva obra gramatical i ortogràfica com per la singularitat i consistència de les seves propostes, són Joan Petit i Aguilar i Antoni Febrer i Cardona.²

A la Menorca del començament del segle XIX la crisi de què parlem presenta segurament perfils especials. D'una banda, la voluntat d'incorporació dels escriptors menorquins de la segona meitat del segle XVIII als corrents il·lustrats i neoclàssics europeus ja havia constituït, en certa manera, una resposta pròpia, oberta i modernitzadora, a la crisi de models culturals, estètics i lingüístics que afectava totes les terres de parla catalana. De l'altra, la incorporació de l'illa a la Corona espanyola truncava dràsticament la progressió d'aquesta «alternativa menorquina», i posava la cultura pròpia en una fase propera al col·lapse, accentuant d'una manera espectacular el contrast entre la modernitat del projecte cultural setcentista —d'aquesta primera resposta a la crisi— i la inanitat que va provocar l'adhesió als referents socioculturals i lingüístics espanyols.³

L'activitat intel·lectual d'Antoni Febrer i Cardona es desenvolupa precisament durant aquest període d'esllanguiment del projecte cultural il·lustrat dels escriptors menorquins i de progressiva subordinació a l'espai mental netalement espanyol. Per aquest motiu, si la seva obra gramatical, que és la que ara ens interessa, pot ser d'una banda adscrita, en el marc general de la cultura catalana del moment, al corrent reformista i modernitzador que aspira a donar una resposta de futur a la crisi del model de llengua literària, de l'altra, circumscrita a les coordenades de la Menorca del primer terç del segle XIX, sense deixar de representar el que acabem de dir, constitueix alhora, paradoxalment, la manifestació d'un programa de reforma lingüística del passat. D'un passat immediat, encara poc o molt operant, però que comença a esvaïr-se molt ràpidament. Febrer, doncs, treballa, tot sol, construint un projecte gramatical que no podia ser vist pels seus contemporanis menorquins, sobretot a mesura que passaven els anys, sinó com un projecte impossible. És per això que l'apel·latiu *el solitari de Maó*, amb què sovint els estudiosos —inspirant-se en el que s'utilitza per parlar de Mayans— s'han referit a Febrer, és un apel·latiu precís i adequat.

2. Sobre el que hem dit en aquest paràgraf i en els anteriors, vegeu RAFANELL (1995), ROSSICH (1989, 1990) i GINEBRA (1992).

3. Sobre la llengua, la literatura i la cultura a la Menorca del segle XVIII —i sobre la progressiva liquidació d'aquesta cultura en les primeres dècades del segle XIX—, vegeu CARBONELL (1961, 1964, 1967, 1968, 1971-1972, 1977), MELCHOR (1997), MURILLO (1992), Antoni-Joan PONS (1991, 1995), Antoni-Joan PONS i Josefina SALORD (1987, 1991), Josefina SALORD (1987, 1990) i Maite SALORD (1987). També els treballs de Paredes ja esmentats.

3. L'ITINERARI D'UN GRAMÀTIC

Febrer i Cardona va signar els *Principis generals de la llengua menorquina* el 1804, passats ja els quaranta anys. Els *Principis generals* són una obra madura i curosament elaborada, i fa l'efecte que és el resultat d'uns quants anys de treball. Tot i així, no tenim informació concreta sobre la dedicació de Febrer a la gramàtica abans d'aquesta data. Sabem que l'any 1801 i el mateix 1804 va corregir escrits de Gaspar Cardona, i això permet pensar que ja era una persona coneguda a Menorca per la seva inclinació a l'estudi de la llengua. D'altra banda, el codi ortogràfic que estableixen els *Principis* ja havia regit l'adaptació al català que Febrer havia fet de la *Prosòdia* del pare Álvarez el 1800. No és temerari pensar, doncs, que els *Principis* són una primera culminació d'anys de reflexió i de feina.

Els *Principis* constitueixen un curs mitjà de llengua catalana referida especialment a Menorca, en el qual Febrer estableix un codi ortogràfic reformador i racionalista i estructura un model de llengua modern. Aquest codi ortogràfic i aquest model general de llengua ja no canviarà en els seus treballs gramaticals posteriors. L'obra va adreçada a la joventut, com a part d'un projecte educatiu general fonamentat en l'humanisme il·lustrat d'orientació cristiana. El treball ocupa un total de 172 pàgines (exclosos l'índex i la portada) i està organitzat de la manera següent. Després del prefaci i de la presentació de l'alfabet en diferents caràcters, hi ha un primer capítol dedicat «A la lectura» —un capítol propedèutic amb un sil·labari, un devocionari i una tria de poemes—, un segon capítol sobre prosòdia —sobre les lletres i la pronúncia de les lletres—, un tercer capítol intítulat «Gramàtica menorquina» —amb els tradicionals apartats dedicats a l'*etimologia* i a la sintaxi— i un últim capítol sobre ortografia.

Febrer devia tenir interès a publicar el seu treball al més aviat possible. Per documentació posterior se sap que no defugia el debat al voltant de les qüestions que tractava en les seves gramàtiques, i que desitjava que li fessin arribar comentaris i crítiques. L'edició dels *Principis* havia de ser, així, un mitjà per difondre el seu pensament gramatical i ortogràfic i per estimular l'intercanvi d'opinions. A més, l'obra s'orientava a l'educació de la joventut, i és lògic pensar que això només seria possible si realment arribava a la impremta. Un passatge dels *Principis* testimonia aquesta intenció de Febrer de publicar-los: «No obstant, cómo nosáltnes no nos hágiem proposad de donar aquí sinò las règlas generáls de la gramática no nos entretendrêm ab aquestas alteraciõns, ô règlas particulars; reservánt-nos el parlár-ne en una áltra gramática, qui contendrá els Principis generáls y particulars de la llèngua menorquina; *sèmpre y quánd el públic tenguie la bondad d'aplaudir aquest trabáll.*» [subratllat nostre] (p. 195). Els mots de Febrer també fan explícita una inquietud que sembla que l'acompa-

nyaria tota la vida: la inquietud de no estar plenament segur que la seva dedicació a la gramàtica interessava de debò a la societat menorquina. El passatge transcrit, a més, fa saber que, contràriament al que n'hem dit fins ara, l'any 1804 ja havia concebut la idea de redactar, com a obra complementària, els *Principis generals i particulars de la llengua menorquina*, una gramàtica de nivell superior que completaria molt més endavant.

El fet és que Febrer no va editar llavors els *Principis*, i que no seria fins set anys més tard, el 1811, que la conjuntura es devia mostrar més favorable a la idea de fer-los arribar a la impremta. Mentrestant, l'escriptor menorquí va redactar dues gramàtiques franceses —una de més elemental, els *Principis generals de la llengua francesa*, i una de superior, els *Principis generals i particulars de la llengua francesa*, totes dues datades al 1807— i va treballar intensament en el projecte de formació del diccionari (Paredes, 2001, p. LXI). No sabem si la promulgació, l'any 1810, de la llei de la llibertat d'impremta hi va tenir alguna cosa a veure —o si n'hi va tenir l'imminent nomenament de Febrer com a vocal per Menorca a la Junta Superior de les Balears—, però el fet és que l'autor dels *Principis* degué pensar que havia arribat el moment de publicar l'obra, i que va fer sortir al *Semanario de la Isla de Menorca* un text que anunciava l'edició del treball:

Se abre subscripcion á una gramática Menorquina intitulada: *Principis Generals de la llengua Menorquina*; en la qual los que quieran saber por principios la lengua menorquina, encontraran un Método facil para aprender á leer, hablar y escribir esta lengua; pues los conducira por grados desde el Alfabeto al conocimiento de la Pronunciacion, de la Gramática y de la Ortografía (*apud* Pons, 1992, p. 59).⁴

Tot i així, la inseguretat sobre l'interès real que suscitarien els *Principis* persistia (i potser n'era una prova que l'impressor no volia arriscar-se a fer la inversió inicial):

Los que quieran subscribirse, lo haran en casa del Impresor, que entenderá esta impresion de su propia cuenta, siempre que el número de Subscriptores sea bastante para pagar los gastos. Por lo que espera que el público se interesará para tener una Gramática en nuestro idioma, y que todos los que puedan se subscribirán para que pueda tener efecto su impresion. Pero si alguno quisiese hacer esta impresion de su cuenta, se le será cedido graciosamente el manuscrito por parte del Autor (*apud* Pons, 1992, p. 63).

4. El text de l'anunci ha estat reproduït també, parcialment, a PAREDES (1996, p. 95), GINEBRA (1996, p. 22) i en la fitxa 982 del repertori de MARCET i SOLA (1998, p. 395).

La inseguretat, de tota manera, no devia ser encara certesa, perquè no li va impedir mostrar-se moderadament optimista i prometre que, si l'obra tenia bona acollida, havia previst la possibilitat d'editar també els *Principis generals i particulars* (en l'elaboració dels quals, doncs, ja hi devia haver treballat poc o molt):

Pero si los menorquines desean saber estas reglas particulares [els principis particulars que no apareixen als *Principis generals*], y quieren subscribirse en número suficiente para pagar el gasto de la impresion, que será como el doble de la que ahora se anuncia, se dará igualmente á la imprenta esta otra Gramática completa, que contendrá todos los Principios generales y particulares de la Lengua Menorquina (*apud* Pons, 1992, p. 63).

Malgrat les esperances de Febrer, els *Principis generals* es van continuar quedant al calaix, i aquell 1811 només va aconseguir publicar un *Eczerçici d'el Via Crucis*, l'única obra seva que va veure mai impresa. El fracàs no el degué desanimar del tot. Com que un dels obstacles per a la publicació dels *Principis* era que no existia cap motllo d'impremta per al signe *ll* amb què Febrer representava la palatal lateral, l'any següent, residint a Mallorca com a vocal de la Junta Superior, es va fer fabricar un motllo especial, com recordaria temps després:

Tota la dificultat que trobáren ab axó algúnas persónas intelligénts consistía en que no hi havia tál caráctér en las impréntas. Per axó es que quánd jó me trobáva â Pálma, vátg encomanar que me fèssien un nóu mólllo, qui me costá un dúro, y quátre lliúras d'aquest caráctér, duas lliúras de caráctér romá, y duas de bastardillo, qui me costáren dos dúros més; y las têng encáre nóvas, per si â cás vè l'ocasió de fèr imprimir algúna cósa (Febrer i Cardona, 1821, p. 2).

D'aquesta manera Febrer superava una de les barreres que li impediéren imprimir els *Principis*, i mantenia l'esperança de publicar-los. Una esperança que, com veurem després, va continuar viva com a mínim fins al 1824.

El mateix any que va intentar publicar la gramàtica, va redactar —si més no, suposem que va ser aquest any— les *Observacions sobre la llengua menorquina per medi d'una anàlisi del pròleg del Pronòstic de l'any 1811*, un altre dels textos que editem aquí. Les *Observacions* són un escrit de quatre pàgines que conté seixanta-dues notes crítiques breus a la llengua, analitzada ratlla per ratlla, del pròleg del *Pronòstic* publicat a Maó el 1811.⁵ Desconeixem de moment les circumstàncies que van generar aquest text. No sabem si es tracta de

5. No hem pogut consultar cap exemplar de l'opuscle analitzat per Febrer. Jordi CARBONELL (1964, p. 18) escriu que els pronòstics es van publicar anualment a Menorca almenys de 1776 a 1837. L'estil que presentava la llengua d'aquests textos devia ser semblant al dels pronòstics de Mallorca. Per a això darrer, vegeu SIMÓ (1979).

comentaris redactats a petició d'algú, si Febrer els va escriure a iniciativa pròpia però amb la idea de fer-los arribar al públic o a algun destinatari privat (potser fins i tot amb el propòsit de mostrar la necessitat de publicar la seva gramàtica), o si són simplement notes personals de treball.

En els judicis que fa Febrer del text que analitza es mostra meticulós i exigent i molt sever amb les incoherències. La major part d'aquests judicis afecten punts d'ortografia —la referència és sempre la doctrina ortogràfica establerta als *Principis generals*—, però també n'hi ha que afecten la morfologia, la sintaxi i el lèxic, i n'hi ha que ens informen del seu punt de vista sobre qüestions molt concretes no tractades en altres treballs seus. Així, és només per aquest text que sabem que Febrer acceptava la forma protètica *heu* del clític *ho* —per bé que la volia sense *h*—, ja que no hi fa cap referència ni als *Principis generals* ni als *Principis generals i particulars* (alhora, l'absència de referències en aquestes obres ens indica que, en qualsevol cas, considerava *ho* forma preferent per a la llengua escrita). També és només gràcies a aquest escrit que ens ha arribat l'opinió de Febrer sobre el règim verbal de *cansar*: el gramàtic menorquí condemna «Qui no es cansa en treballar» i comenta que el verb «demàna *de* y no *en* després de si» (p. 233).

Un aspecte d'interès d'aquest escrit és que mostra fins a quin punt el *Diccionario catalan-castellano-latino* d'Esteve, Bellvitges i Juglà (com se sap, publicat en dos volums el 1803 i el 1084) s'havia convertit en el diccionari català de referència per a Febrer (més endavant, les notes lexicogràfiques i altres textos de Febrer continuaran confirmant aquest extrem). Alhora —i sense que hi hàgim de veure cap contradicció—, alguna de les referències a aquest diccionari —almenys si les contrastem amb les dues al·lusions que hi havia als *Principis generals*— fa evident l'ús «estratègic» que Febrer en fa: l'addueix com a autoritat quan les solucions coincideixen amb les que ell proposa, i no el té en compte quan en divergeixen.

Finalment, el paràgraf amb què Febrer tanca el text il·lustra una vegada més la seva preocupació intensa i sincera per la qualitat de la llengua dels seus contemporanis:

¡Pód haver-hi dóns res més deploráble, que veurer la nóstra llèngua desfiguráda d'aquest módo en los escritos public's! ¿Quína llum póden treurer de semblánts eczèmples aquells qui no hán estudiad per principis? no áltre sinó imitar els matèxos erròrs. ¿Y quin concèpte se pód formar d'un pòble qui escriu tant mál la sèua llèngua? el més miserable (p. 236).

Quan Febrer va tornar de Mallorca després d'exercir com a vocal de la Junta Superior de Balears —no se sap exactament el temps que s'hi va estar, però sembla que no més enllà del 1814 (Paredes, 1996, p. 29-32 i 38-39)—, degué continuar revisant els *Principis generals*. Sabem que hi va continuar treballant poc o molt perquè, com va fer notar Antoni-Joan Pons (1992, p. 59), hi ha

a la pàgina 164 una referència a la *Nueva ortografía de la lengua mallorquina* d'Antoni M. Cervera, que es va editar l'any 1812.

Poc després, el 1816, va ser nomenat director de l'Escola de Primeres Lletres de Maó (Paredes, 1996, p. 42; [deu ser a causa d'un lapsus que Paredes, 2001, p. xvi, dona com a data de nomenament el 1815]). No és clar si realment Febrer va arribar a exercir aquest càrrec. Va renunciar-hi ben aviat, però no va ser substituït fins al 1819 (Paredes, 1996, p. 42). L'interès d'aquest nomenament —a part que és un indicatiu del prestigi que tenia a Maó— prové del fet que ens condueix a demanar-nos si Febrer es devia plantejar la possibilitat d'aplicar realment a l'escola el seu projecte d'ensenyament de la gramàtica menorquina. Sembla, d'una banda, que hauria estat lògic que fos així, ja que, com hem dit, els *Principis* són una obra pensada expressament per a la docència escolar. Però d'altra banda les pistes que tenim fan pensar que les coses van anar d'una altra manera. Poc abans de ser nomenat director de l'Escola, l'ajuntament de Maó li havia encarregat que, juntament amb Joan Ramis i Vicenç Papelcudi, elaborés un pla d'estudis per a la nova escola del municipi. Entre altres aspectes que ara no ens interessin, els tres comissionats tractaven el pla de les matèries que caldria ensenyar, entre les quals es referien a la gramàtica llatina, la retòrica i la gramàtica espanyola (vegeu Paredes, 1996, p. 286-288, que reproduïx el pla). No s'hi feia cap al·lusió a l'ensenyament de la gramàtica de la pròpia llengua, ni a la conveniència que la instrucció es fes, ni que fos parcialment, en menorquí. És cert que segurament la situació política no permetia fer un plantejament obert d'implantació de la docència de la gramàtica catalana, i també és cert que, com que el pla no el signava exclusivament Febrer, podia haver passat que algun dels altres dos autors l'hagués convençut de la inoportunitat de plantejar una cosa que no s'adeia amb les noves directrius educatives oficials. Ara: tot i així no deixa de resultar una mica sorprenent que ni tan sols s'hi fes una referència breu, ni que fos, per exemple, per indicar, com a estratègia pedagògica —d'acord amb el pensament de Febrer—, que la docència en l'idioma propi i l'ensenyament «per principis» de la llengua dels alumnes facilitava enormement l'adquisició de les altres llengües. Sobretot si tenim en compte que només devia fer quatre o cinc anys que a l'escola pública de Maó encara s'utilitzava, per a l'ensenyament del llatí, un llibre de text en català, el *Nou methodo per aprendre la llengua llatina* d'Antoni Portella (Pons, 1992, p. 52). I si tenim en compte, a més, que una part dels textos que Febrer havia traduït al català durant la primera dècada del segle —la *Prosòdia* del pare Álvarez, les faules de Fedre, Ciceró, Virgili— eren textos que l'any 1810 l'ajuntament de Maó havia instituït com a textos docents per a l'escola municipal (Pons, 1992, p. 52-53).

En qualsevol cas, potser tot plegat no fa sinó confirmar el que ja hem anat suggerint en les pàgines anteriors: l'ambiciós projecte educatiu febrerí, que tenia com a columna vertebral l'ensenyament i dignificació de la pròpia llen-

gua, va ser bastit en un moment de canvi polític radical, just quan a Menorca començava a fer-se evident la impossibilitat d'implantar-lo. La resistència de Febrer a dirigir l'Escola de Primeres Lletres i la inexistència de referències a la llengua dels menorquins en el pla d'estudis de 1816 potser no són sinó senyals d'incomoditat —de desacord i de resignació— davant el nou panorama polític, cultural i educatiu que es perfilava.

Malgrat tot (i amb independència de la interpretació que finalment donem a l'episodi al qual ens acabem de referir), el fet paradoxal és que Febrer va continuar dedicant esforços i energies al treball gramatical, en part com si les constriccions polítiques i socials, cada vegada més evidents, no comptessin (o potser amb l'esperança que canviarien). Segurament no és posterior a aquest moment el tercer dels textos que editem. Les *Observacions del Dr. Parpal sobre l'ortografia menorquina* és el títol d'un manuscrit en què hi ha copiats els textos del que degué ser, com hem dit, una controvèrsia ortogràfica privada entre Febrer i Cardona i Antoni Parpal. La lletra és de Febrer i, per tant, hem de suposar que el gramàtic menorquí devia copiar en net els textos de l'un i de l'altre, en l'ordre en què s'havia desenvolupat l'intercanvi d'opinions. En primer lloc hi ha un text de Parpal, que debat qüestions relatives a l'ús de les lletres g i x i a la representació escrita de les prepalatals. Si la lletra, com hem dit, és de Febrer, l'ortografia no: Febrer degué copiar l'escrit de Parpal respectant-li les opcions ortogràfiques. A continuació trobem una breu «Respósta â n'aquesta primèra Observació d'el D^r. Parpál», escrita amb l'ortografia de Febrer. Tot seguit hi ha una «Segòna Observació» de Parpal, que és una rèplica a la resposta de Febrer. L'ortografia torna a ser la del text de la primera observació de Parpal. Tanca la sèrie una resposta de Febrer, extensa, «â la segòna Observació» del seu oponent. En total, doncs, hi ha dos textos de Parpal i dos de Febrer.

Desconeixem les circumstàncies i la data d'aquest debat ortogràfic. Pel que fa a l'oponent de Febrer (al manuscrit només es parla de «D^r. Parpal»), sembla que l'hem d'identificar amb Antoni Parpal, metge maonès que havia format part de la Societat Maonesa —hi va ingressar el 22 d'octubre de 1778—, i que Antoni-Joan Pons i Josefina Salord conjecturen que devia haver nascut entre 1745 i 1755 (Pons i Salord, 1991, p. 21). No en tenim gaires més dades, però Joan Ramis, al seu *Varones ilustres de Menorca*, de 1817, el ressenya com a «médico, que honró su facultad con mucha pericia y superiores conocimientos» (*apud* Paredes, 2001, p. xxviii), comentari que podria fer pensar que el 1817 ja era mort.⁶

6. Josep Miquel Vidal, atenent una consulta personal, ens diu que Parpal devia haver nascut entre 1750 i 1755 (probablement el 1753 o el 1754), i que no se sap quan va morir, tot i que hi ha constància documental que cap a 1814 encara era viu. (Aprofitem per agrair-li la informació.) En el llibre del mateix Vidal sobre el Protomedicat de Maó hi ha alguna referència més a PARPAL (1998, p. 23, 48, 56 i 78).

La polèmica no és anterior a l'any 1803, ja que en un dels paràgrafs Febrer esmenta el *Diccionario catalan-castellano-latino* d'Esteve, Bellvitges i Juglà, el primer volum del qual, com hem dit abans, es va publicar aquell any. Pel que fa a les circumstàncies, ja hem dit que no en sabem res. Potser el debat es va desencadenar després d'haver llegit Antoni Parpal algun dels passatges dels *Principis generals*, o com a conseqüència d'alguna consulta feta per Febrer. Hi ha algun element del text, però, que fa pensar que Parpal no havia llegit els *Principis*. Per exemple, Parpal escriu que és del parer d'abandonar l'ús de la lletra *x* per codificar la seqüència de sons consonàntics que representa en mots com *axioma*, *taxa*, *examen* o *exemple*, i que s'estima més usar-hi les dues lletres *cs* o *gs*. Com que Febrer era de la mateixa opinió, resultaria estrany que el comentari de Parpal hagués estat provocat per la lectura dels *Principis*. Si Parpal els havia llegit, devia haver vist que Febrer ja pensava com ell, i per tant probablement no n'hauria dit res, o almenys no hauria deixat de comentar que estava d'acord amb Febrer. Hem de fer la mateixa reflexió en relació amb el passatge dedicat a lletra *x* de mots com *explicar*. Parpal escriu: «Es llatanisme escriurer *explicár*, *exposár*, *studiár*, *scena*, en lloch de *esplicar*, *esposar*, *estudiar*, *cena*.» Si el metge maonès havia consultat els *Principis*, l'observació era sobrerera, per tal com als *Principis* ja s'hi deia que era millor escriure *esplicar* i deslliurar-se, per tant, de la pauta del llatí en aquest punt. Podríem fer la hipòtesi, doncs, que, si Parpal no havia llegit els *Principis*, els seus textos són anteriors a la redacció d'aquesta obra. I que si, com hem dit, no poden ser d'abans de 1803, han de ser de 1803 o de 1804, any de conclusió dels *Principis generals*. (És clar que de tota manera es tracta d'una hipòtesi molt feble, perquè Parpal podia haver escrit sobre ortografia catalana sense saber res de l'obra que Febrer havia redactat.)

En qualsevol cas, el text de les *Observacions* té interès, per més d'una raó. En primer lloc perquè ens fa conèixer el nom —i uns textos— d'un altre personatge de l'època interessat en qüestions d'ortografia catalana, i això sols ja és valuós. A més, podríem fer la hipòtesi que Parpal representa poc o molt, en matèria de llengua, la sensibilitat dels membres de la Societat Maonesa, més grans que Febrer, i que per tant el debat pot ser vist com el contrast entre un punt de vista més tradicional —tot i que tampoc tradicionalista— i el punt de vista, més innovador, del traductor menorquí. D'altra banda, l'argumentació està ben travada, i ens il·lustra sobre el to —cap dels dos no es deixa convèncer— i sobre el desenvolupament —fonamentat en l'analogia de les grafies en el cas de Parpal, i en la pronúncia en el cas de Febrer— dels raonaments ortogràfics del moment. Finalment, permet confirmar petits detalls del pensament lingüístic de Febrer (i, per descomptat, és tot el que tenim sobre les idees lingüístiques de Parpal), alguns dels quals devien ser compartits per la major part dels escriptors menorquins de l'època. Així, és interessant llegir que —amb independència de l'explicació que hi donin— tots dos autors consideren

que l'articulació africada de la palatal d'un mot com *Roger* —pròpia del parlar espontani de Menorca— constitueix un tret connotat negativament, impropï de la llengua formal. O, en un altre ordre de coses, és interessant que en un comentari Parpal al·ludeixi a una característica del menorquí «qui no la tenen en altra província», mostrant així de passada que sabia que l'idioma dels menorquins era el d'una comunitat més gran.⁷

Entre els anys 1815 i 1821 Febrer degué treballar en l'elaboració dels *Principis generals i particulars de la llengua menorquina*, tot i que és probable que ja se n'hagués ocupat des d'abans, atès que, com hem vist, la idea de redactar aquesta obra és, com a mínim, de 1804. Va acabar aquests *Principis*, segons s'indica al manuscrit, el 1821, i poden ser considerats, per tant, un treball de maduresa (Febrer ja tenia seixanta anys). Tenim uns quants documents que ens ajuden a conèixer l'estat d'ànim, les preocupacions i les inquietuds de Febrer després d'haver conclòs els *Principis generals i particulars*. Una carta al comte d'Aiamans del 3 de juliol del mateix 1821 permet saber que tenia esperances d'imprimir l'obra, i que desitjava que li fessin arribar comentaris i observacions sobre els preceptes gramaticals que havia establert. I una nova carta del 1824 al mateix corresponsal confirma la mateixa esperança i el mateix desig.⁸ (Ens ocuparem amb més de detall d'aquestes cartes, dels dos textos que les acompanyaven —la *Resposta a alguns dubtes sobre els principis generals i particulars establerts en la gramàtica menorquina* i les *Notes sobre la pronúncia i l'ortografia menorquina*, que completen la bibliografia febreriana coneguda avui sobre gramàtica i ortografia catalanes— i de la relació entre Febrer i el comte d'Aiamans en la introducció del segon volum de l'obra gramatical catalana de Febrer, que aplegarà, a més dels *Principis generals i particulars de la llengua menorquina*, aquests altres dos escrits.)⁹

Sembla que Febrer confiava que el comte d'Aiamans l'ajudaria a aconseguir que la gramàtica s'edités a Palma, perquè a Menorca ja no ho veia possible. No sabem si Josep Togores hi va fer res. Les dades de la carta de 1824 constitueixen per ara la darrera informació que, en vida de l'autor, tenim sobre els treballs gramaticals de Febrer, sobre la seva voluntat de publicar-los i sobre la seva inquietud per contribuir a l'establiment d'una norma coherent i innovadora per a la llengua catalana. Fins a la seva mort, que encara trigaria disset

7. Una feina que hi ha per fer és investigar per mirar d'obtenir més dades biogràfiques d'Antoni Parpal, i per descobrir si va escriure res més.

8. Les dues cartes van ser editades per Jordi CARBONELL (1961, p. 212-214).

9. Per a la relació entre Josep Togores, comte d'Aiamans, i Febrer i Cardona cal consultar Jordi CARBONELL (1971-1972), Joan MAS i VIVES (1994) i Maria PAREDES (1996). Per a les idees del comte d'Aiamans en matèria de llengua, MAS i VIVES (1994-1995). La seva obra poètica ha estat aplegada per aquest darrer estudiós (TOGORES, 1995).

anys a arribar, el solitari de Maó va continuar treballant en silenci, dedicat a la traducció i a la lexicografia, potser somiant que un dia la negror dels núvols deixaria entreveure alguna clariana.

4. LES FONTS TEÒRIQUES I ELS AUTORS DE REFERÈNCIA DELS *PRINCIPIS GENERALS DE LA LLENGUA MENORQUINA*

4.1. LA FILOLOGIA CATALANA EN TEMPS DE FEBRER I CARDONA

El pas del segle XVIII al XIX no constitueix pas un moment històric dels més pobres pel que fa a reflexions, estudis i propostes que tenen com a objecte la llengua catalana. En part per causa de la crisi cultural a la qual ens referíem al començament d'aquest estudi; en part com a conseqüència d'estímuls ambientals de l'Europa de l'època —fixació dels codis nacionals, preocupació per l'extensió de l'educació i de la formació gramatical—, i en part per la creixent acció política d'imposició de l'espanyol —que, com fa notar Mas i Vives (1999, p. 10), en exigir l'elaboració d'obres que comparaven el català i el castellà per difondre aquest darrer idioma, creava segurament una certa adhesió a la llengua pròpia i la feia tema de debat—, la llengua catalana va atraure l'atenció de pedagogs, acadèmics i homes de lletres.

Si ens cenyim, per exemple, als vint anys que s'estenen entre 1790 i 1810 —el període que va veure néixer l'activitat gramatical de Febrer i Cardona—, el balanç no és irrisori. L'any 1791 Antoni Alegret va pronunciar, a la Reial Acadèmia de Bones Lletres de Barcelona, dos parlaments sobre l'idioma català, l'*Oración gratulatoria* i el *Discurso sobre la lengua catalana*. L'any següent, el mateix autor, a la mateixa tribuna, dissertava sobre les diferències entre l'ortografia catalana antiga i moderna, Josep Mudarra hi llegia una memòria sobre l'origen del català i Antoni Francesc de Tudó un discurs sobre la llengua catalana. Entre 1792 i 1793 una consulta del valencià Anselm Dempere a la Reial Acadèmia de Bones Lletres origina una controvèrsia epistolar sobre prosòdia catalana. El darrer d'aquests dos anys Gabriel Casanova, en l'*Oración gratulatoria* d'ingrés, fa un repàs de la història de l'idioma. El 1795 la mateixa corporació acull la lectura d'un informe d'Antoni Elies i Robert sobre els autors i documents que poden conduir a la confecció d'una gramàtica catalana, informe que dóna notícia, així, del que s'ha de considerar el primer projecte acadèmic institucional de redacció d'un tractat gramatical del català. El 1796 Joan Petit i Aguil·lar escriu la seva gramàtica catalana —la versió continguda al manuscrit intitulat *Dicciologia catalana*—, i es desferma la coneguda polèmica sobre ortografia catalana al *Diario de Barcelona*, amb la participació de Ballot i, pel que sembla,

de Petit i Aguilar mateix. Durant els anys 1796 i 1797 consta que la Sociedad Económica Mallorquina de Amigos del País intenta promoure l'elaboració d'un diccionari mallorquí-espanyol, i que mira d'obtenir el manuscrit *del Diccionario mallorquín, castellano y latín* de Joan Facund Sureda. El 1800 Josep Bellvitges llegeix a la Reial Acadèmia de Bones Lletres de Barcelona la memòria *Porque tratados de ortografía, o por quales medios se arregló en lo antiguo el método de escribir en catalan*. El 1802 Jovellanos, que havia estat reclus a Mallorca, planteja la necessitat d'elaborar una gramàtica mallorquina adreçada als infants, i fa un esborrany de constitució d'una acadèmia mallorquina per redactar un diccionari i una gramàtica. El 1803 es desferma una nova polèmica periodística sobre ortografia, ara a les planes del *Diario de Valencia*, protagonitzada per Manuel Joaquim Sanelo i Joan Baptista Escorigüela. I el mateix 1803 apareix el primer volum del *Diccionario catalan-castellano-latino*, promogut per Fèlix Amat i publicat a nom d'Esteve, Bellvitges i Juglà. L'any següent es publiquen els *Principis de la lectura menorquina* de Joaquim Pons i Cardona, que Manuel Rodríguez envia a la Reial Acadèmia de Bones Lletres, la qual n'encarrega un judici crític a Ignasi Torres Amat. El mateix any Vicenç Giralt disserta a la Reial Acadèmia de Bones Lletres sobre els idiomes que s'han parlat a Catalunya. Un any després l'esmentat Ignasi Torres Amat redacta una memòria sobre ortografia catalana. I el 1805 és també l'any de conclusió del *Silabario* de Sanelo. El 1809 Marc-Ignasi Rosselló tramet a Josep Togores, perquè la revisi, una ortografia mallorquina que li han fet arribar. Si estirem una mica el període, hi podrem incloure la *Nueva ortografía de la lengua mallorquina* d'Antoni M. Cervera, editada el 1812, i la gramàtica de Ballot, començada a publicar el 1813.¹⁰

Quins d'aquests treballs i projectes coneixia Febrer? Quina opinió en tenia? En una de les cartes que va adreçar a Josep Togores afirmava que no havia tingut cap guiatge per a la seva feina, afirmació que, per considerar-la correcta del tot, caldria matisar una mica. Deixant ara de banda el guiatge que va representar el recurs a les gramàtiques franceses de Restaut i De Wailly, qüestió de la qual ens ocuparem a l'apartat següent, és evident que algunes de les obres que tractaven de la llengua catalana li van ser útils. Uns quants d'aquests treballs presentaven una orientació reformista en algun aspecte —el *Diccionario catalan-castellano-latino*, per exemple, era innovador en punts d'ortografia (cosa que més endavant provocaria la censura de Ballot)—, i això sols ja devia constituir un precedent, ni que fos relatiu als plantejaments generals, que l'impulsava a treballar en la línia renovadora que es proposava.

Sabem que Febrer va utilitzar molt el diccionari d'Esteve, Bellvitges i Juglà, no sols com a diccionari de referència per al seu treball lexicogràfic sinó

10. La informació sobre la major part de les obres, referències i projectes que hem esmentat en aquest paràgraf pot obtenir-se de MARCET i SOLÀ (1998).

també com a referent per a les seves propostes ortogràfiques, tant si hi estava d'acord com si les desestimava. Als *Principis generals* l'esmenta en dues ocasions (en una d'aquestes ocasions ho fa dues vegades), a propòsit de l'ús de la dièresi damunt la *u* en mots com *consequència* (Febrer discrepava d'aquesta pràctica perquè l'atribuïa a influència espanyola) i a propòsit de la representació de la lateral geminada. A les *Observacions sobre la llengua menorquina per medi d'una anàlisi del pròleg del Pronòstic de l'any 1811* hi ha nou referències a aquesta obra. A les *Observacions del Dr. Parpal sobre l'ortografia menorquina*, una (també l'esmenta en altres escrits posteriors).

Una altra obra que Febrer va consultar és la *Nueva ortografía de la lengua mallorquina* d'Antoni M. Cervera, tot i que no li va poder servir pas per a la primera redacció dels *Principis generals* perquè encara no havia estat publicada. Febrer hi va incorporar més tard una referència, discrepant, també a propòsit de la representació de la lateral geminada. La tercera obra catalana que va tenir en compte és la gramàtica de Ballot, que de tota manera tampoc no va utilitzar sinó més endavant. També tenia un exemplar dels *Principis de la lectura menorquina* de Joaquim Pons i Cardona, del mateix 1804. Malgrat les notables coincidències entre aquesta obra i els treballs de Febrer, el gramàtic menorquí no hi va fer mai cap al·lusió.

Ignorem si Febrer va arribar a conèixer algun dels treballs llegits a la Reial Acadèmia de Bones Lletres de Barcelona, o si va tenir notícia d'altres estudis o projectes. En qualsevol cas, si l'autor dels *Principis generals de la llengua menorquina* va consultar, com hem vist, les obres dedicades al català que es van publicar llavors i es va beneficiar de l'ambient reformista que es respirava en certs cenacles de la cultura catalana, també és cert que la seva concepció del treball gramatical i els seus judicis sobre llengua i ortografia es mostren perfilats i segurs ja des de ben al començament. De fet, encara que va expressar més d'una vegada que sentia la necessitat d'acollir comentaris crítics, pel que sabem avui, quan n'hi van arribar —els d'Antoni Parpal i els del comte d'Aiamans— no li van fer canviar gens punts de vista ni opinions. En realitat, les fonts d'on havia obtingut el guiatge bàsic no eren pas fonts catalanes. Van ser els gramàtics francesos del *bon usage* els qui van furnir-li les eines i l'orientació principals. Es tracta d'un punt que tractarem tot seguit.

4.2. LES FONTS FRANCESSES

Com se sap, a l'Europa del segle XVIII, primerament i principalment a França, es descabdella, sota els auspicis de la Il·lustració, un moviment de dignificació de les llengües vulgars que intensifica notablement la inquietud ortogràfica i gramatical dels educadors i erudits. Les lamentacions a propòsit de

la falta de rigor en l'ús de la llengua són constants. Malgrat la tradició del *bon usage*, un gramàtic com Féraud es queixava «que souvent le même mot se trouve écrit de cinq ou six manières différentes par les différens Auteurs» (*apud* Seguin, 1972, p. 49). André Chervel (1977) ha explicat molt lúcidament com la gramàtica escolar que es consolida cap a finals del XVIII és fruit d'una obsessió dels educadors i els gramàtics per l'ortografia.

Aquest moviment de dignificació dels vulgars té relació amb la preocupació per universalitzar la cultura i l'educació, preocupació que promou l'accés dels idiomes vernacles a àmbits tradicionalment reservats al llatí. D'aquesta manera s'impulsa la traducció dels textos bíblics a les llengües europees, la redacció de compendis de ciència en vulgar, l'elaboració de síntesis del saber humanístic en aquests idiomes. I es valora cada vegada més l'aprenentatge de llengües estrangeres —fora de França, sobretot del francès— per conèixer la nova ciència que es fa en vulgar.

En l'àmbit concret de l'ensenyament, el corrent de dignificació dels idiomes vulgars té, fonamentalment, dues manifestacions: l'embat contra l'ús del llatí com a llengua vehicular per aprendre aquesta mateixa llengua, i la implantació de l'estudi de la gramàtica de les llengües vulgars. Alguns humanistes del Renaixement ja havien defensat l'ús de les llengües maternes en l'ensenyament, però va ser sobretot amb motiu de la publicació del *Nouvelle Méthode pour apprendre facilement et en peu de temps la langue latine* (1644), de Claude Lancelot, i de la *Grammaire générale et raisonnée* (1660), d'Antoine Arnauld i el mateix Lancelot, que es va donar l'empenta fonamental per a la docència del llatí en vulgar i per a la docència del vulgar, per tal com en aquestes obres s'atorgava una fonamentació teòrica a allò que defensaven alguns intel·lectuals només per raons pràctiques. La insistència que la llengua era un reflex del pensament i que, per tant —i malgrat la diversitat aparent—, hi havia uns principis generals comuns a tots els idiomes, i la idea que en l'ensenyament calia anar d'allò que era conegut a allò que era desconegut justificava que hom se servís de la llengua pròpia per estudiar el llatí i, fins i tot, que hom estudiés abans la gramàtica de la llengua pròpia, ja que es considerava que durant aquest aprenentatge també s'adquirien els principis generals de la gramàtica, els quals farien més fàcil després l'adquisició de la gramàtica llatina.

Les tesis de Port-Royal van incidir primerament a França, i va ser durant el segle XVIII, gairebé sempre indirectament —a través d'autors i gramàtics francesos— que es van escampar per tota Europa, no pas sense trobar també resistència. Al segle XVIII molts autors van recórrer a la teoria dels principis quan escriviem gramàtiques de les llengües vulgars, justificant així la seva feina: calia estudiar la gramàtica de la pròpia llengua «per principis», ja que d'aquesta manera s'adquiria la teoria general que després feia més fàcil l'accés al llatí. Sobretot a França, no va ser estrany utilitzar la paraula *principis* per posar títol

a les gramàtiques. Així, Restaut publicava el 1730 els seus *Principes généraux et raisonnés de la grammaire françoise*, Girard editava el 1747 els *Vrais principes de la langue françoise*, De Wailly «convertia» la seva *Grammaire françoise* (1754) en uns *Principes généraux et particuliers de la langue françoise*; i els exemples es multipliquen: *Les vrais principes de la lecture, de l'orthographe et de la prononciation françoise* (1763) de Viard, els *Rudimens de la langue françoise et principes de grammaire* (1782) de Morel de Thurey o els *Principes de grammaire générale mis à la portée des enfans* (1799) de Silvestre de Sacy. Els mestres i educadors repetien la teoria dels principis, que va esdevenir un tòpic. L'expressió «Principis de la llengua francesa» apareixia fins i tot a l'informe previ del projecte de llei d'instrucció pública de Talleyrand de 1791. El títol de les gramàtiques de Febrer, així, no és sinó un ressò d'aquest clima general a França.¹¹

Aquesta concepció de la gramàtica i de l'ensenyament de la llengua va ser patrocinada per un pedagog tan influent en la França del segle XVIII com Charles Rollin —i tan influent en l'esperit que guiava el projecte educatiu de Febrer—, que escrivia al llibre *De la maniere d'enseigner et d'étudier les Belles Lettres* (després reeditat i conegut amb el títol de *Traité des études*) aquestes paraules:

Comme les premiers élémens du discours sont communs jusqu'à un certain point à toutes les langues, il est naturel de commencer l'instruction des enfans par les règles de la grammaire françoise, dont les principes leur serviront aussi pour l'intelligence du latin & grec, & parôîtront beaucoup moins difficiles & moins rebutans, puisqu'il ne s'agira presque que de leur faire ranger dans un certain ordre des choses qu'ils savent déjà quoique confusément (1777 [1726-1728], p. 6).

El gramàtic Restaut va voler seguir el suggeriment de Rollin, i va escriure els *Principes généraux et raisonnés de la grammaire françoise* pensant expressament en aquesta conveniència d'instruir els infants per mitjà de les regles —els principis— de la gramàtica francesa:

la méthode la plus courte & en même-tems la plus solide d'apprendre une langue, est de s'y préparer par une connoissance exacte & raisonné de ces principes généraux & particuliers, en les appliquant à la langue que l'on sait déjà per habitude [...].

En effet dès qu'un jeune homme, ou toute autre personne, possède par raisonnement ce que les langues ont de commun entre elles, & sait expliquer

11. Sobre el que diem en aquests paràgrafs vegeu GINEBRA (1996a). Sobre el ressò d'aquest clima pedagògic a València, RIDRUEJO (1996) i GARCÍA FOLGADO (2002).

dans la sienne par des définitions précises, tous les termes & toutes les difficultés grammaticales, que lui reste-t-il à faire pour passer à une langue étrangère, sinon de substituer de nouvelles expressions à celles dont il conoît déjà la valeur & la nature? Ce ne sera plus alors qu'un jeu de mémoire (1756 [1730], p. v-vi).

I, pocs anys després, els *Principes généraux et particuliers de la langue françoise* de De Wailly pretenien satisfer la mateixa necessitat:

Comme l'expérience vous a appris que les élémens et la plupart des règles du discours sont communs à toutes les Langues, c'est par les principes du François que vous commencez vos instructions. L'étude, par ce moyen, ne rebute pas les jeunes gens; parce que, pour leur apprendre les règles de la langue maternelle, il ne s'agit guère que de les rendre attentifs à des choses qu'il savent déjà confusément; et quand ils connoissent les principes de leur langue, il leur est aisé d'en faire l'application à celles de Rome et d'Athènes (1790 [1754], p. iv).

És en aquest context cultural i pedagògic que cal situar l'esperit que guiava el projecte educatiu febrerí i, en concret, la seva concepció del treball gramatical. Així, al prefaci dels *Principis generals* Febrer tradueix, pràcticament al peu de la lletra, les paraules que hem transcrit de Restaut:

el método més curt y en matèx tèms més sólíd d'apèndrer una llèngua, es de preparár-s'hi per médi d'un conèxemènt eczáct d'els sèus princípís generáls y particulárs, aplicánt-los â la llèngua qu'un já sáб per consuetud.

Y en efècte, luègo qu'un jove conèx lo que las llènguas tènèn de comú entr'ellas, y sáб esplicar ab la sèua própia, per médi de difiniciòns precisas, tots los tèrmes y totas las dificultads gramaticáls, ¿que li quèda â fèr per passar â una llèngua estrangèra, sinò substituir nóvas espressiòns â n'aqueílas de las quáls conèx já el valòr y la naturalèsa? No será já â las hóras sinò un jóg de memória (p. 44).

I és de Restaut que obtenia la idea de proposar l'ensenyament de la llengua pròpia a l'escola:

Il seroit aussi à souhaiter que cette étude de la langue françoise s'introduisît jusque dans les petites Écoles, où l'on se borne à donner aux enfans des principes de Religion, & à leur apprendre à lire & à écrire (Restaut, 1756 [1730], p. xix).

Perloque sería molt útil que l'estudi de la Llèngua Menorquina s'introduhís en las escólas de primèras lletras ahont per lo regular no s'enseña â los allòts sinò els princípís de la Religiò, ab el módo de lligir i d'escriurer (Febrer, p. 42).

Restaut i De Wailly són els gramàtics que proporcionen a Febrer la fonamentació i l'orientació del seu treball gramatical, i alhora els qui li forneixen l'aparell teòric per a la descripció i codificació de la llengua, que el gramàtic menorquí segueix amb fidelitat, molt sovint simplement traduint, tant als *Principis generals* com als *Principis generals i particulars*, el textos que li serveixen de pauta.¹² Amb tot, en el panorama de la gramàtica francesa del XVIII aquests dos autors, si bé representen, com hem dit, dos exponents —potser els més notables— d'aquesta activitat amb finalitats pràctiques, adreçada a una renovació de l'ensenyament i a l'establiment d'un model utilitari de llengua culta, també és cert que, des del punt de vista de la teoria gramatical, no els podem considerar pas representants del corrent més estrictament racionalista. La renovació que prové de Port-Royal produeix, en realitat, dos efectes de naturalesa diferent. D'una banda genera l'anomenada gramàtica general, crítica i logicista, que dona com a fruit un conjunt d'avenços teòrics —formulats per autors com Du Marsais, Beauzée, Girard, Condillac i altres— que constitueixen un progrés important en l'evolució de la ciència gramatical de l'època, als quals les gramàtiques d'avui deuen no pas pocs conceptes i taxonomies. De l'altra desemboca, com hem vist, en un programa de confecció de gramàtiques pràctiques de les llengües vulgars inserit en un clima pedagògic innovador, al qual el recurs a la idea dels «principis» atorga, en aquell moment, legitimitat i modernitat (al marge, doncs, que avui aquest programa ens sembli, entre altres coses, incomplet i ingenu). Restaut i De Wailly són gramàtics que treballen en aquesta segona línia, i les seves obres presenten, des del punt de vista teòric, una mixtura de racionalisme diguem-ne estratègic —sovint superficial i no del tot coherent— i d'empirisme utilitari enfocat a l'establiment de l'ús correcte de la llengua, del *bon usage*.¹³

En les gramàtiques de Febrer hi trobem també, per tant, les qualitats i les limitacions d'aquest enfocament. Febrer no és, així, un gramàtic generalista preocupat per la teoria lingüística en ella mateixa, sinó un autor que busca unes eines útils per a la fixació i explicitació d'un determinat model de llengua correcta. És també, doncs, com Restaut i De Wailly, un gramàtic del bon ús. El racionalisme de Febrer no és instrument al servei de l'anàlisi de l'estructura de l'idioma o de les relacions entre llengua i pensament, sinó bàsica-

12. Hi ha unes quantes mostres d'aquestes traduccions a GINEBRA (1996a), p. 53-56. Deixem ara de banda un enigma —que algun dia caldrà resoldre—, que és la raó per la qual Febrer només declarava el guiatge de De Wailly i, en canvi, silenciava el de Restaut. La teoria fonètica és l'únic àmbit en què Febrer es va apartar una mica d'aquests autors, per seguir la tradició de prosodistes llatins com Álvarez (GINEBRA, 1996a).

13. Sobre Restaut, vegeu CHEVALIER (1968, p. 635-649; 1996, p. 72-73) i SWIGGERS (1985). Sobre De Wailly, CHEVALIER (1968, p. 710-718; 1996, p. 85) i LEE (1989). Vegeu també GINEBRA (1996a, p. 46-53).

ment una eina per seleccionar materials i per prescriure regularitats i justificar-les. Aquesta posició és la posició canònica del gramàtic didàctic del XVIII francès, que en la seva obsessió per ordenar l'idioma i mostrar-lo apte acaba exercint una intervenció «racional» en el codi escrit, i «exigent» el dret a aquesta intervenció.

Ara: els gramàtics d'ús del XVIII francès també havien incorporat a les seves obres alguns dels elements del nou utilatge descriptiu que proporcionava la gramàtica general (encara que fos sense aprofundir-hi i amb poca coherència). Per tant, en la mesura que Febrer seguia Restaut i De Wailly, també incorporava a la gramàtica catalana els encerts conceptuals de les obres d'aquests autors. És per això que, des del punt de vista de l'estricta historiografia gramatical catalana, l'obra de l'escriptor menorquí representa un progrés en punts de teoria: divisió en l'àmbit del verb entre temps absoluts i temps relatius, inclusió del condicional en el mode indicatiu, distinció entre relatius especificatius i relatius explicatius, etc.

5. EL MODEL DE LLENGUA. LA INTERVENCIÓ DEL GRAMÀTIC

Les gramàtiques de Febrer no poden ser considerades, fins i tot sense veure en aquests adjectius cap connotació negativa, gramàtiques dialectals, dialectalistes o dialectalitzants. El propòsit dels seus textos no és descriure —a la manera de l'actual investigador en dialectologia— la varietat oral de la Menorca del segle XVIII (malgrat que el dialectòleg d'avui pot trobar-hi dades interessants), ni donar forma a un tràmit per resoldre problemes menors de comunicació local. El que presideix el treball de Febrer és, en primer lloc, la voluntat de codificar una llengua polivalent, tant des del punt de vista dels registres —però apta especialment, d'acord amb el seu ideal d'humanisme il·lustrat cristià, per als àmbits d'ús cultes—, com de la projecció territorial. I, en segon lloc, la voluntat d'organitzar, d'acord amb el racionalisme que el guiava, un sistema lingüístic ordenat, coherent i lògic.

En relació amb el primer punt cal que diguem que l'estratificació lingüística que Febrer estableix als *Principis generals* ja ha estat posada en relleu per la crítica. El gramàtic menorquí divideix la «pronúncia» (terme que en última instància designa l'ús de la llengua en general, i no pas sols la pronunciació) en «familiar y grâvê» (p. 101). La primera és la de «las convérsas, y el módo ordinári de parlar». La segona és la «que s'usa en los escritos, ô en los discúrsos sérios y en la poesía». Les regles que estableix Febrer «s'hán d'entèndrer de la pronúncia própia grâvê».

Pel que fa la projecció territorial, Febrer expressa la intenció d'arribar a tot el domini lingüístic ja al prefaci —la frase «Es dóns no unicamènt per els Me-

norquins, sinò també per els Mallorquins, Cataláns y Valencians, &c que jó hè treballad aquesta Gramática» ha estat una de les més citades— i, al marge de declaracions, aquesta intenció es fa també evident perquè, altrament, no tindrien sentit el comentaris sobre escriptors i gramàtics de fora de l'illa. Aquesta voluntat d'influir en tot el domini lingüístic és compatible amb la menorquinitat que predomina en el seu model de llengua —una menorquinitat enquadrada en la tradició escrita comuna— i amb el designador *llengua menorquina* que Febrer usa sistemàticament, que s'explica perquè es tracta de la varietat que tenia més a prop i coneixia més, i perquè la societat menorquina era la primera que podia interioritzar i avaluar sociolingüísticament el codi que proposava. D'altra banda, Febrer tenia tot el dret a apreciar més que cap altra la manera menorquina de parlar català i, per aquest motiu, a considerar que la «pronúncia pròpia» —la «natural y verdadera»— era la de la seva illa, i que la «particular» —«la que per corrupció úsa en cèrts tèrmes cáda víla en particular»— era la de les altres àrees catalanoparlants, com ara el Principat, on, a parer seu, es parlava «ab la bòca másse clòsa».¹⁴ Potser, a més, la convicció de l'excel·lència del parlar menorquí «grâvê» no era en aquell moment exclusiva de Febrer. Joan Ramis havia escrit, recollint el que devia ser una percepció estesa, que «no falta quien dice que en muchas partes [el català] no se habla con el gusto ni con el primor que en Menorca» (*apud* Pons, 1995, p. 492). I, fins i tot, no hem de rebutjar la idea que Febrer professés un cert orgull maonès —més encara que no pas menorquí—, idea que ens podrien suggerir exemples potser no innocents amb què als *Principis* s'il·lustra algun dels fenòmens gramaticals que s'expliquen: «Se parróquia de mahò tè molt mès ánimas que se catedrál de ciudadèlla» (p. 109); «Es pórt de mahò es el mès grán y mès segú de tota l'europa» (p. 109).

En segon lloc, com hem dit, presideix el treball gramatical de Febrer la voluntat d'organitzar, d'acord amb el racionalisme que el guia, un sistema lingüístic ordenat, coherent i lògic. Aquest racionalisme el converteix en innovador, ja que l'obliga a aixecar-se contra la tradició escrita de la llengua catalana, que arrossegava, com totes les tradicions escrites d'Europa, incoherències seculars (com passa encara avui). Febrer llavors reclama, com hem dit que fa el gramàtic d'ús del XVIII francès, el dret d'intervenir en la conformació de la llengua i d'impugnar, quan convé, la pràctica escrita. Als *Principis generals* ens trobem amb mostres abundants d'aquesta actitud: «Segòns aquesta règla, es molt imprópi escriurer per ecz: *vènguen, fossen, pensen*, &c axí *cóm fán algúns* [su-

14. És interessant saber que, com reporta Francesc BERNAT I BALTRONS (2003, p. 129), els mallorquins del segle XIX també opinaven que els catalans parlaven amb la boca tancada, percepció que, com suggereix aquest autor adduint també l'opinió de Febrer, potser era ja antiga i general a les Illes Balears.

bratllat nostre]» (p. 170); «axí no s'ha d'usar indistintament d'el simple ô d'el compóst, *cóm fán algúns*» (p. 216); «y es inútil añadir-li lletra alguna *cóm fán molts*, qui sólen escriurer: *Creixer, abáixar*» (p. 221); «axí *fán mal aquells qui escriuen*, per ecz: *rrun, honrra*» (p. 224); «[la lletra *h* després de *t*] no s'ha d'usar en l'escriptúra menorquina, *cóm fán algúns*» (p. 225); «d'aquí provè qu'algúnas persònas, *confonènt aquestas duas figúras* [...], vólen ô que s'hagien d'apostrofar totas las lletres qui es suprimexen en la pronuncia, ô que no s'apostroffie ningúna. *Peró no es difícil de fèr veurer el séu erròr*» (p. 201). I en l'anàlisi del *Pronòstic* de 1811 es rebla el clau: «Axó es escriure sens método» (p. 230).

L'ortografia és l'àrea en què aquest racionalisme innovador es fa més palès, perquè s'hi aplica més sistemàticament i, lògicament, resulta més vistós.¹⁵ El criteri del qual Febrer no es vol separar és el de l'establiment d'una correspondència biunívoca entre la pronúncia i la grafia. Això el porta, per exemple, a defensar —contra la pràctica més general— l'ús de la lletra *x* tota sola per representar la palatal fricativa sorda, i a rebutjar el dígraf *ix*, ja que llavors la lletra *i* serviria de «señal» (p. 222), i no és lògic que les lletres serveixin de vegades pròpiament de lletres i de vegades de senyals. Raonaments anàlegs el porten a adoptar els conjunts *cs* i *cz* en mots com *Alecsándro* i *eczámên* (p. 222), a rebutjar el dígraf *ig* a final de mot per representar la palatal africada, a acceptar la lletra *ñ* i a crear la *ll* per representar la lateral palatal. Aquest és, per exemple, el raonament que el fa desestimar l'ús de la lletra *b* en posició final de mot:

Es també supérflua la lletra *b* â la fi de la dicció, porque [...] es una d'aquellas lletres, qui no es pronuncian jamái sinò múdas; y axí es cóntre la vertadera ortografía que s'escriu, per ecz: *sech*, porque si ab la *c* sóla já es dóna â compendrer lo qu'es vól dir, es supérfluo añadir-hi aquella *b*. Â demès qu'es cóntre l'analogía, puisqu'es diu: *seca, secar*, &c sens *b* (p. 225).

Febrer apel·la a la «vertadera ortografía» (el criteri que no hi hagi lletres que no representen sons, ni sons representats per més d'una lletra) i a l'analogia: si escrivim *seca*, és lògic que escrivim *sec*, i no pas *sech*.

Precisament l'analogia és el principi racional que regeix l'organització de la morfologia (o, més en concret, del que podríem anomenar morfografia, és a dir, la manera de grafiar arrels i desinències), com declara explícitament a les *Observacions* [...] del *Pronòstic*: «L'Analogía d'els Nóms entr'el masculí y el

15. El sistema ortogràfic de Febrer ha estat estudiat per Jordi CARBONELL (1971-1972, p. 99-111), en primer lloc, i posteriorment amb més detall per Míla SEGARRA (1985, p. 117-129). Tots dos autors, però, d'acord amb el que era admès llavors, analitzen les propostes ortogràfiques dels *Principis de la lectura menorquina* com si fossin de Febrer.

femení demostra bastant clar els qui s'hán d'escriurer ab g ô ab áltra lletra. Per conseqüent, cóm en el femení s'escriu *antiga*, *antigas*, en el masculí també s'há d'escriurer, *antig*, *antígs*. &c» (p. 231).

Aquest racionalisme logicista, de tota manera, si bé, com hem vist, va portar Febrer al reformisme, no el va dur pas a trencar del tot amb la tradició (tampoc no ho hauria pogut fer perquè la teoria fonètica de què se servia l'obligava a partir sempre de l'escriptura). Es va mostrar respectuós amb alguns usos gràfics (per exemple amb la *h* inicial) i, en morfologia, va prestar atenció al fenomen de la irregularitat dels paradigmes verbals i va combatre, així, algunes regularitzacions analògiques. Al capdavant, el model de llengua de Febrer —un gramàtic del bon ús— no podia deixar de constituir-se a partir del diàleg amb la pràctica escrita culta de la seva època.

6. CONSIDERACIONS FINALS

Els treballs gramaticals d'Antoni Febrer i Cardona no sols han interessat els estudiosos de la cultura menorquina dels segles XVIII i XIX, sinó que han atret l'atenció dels historiadors de la llengua, dels gramàtics i dels lexicògrafs, els quals sovint han utilitzat dades proporcionades per Febrer o s'han referit a plantejaments, aportacions o punts de vista seus. Moltes vegades aquestes referències han hagut de ser indirectes o, en el millor dels casos, s'han basat en la consulta de fotocòpies que no sempre estaven en bones condicions. Per aquest motiu, estem segurs que la publicació dels *Principis generals de la llengua menorquina* i dels altres papers que editem, a més de contribuir a fer conèixer i valorar la figura d'Antoni Febrer i Cardona, serà de gran utilitat per al treball en filologia catalana en general i per a la recerca d'estudiosos d'àmbits tan diversos com la història de la llengua, la gramàtica històrica, la història de la lingüística, la gramàtica descriptiva, la sociolingüística històrica, la dialectologia, la lexicografia i la història de la normativa i de l'estàndard.

La cultura catalana, d'altra banda, no pot presentar una llista gaire extensa d'autors anteriors al segle XX que s'hagin dedicat a la descripció gramatical de la seva llengua, i això sols ja justificaria que prestem atenció rellevant als que hi van destinar esforços i energies. Si, a més, aquests autors, com en el cas de Febrer i Cardona, van reeixir a articular una obra que, amb les limitacions pròpies de les seves circumstàncies, es mostra sòlida i consistent, llavors ocupar-se'n és una exigència. Amb la publicació d'aquests papers, doncs, no es tanca l'estudi de l'obra lingüística de Febrer i Cardona, sinó que es posa a l'abast dels investigadors per a futures recerques.

7. ELS MANUSCRITS QUE EDITIONEM. COMENTARIS I CRITERIS DE TRANSCRIPCIÓ

Es conserva un únic manuscrit dels *Principis generals de la llengua menorquina*, que és el que correspon al núm. 10 de l'inventari de Paredes (1996, p. 101) i a la fitxa 860 del repertori de Marcet i Solà (1998, p. 354). Es custodïa a la biblioteca Victory de Maó. És un manuscrit autògraf, datat al 1804, que —com hem dit— conté com a mínim una addició posterior, de 1812. El text ocupa 173 pàgines (inclosa la portada) i 6 d'índex. La numeració de les pàgines exclou la portada i l'índex i arriba fins al 171, perquè hi ha un error i es numeren dues pàgines seguides amb el mateix número (el 82). La lletra és clara i la caligrafia pulcra. No hi ha obliteracions. Sembla un text preparat per ser imprès. (Per a altres detalls materials del manuscrit pot consultar-se l'acurada descripció de l'inventari de Paredes.) Degueren existir còpies d'aquesta obra, ja que en la correspondència de Febrer es diu que n'ha enviades a personatges de Mallorca.

D'acord amb el que ha establert la Comissió Editora de l'Obra Completa d'Antoni Febrer i Cardona per als treballs gramaticals de l'insigne menorquí, transcrivim el text respectant-ne l'ortografia, la puntuació, l'ús de majúscules i minúscules i les opcions morfològiques, lèxiques i sintàctiques. Les úniques modificacions que hi hem fet són les següents. L'índex elaborat per Febrer, que figura al final de l'obra, l'hem transcrit en l'índex general d'aquest volum. Els números de pàgina que hi figuren corresponen a la nostra edició, i no pas a les pàgines del manuscrit. Tot i així, tenint en compte que fins ara, lògicament, els *Principis* han estat citats pels estudiosos segons el números de pàgina del manuscrit, indiquem al cos de l'obra entre claudàtors aquests números, per facilitar, d'aquesta manera, la localització de referències i citacions.

Per fer més fàcil la lectura hem transcrit els exemples i els mots i lletres usats metalingüísticament, quan no formen part de taules o quadres, en cursiva, seguint l'ús d'avui. Els quadres que contenen lletres, síl·labes, paradigmes nominals i verbals i altres mots els hem redistribuït tipogràficament i els hem col·locat en taules. També hem eliminat les ratlles discontinües amb què Febrer separa de vegades els exemples. Les notes a peu de pàgina, per a les quals Febrer fa servir de crida, entre parèntesis, la lletra *a* o l'asterisc, les hem numerat segons el sistema actual. A la pàgina 42 del manuscrit hi ha subratllada la seqüència «Perque s'anomenan», que transcrivim sense subratllar. Hem eliminat els filets i altres signes de separació de text.

La llengua de Febrer, com s'ha dit, és molt fidel als seus preceptes ortogràfics i gramaticals i, en general, presenta una gran coherència (i, a més, és clara i fàcil de llegir). En algun cas de lectura dubtosa ens ha servit de guiatge per a la transcripció la consulta del *Diccionari menorquí, espanyol, francès i llatí*. Tot i

així, hi ha de tant en tant mots que no trobem ortografiats segons la pràctica general que segueix, contingència que hem d'atribuir més a un simple descuit o lapsus que no pas a vacil·lació. Hem optat per no corregir aquests «errors» (es tracta gairebé sempre de problemes relacionats amb els accents) i, per tant, no els hem adaptat a la seva normativa. Són mots com els següents (entre parèntesis hi posem la forma més general, que és també la que trobem —quan no és una forma verbal personal— al *Diccionari*): *apren* (*aprèn*), *aquí* (*aquí*), *com* (*cóm*), *despic* (*despic*), *discerniment* (*discernimènt*), *elegantment* (*elegantmènt*), *genero* (*género*), *jo* (*jó*), *hóme* (*hómè*), *menor* (*menòr*), *paraulas* (*paráulas*), *pare* (*páre*), *particip* (*particip*), *pintura* (*pintúra*), *sie* (*síe*), *so* (*só*), *substantiu* (*substantíu*), *suspensius* (*suspensíus*, que no apareix, però, al *Diccionari*), *traball* (*trabáll*, però al *Diccionari* no hi surt, sinó que hi surt *trabai*), *vertader* (*vertadèr*) o *vocal* (*vocál*). Hi ha expressions conjuntives o de naturalesa diversa que apareixen de vegades formant un sol mot (*perloque*, *mèstóst*) i de vegades no (*per lo que*, *més tóst*). També hem respectat aquestes petites incoherències. I també hem respectat la distribució de majúscules i minúscules, encara que de tant en tant contradiuen el que estableix Febrer mateix (per exemple, en una seqüència com «Se parróquia de mahò tè molt mès ánimas que se catedral de ciudadèlla»). Finalment, tampoc no hem modificat la puntuació del text, malgrat que també hi ha petites inconseqüències i descuits (només hem afegit, entre claudàtors, algun signe de puntuació).

El segon dels manuscrits que editem, les *Observacions sobre la llengua menorquina per medi d'una anàlisi del pròleg del Pronòstic de l'any 1811*, correspon al núm. 20 de l'inventari de Paredes (1996, p. 104) i a la fitxa 973 del repertori de Marcet i Solà (1998, p. 392) (hi figura, suposem que per error, al capítol de l'any 1810, i no al del 1811). Es custodia a la biblioteca Victory de Maó. No se'n conserven còpies ni versions. És un manuscrit autògraf, no signat ni datat. El considerem de 1811, atès que el text analitza un pronòstic imprès aquell any. Ocupa 4 pàgines de lletra molt atapeïda, però clara. Els criteris de transcripció que seguim són els mateixos que hem seguit per a la transcripció dels *Principis generals*. Febrer subratlla les paraules que són objecte de comentari, que nosaltres transcrivim en cursiva. Però la paraula *Apóstrofê*, que apareix tres vegades en cursiva, la transcrivim en rodona. A la nota 62 hi ha una ocurrència del mot *aquellas* escrita sense la titlla característica de Febrer. No l'hem modificat. En uns quants casos hem dubtat si determinades lletres apareixen en majúscula o en minúscula: les hem transcrit en minúscula. Finalment, l'interrogatiu i relatiu *quan* apareix en aquest text grafiat *quant*, solució estranya si tenim en compte que als *Principis* la solució sistemàtica és *quánd* (i que, si no ens hem equivocat en la revisió, en tots els *Principis* no hi ha ni un sol lapsus en relació amb això: mai s'escapa la grafia *quánt* —ni *quant*— si el que escau és *quánd*).

El tercer text que editem, les *Observacions del Dr. Parpal sobre l'ortografia menorquina*, correspon al núm. 74 de l'inventari de Paredes (1996, p. 119) i a la fitxa núm. 1988 del repertori de Marcet i Solà (1998, p. 661). El manuscrit es custodia a la biblioteca Victory de Maó. No se'n conserven còpies ni versions. No està signat ni datat (però, com hem indicat abans, no és anterior al 1803). És autògraf de Febrer, però el text no és tot original seu: la primera part és un escrit d'Antoni Parpal copiat per Febrer, la segona part és l'escrit de rèplica de Febrer, la tercera part és la còpia de la contrarèplica de Parpal, i la quarta part és una nova resposta de Febrer. El text ocupa en total 7 pàgines, no numerades (però en la transcripció indiquem els números de pàgina del manuscrit). La lletra és molt clara. Els criteris de transcripció que seguim són els mateixos que hem seguit per a la transcripció dels *Principis generals*. Febrer subratlla les paraules que són objecte de comentari, que nosaltres transcrivim en cursiva. També subratlla els passatges que són citacions de frases anteriors del seu oponent: en la transcripció no les subratllem sinó que les transcrivim entre cometes. Hem regularitzat també la crida de les notes a peu de pàgina (Febrer tanca les xifres que fan de crida entre parèntesis). Per facilitar la lectura del conjunt —i per si en el futur algun estudiós té necessitat de referir-se independentment als textos de Parpal— hem separat i numerat cada una de les quatre parts, indicant al títol si el text és de Febrer o de Parpal. La informació que donem apareix entre claudàtors. El segment del títol que queda fora dels claudàtors (en els títols de la segona, tercera i quarta part) és de Febrer.

8. REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

- BALSALOBRE, Pep; GRATACÓS, Joan [ed.] (1995). *La llengua catalana al segle XVIII*. Barcelona: Edicions dels Quaderns Crema.
- BERNAT i BALTRONS, Francesc (2003). «Percepcions interdialectals i variants fonètiques de tipus sociolingüístic en el mallorquí del segle XIX». *Randa*, núm. 50, p. 113-132.
- CARBONELL, Jordi (1961): «Notes sobre els *Principis de la lectura menorquina* de 1804». *Estudis Romànics*, vol. VIII, p. 195-214.
- (1964). «La cultura a Menorca». *Serra d'Or*, 2a època, any VI, núm. 11 (novembre), p. 13-24 [725-736].
- (1967). «L'obra literària de Joan Ramis i Ramis». *Revista de Menorca*, setèima època, any LVIII (primer semestre), p. 5-64.
- (1968). «Pròleg». A: RAMIS, Joan. *Lucrècia*. Barcelona: Edicions 62, p. 5-16.
- (1971-1972). «Antoni Febrer i Cardona i el comte d'Aiamans. Dues figures de la Il·lustració». *Butlletí de la Reial Acadèmia de Bones Lletres de Barcelona*, vol. XXXIV, p. 87-146.
- (1977). «La literatura catalana durant el període de transició del segle XVIII al XIX». A: COLÓN, Germà [ed.]. *Actes del Quart Col·loqui de Internacional de Llengua i Li-*

- teratura Catalanes* [Basilea, 22-27 de març de 1976]. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, p. 269-313.
- CARBONELL, Jordi (1994). «Els gramàtics i els lexicògrafs menorquins anteriors a F. de B. Moll». A: *Jornades de la Secció Filològica de l'Institut d'Estudis Catalans a Menorca*. Barcelona; Maó: Institut d'Estudis Catalans: Institut Menorquí d'Estudis, p. 57-75.
- CHERVEL, André (1977). *Histoire de la grammaire scolaire*. París: Payot.
- CHEVALIER, Jean-Claude (1968). *Histoire de la syntaxe. Naissance de la notion de complément dans la grammaire française (1530-1750)*. Ginebra: Librairie Droz.
- (1996). *Histoire de la grammaire française*. 2a ed. corregida. París: Presses Universitaires de France. [1a edició: 1994]
- ESTEVE, Joaquim; BELLVITGES, Josep; JUGLÀ, Antoni (1803-1805). *Diccionario catalan-castellano-latino*. Barcelona: Oficina de Tecla Pla Viuda. 2 v.
- FEBRER I CARDONA, Antoni (1821). *Respósta â alguns dúbtes sobr'els principis generâls y particulars establerts en la Gramática Menorquina*. Ms. de la biblioteca Victory de Maó.
- (2001). *Diccionari menorquí, espanyol, francès i llatí*. Ed. crítica i estudi introductor de Maria Paredes. Presentació de Jordi Carbonell. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans.
- GARCÍA FOLGADO, M. José (2002). «La enseñanza de la gramática española en la segunda mitad del siglo XVIII: Benito de San Pedro». A: ECHENIQUE ELIZONDO, M. Teresa; SÁNCHEZ MÉNDEZ, Juan [ed.]. *Actas del V Congreso Internacional de la Lengua Española* [València, 31 de gener - 4 de febrer de 2000]. Madrid: Gredos, p. 1191-1200.
- GINEBRA, Jordi (1992). «Llengua, gramàtica i ensenyament en el tombant del segle XVIII al XIX». *Randa*, núm. 31, p. 65-79.
- (1996a). *L'obra gramatical d'Antoni Febrer i Cardona (1761-1841)*. Maó: Institut Menorquí d'Estudis.
- (1996b). «Antoni Febrer i Cardona (1761-1841), humaniste éclairé. Auteur de grammaires françaises écrites en catalan». *Documents pour l'Histoire du Français Langue Étrangère ou Seconde*, núm. 18 (desembre), p. 269-280.
- LEE, Im Seon (1989). «Étude critique de la grammaire de De Wailly». *Mémoire de maîtrise* [inèdita]. Université Paul Valéry-Montpellier III.
- MARÇET, Pere; SOLÀ, Joan (1998). *Història de la lingüística catalana 1775-1900. Repertori crític*. Vic; Girona: Eumo: Universitat de Vic: Universitat de Girona. 2 v.
- MAS I VIVES, Joan (1994). *Josep de Togores i Sanglada, comte d'Aiamans (1767-1831). Biografia d'un il·lustrat liberal*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat: Universitat de les Illes Balears.
- (1994-1995): «Josep de Togores i la llengua catalana». *Llengua & Literatura*, núm. 6, p. 7-41.
- (1999): «La cultura catalana entre el neoclassicisme i el romanticisme». A: PAREDES, Maria; SALORD, Josefina [ed.]. *Joan Ramis i Josep M. Quadrado: de la Il·lustració al Romanticisme*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat: Universitat de les Illes Balears: Institut Menorquí d'Estudis, p. 9-31.
- MELCHOR, Vicent de (1997). «L'ús del català a la Menorca del segle XVIII i començaments del XIX: assaig de síntesi». A: MASSOT I MUNTANER, Josep [ed.]. *Estudis de*

- llengua i literatura en honor de Joan Veny*. Vol. 1. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, p. 91-107.
- MURILLO, Andreu (1992). «La societat menorquina en temps d'Antoni Febrer i Cardona». *Randa*, núm. 32, p. 5-39.
- PEREDES, Maria (1996). *Antoni Febrer i Cardona, un humanista il·lustrat a Menorca (1761-1841)*. Barcelona: Curial: Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- (2001): «Estudi introductori». A: FEBRER I CARDONA, Antoni (2001), p. ix-cii.
- PONS, Antoni-Joan (1991). «Joan Ramis i els primers anys de la conquesta espanyola de Menorca». *Estudis de Llengua i Literatura Catalanes*, vol. xxii, *Miscel·lània Jordi Carbonell*, núm. 1, p. 97-132.
- (1992): «Antoni Febrer i Cardona i la llengua: aspectes generals». *Randa*, núm. 31, p. 51-64.
- (1995): «La llengua a Menorca: entre el mite i la realitat». A: BALSALOBRE, Pep; GRATACÓS, Joan [ed.] (1995), p. 469-498.
- PONS, Antoni-Joan; SALORD, Josefina (1987). «La literatura catalana de Menorca a estudi: un estat de la qüestió». *Randa*, núm. 21, p. 89-107.
- (1991). «Pròleg». A: *Registre de la Societat Maonesa*. Maó: Institut Menorquí d'Estudis, p. 9-27.
- RAFANELI, August (1995). «La invenció d'una tradició. L'emergència dels dialectes en la llengua literària». A: BALSALOBRE, Pep; GRATACÓS, Joan [ed.] (1995), p. 287-328.
- RESTAUT, Pierre (1756). *Principes généraux et raisonnés de la grammaire française*. París: Chez La Veuve Lottin, J. H. Buttard, Imprimeur-Libraires: Jean Desaint & Charles Saillant, Libraires. [1a edició: 1730]
- RIDRUEJO, Emilio (1996). «La gramàtica racionalista a València: Benito de San Pedro». A: PRUNYONOSA, Manuel [ed.]. *Historiografia lingüística valenciana*. València: Universitat de València, p. 103-114.
- ROLLIN, Charles (1777). *De la maniere d'enseigner et d'étudier les Belles Lettres*. Vol. 1. París: Chez les Freres Estienne. [1a edició: 1726-1728]
- ROSSICH, Albert (1989). «Renaixement, Manierisme i Barroc en la literatura catalana». A: BADIA I MARGARIT, Antoni; CAMPRUBI, Michel [ed.]. *Actes del Vuitè Col·loqui Internacional de Llengua i Literatura Catalanes* [Tolosa de Llenguadoc, 12-17 de setembre de 1988]. Vol. 2. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, p. 149-179.
- (1990): «La literatura catalana entre el barroc i el romanticisme». *Caplletra*, núm. 9, p. 35-57.
- SALORD, Josefina (1987). «La Renaixença a Menorca: una història (gairebé) impossible». *Randa*, núm. 21, p. 137-149. [També publicat a Joan-Ramon VENY [coord.], *Actes del Col·loqui Internacional sobre la Renaixença (18-22 de desembre de 1984)*, vol. 1, Barcelona: Curial, p. 107-119]
- (1990). «El segle XVIII menorquí: la imprecisió d'un mirall». *Revista de Menorca*, vuitena època, any lxxxix, 3r trimestre, p. 303-307.
- SALORD, Maite (1987). «Censura i dinàmica cultural a la Menorca borbònica del segle XVIII». *Randa*, núm. 21, p. 67-82.
- SEGARRA, Mila (1985): *Història de l'ortografia catalana*. Barcelona: Empúries.
- SEGUIN, Jean-Pierre (1972). *La langue française au XVIIIe siècle*. París: Bordas.

- SIMÓ, Guillem (1979). «Pronòstics mallorquins del segle XVIII». *Randa*, núm. 8, p. 49-124.
- SOLERVICENS BO, Josep; MOLL BENEJAM, Antoni (2000). «Joan Ramis, Antoni Febrer i Cardona, Vicenç Albertí i la Menorca de la il·lustració». *Llengua & Literatura*, núm. 11, p. 498-517.
- SWIGGERS, Pierre (1985). «Une étape importante dans l'histoire de la grammaire française: Les *Principes* de Restaut». *Studia Neophilologica*, núm. 57, p. 219-226.
- TOGORES I SANGLADA (comte d'Aiamans), Josep de (1995). *Poesies*. Ed. a cura de Joan Mas i Vives. Barcelona: Curial / Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- VIDAL HERNÁNDEZ, Josep Miquel (1998): *Una societat mèdica a la Menorca britànica*. Maó: Consell Insular de Menorca: Institut Menorquí d'Estudis.
- WAILLY, Noël-François de (1790): *Principes généraux et particuliers de la langue française*. París: Chez Libraires Associés. [1a edició: 1754]

I

PRINCIPIS GENERALS DE LA LLENGUA MENORQUINA

Principis Generáls de la Llèngua Menorquina.
Ô Módo fácil d'apèndrer de lligir, parlar y escriurer aquesta llèngua.

Obra útil â quálsevól qui vulguie apèndrer per règlas el módo de parlar y d'escriurer en Menorquí; puisqu'el conduhirá per gráus desde l'Alfabèt, al conèxemènt de las règlas de la Pronúncia, de la Gramática y de l'Ortografía.

Antoni Febrèr y Cardòna.

La Gramática es la cláu de las ciéncias.

Mahò.

L'añ d'el Señòr 1804.

PREFÁCI

Un d'els dònns mès preciòsos que l'hómê há rebud de son Crèadòr, es sens contredicció la llèngua, la qual per mèdi de la sèua articulació y d'el sèu so introduhex en las ánimas de nóstros semblánts els matèxos concéptes, els matèxos desitgs, y els matèxos aféctes que'es tróban en nosáltres.

Peró aquest dò tan preciòs en si, pód esser no obstant mès ô mènós avantatjòs, segòns la capacidat de cáde quál; puisque cóm en la majòr propiedad y uniò artificiòsa de las paráulas consistesquie la millòr pintura de nóstros pensamènts, es cert que quánt millòr un sebrá esplicár-se, tánt mès persuadirá, y es ferá admirar de tothóm. Y d'aquí es pód inferir qu'el funamènt de l'instrucció de la joventud há d'esser el conexemènt de la sèua llèngua, y el módo d'esplicar-se ab sos semblánts, per entendrer-los, y esser-ne entêsos. Y aquest es l'intènt que jo m'hè proposad en las règlas que vátg â donar de la Gramática Menorquina.

Tambè es fácil de conèxer que sens aquests conexemènts es póc útil l'ensenánsa de l'escriptúra, qui es l'áltre mèdi tán necessari de comunicar per mèdi de la pintura de las lletres y de la sèua diferènt combinació, nóstros pensamènts â los ausènts y venidòrs. Puès es clár qu'essent l'escriptúra un retráto d'el nóstro módo de parlar; si aquest es viciad, també surtirá viciáda la nóstra escriptúra. Y aquesta es la rahò perque son mecessáris els conexemènts de la Gramática adhuc ántes d'aquells de la caligrafía y Ortografia, ô per lo mènós en un matèx tèms.

Perloque sería molt útil que l'estudi de la Llèngua Menorquina s'introduhís en las escólas de primèras lletres ahònt per lo regular no s'enseña â los allòts sinò els principis de la Religió, ab el módo de lligir y d'escriurer. No tots aquells qui ei ván, son destinads â l'estúdi d'el llatí. La majòr párt en surten per

anar â contes, ô â âltres emplèos que ni desempèñan sinò per l'escriptúra: y succehex que no arriban jamái â esser eczats en l'Ortografia, per fálta de no haver-ne aprês las règlas segòns els principis de la llèngua: â lo qual no es pód remediar sinò fènt-los-ho estudiar en matèx tèms que los ensênan de lligir y d'escriurer.

Es pód assegurar en general que ningú sáb la Llèngua Menorquina [p. 2] per principis; y no es d'admirar si considerám el póc gust ô la negligència qu'hán tengud ab axó nóstros antepassads. Y en efècte, totas las règlas que seguexen aquells qui pretènen més de sebrer es reduhexen â algúnas observaciós particulárs que cáde qual se fôrma segòns la sèua opinió ô el sèu capritxo. Aquells qui sáben el llatí, creuen parlar y escriurer bè en la nóstra llèngua, seguint l'origèn llatí en la pronúncia y ortografia de las paráulas y en la construcció de las règlas própias de la llèngua llatína. Aquells qui sáben el francès, vólen que s'hágie de seguir el sèu accènt y la sèua construcció. Aquells qui sáben l'españól ô l'italiá, úsan també de cértas construccions y cérts mósos de parlar própís â n'aquestas llènguas; de módo que son tánts y tán vários els mósos de parlar y escriurer en la nóstra llèngua, qu'es podría assegurar que d'entre déu escrits de diferènts persónas, no s'en trobarían dos d'el matèx tenòr.

Es sens dúbte â la fálta de principis que s'hán d'atribuïr tántas espressiós irregulars y tántas pronúncias viciósas que'es sènten cáde díe proferir, no sóls â la gènt ordinária y sens educació, si que també â las persónas d'un y áltre sècso qui pássan per dóctas y elegánts. Y si entre la gènt de lletras n'hi há alguns qui párlien mès récte que los áltres, no es sinò per una espècia de vivêsa ô comprehensió natural, qui los dicta que vá millòr d'aquell módo, però sens sebrer donár-ne una règla, ô el motiu perque vá millòr.

Aquestas fálts no póden absolutament evitar-se sinò per médi d'un estúdi particular de la llèngua. L'us d'el mon y la lectúra de bóns llibres póden molt bè rectificar en algúna cosa el módo de parlar y d'escriurer; però no donarán jamái principis.

Un áltre erròr, qui sens dúbte há contribuhíd molt â no cultivar la nóstra llèngua, ni establír-ne els principis, es que per lo matèx que no es cultiváda, ni conegúda la sèua perfecció, molts se figúran qu'es un llenguatge grossèr, incapás d'el menòr adòrno; però si fán atenció qu'una multitud de règlas qu'es dònan aquí, son cási mot per mot las matèxas qu'aquellas de la llèngua francêsa, conexerán el sèu engañ, y veurán que son tán semblánts aquestas duas llènguas, que no fálta â la nóstra sinò esser mès cultiváda, perque síe no vull dir tán elegánt y perfèta cóm la francêsa, però molt semblánt â èlla. [p. 3]

Una cosa hi há cért en que la nóstra llèngua tè l'avantatge sobre la francêsa, y adhuc sobre las áltres llènguas vulgars de l'Európa, y es d'esser la nóstra pronúncia molt mès adequáda per apèndrer qualsevól áltra llèngua. Y en efècte, nosáltres havèm vist, y veim encáre cáde díe francêsos domiciliads â Me-

nórca desde més de 30 anys, qui no obstant que párlien el Menorquí, no hán se-bud jamái pronunciár-lo conforme; perque no hán pogud desvesár-se de la pronúncia particular â la sèua llèngua. Y lo matèx es de los Inglêsos y Españòls qui hán aprês de parlar Menorquí, y sèmpre vólen pronunciár-lo ab l'accent própi â la sèua llèngua; quán per el contrári quálsevol Menorquí, per póc qu'hágie practicad algúna d'aquestas llènguas, arriba â pronunciár-la tán perfètamènt, qu'â pènas es diferènciâ d'els qui son naturáls. Lo quál no pód atribuir-se sinò â los avantátges que tè la nóstra pronúncia sobre las áltas llènguas: púsque no essent èlla viciáda, ni constreñida â règlas particulars, ansbè coadunánt-se y adherínt-se â la pronúncia de las áltas llènguas, fá que nos es molt fácil el pronunciar quálsevol paráula axí cóm èlles.

¿Pod haver-hi dóns res més deploráble qu'es veurer qu'essent la pronúncia de la nóstra llèngua tán adequáda per apèndrer las áltas llènguas, síe estáda fins al presènt y hágie d'esser encáre tán negligida, que no tenguèm una sóla règla ficsa per sebrer determinádamènt cóm s'há d'escriurer ô pronunciar un sól tèrme?

Ademès, que si nosáltres tenguèssiem règlas ficsas y determinádas, nos sería molt més fácil d'apèndrer las áltas llènguas tánt vulgars, cóm la llatína; púsque las règlas generáls en casi totas las llènguas vénen â esser en póca diferènciâ las matèxas; y cóm la llèngua natíva síe molt més fácil d'apèndrer que las estrangèras, sebènt nosáltres la nóstra, ab més facilidad y promtitud podríam apèndrer las estrangèras.

D'áltra part es cert qu'un no avénsa en quálsevol ciència síe, sinò en quánt n'estudia y examína â fons els vertadèrs princípis; y qu'el método més curt y en matèx tèms més sólid d'apèndrer una llèngua, es de preparár-s'hi per médi d'un conèxemènt [p. 4] eczáct d'els sèus princípis generáls y particulárs, aplicánt-los â la llèngua qu'un já sáb per consuetud.

Y en efècte, luègo qu'un jove conèx lo que las llènguas tènen de comú entr'èlles, y sáb esplicar ab la sèua própia, per médi de difiniciòns precisas, tots los tèrmes y totas las dificultads gramaticáls, ¿que li quèda â fèr per passar â una llèngua estrangèra, sinò substituir nóvas espressioniâs â n'aqueúlas de las quáls conèx já el valòr y la naturalèsa? No será já â las hóras sinò un jóg de memória. El judici y la reflexiò haurán fèt els sèus majòrs esfórsos, y já no será necessari sinò una lleugèra atenciò per observar en que las duas llènguas, aqueúla qu'un sáb, y aqueúla qu'aprèn, es semblan ô es diferèncian.

Jó hè intitulad aquesta óbra: Príncipeis Generáls de la Llèngua Menorquina, no perque considèrie qu'aquesta llèngua deguie el sèu orígèn â Menórca, sebènt molt bè qu'aquesta ílla fonc fundáda de Valenciáns, Cataláns, &c els quáls ei portáren la sèua llèngua, qui es la matèxa que nosáltres usám, y anti-gamènt s'anomenáva Llemosina; sinò perqu'essent fèta â Menórca, y per un Menorquí, es adequáda â la pronúncia que s'usa â n'aquesta ílla, qui en cértas

paráulas es algun tant diferent de la Valenciána, Catalána y Mañlorquína. No obstant qu'axó es una cosa tan accidental, que no será obstácle perque la majòr part de la règlas qu'en èlla es donarán, no púguen servir per uns y áltres.

Es dóns no unicament per els Menorquíns, sinò també per els Mañlorquíns, Cataláns y Valencians, &c que jó hè treballad aquesta Gramática; y no sóls perque tenguén un método per apendrer de parlar y escriurer la sèua llèngua; sinò perque púguen apendrer més fácilment las áltres llènguas vulgárs de l'Európa, y la llatína. Y creg poder prometer-los que trobarán en aquest Compéndi una preparaciò qui los ne facilitarà las majòrs dificultads; advertint-los qu'aquesta vída está plèna d'ocupaciòns y d'embarássos, qui los donarán molta pèna si no sáben bèn parlar, lligir y escriurer. Puès aquell qui párta cóm un ignorant, es la búrta de los áltres. Aquell qui no sáb lligir, es cóm un cègo. Y¿de qu'es capás aquell qui [p. 5] no sáb escriurer? Per últim la bóna educaciò no sólamènt es necessària, sinò que fá la més dolsa consolaciò en las misérias d'aquesta vída. [la p. 6 en blanc] [p. 7]

PRINCÍPIS GENERALS DE LA LLENGUA MENORQUINA.

ALFABÈTS EN DIFERENTS CARÀCTERS

Carácter Romá.

Lletras majúsculas románas d'imprènta.

A. B. C. Ç. D. E. F. G. H. I. J. K. L. Ñ. M. N. Ñ. O. P. Q. R. S. T. U. V. X. Y. Z.

Lletras petitas románas d'imprènta.

a. b. c. ç. d. e. f. g. h. i. j. k. l. ñ. m. n. ñ. o. p. q. r. s. t. u. v. x. y. z.

Carácter Itálic ô Bastard.

Lletras majúsculas bastárdas d'imprènta.

A. B. C. Ç. D. E. F. G. H. I. J. K. L. Ñ. M. N. Ñ. O. P. Q. R. S. T. U. V. X. Y. Z.

Lletras petitas bastardas d'imprènta.

a. b. c. ç. d. e. f. g. h. i. j. k. l. ñ. m. n. ñ. o. p. q. r. s. t. u. v. x. y. z.

Nóm, ô Pronúncia de las Lletras.

á. bè. cè. çe. dè. é. ef. gè. ác. í. jóta. ká. èl. lle. èm. èn. ñe. ó. pè. cú. ér. ès. tè. ú.
ve. xèxa. y gréga. zeta.

Nóta. Com succehesquie que molts d'allóts, â fórsa de repetir tántas vagádas l'Alfabèt, arriban â sebrer de memória el nóm de las lletras antes de conèxer-las per la figúra; será conveniènt qu'el Mèstre els fássie lligir l'Alfabèt al revès, y ab las lletras entremescládas, fins que veurá que las conèxen per el sèu nóm, y per la diferencia de la sèua figúra; y per aquest fi podrá valer-se d'el mètode qui seguex.

Alfabèt al revès

z. y. x. v. u. t. s. r. q. p. o. ñ. n. m. ò.
l. k. j. i. h. g. f. e. d. ç. c. b. a.

Ab las lletras entremescládas

p. k. n. r. m. e. ñ. b. u. d. g. s. j. c. z.
ò. q. i. l. h. t. a. f. x. o. ç. y. v.

Alfabèt ab lletras entremescládas.

P. K. N. R. M. E. Ñ. B. U. D. G. S. J. C. Z. Ò. Q. I. L. H. T. A. F. X. O. Ç. Y. V.

[p. 8]

DE LA LECTURA

Nóta. Luègo qu'el dexeble sebrá distinguir totas las letras per el sèu nóm, y per la sèua figúra, el Méstre li ferá lligir els sóns qui seguexen, però sillabetjánt, y no confegínt.

Sóns símples, formads d'una consonánt y una vocál.

Só de consonánt múda, es â dir,
ab la vocál després.

Só de consonánt sémivocal, es â dir,
ab la vocál antes.

Ba.	be.	bi.	bo.	bu.	Ab.	eb.	ib.	ob.	ub.
Ca.	ce.	ci.	co.	cu.	Ac.	ec.	ic.	oc.	uc.
Ça.	...	...	ço.	çu.	...	...	...	...	...
Da.	de.	di.	do.	du.	Ad.	ed.	id.	od.	ud.
Fa.	fe.	fi.	fo.	fu.	Af.	ef.	if.	of.	uf.
Ga.	ge.	gi.	go.	gu.	Ag.	eg.	ig.	og.	ug.
Ha.	he.	hi.	ho.	hu.	...	...	...	...	...
Ja.	je.	...	jo.	ju.	...	...	...	...	...
La.	le.	li.	lo.	lu.	Al.	el.	il.	ol.	ul.
Lla.	lle.	lli.	llo.	llu.	All.	ell.	ill.	oll.	ull.
Ma.	me.	mi.	mo.	mu.	Am.	em.	im.	om.	um.
Na.	en.	ni.	no.	nu.	An.	en.	in.	on.	un.
Ña.	ñe.	ñi.	ño.	ñu.	Añ.	eñ.	iñ.	oñ.	uñ.
Pa.	pe.	pi.	po.	pu.	Ap.	ep.	ip.	op.	up.
Ra.	re.	ri.	ro.	ru.	Ar.	er.	ir.	or.	ur.
Sa.	se.	si.	so.	su.	As.	es.	is.	os.	us.
Ta.	te.	ti.	to.	tu.	At.	et.	it.	ot.	ut.
Va.	ve.	vi.	vo.	vu.	...	...	...	...	...
Xa.	xe.	xi.	xo.	xu.	Ax.	ex.	ix.	ox.	ux.
Za.	ze.	zi.	zo.	zu.	Az.	ez.	iz.	oz.	uz.

Sóns simples, formads d'una consonánt y duas vocáls.
Só de consonánt múda seguida d'una vocál compósta.

	gue.	gui.				que.	qui.	quo.	
--	------	------	--	--	--	------	------	------	--

[p. 9] Sóns simples, formads de duas consonánts y una vocál.
Só de consonánt múda, seguida d'una líquida y una vocál.

Bla.	ble.	bli.	blo.	blu.	Gla.	gle.	gli.	glo.	glu.
Bra.	bre.	bri.	bro.	bru.	Gra.	gre.	gri.	gro.	gru.
Cla.	cle.	cli.	clo.	clu.	Pla.	ple.	pli.	plo.	plu.
Cra.	cre.	cri.	cro.	cru.	Pra.	pre.	pri.	pro.	pru.
Dra.	dre.	dri.	dro.	dru.	Tla.	...	...	...	...
Fla.	fle.	fli.	flo.	flu.	Tra.	tre.	tri.	tro.	tru.
Fra.	fre.	fri.	fro.	fru.	Vra.	vre.	...	...	...

Sóns simples formads d'una vocál y duas consonánts, es â dir, g, x, fináls
precehídas de t.
Só de consonánt múda.

Atg.	etg.	itg.	otg.	utg.
Atx.	etx.	itx.	otx.	utx.

Altres sóns simples, formads d'una vocál y duas consonánts.
Só de consonánt sémi-vocál.

Abl.	ebl.	ibl.	obl.	ubl.	Ams.	ems.	ims.	oms.	ums.
Abr.	ebr.	ibr.	obr.	ubr.	Amt.	emt.	imt.	omt.	umt.
Abs.	ebs.	ibs.	obs.	ubs.	Anc.	enc.	inc.	onc.	unc.
Acl.	ecl.	icl.	ocl.	ucl.	And.	end.	ind.	ond.	und.
Acr.	ecr.	icr.	ocr.	ucr.	[p. 10] Anf.	enf.	inf.	onf.	unf.
Acs.	ecs.	ics.	ocs.	ucs.	Ang.	eng.	ing.	ong.	ung.
Act.	ect.	ict.	oct.	uct.	Anr.	enr.	inr.	onr.	unr.

Adr.	edr.	idr.	odr.	udr.	Ans.	ens.	ins.	ons.	uns.
Ads.	eds.	ids.	ods.	uds.	Ant.	ent.	int.	ont.	unt.
Afr.	efr.	ifr.	ofr.	ufr.	Apl.	epl.	ipl.	opl.	upl.
Afs.	efs.	ifs.	ofs.	ufs.	Aps.	eps.	ips.	ops.	ups.
Agl.	egl.	igl.	ogl.	ugl.	Apt.	ept.	ipt.	opt.	upt.
Agn.	egn.	ign.	ogn.	ugn.	Arb.	erb.	irb.	orb.	urb.
Agr.	egr.	igr.	ogr.	ugr.	Arc.	erc.	irc.	orc.	urc.
Ags.	egs.	igs.	ogs.	ugs.	Ard.	erd.	ird.	ord.	urd.
Alc	elc	ilc.	olc.	ulc.	Arf.	erf.	irf.	orf.	urf.
Ald.	eld.	ild.	old.	uld.	Arg.	erg.	irg.	org.	urg.
Alf.	elf.	ilf.	olf.	ulf.	Arl.	erl.	irl.	orl.	url.
Alg.	elg.	ilg.	olg.	ulg.	Arm.	erm.	irm.	orm.	urm.
Alm.	elm.	ilm.	olm.	ulm.	Arn.	ern.	irn.	orn.	urn.
Aln.	eln.	iln.	oln.	uln.	Arp.	erp.	irp.	orp.	urp.
Alp.	elp.	ilp.	olp.	ulp.	Ars.	ers.	irs.	ors.	urs.
Als.	els.	ils.	ols.	uls.	Art.	ert.	irt.	ort.	urt.
Alt.	elt.	ilt.	olt.	ult.	Asc.	esc.	isc.	osc.	usc.
Amb.	emb.	imb.	omb.	umb.	Asp.	esp.	isp.	osp.	usp.
Amf.	emf.	imf.	omf.	umf.	Ast.	est.	ist.	ost.	ust.
Amn.	emn.	imn.	omn.	umn.	Atr.	etr.	itr.	otr.	utr.
Amp.	emp.	imp.	omp.	ump.	Ats.	ets.	its.	ots.	uts.

Áltres sóns símples formads de duas consonánts y una vocál: però qui no servexen sinò en las paráulas prêsas de llènguas estrangèras.

Só de múda

Só de sémi-vocál

Cha.	che.	chi.	cho.	chu.	Ach.	ech.	ich.	och.	uch.
Pha.	phe.	phi.	pho.	phu.	Ack.	eck.	ick.	ock.	uck.
Rha.	rhe.	rhi.	rho.	rhu.	Aph.	eph.	iph.	oph.	uph.
Tha.	the.	thi.	tho.	thu. &c	Alk.	elk.	ilk.	olk.	ulk.
...	...	...	...	...	Ath.	eth.	ith.	oth.	uth. &c

Sóns simples formads d'una vocal y tres consonánts; es â dir, g, x, finals precehidas de t.
Só de consonánt muda.

Antg.	entg.	intg.	ontg.	untg.
Antx.	entx.	intx.	ontx.	untx.
Artg.	ertg.	irtg.	ortg.	urtg.
Artx.	ertx.	irtx.	ortx.	urtx.

Áltres sóns simples formads d'una vocal y tres consonánts.
Só de consonánt sémi-vocál.

Acts.	ects.	icts.	octs.	ucts.	Andr.	endr.	indr.	ondr.	undr.
Alms.	elms.	ilms.	olms.	ulms.	Anfl.	enfl.	infl.	onfl.	unfl.
Alst.	elst.	ilst.	olst.	ulst.	Angl.	engl.	ingl.	ongl.	ungl.
Ambl.	embl.	imbl.	ombl.	umbl.	Angr.	engr.	ingr.	ongr.	ungr.
Ambr.	embr.	imbr.	ombr.	umbr.	Anst.	enst.	inst.	onst.	unst.
Ampl.	empl.	impl.	ompl.	umpl.	Antr.	entr.	intr.	ontr.	untr.
[p. 11] Ampr.	empr.	impr.	ompr.	umpr.	Arst.	erst.	irst.	orst.	urst.
Amps.	emps.	imps.	omps.	umps.	Ascl.	escl.	iscl.	oscl.	uscl.
Ancl.	encl.	incl.	oncl.	uncl.	Astr.	estr.	istr.	ostr.	ustr.
Ancs.	encs.	incs.	oncs.	uncs.	Asts.	ests.	ists.	osts.	usts.

Áltres sóns simples formads de tres consonánts y una vocal; però qui no servexen sinò en las paráulas prêsas de llènguas estrangèras.

Só de muda

Só de sémi-vocál

Chra.	chre.	chri.	chro.	chru.	Alsk.	elsk.	ilsk.	olsk.	ulsk.
Phla.	phle.	phli.	phlo.	phlu.	Ansk.	ensk.	insk.	onsk.	unsk.
Phra.	phre.	phri.	phro.	phru.	Antr.	entr.	intr.	ontr.	untr.
Thra.	thre.	thri.	thro.	thru.	Arsk.	ersk.	irsk.	orsk.	ursk. &c

Sóns dóbles, formads de duas vocáls, qui fán diftóngo.

Ai.	ei.	iy.	oi.	ui.
Au.	eu.	iu.	ou.	uu.
Ia.	ie.	...	io.	...
Ua.	ue.	...	uo.	...

Sóns tríples, formads de tres vocáls, qui fán triftóngo.

ieu uai

Nóta. Després que l'estudiánt sebrá bè las síllabas, se li mostrará las paráu-las que componen las matèxas síllabas; advertint sèmpre que vál mès fèr-las-hi dir sillabetjánt, que confegínt. [p. 12]

Paráulas de duas síllabas, formadas d'el so d'una consonánt muda y una vocál.
Cóm en la pag. 8.

Bá-la.	bé-fa.	bí-ga.	bó-til.	bú-fa.
Cá-sa.	Cé-sar.	cí-ta.	có-fre.	cu-re.
Qui-çá.	...	...	Lu-çon.	...
Dá-ma.	dé-bit.	dí-da.	dó-na.	du-ra.
Fá-ma.	fé-a.	fí-ta.	fó-re.	fú-ra.
Gá-na.	gé-ca.	gí-ra.	gó-tic.	gus-tòs.
Há-xa.	hèu-ra.	hi-nar.	hó-mê.	hu-mòr.
Ja-lòs.	Je-sus.	...	jo-ve.	ju-rad.
Lá-ma.	lè-pra.	li-còr.	ló-co.	Lu-ca.
Llá-ta.	llè-bra.	llí-ma.	lló-sa.	llu-na.
Má-ra.	mé-di.	mí-na.	mó-la.	mú-la.
Ná-cre.	né-no.	ní-tre.	nó-ra.	nu-vol.
Má-ña.	ñé-fa.	a-ñins.	se-ñòr.	ba-núl.
Pá-re.	pèna.	pí-pa.	pó-lo.	pu-bíl.
Rá-ta.	pré-cio.	rí-ma.	rá-ca.	rú-da.
Sá-la.	sé-rio.	si-ti.	só-ca.	su-cre.

Tá-ca.	te-la.	tí-tol.	tó-ca.	tu-mòr.
Vá-ca.	ve-ta.	ví-ci.	vó-ga.	vul-go.
Xa-pò.	xè-xa.	xí-na.	xo-xa.	xu-ia.
Zán-te.	zé-ro.	Zi-ber.	zò-na.	Zu-ric.

Paráulas de duas síllabas, formádas d'el só d'una consonánt sémi-vocál ab una vocál. Cóm en la p. 8.

Jo-áb.	Ca-léb.	es-tíb.	Ja-cób.	í-sub.
Ta-bác.	crè-xec.	Sín-dic.	Sa-dóc.	ver-dúc.
Do-nad.	O-bed.	Da-vid.	A-hód.	bar-bud.
A-gáf.	man-llèf.	a-brif.	a-próf.	es-brúf.
A-gág.	Do-ég.	a-mig.	des-llóg.	fe-xúg.
Fa-nál.	Ra-fél.	su-tíl	pu-jól.	a-dúl.
Me-táll.	va-xèll.	pe-rill.	bè-móll.	re-vull.
A-dám.	E-frém.	Al-cím.	E-dóm.	per-fúm.
Jo-án.	Ru-bén.	Du-blin.	Si-ón.	Ver-dun.
En-gañ.	es-treñ.	en-giñ.	co-doñ.	for-tuñ.
[p. 13] En-dráp.	A-lép.	ga-líp.	al-róp.	es-cúp.
A-gár.	Ab-nér.	Se-ír.	A-zon.	Na-mur.
Jo-ás.	Ru-gles.	a-nís.	ar-rós.	a-bús.
Ga-bát.	bar-rêt.	con-fít.	al-lót.	es-cut.
Ca-láx.	es-crèx.	des-tix.	a-mox.	ar-rux.
A-char.	Ro-dez.	Cá-dir.	Sa-roz.	Do-ruz.

Paráulas de diferènts síllabas, formádas d'el só d'una consonánt múda seguida d'una vocál compósta. Cóm en la p. 8.

guér-ra.	gui-xòns.	
què-xa.	guí-lla.	qui-ci-ènt.

Paráulas de diferènts síllabas, formádas d'el só d'una consonánt múda seguida d'una líquida y una vocál. Cóm en la p. 9.

Blas-fé-mo.	ble-das.	Bí-blia.	blo-què-o.	...
Bra-vu-ra.	brèt-xa.	brí-lla.	bro-dad.	bru-tál.
Cla-re-dad.	cle-mén-cia.	cli-ènt.	Cló-ris.	Clu-ny.
Cra-ma-sí.	cre-xènt.	cri-mi-nal.	cro-co-dil.	cru-ia.
Dra-gò.	dre-tú-ra.	Dri-á-da.	dro-guís-te.	Dru-í-des.
Fla-quê-sa.	flèt-xa.	con-flíc-te.	flo-rê-ta.	flu-xa.
Frá-re.	fre-qùènt.	frí-vol.	fron-tí.	frui-ta.
Gla-ci-ál.	glê-va.	Gli-có-nic.	glò-bo.	glu-ti-nòs.
Gra-ve-dad.	grè-llas.	gri-fò.	gros-sèr.	grú-xa.
Pla-nur-ra.	plê-na.	Pli-ni-o.	plo-mad.	plu-rál.
Prác-ti-ca.	pre-di-car.	pri-mèr.	pró-sa.	prú-na.
Tlas-ca-la.	...	...	...	...
Tra-gi-nèr.	tre-bol.	Tri-pol.	tro-pèll.	trú-ja.
Bo-na-vra.	A-vre.	...	...	...

Paráulas de diferènts síllabas, formádas d'el só d'una vocál y duas consonánts, es â dir, g, x, fináls precehídas de t. Cóm en la p. 9.

Nau-frátg.	ba-tetg.	mitg.	rótg.	futg.
En-cátx.	retx.	es-quitx.	bótx.	far-rutx.

[p. 14] Paráulas de diferènts síllabas, formádas d'el só d'una vocál y duas consonánts. Cóm en la p. 9.
Pronúncia de sémi-vocál.

	rebl.	fi-bl.	re-dobl.	.
Es-ca-lábr.	rebs.	vibr.	óbr.	.
Sábs.	.	Libs-tat.	obs-cur.	al-jubs.
				xucl.
Nácr.	.	.	.	en-sucr.

A-jacs.	secs.	pics.	tócs.	kal-mucs.
Ec-záct.	res-péct.	dict.	Ban-doct.	Nan-suct.
Ladr.	em-pèdr.	.	.	.
Ret-xads.	pa-réds.	ban-dids.	.	ve-muds.
Náfr.	.	cifr.	en-sofr.	.
Báfs.	.	.	Vofs.	bufs.
.	ar-règl.	.	.	.
.	.	con-sign.	.	re-pugn.
Con-ságr.	a-lègr.	e-migr.	lógr.	.
Drágs.	ge-mègs.	a-migs.	jógs.	fe-xugs.
Cuálc.	Kelc-forst.	Pile-za.	re-molc.	Zulc.
Es-cáld.	Rein-feld.	Ros-xild.	sóld.	Drin-guld.
Salf.	Wo-elf.	Wilf.	golf.	Wulf-fen.
Válg.	Wad-delg.	Bilg.	solg.	di-vulg.
Sálm.	An-sélm.	kilm.	Stoc-kolm.	Culm.
Hoc-kaln.	Ha-meln.	Cha-miln.	Coln.	Fuln.
Sálp.	Hur-kelp.	Wa-gnilp.	Boe-cholp.	culp.
Cáls.	xéls.	bu-íls.	es-pols.	ba-úls.
Sált.	es-mélt.	Wilt.	es-vólt.	con-súlt.
Em-bamb.	Emb-den.	.	tromb.	.
.	.	.	.	tri-umf.
Con-dámn.	.	.	.	.
Cámp.	trempt.	Wimp-fen.	tromp.	.
Ráms.	fèms.	prims.	Toms.	grums.
Kamt-chat-ka.	ec-zènt.	Flint.	Cly-domt.	Star-tumt.
Bar-ránc.	a-venc.	cinc.	jonc.	Munc-ker.
Nord-land.	ar-rènd.	brind.	Des-mond.	a-bund.
.	.	a-minf.	.	.
[p. 15] Fàng.	tèng.	Met-ling.	fong.	Ne-rung.
.	.	.	honr.	.
A-báns.	en-cens.	dins.	se-gòns.	di-ñluns.
Sánt.	ad-vènt.	te-nínt.	a-hònt.	junt.

.	.	tripl.	sòpl.	quadrúpl.
Le-laps.	seps.	e-clips.	Pe-lops.	es-cups.
Cápt.	ac-cèpt.	.	a-dópt.	.
Bárb.	vèrb.	.	des-torb.	per-turb.
Cárc.	serc.	Sirc.	corc.	Turc.
Fárd.	verd.	Ba-ird.	sord.	Craw-furd.
Arf-ton.	sèrf.	Tirf-cho-gel.	Neu-dorf.	Mol-lurf.
A-márg.	so-bèrg.	A-ren-birg.	gorg.	Stras-burg.
Párl.	.	.	.	burl.
A-xárm.	verm.	con-form.	a-dórm.	a-xúrm.
Cárn.	hi-vern.	Kirn.	forn.	noc-turn.
.	sèrp.	es-tirp.	Al-den-dórp.	u-surp.
Di-márs.	fèrs.	tirs.	re-fórs.	re-curs.
Es-bárt.	con-cért.	Flirt.	cort.	curt.
Rásc.	fresc.	visc.	bósc.	crusc.
Rásp.	crèsp.	xisp.	Ro-tosp.	.
Bást.	llèst.	vist.	Agost.	just.
I-do-látr.	penètr.	ar-bítr.	Stuc-gotr.	.
Práts.	llèts.	con-fíts.	al-lóts.	pu-púts.

Paráulas de diferents síllabas, formádas d'el só de duas consonánts y una vocal.
Cóm en la p. 10. Però son paráulas prêsas d'áltas llènguas.

Pronúncia de múda.

Cha-ríb-dis.	Che-ru-bí.	Chí-mí-ca.	Cho-rís-te.	Chu-bár-ba.
Pha-ra-ò.	Phé-nix.	Phi-lo-sóph.	Phos-pho-ro.	Tel-phuf-se.
Rhám-nês.	Rhe-tó-ric.	Rhi-no-ce-ros.	Rhó-do-pê.	Rhu-má-tic.
Thá-les.	thè-me.	Thír-sis.	Tho-más.	Thu-ci-di-des.

Pronúncia de sémi-vocál.

Dur-lach.	Ro-se-bech.	Munich.	He-nóch	Ba-ruch.
Spir-back.	Rei-neck.	Dan-zick.	Dor-nóck.	Sar-bruck.
[p. 16] Aph-thás.	Jo-séph.	diph-ton-go.	Coph-tes.	Ha-ruph.
Dun-dalk.	Bi-clk.	Silk.	Suf-folk.	Nor-fulk.
Ra-bath.	Is-bo-seth.	A-ba-rith.	Is-ca-ri-óth.	Fal-mouth.

Paráulas de diferènts síllabas, formádas d'el só d'una vocál y tres consonánts,
es â dir, g, x, fináls, precehídas de t. Cóm en la pag. 10.

Pronúncia de muda.

Ar-rántg.	vèntg.	.	es-póntg.	.
En-gántx.	cléntx.	es-quintx.	en-gróntx.	puntx.
.	vértg.	.	fórtg.	.
Mártx.	pértx.	.	es-córtx.	.

Paráulas de diferènts síllabas, formádas d'el só d'una vocál y tres consonánts.
Cóm en la p. 10.

Pronúncia de sémi-vocál.

Ec-zácts.	.	.	.	.
Sálms.	Hélms-tat.	Gilms-man.	Solms.	Hulms-lei.
Van-dalst.	Ber-kelst.	Filst.	Bar-tolst.	Hulst.
.	sembl.	.	.	.
En-cámbr.	seibr.	.	es-combr.	.
A-xámpl.	con-tèmpl.	a-ximpl.	.	umpl.
.	empr.	.	compr.	.
Cámps.	Demps-ter.	Limps.	Cromps-nok.	Kumps-muth.
.	.	es-vincl.	.	en-juncl.
Crancs.	ha-rencs.	Es-fincs.	Jonás.	.
.	en-géindr.	.	es-fondr.	.
.	.	infl.	.	.

		en-singl.	.	.
En-mángr.	sengr.	.	.	.
		inst.	Cónst.	.
	entr.	.	en-cóntr.	.
L'Arst.	Pe-terst-hor.	A-mirst.	Forst.	Hurst.
	mescl.	xiscl.	.	.
Ar-rástr.	se-quèstr.	re-gistr.	móstr.	en-llustr.
Básts.	èsts.	vists.	lla-gosts.	justs.

[p. 17] Paráulas de diferènts síllabas, formádas d'el só de tres consonánts y una vocal. Cóm en la p. 11. Però son paráulas prêsas de llènguas estrangèras.

Pronúncia de múda.

Chram-ne.	chre-me.	Chrís-to.	Chró-ni-ca.	Chru-dim.
Phlá-na.	Phle-ge-ton.	Phli-as.	Phlo-ru-ja.	Phlu-gi-us.
Phrá-sa.	phre-né-tic.	Phri-ci-on.	Phron-tís-te.	Phru-rè-sa.
Thrá-cia.	thre-sór.	Thri-á-ca.	thró-no.	Thru-xa-man. &c.

Pronúncia de sémi-vocál.

Ma-salsk.	Sen-pelsk.	Cy-vilsk.	So-kolsk.	Mulsk.
Go-ro-zansk.	Me-ensk.	Glink.	Pronsk.	Munsk.
Za-lantz.	Co-blentz.	Lintz.	Crontz.	Kal-muntz.
Bi-li-arsk.	Czersk.	Sin-birsk.	Is-borsk.	Sanc-zursk. &c.

Paráulas de diferènts síllabas, formádas d'el só doble de duas vocáls, qui fán diftóngu. Cóm en la pag. 11.

Ai-re.	Rèi.	confiÿ.	a-lói.	buid.
Au-dás.	veus.	viu.	bóu.	lluu.
Gló-ria.	cien-cia.	.	né-cio.	.
Ai-gua.	puès.	.	vá-cuo.	.

Nóta. Las síllabas *gue*, *gui...* *que*, *qui*, *quo*, cóm havêm dit p. 8 fênt vocál composta, fòrman un só símples de *ghe*, *ke*; però quánd *gue*, *gui...* *que*, fán diftóngo, fòrman un só dòble, y per conseqüent s'ha de fêr sentir en la pronúncia el só de l'*u* distintamènt però juntamènt ab aquell de l'àltra vocál qui seguex; y es per fêr sentir aquesta diferéncia de pronúncia de la que tènèn quánd son vocáls compóstas, qu'es pósa l'acçent grávê sobre l'*u* de semblánts paráulas quánd fán diftóngo, perqu'altramènt sería fácil d'equivocár-se. Però s'há d'advertir *que gua*, *guo...* *qua*, sèmpre es pronuncían com â diftóngos; y axí suposád que no pód haver-hi en èllas equivocaciò, no necessítan de señál algun; cóm es pód veurer en las paráulas qui seguexen:

Gua-ñar.	Si-guèn-sa	Amb-bi-guèi-dad.	Am-bi-guo.
Quá-tre.	Quès-tor.	.	.

[p. 18] Paráulas formádas d'el só triple de tres vocáls, qui fán triftóngo. Cóm en la pag. 11.

Fos-sieu A-guáit

Paráulas la majòr pàrt de quátres síllabas, formádas d'els sóns de consonánts múdas y sémi-vocáls. Com en la pág. 8.

Ba-te-rí-a.	bènefici.	bi-zar-rí-a.
Ab-so-lú-da.	Eb-bers-feldt.	Rib-bing.
Ca-pi-tá-na.	Ce-les-ti-ál.	cir-cons-péc-te.
Ac-ti-vi-dad.	Ec-ba-tá-na.	le-no-grá-fic.
Dal-má-ti-ca.	de-bi-tó-ri.	di-vi-ni-dad.
Ad-ver-tén[-]cia.	Ed-mond.	Mid-del-burg.
Fa-ci-li-dad.	fe-li-ci-dad.	fi-de-li-dad.
Ga-ní-me-dês.	ge-o-grá-fic.	gi-gan-tí-na.
Ag-na-ci-ò.	Eg-ge-ting.	ig-no-rán-cia.
Ha-bi-li-dad.	he-ro-ís-me.	hi-ver-ná-da.
La-co-nís-me.	le-ga-li-dad.	li-ci-ta-mènt.
Al-le-gó-ric.	El-ví-ra.	il-lu-si-ò.
Lla-dro-ní-a.	lleu-ge-rê-sa.	lli-mo-ná-da.

Ma-ges-tu-òs.	me-di-cí-na.	mi-ra-cu-lòs.
Am-bi-ci-ò.	em-bal-sa-mad.	im-me-di-ad.
Na-tu-ral-mènt.	ne-ga-tí-va.	Ni-có-me-des.
An-ti-gui-dad.	en-fi-lá-da.	in-di-fi-nid.
A-ñá-da.	ma-ñé-fle.	ñi-ña-rí-a.
Pa-ra-frá-sa.	pècadora.	pì-rá-mi-da.
Ap-ti-tud.	sep-ten-tri-ò.	Ip-pen-bu-reri.
Rá-pi-da-mènt.	re-mor-di-mènt.	ri-go-rò-sa.
Ar-ti-fí-ci.	er-ró-ne-o.	ir-re-gu-lar.
Sa-ga-ci-dad.	se-pul-tú-ra.	si-mo-ní-a.
As-tro-nó-mic.	es-ca-ra-bát	Is-ma-él.
Ta-ber-ná-cle.	te-me-ri-dad.	ti-ra-ní-a.
At-ta-lo.	fet-xen-dè-ro.	pit-jo-rár-se.
Va-ri-á-ble.	Ve-ró-ni-ca.	vi-va-ci-dad.
Xar-la-tá-na.	Xe-me-né-a.	xí-ca-ra.
Za-ca-rí-as.	ze-la-dòr.	zi-zá-ña.

[p. 19]

Bot-tá-ni-ca.	Bu-có-li-ca.
Ob-jec-ci-ò.	Sub-rep-tí-ci.
Co-me-di-ánt.	cu-ri-o-sa.
Oc-to-go-no.	suc-cès-si-ò.
Do-mi-ni-cál.	du-ra-dè-ra.
Pod-go-rit-za.	Jud-ge.
For-ta-lê-sa.	fu-gi-tí-va.
Go-ver-na-dòr.	gu-za-rá-ta.
Pog-gi-bon-zi.	sug-ges-ti-ò.
Ho-nes-te-dad.	hu-mi-li-ad.
Lo-ta-rí-a.	lú-gu-bre.
Ol-den-burg.	ul-te-ri-òr.
Llo-ga-tá-ri.	llu-me-nè-ra.

Mo-no-pó-li.	mu-ta-ci-ò.
Om-brí-vol.	Dum-blin.
No-mi-na-tiu.	nu-vo-lá-da.
On-zê-na.	Dun-kér-que.
Se-ño-rí-a.	Ñu-ñes.
Po-lí-ti-ca.	pu-ri-fi-cad.
Óp-ti-ca.	rup-tu-ra.
Ro-ma-guè-ra.	ru-di-mènts.
Or-de-nán-sa.	ur-ba-ni-dad.
So-lit-á-ri.	su-ti-lê-sa.
Os-tra-cís-me.	ru-ti-ca-mènt.
To-le-rán-cia.	tu-mul-tu-òs.
Got-tin-gue.	gu-tu-rál.
Vo-lun-tá-ri.	vul-gar-mènt [.]
Xo-co-lá-tê.	xu-cla-dòr.
Zo-dí-a-co.	Zú-ca-la.

[p. 20] Nóta. Quán el Méstre veurá qu'els dexebls llígen bé las paráulas sillabetjánt, els ferá passar â la lectúra seguida; y per aquest efécte podrá valerse de las oraciòns sigüènts, qu'hê considerad necessari haver d'enseñár-los primèr de tot, però per médi de la lectúra, y no per rutina, axí cóm s'acostúma fèr ordináriamènt; porque d'aquí provè que molts en la pronúncia sólen confondre de tál módo las paráulas, que quánd son gráns y tot no arriban â sebrer ni comprendrer lo que diuen.

Jó las hê posádas per sóns separads perqu'aquesta primèra operaciò preparâ à la lectúra d'els sóns uníds qui seguexen després; cuio procehimènt será necessari seguir, fins que los allóts sien bastánt hábils en la lectúra per passár â la d'els sóns uníds.

Entretánt el Méstre procurarâ de víva veu fèr-li conexer que las lletras es dividexen en vocáls y consonánts, y quál es la sèua principál diferència y el sèu us. Cóm en el tractad de las Lletras y de la Pronúncia, qui seguex després de la lectúra.

Y per últim qu'hi ha alguns señáls, qui s'anomênan Accènts, els quáls posáds sobre las vocáls varían el sèu só. Cóm en el tractad de l'Ortografía.

LECTURA AB SÓNS SEPARÁDS.

El Crédo.

Creg en un Dèu, Pá-re tot po-de-ròs, Crè-a-dòr d'el cél y de la ter-ra, y en Je-su Crist son u-nic Fill y Se-ñor nós-tro, el quál fonc con-ce-bud per ó-bra de l'Es-pe-rít Sánt, nes-què de Ma-rí-a Vér-ja, pa-tí báx d'el po-der de Póns Pi-lát, fonc cru-ci-fi-cad, mórt y se-pul-tad, de-va-llá â los in-férns; res-sus-ci-tá al ter-cèr dí-e, d'en-tr'els mórts; s'en pu-já als Céls, séu â la drê-ta de Dèu el Pá-re tot po-de-ròs, y d'a-llí há de ve-nir â ju-di-car els vius y els mórts.

Creg en l'Es-pe-rít Sánt, la sán-ta Má-ra l'I-gle-sia Ca-tó-li-ca, Ro-má-na, la Co-mu-ni-ò d'els Sánts la re-mis-siò d'els pè-cads, la re-sur-rec-ci-ò de la càrn, la ví-da per-du-rá-bla. A-men. ô Axí sí-e.

El Pare nóstro.

Pá-re nós-tro, qui es-táu en el Cél, sí-e san-ti-fi-cad el [p. 21] vós-tro sánt nóm; vèn-guie â nos-ál-tres el vós-tro sánt rèi-ne; fás-sies la vós-tra vo-lun-tad a-xí en la tér-ra còm se fá en el Cél.

Nós-tro pá de cá-de dí-e do-náu-nos-lo al dí-e d'av-ui; y per-do-náu las nós-tras cul-pas a-xí còm nos-ál-tres per-do-nám â nós-tros deu-tòrs: Y no per-me-têu que nos-ál-tres cai-guêm en la ten-ta-ci-ò; ans bé a-lli-be-ráu-nos de qual-se-vól mál. A-men.

L'Avê María.

Dèu vos sál-vê Ma-rí-a plê-na de grá-cia, el Se-ñor es ab vos, be-nei-ta sou vos en-tre to-tas las dó-nas, y be-neit es el fruit d'el vós-tro sánt vèn-tre Je-sús.

Sán-ta Ma-rí-a, Má-ra de Dèu, pre-gáu per nos-ál-tres pè-ca-dors, á-re y â l'hó-ra de la nós-tra mórt. A-men.

El Glòria Patri

Gló-ria sí-e do-ná-da al Pá-re, y al Fill, y â l'Es-pe-rít Sánt.

A-xí còm è-ra al prin-ci-pi, á-re, y sèm-pre, y per tots los sí-gles d'els sí-gles. A-men.

Els Manaments de la Llèi de Dèu.

Els Ma-na-mènts de la Llèi de Dèu son déu: els tres pri-mèrs per-tá-nen à l'hòn-ra y gló-ria de Dèu, y los ál-tres sét al pro-fít d'el próc-sim.

El pri-mèr es: A-ma-rás Dèu so-bre to-tas las có-sas.
 El se-gòn: No ju-ra-rás per el sánt Nóm de Dèu en vá.
 El ter-cèr: San-ti-fi-ca-rás las fès-tas.
 El quárt: Hon-ra-rás Pá-re y Má-ra, y viu-rás llár-ga-mènt so-bre la tér-ra.
 El quint: No ma-ta-rás.
 El si-sê: No for-ni-ca-rás.
 El se-tê: No ro-ba-rás.
 El vui-tê: No po-sa-rás fál-sos tes-ti-mó-nis ni men-ti-rás.
 El no-vè: No de-sit-ja-rás la fí-lla ô la mu-ïler d'el próc-sim.
 El de-sê: No de-sit-ja-rás els bèns d'el próc-sim.

A-quests déu Ma-na-mènts s'en-clo-uen en dos, a-xó es: en a-mar Dèu so-bre to-tas las có-sas, y el próc-sim còm â si ma-tèx.

[p. 22] Els Manamènts de l'Iglesia.

Els Ma-na-mènts de l'I-gle-sia son cinc:

El pri-mèr es: O-hir mís-sa com-plí-da en los diu-mèn-ges y en las fès-tas de pre-cèp-te.

El se-gòn es: Con-fes-sár-se al mè-nos u-na va-gá-da en l'añ, ô sèm-pre que la per-sò-na vul-drá com-bre-gar, ô estarà en pe-rill de mórt.

El ter-cèr es: Com-bre-gar per pás-qua flo-rí-da.

El quárt es: De-ju-nar en la qua-res-ma y en los ál-tres dí-jú-nis de ma-na-mènt.

El quint es: Pa-gar déu-mes y pri-mí-cias sens fèr fráú ni en-gañ.

Els Sagramènts de l'Iglesia.

Els Sa-gra-mènts de l'I-gle-sia son sét.

El pri-mèr es: Bap-tís-me.

El se-gòn es: Con-fir-ma-ci-ò.

El tercèr es: Eu-ca-ris-tía.

El quárt es: Pe-ni-tén-cia.

El quint es: Es-trè-ma Un-ci-ò.

El si-sê es: Or-de sa-grad.

El se-tê es: Ma-tri-mó-ni.

El Confiteor.

Jó pè-ca-dòr con-fès â Dèu tot pò-de-ròs, â la glo-ri-ò-sa sèm-pre Vér-ja Ma-rí-a, al bè-na-ven-tu-rad sánt Mi-quél Ar-cán-gel, al bè-na-ven-tur-ad sánt Jo-án Bap-tís-te, als sánts A-pós-tols sánt Pè-re, y sánt Páu, â to-ta la Cort

ce-le-sti-al, y â Vos, Páre es-pe-ri-tu-al, qu'hè pè-cad grá-ve-mènt ab pen-sa-mènts, pa-ráu-las, y ó-bras, per la mí-a cúl-pa, per la mí-a cúl-pa, per la mí-a gran cúl-pa. Y per tant prèg â la glo-ri-ò-sa sèm-pre Vêr-ja Ma-rí-a, al bè-na-ven-tur-ad sánt Mi-quél Ar-cán-gel, al bè-na-ven-tu-rad sánt Jo-án Bap-tís-te, als sánts A-pós-tols sánt Pè-re, y sánt Páu, â to-ta la Cort ce-les-ti-al, y â Vos, Pá-re es-pe-ri-tu-al, que pre-guéu per mi de-vánt Dèu nós-tro Se-ñor. A-men.

Acte de Contrició.

Se-ñòr mèu Je-su Crist, Dèu y Hó-mê ver-ta-dèr, Crè-a-dòr [p. 23] Pá-re y Re-dem-tòr mèu. Per es-ser vos qui sou per-fec-tís-sim, san-tís-sim, fónt de grá-cia y de tot bè; y per-que vos ám mès que to-tas las cós-as me pè-sa de tot mon cór d'ha-ver-vos o-fès, me pè-sa de tot cór d'ha-ver-vos a-gra-vi-ad. Propós fir-me-mènt de mái mès pè-car, d'a-par-tár-me de tó-tas las o-ca-si-òns d'o-fèn-drer-vos, de con-fes-sár-me, y com-plir la pe-ni-tén-cia que me se-rá im-po-sá-da, de res-ti-tu-hir y sa-tis-fèr tot lo que deu-rè. Per-dòn, Se-ñòr, per a-mòr de vos als mèus i-ni-mígs. Y o-fe-resc per la vós-tra sa-cra-tís-si-ma mórt la mí-a ví-da, ó-bras y tra-bálls en sa-tis-fac-ci-ó de tots los mèus pè-cads. Y a-xí cóm vos lo su-plic, con-fiy en la vós-tra bon-dad y mi-se-ri-cór-dia in-fi-ní-da, qu'em per-do-na-rèu per els mé-rits de la vós-tra pre-ci-ò-sa sáng, y me do-na-rèu grá-cia per es-me-nár-me, y per-se-ve-rar fins â la mórt. A-men.

Los Actes de Fe, d'Esperánsa y de Caridad,
sense els quals ningú qui tenguie us de rahò pód salvár-se.

Acte de Fe.

Dèu mèu, jó creg fir-me-mènt tot lo que vos ha-vêu re-ve-lad â la sán-ta I-gle-sia Ca-tó-li-ca, A-pos-tó-li-ca y Ro-má-na; per-que vos sou la ma-tè-xa ve-ri-tad, qui no po-dèu en-ga-ñár-vos â vos, ni en-ga-ñár-nos â nos-ál-tres.

Acte d'Esperánsa.

Dèu mèu, jó es-pèr que vos dig-na-rèu con-ce-dir-me la vós-tra grá-cia en a-quest mon, y el Pa-ra-dís en l'ál-tre, per-que vos sou la ma-tè-xa bon-dad y la ma-tè-xa fi-de-li-dad.

Acte de Caridad.

Dèu mèu, jó vos ám de tot mon cór, y per a-mòr de vos ma-tè-x, per-que vos sou in-fi-ni-da-mènt bó y in-fi-ni-da-mènt a-má-ble.

La Salve Regina.

Dèu vos sál-vè, Reì-na, Má-ra de mi-se-ri-cór-dia, ví-da, dol-sú-ra, y es-pe-rán-sa nó-stra, Deù vos sál-vê: à vos cri-dám cóm à des-ter-rads fills d'È-va: à vos sus-pi-rám lla-men-tánt y plo-ránt en a-quest váll de llá-gri-mas. Èa dóns, ad-vo-cá-da nós-tra, gi-ráu en-vès de nos-ál-tres a-quells ulls vós-tros mi-se-ri-cor-di-ò-sos. Y des-près d'a-quest des-tér-ro mos-tráu-nos Je-sus, fruit be-neit d'el vós-tro sánt ventre. ¡Ô cle-men-tís-si-ma, ¡Ô pi-e-dò-sa, ¡Ô dol-sa Vér-ja Ma-rí-a!

[p. 24] LECTURA AB SÓNS UNÍDS

Regla de vída tréta de la condúcta Cristiána d'el P. Nepveu, Jesuíte.

I. Necessitat d'una Règla.

No básta fèr el bè, es necessari sebrer-lo bèn fèr, es à dir, fèr-lo ab orde. Aquest es el mèdi de complir las obligaciòns ab mès facilitad, mès perfecciò, mès mèrit y mès constància. No hi há res dóns mès important que consultar ab Dèu y un sábi Directòr, per reglar totas las óbras, la sèua hóra, el tèms qu'ei vulèu emplear, el método que havèu de guardar, y l'esperít interior ab qu'havèu d'animár-las.

II. L'alsár-se d'el llit y l'oraciò d'el matí.

Teníu l'hóra d'alsár-vos d'el llit de tál módo arreglada, que res, en quánt será possible, síe capás de desranjár-la. Eleváu el vóstro esperít à Dèu. Pregáu mèntres que vos vestíu. Resáu desprès las oraciòns ordinárias sens faltar-hi ja-mái, y preveníu las ocasiòns que podrèu tenir d'ofèndrer Dèu entre díe, per estar alèrtes, y poder evitár-las.

III. La Santa Míssa.

Ohíu míssa tots los díes, d'el módo que demánan la santedad d'aquesta óbra, y el vóstro própi interès; es à dir, ab la disposició necessària per honrar els sagrads mistéris, y tréurer profit per la vóstra ànima. Elegíu las oraciòns qu'hi havèu de resar La millòras son aquèllas qui unexen la nóstra intenció ab la d'el Sacerdót, ô més tóst ab Jesu-Crist qui es el Sacerdót invisíble.

IV. La Meditaciò.

Donáu, si podèu, mítja hóra ô un quárt d'hóra à la meditació, ô reflexió sobr'algúna veritat cristiána. Instruhíu-vos de quin módo havèu de fèr aquest eczercíci; si arribáu à compendrer-ne l'importància, no vos faltarà tèms per fèr-lo; y per póc que fessèu, apendrèu luègo de fèr-lo fàcilment.

V. El Trabáll.

En quálsevól estat, y de quálsevól condició que siêu, apreciáu [p. 25] el trabáll; preníu-lo en esperít de penitência, y per subjectár-vos al decrê de la justícia divína, qui há condemnád l'hómê pècadòr al treball. Uníu-lo d'intenció ab els de Jesu-Crist; no hi há millòr médi de reparar los áñs empleads en lúcsu y vanidades, que treballar per vestir els póbres, ô per adornar los altárs.

VI. El Menjar.

Santificáu aquesta óbra adressánt-la â la glória de Dèu. Menjáu y bevêu per reparar las vóstras fórsas, y complir ab las vóstras obligaciòns. Feis ántes y després una brèu oració. Evitáu l'intemperáncia, la sensualidad y l'avididad. Absteníu-vos per mortificació de lo qui no servex sinò per satisfèr el gust. Pensáu algúnas vagádas ab els dijunis d'els Sántes, y ab el fêl y vinágre que donáren â nóstro Señòr en la creu.

VII. La Lectúra Esperituál.

Empleáu cáde díe algun ráto en lligir algun llíbre profitòs. Lligíu-lo en la preséncia de Dèu, consideránt qu'es èll matèx qui vos párla. Penetráu-vos de lo que lligíu, gustáu-lo, feis-vos-ne l'aplicació, demanáu â Dèu la grácia per posar en óbra els bóns desitgs qu'ell vos inspíra en aquella lectúra, la qual es una espécia de meditació fácil, qui vos servirá de sermò, sèmpre y quánd no ei poguêu assistir.

VIII. La Visíta d'el Santíssim Sagramènt.

Â no esser qu'ocupaciòns precisas, ô la submissió que devêu â las persónas de las quáls dependíu, vos lo impedesquien, no podêu dispensár-vos d'anar, algúna hóra de la tárda, â complir ab aquesta obligació de visitar nóstro Señòr. Per fèr aquesta visíta ab fruit, servíu-vos de diferènts consideraciòns qui púguen inspirár-vos un nóu fervòr.

IX. El Reculliment en la preséncia de Dèu.

Atenêu freqüèntmènt en totas las vóstras ocupaciòns, primèramènt â Dèu, per donár-n'hi la glória, consultár-lo, no obrar sinò conforme las sèuas inspiraciòns, y sustentár-vos ab l'auxíli de la sèua sánta grácia. Segònamènt â vosáltes matèxos, per observar los assálts contínuos de l'amòr pròpi, qui s'insinúa imperceptiblemènt en las millòras óbras. Eleváu el vóstro còr â Dèu al principi de cada óbra, oferíu-li, renováu la vóstra [p. 26] intenció al so d'el rellòtge; feis-vos un us freqüènt y familiar de las oraciòns qu'anomènan jaculatorias: Señòr jó espèr en vos. Señòr, teníu misericórdia de mi. Dèu mèu, jó vos ám de tot mon còr; perdonáu-me, Dèu mèu, la fálta que vèng de cometrer.

X. L'Esperít de Mortificaciò.

La vida d'el Cristiá há d'esser un contínuo eczercíci de penitència. Mortificáu-vos en las cosas comúnas y ordinárias; no hi há res qui síe mès necessári per restablir l'impéri de la gràcia en l'ànima y destruhir aquell de la naturalêsa; veis-ne aquí algúnas prácticas:

Vèncer l'inclinaciò qu'un tendria de fèr algúna cosa inútil. Guardar la vista ab cuidádo. Reprimir la curiosidad de sebre cèrtas notícias. Retenir un xásco, un dítxo agud qui sería contrári â la caridad, ô qui satisfèria l'amòr pròpi. No sècar lo qui carissía la sensualidad. Reglar els gusts innocènts. Abstenir-se algúnas vagádas en esperít de penitència d'els divertimènts mès lícits. Moderar l'ecssessiu afècte que nos tenim â nosàltres matèxos. Apartar l'esperít de l'impressiò d'el delèite. Parlar poc y ab sossègo. Tractar ab cortesía las persònas per las quâls nos sentim antipatía. No quexár-se en los trabálles, ansbé sufrir-los ab resignaciò.

XI. Oraciò de la tárda.

Feis l'oraciò en comú, y la ferèu mès eficás devant Dèu, la ferèu ab mès fervòr, y complirèu ab l'obligaciò que teniu de fèr complir ab aquest eczercíci vòstros fills y domèstics. No oblidèu jamái l'eczámèn general, ni el particular, si volèu tallar fins â la rël vòstros mals costúms, y assegurar vòstra salvaciò. Anáu-vos-ne al llit ab us sànts pensamènts, y oferiu â Dèu vòstro descáns.

XII. La Confessiò.

El qui vól avensar en la perfecciò há de confessár-se càde vuit dies, el qui vól treballar sèriamènt per la sèua salvaciò há de confessár-se càde mès; y el qui no vól exposár-se al perill de pérdrer-se há de confessár-se luègo qu'es sènt carregáda la consciència ab algun pecad mortál. Sapiáu bè de quin módo havèu d'acostár-vos â n'aquest Sagramènt; y â demès de la penitència qu'el Confessòr vos hi dóna, veis-ne aquí diferènts prácticas que podrèu fèr de vosàltres matèxos:

Amar el retíro, visitar els pòbres, els prèsos, els malalts, nóstro [p. 27] Senòr; pregar privádamènt; subjectár-se â una régla de vida; ocupár-se en óbras de misericórdia; fèr óbras de caridad; interdír-se los espectácles; abstenir-se d'els pleèrs encáre qu'innocènts; dejunar, ô per lo mènus mortificár-se ab els menjars; reusar ab els móbles y els vestids lo que servèx per el lúscu, per la vanidad y delicadêsa; abrassar de bón cór todas las obligacions molèstas y penòsas d'el seu estat; treballar en esperít de penitència; sufrir-se â si matèx, y suportar cristiánamènt els disgusts y las afliccions qui nos vènen.

XIII. La Comuniò.

Combregáu suvínt. Vosàltres combregarèu profitòsamènt càde mès, si no vos trobau en algun hàbit de pecad mortál; y vos aplicáu â evitár-lo. Combregarèu ab fruit càde vuit dies si vos conserváu fóre de pecad mortál; encáre que

cometêu pècdas veniáls, en tánt que no quedêu habitualmènt en aquestas fál-tas, ansbè procurêu tenír-ne el cór apartad ántes de combregar. El matrimóni, quánd un ei viu ab la purêsa, y el desapègo que convè als cristians; y la multi-tud d'ocupaciòns no poden causar embarás algun â la freqüència de la Comu-niò; podria succehir mès tóst qu'un fòs en estad de combregar encáre mès su-vínt; però convè sèmpre governár-se per un sábi y prudènt Directòr.

XIV. El Cuidádo de combátrer la passió dominánt.

Procuráu, ab l'auxíli de la grácia, conexer el defécte principál, ô la passió qui vos domína; reparáu ahònt s'inclínan mès naturalmènt el vóstro cór, la vóstra vista, y el vóstros pensamènts, â ne quína cósa teníu mès repugnância â resistir, y en que faltáu mès freqüèntmènt. El médis de vèncer aquesta passió son: la preséncia de Dèu, la meditaciò, l'oraciò, l'us d'els sacramènts, l'ec-zámên y particulármènt l'eczercíci de los áctes interiòrs y esteriòrs de las vir-tuds contrárias â n'aquesta passió, un grán cuidádo d'evitar las ocasiòns, l'ec-zámên particular.

XV. Preparaciò â la mórt.

Destináu un díe cáde mès per preparár-vos â la mórt, y aplicáu-vos sé-riamènt â fèr totas las vóstras óbras, cóm si aquell díe haguèssieu de morir. Confessáu-vos y combregáu en fòrma de viátic. Eczamináu lo qui podrá affli-gír-vos â l'hóra de la mórt: bèns d'áltri, dúbtes, reparaciò, reconciliaciò. &c. Feis los áctes qu'es suggerexen [p. 28] als moribúndos: áctes de resignaciò, d'acceptaciò de l'hóra, d'el tèms, y d'el módo que Dèu vuldrá; d'accions de grácia de fe víva, d'esperánsa, de confiánsa, de contriciò, d'amòr de Dèu. &c. Invocáu Jesus crucificad, la santíssima Vérja, vóstron Angel custódi, vóstro sánt Protectòr; y miráu el vóstre llit, quánd hi anáu, cóm el vóstro sepúlcre.

XVI. Las Obligaciòns d'Estat y de Condiciò.

Aplicáu-vos â complir ab las obligaciòns d'el vóstro Estat ab zél, y inten-ciò d'agradar â Dèu qui vos hi há cridads; sufríu-ne los encárregs penòsos y de-sagradábles en esperít de penitènciâ; instruhíu-vos â fons de las vóstras obliga-ciòns; Páres, Máras, Maríds, Mullers, Señòrs, Señòras, Fills, Criads, cáde Estat tè gráns y indispensáblas obligaciòns.

XVII. L'Us de las riquêsas.

Si sou rics, recordáu-vos de lo que devêu als pòbres. Las amenássas y las promêsas de Jesu-Crist deuen ecsitár-vos â fèr limòsna. Dèu demaná â los is-raelítes la desèna pàrt d'els sèus bèns: axó pód servir-vos de règla: Feis atenciò â lo que pújan vóstros bèns, y fins ahònt arríba la misèria d'els pòbres: vosál-tres trobarêu sèmpre cóm satisfèr en aquest punt â vóstras obligaciòns si mo-

deráu l'apègo als bèns de la tèrra, si regláu el gásto, y si teniu un cuidádo competent de conservár-los.

XVIII. Els Delèites y els Divertimènts.

Usáu-ne axí cóm d'els remeis: els remeis no hán d'esser dañòsos, ni perillòsos, ni másse freqüents, ni contínuos: apartáu los delèites crimináls, y moderáu los innocènts; no vos permetêu jóg algun de púra fortuna; no empleêu jamái en el jóg un tèms consideráble, ni vos hi exposêu â fèr-hi gráns pérduas; jugáu ab moderaciò, sens passiò, y sens faltar â las vóstras obligaciòns. En quánt al báll, l'ópera, y la comèdia, no hi há millòra règla qu'un púguie prescriurer-se, qu'es abstenír-s'en absolutamènt.

XIX. Las Creus y Aflicciòns.

Portáu la vóstra creu axí cóm Crísto portá la sèua: ab paciència; èlla vos vè de Dèu: en esperít de penitència; ¿que penitència no hauríau de fèr per els pècads passads? ab amòr y agraïmènt; es un efècte de la bondad de Dèu, que vos visítie y castígue en aquest mon; unínt-la ab aqueúlas de nóstro Señòr: èlla tréu d'aquesta uniò tot el seu mèrit [p. 29] devánt Dèu. Si sufríu d'aquest módo, mitigarêu vóstras péns en aquesta vída, y vos prepararêu tresòrs de mèrits y de glória per l'àltra.

XX. Las Visítas.

Hi ha visítas qui son necessàrias; santificáu-las ab una intenciò púra de complir ab las vóstras obligaciòns, y seguir las disposiciòns de la divína proviència; n'hi ha qui son de caridad; feis-las en esperít de religiò; n'hi ha qui son de correspondència y cortesía; miráu-las cóm â mèdi d'entretenir la sociedad civil, arregláu-las segòns las máximas de l'evangéli; n'hi há qui son perillòsas, abandonáu-las absolutamènt; n'hi há qui son vánas y inútils, evitáu-las si estáu persuadids qu'el tèms es preciòs, y que sèmpre es póc el que sóbra quánd un conex la multitud de las sèuas obligaciòns, y vól complir-las.

XXI. La Convèrsa.

Evitáu en la convèrsa quátres defèctes: l'inutilidad; Jesu-Crist nos advertex que donarèm conte d'una paráula ociòsa: la vanidad, ô l'apreci d'els bèns d'el mon; no hi há còsa mès contrària â las máximas de l'evangéli: la maledicència; qui es, segòns diuen, la sál de la convèrsa, y la pérdua de l'ànima d'aquell qui l'escòlta ab complacència, y d'aquell qui quánd pód no l'impedex: la llibertat de las paráulas qui tòcan l'honòr, no sóls d'aquellas qui expúcan las còsas sens retenciò, si que també de las paráulas artificiosas y equívocas, origen funèst de mil pensaments máls, de desitgs y d'accions crimináls: la xánxa; quán èlla degenera y ofèn l'urbanidad, la caridad, y la religiò.

Las principáls obligaciòns d'un Cristiá, comprêsas en las Parábolos sigüènts de Tobías â son fill. Tob. Cap. 4. V. 2.

Mon fill escolta las mías paráulas, y pósa-las en ton cór cóm el funamènt sobr'el quál establirás la tèua condúcta.

6. Tènguies Dèu presènt en l'esperít tots los díes de la tèua vída, y aguardèt de consentir â pècad algun, y de violar en la mès mínima còsa la llèi d'el Señòr nóstro Dèu.

7. Fè limòsna d'el tèu bè, y no apárties los ulls de ningun póbrec; [p. 30] perque tractánt-te d'aquest módo merexerás que Dèu no apártia tampóc la sèua vísta de tu.

8. Síes caritatíu d'el módo que podrás.

9. Si tènς molts de bèns, dòna molt; si en tènς pòcs, tènguies cuidádo de donar adhuc d'aquest pòc ab alegría y de bòn cór.

10. Puisque d'aquest módo replegarás un ric tresór y una grán recompén-sa per el díe de la necessitat perque la limòsna allibèra de tot pècad y de la mórt, y impedex l'ànima de cáurer en las tenebras.

11. La limòsna será el motíu d'una grán confiánça devánt el Déu suprémo per tots aquells qui l'haurán practicáda.

12. Vigila sobre tu, mon fill, per preservár-te de tota impurèsa, y ecscpectad la tèua Dóna tota sóla, evita tot lo qui pód tenir relació al crímèn.

13. No permèties jamái que la supèrbia s'ampárie d'el tèu cór, ni qu'ei há-gie res d'altíu ni de supérbo en las tèuas paráulas; perqu'es per la supèrbia que tot el mál es vingud en el mon.

14. Quánd algú haurá treballad per tu, pága-li luègo lo que merex per son trabáll, y no retènguies jamái la recompénça qui es degúda als qui t'hán fèt servíci.

15. Vès en cuidádo de no fèr jamái â algú lo que no vuldrías qu'et fès-sien â tu.

16. Mènja el tèu pá junt ab els póbres, y ab els qui ténen fám, y cobrex ab els tèus vestids aquells qui ván desnús.

17. No fássies res sens el consell d'algun hómê sábi y prudènt.

18. Benehex Dèu en tot tèmς; demána-li que conduhesquie els tèus pássos per el sèu sánt camí, y pósa entre las sèuas máns tots los tèus intènts y totas las tèuas emprêsas.

19. No temies, mon fill, es ver que nosáltres som pòbes, però tendrêm molts de bèns si temêm Dèu, si nos abstením de tot pècad, y feim bónas obras.

Retrátu d'el vertader Cristiá.

Sebrer la sèua Religiò, respectár-la, amár-la, evitar ab cuidádo lo qu'èlla prohibex, complir eczàctamènt lo qu'èlla ordèna. [p. 31]

Creurer en Dèu, esperar ab èll, amár-lo, pregár-lo suvint, donár-li las grácias, alabár-lo, adorár-lo, temer-lo, y subjectár-se perfectamènt â ell.

Observar la subordinaciò, la piedad, la justícia, la bondad y la caridad ab nóstros superiòrs, ab nóstros iguáls, y ab nóstros inferiòrs.

Esser humíl, benigne, paciènt, modèst, cásto, templad, desapegad d'el mon y de si matèx, ocupad de la própia salvaciò, y d'els mèdis d'alcançar-la.

Tot axó en l'intenciò de glorificar Dèu, ab una feél imitació de Jesu-Crist son Fill, Señòr nóstro, Cáp y Modélu nóstro, es el retrátu d'el vertader cristiá. ¿Es aquest el vóstro?

POESÍA

Idéa d'el poder de Dèu.

¿Que pòden cóntre Dèu tots los Rèis de la térra?
 En vá s'unirán ells per móurer-li la guérre;
 La sèua sóla vista â tots los dispergex,
 Èll parla, y al punt en pols sa veu los reduhex;
 Al sól só de sa veu el már futg, els céls tremblan;
 Tots los Grándes d'el mon devánt èll no res semblan.

Mácsimas Moráls.

No demanêu â Dèu ni glória ni opulència,
 Ni aquells bèns cuia pompa el pòble tè espantad;
 Però per bèn manar, demanáu-li prudència:
 Ab aquest dò tán sánt tot vos será donad.

Escoltáu y lligíu la paráula divína,
 Que dins els llíbres sánts Dèu nos dóna per llèi.
 La política homana al préu d'èlla es mesquina,
 Y fòrma mès suvint un Tirá qu'un bón Rèi. [p. 32]

Sonèto

Sobr'aquellas paráulas de la passiò de Jesu-Crist: Havent inclinad el cáp,
entregá el sèu Esperít.

Patínt Crísto áltre tèmps per el género homá,
S'ei presentá la mórt en son majòr suplíci,
Y estánt cóm inerdíta, al punt es retirá,
No gosánt ab son Méstre entrar èlla en judici.
Peró Crísto el sèu cáp sobr'el pit incliná.
Cóm si li fès señál, que fès el sèu ofici;
Y sens respécte algun al drèt de Soberá,
Acabás sens temòr el cruènt sacrifici.
Obehí la cruél, y el cóp que va donar
Fèu eclipsar el sól, y tot el mon tremblar,
Cóm si el mon fòs estad próp de sa má terríbla.
Tot dintre l'univérs fèu un grán mohimènt,
Sinòs el pècadòr, qui se mostrá insensíble,
Quánd adhuc els peñáls mostráren sentiment.

Omnia debentur morti, &c. Ovid. M. L. 10. C. 32.

Aqui báy tot lo qui respíra
Sufrex la llèi d'un destino fatál;
Síen Rèis, ô Vaxálls, ab axó no es tè míra,
Puès tothóm pássa per iguál.
Prompte, ô tárd la má de la Párca
D'èsta vída romp el tixíd;
Y el pilót de l'estics dintre sa fatál bárca
Nos pórtá â tots dins el llóc de l'olvíd.
Es una llèi comúna, y d'el tánt mès segúra,
Qu'es per un drechrèt de la sórt,
Que l'hómê, y tota crèatúra
Al punt qu'entra en el mon es subjécta â la mórt. [p. 33]

Sonèto contínuo,
Sobre'aquèllas paráulas: Recordèt, hòme, qu'èsts pols, y que t'hás de convertir
en pols. Génes. 3. V. 19.

Céndra animáda, vil mistúra,
Hómê de pols y plórs formad,
De Dèu â la mórt condemnad;
¿Cóm no pósas frê â ta locúra?
Plóra já plóra ab amargúra,
Lo molt que tèns Dèu anutjad,
Ta vída y el tèms tán mál gastad,
Si vóls lograr millòr ventúra.
Cridánt t'está la sepultúra,
Lloc ahònt estará enterrad
Delèite, hòrra, mándo y hermosúra.
Lo qu'hi há de més estimad
Es l'ánima qui sèmpre dúra,
Está en èlla sóla ocupad.

Óda tréta d'el Sál'm 14.

Carácter de l'hómê just.

Señòr, dins ton tèmple adoráble
¿Quin mortál es digne d'entrar?
¿Qui podrà, grán Dèu, penetrar
El santuari impenetráble,
Ahònt els Sànts prostads, ab l'ull respectuòs,
Contèmpla de ton front l'honòr magestuòs?

Será el qui evíta la malícia;
Vivínt ab un cór récte y pur;
El qui márxa ferm y segur
En el camí de la justícia; [p. 34]
Feél sèmpre â sa veu, y â distinguir-la atènt,
Intrépid en guardar sas llèis severamènt.

El qui quánd párla venèra
Y respécta la veritat;
Qui ab un áire d'homanidad

No cobrex un còr tot de fèra;
 El qui dins un discurs tã fãls com plê d'embulls,
 Jamái â la virtud há fet baxar los ulls.

Será el qui no fá gens d'aprèci
 De l'hómê injust y malignánt,
 Ansbè el míra sèmpre inconstánt,
 Y digne d'el majòr desprèci;
 El qui avorrínt d'els máls la pompa y vanidad,
 Hònra sóls la virtud d'el júst infortunad.

Será, dig jó, el qui en sas promêsas
 Jamái fálda d'esser lleál:
 Aquell qui ab un guáñ criminal
 No aumènta jamái sas riquêsas:
 Aquell qui sobr'els dòn's d'el culpáble eminènt
 Jamái ha decidíd la sórt de l'innocènt.

El qui seguirá aquesta vía,
 Etérnamènt cobért d'honòr,
 De los Elegíds d'el Señòr
 Partirá la sãnta alegría,
 Y los cruéls horròrs de l'infèrn irritad,
 No podrán fèr obstácle â sa felicidad.

Compèndi de la perfecciò.

En Dèi pósa ta confiãnsa,
 Desconfía de tu matèx. [p. 35]
 Fè cósas dignas d'alabãnsa.
 Pur síe el vót que d'el còr nèx.

Trácta sóls ab els virtuòsos,
 Comú no síes ab tothóm.
 No vulguies puèstos ostentòsos,
 Futg tot lo qui dòna un grán nóm.

Escòlta molt, y en conseqüència
 Párla poc, si vòls acertar.

Cállla els secrêts, qu'es imprudència
Lo qui está escondid revelar.

Apren cóm una cósra rára
De perdonar â los menòrs;
De sufrir los iguáls encáre,
Y de cedir â los majòrs.

Síes actíu, fóre perêsa,
No amenássies atrocidades:
Y desprecía la ferêsa
De los supérbos insensads.

Tolèra los máls ab paciència.
Aprên de viurer sóls per Dèu:
Y fê tota la diligència
Per a morir en l'amòr sèu.

Calidads que deuen tenir tots aquells qui vólen esser admêsos sobr'el Parnáссо.

1º Ingéni en l'inveniçió.

Pujar al Parnáссо es descáro,
Quánd un no tè elevaciò;
Sóls es per un Ingéni ráro. [p. 36]
El succès de l'inveniçió.

2º Noblêsa en los subjéctes.

Tánt mès un subjécte té préssa,
Quánt mès nóble y magestuòs;
Res, se pód dir, nos interèssa,
Que no síe meravellòs.

3º Amenidad en las imátjas.

Qu'en vóstras diferènts imátjas
Rèinie sèmpre l'amenidad;
Peró apartáu d'els personátges
La grossèra rusticidad.

4º Natural en la narraciò.

Que lo més símple resplandesquie
En la vóstra narraciò;
Que lo natural li furnesquie
L'adòrno de l'espressiò.

Sobre la Mitología.

Décima.

De la Poética tonada,
De l'ingéni el majòr tresór,
Fábula, si fossieu borraráda,
D'el Vèrs cessaría la flór.
¿Ahònt trobar nóblas imátjas
Per adornar els personátges?
Si el doble Parnáссо es proscríu,
Éstas fabulòsas postúras
Son de las ditxòsas locúras,
À las quáls la rahò suscríu.

Sobr'el matèx subjécte diu M^r. Despreaux.

Allí per encantar tot lo mon es prepará,
Tot pren cós animad, un esperít, y cára: [p. 37]
Las virtuds tòrnan Dèus, y tot los es permês,
Minérva es la prudéncia, y Vénus, la bellês:
Ja no es mès el vapòr qui ab els llámps fá la guérra,
Es Júpitér armad per espantar la térra
Un orátge qui cáusa un espantòs renóu,
Es Neptúno en furòr qui las ònas commóu:
L'éco no es mès un só qui en los áires respíra,
De la Nímfa es el plór que Narcísso no míra:
Y axí en aquest tixíd de nóblas ficciòns,
El Poète contènt fá mil invenciòns:
Adòrna, elèva, aumènta, engrandex tota còsa,
Y tróba báx sas máns la flór sèmpre desclósa:
Qu'un Enéas tenguès els vaxèlls dispergids;

En una adversidad ordinària y comúna,
 Un cóp póc surprenènt d'els rigòrs de fortuna:
 Però que Júno sóls en sos ódis constánts,
 Perseguesquie cruél lo restánt d'els Troians;
 Qu'Èoto en favòr sèu els repellesquie encàre,
 Deslliguie tots los vènts que regex cóm â Páre;
 Que Neptúno irritad, surtínt dret sobr'el már,
 El refrenie tot d'una, y fássie l'áire clár:
 Que presèrvie els vaxèlls d'el Sírtès inflecsíble,
 Axó es lo qui surprèn, y móu un cór sensible:
 Fóre d'aquest adòrno el Vèrs es sens honòr,
 Y d'els sèus atributs veu pérdrer el millòr.
 Com un flác Oradòr el Poète se pórtá,
 Fred historiadòr de la Fábula mórtá.

Nóm, y emplèo de las nóu Músas.

L'insígnia Calliópê ab vèrs magestuòs
 Celèbra los combáts d'el mitg-Dèu valoròs.
 Clío per sa justícia es cuida de l'història,
 Y d'els nóbles mortáls eternísa la glória: [p. 38]
 Eráto l'amoròsa, ab discurs sèns ardòrs,
 Referex d'el jovènt els diferènts amòrs:
 Tália sèmpre jocòsa, alègra y divertída,
 Melpómena ploròsa espósa als ulls la sórt
 D'els invencíbles rèis qui bravètjan la mórt:
 Terpsícora d'el báll tè sóla l'incumbéncia,
 D'el quál èl·la prescrit la règlá y la cadéncia:
 Euterpê pastoríl, jegúda báy las fóns,
 Fá resonar els bóscs ab els sèus dòlsos sóns:
 Polímnia la prudènt en l'ardòr qui l'inspíra,
 De cènt tóns diferènts fá resonar sa líra.
 Y Uránia la sutil púja fins â n'el sól
 D'els sèus bèlls pensamènts l'audás y briòs vól.

Sonèto sobr'el Tèms.

El tèms m'ha demanad d'aquesta vída el conte,
 Però jó li hè respóst: qu'el dar conte vól tèms,
 Perqu'el qui sens fèr conte ha perdud tánt de tèms,
 ¿Cóm pód sens molt de tèms donár-ne un tán grán conte?
 El tèms m'há refuad de diferir el conte,
 Per rahò qu'el mèu conte há refuad el tèms:
 Y perque no havent fèt el mèu conte en son tèms,
 En vá jó vull un tèms per bèn fèr el mèu conte.
 Ah! ¿quin conte es bastánt per contar tán grán tèms?
 ¿Y quin tèms pód bastar per fèr un tán grán conte?
 Vivint jó sens dar conte hè negligid el tèms.
 Però, ah! qu'instad d'el tèms y oprimid s'aquell conte,
 Jo muir, sens sebrer fèr el conte d'el mèu tèms;
 Perqu'el tèms qui es perdud no pód entrar en conte. [p. 39]

La bèl·la Educaciò,
 per Mr. de Fenelòn, Arquebísbe de Cambrái.

Donáu al Crèadòr lo que de dret li espècta;
 Y ántes d'empèndrer res, miráu que síe récte.
 Fóre sociedad sinòs ab los honèsts,
 No vos mostrèu altius de que sièu discrèts.
 Conformáu-vos suvint ab el parer d'els áltres;
 No fessèu cás si algú no es confòrma ab vosáltres.
 Feis atenciò sèmpre â lo que vos hán dit.
 No afectèu sobre tot de mostrar esperít.
 No entretenguèu algú mès allá de sa esfèra;
 Calláu, ô no tenguèu la convèrsa embustèra.
 Complíu vòstra paràula invioláblemènt;
 Però aguardáu-vos bè de dár-la imprudèntmènt.
 Siáu dólsos en tots, y complacènts, y afábles:
 Sèmpre d'iguál humòr, accessíbles, tractábles.
 Mostráu-vos fácils sèmpre en vòstra urbanidad;
 No decidiguèu res sens haver-lo pesat.
 Amáu sens interès, perdonáu sens flaquèsa;
 Subjèctes si heu d'estar, estáu-lo sens baxèsa.
 Cultiváu diligènts l'amistad de cadún;
 Però en fèt de procès, no n'intentèu algún.

Siáu indiferènts als negócis d'els àltres,
 Cobríu sens afectar sèmpre els vóstros vosàltres.
 Dexáu de bón amòr, però ab discerniment:
 Si hêu de recompensar, feis-lo sábiament.
 Y de quálsevól módo ab que vulguêu parexer,
 Síe sens resplandòr, y sens vos desconexer.
 Compatíu-vos de cór d'els mál's que sènten tánts:
 Sufrióu d'áltri el defécte, y amíg's siáu constánts.
 Treis las inquietuds que l'esperít vos dóna,
 No las acumulêu â ningúna persòna.
 Allá ahònt hi há discórdia, aplacáu-la tambè:
 No vos vengêu jamái que no síe fènt bè. [p. 40]
 No adulêu alabánt, repreníu sens agrúra:
 Reis rahanáblemènt, xasquetjáu ab cordúra.
 Estimáu tot lo mon en sa professiò,
 Y no critiquêu res en sa ostentaciò.
 No retreguêu mercês â gènt desagrahída;
 posáu-las en el ráng d'els secrèts de la vída.
 Preveníu d'un amíg l'empátx menesteròs;
 Sens prodigalidad, síe el cór generòs.
 Moderáu els transpòrts d'una bílis qu'es cría,
 Y no parlêu mái mál de colcú qui no ei síe.
 Fugíu l'ingratitude, vivíu sóbriament.
 Jugáu sóls per recreò, y perdêu nóblament.
 Feis sèmpre molt de cás de tot quánt se vos dóna.
 No vos mostrêu tiráns cóntre vóstros deutòrs:
 Ab ningú finalmènt eczecutêu rigòrs.
 No divulgúu jamái lo qu'un vos encomána.
 Y d'el prócsim al bè fóre l'envêja vána.
 No eus alabêu de res, guardáu vóstro secrêt.
 Fènt-lo axí el xerradòr ab vóltros no tè drêt.

Nóta. Si després de tot axó hi há algún allót qui no sápie encáre lligir bè, un no l'há de fèr passar mès avánt, perque las règlas qui seguexen son per perfeccionar la lectura, y donar las primèras idéas de la pronunciaciò y de l'ortografia de la lletras. En aquest cás lo millòr es tornar fèr comensar als qui son tards, els primèrs sòns que ja hán vists.

Però si aquell qui vól apèndrer el Menorquí, es algú qui já sáb lligir, podrá dexar tot axó, y comensar per el Tractad de la Prosódia, ô de las Lletras y de la Pronúncia qui seguex.

[p. 41]

TRACTAD DE LA PROSÓDIA
Ó DE LAS LLETTRAS, Y DE LA PRONÚNCIA

P. ¿Que cósa es prosódia?

R. Una párt de la Gramática qui ensèña la pronúncia, ô l'accènt de las síllabas.

P. ¿Que cósa es Accènt?

R. En la pronúncia es el tó, ô la diferènt inflecsiò de veu ab qu'es pronuncían las síllabas, per ecz.: *termín*, y *tèrme*; *Pera*, y *Père*; *ferêu*, y *fèren*; &c ahònt es pòd bèn veurer qu'els primèrs són no carregan l'accènt axí com els segòns. Però en l'escriptúra es una petita retxa qui servex de nòta sobre las vocáls, per manifestar la sèua llegítima pronúncia, cóm veurèm mès avánt en el tractad de l'Ortografía.

P. ¿Que cósa es Pronúncia?

R. El vertadèr módo d'expressar las paráulas, ô els diferènts són d'una llèngua.

P. ¿Que s'entèn aquí per una llèngua?

R. Un módo de parlar comú â tota una naciò, axó es, d'esplicar els pensamènts per mèdi de la veu.

P. ¿Que s'entèn per paráula?

R. Un só articulad, compóst d'una ô de moltras síllabas, qui significa alguna cósa, per ecz.: *Hómê*, *dóna*. &c

P. Que s'entèn per síllaba?

R. Una ô moltras llettras qui es pronuncían ab una sóla emissió de veu; síe qu'aquesta emissió sóls fásse entèndrer un só; síe qu'en fásse entèndrer molts; per ecz.: las paráulas *caridad*, *probidad*, son de tres síllabas, ô de tres emissions de veu; *ca-ri-dad*, *pro-bi-dad*; y cáda síllaba fòrma un só símples: *Dèu*, *mèu*, fán entèndrer un só dòble, no obstánt son d'una síllaba, perque cadúna d'aquestas paráulas es pronuncia ab una sóla emissió de veu.

P. ¿De qu'es compónen las paráulas?

R. Considerádas cóm â són, que es representan â los ulls per mèdi de l'escriptúra, es compónen de llettras y de síllabas.

De las Llettras.

P. ¿Quántas llettras hi há en l'Alfabèt menorquí?

R. Vint y vuit, cóm es pòd veurer â la pag. 7.

P. ¿Perque servexen aquestas llettras? [p. 42]

R. Per expressar en las sèuas diferènts combinacions els diferènts són de la nóstra llèngua.

Divisiò de las Lletres.

P. ¿Cóm es dividexen las lletres?

R. En Vocáls y Consonants.

De las Vocáls.

P. ¿Quáls son las vocáls?

R. Las vocáls son de duas manèras, es â dir: ô símples, ô compóstas.

P. ¿Quántas son las vocáls símples?

R. Sis: a. e. i. o. u. y.

P. ¿Perque s'anomènan vocáls?

R. Perque per si sólas, ab la sóla obertura de la bòca, fòrman una veu, ô un só símples y permanent; es â dir, qu'es pòd fèr durar, sens fèr àltre mohiment de la bòca, tot el tèms qu'es pòd respirar.

P. ¿Quántas son las vocáls compóstas?

R. Algúnas de las precedènts unidas, las quáls no esprèssan sinò un só símples, quáls son aquestas tres, per ecz: *ue*, cóm: *guérre*, *questiò*; &c *ui*, cóm: *antiguidad*, *qui*; &c *uo*, cóm: *quotidiáno*. &c.

P. ¿Y las vocáls no servexen encàre per áltres cósas fóre de tot axó?

R. De las vocáls surten encàre els Diftóngos, y els Triftóngos.

D'els Diftóngos.

P. ¿Que son els Diftóngos?

R. Una uniò de duas vocáls, qui esprèssan un só dóble; y no obstànt es pronuncían ab una sóla emissiò de veu.

P. ¿Quánts de Diftóngos hi há?

R. sétze, es â dir: *ai*, cóm: *aire*; *au*, cóm: *páusa*; *ei*, cóm: *rèi*; *eu*, cóm: *Dèu*; *ia*, cóm: *grácia*; *ie*, cóm: *ciència*; *io*, cóm: *nécio*; *iu*, cóm: *viuda*; *oi*, cóm: *alói*; *ou*, cóm: *bóu*; *ua*, cóm: *áigua*; *ue*, cóm: *puès*; *ui*, cóm: *buid*; *uo*, cóm: *vacuo*; *uu*, com: *relluu*; *iy*, cóm: *confiy*.

D'els Triftóngos.

P. ¿Que s'entèn per Triftóngo?

R. Una uniò de tres vocáls, qui es pronuncían ab una sóla emissiò de veu, y esprèssan un só tríple.

P. ¿Quánts de Triftóngos hi há?

R. Dos, es â dir: *ieu*, cóm: *fossieu*; *uai*, cóm *aguáit*. [p. 43]

De las Consonánts.

P. ¿Que son las Consonánts?

R. Algunas letras qui servexen per espressar las diferènts articulacions d'els sons simples ô de las vocáls.

P. ¿Que entenêu per articulacions de las vocáls?

R. Que quánd per ecz: es pronuncia la vocal *a* es veu qu'aquest só es pur y sens mèscla de ningun áltre só; però quánd es diu: *ba, ca, da*, &c es fá entènder junt ab el só de l'*a* diferènts áltres sons, fòrmads per els diferènts mohimènts de la llèngua, de las dents y d'els mòrros: y aquests sons produhíds per aquests mohimènts, s'anomènan articulacions; y son representads per las Consonánts.

P. ¿Quántas son las consonánts?

R. Vint y duas, es â dir: *b. c. ç. d. f. g. h. j. k. l. ñ. m. n. ñ. p. q. r. s. t. v. x. z.*

P. ¿Y perque s'anomènan Consonánts?

R. Es cóm si es diguès: que sónan júnatas ab áltres; perque per si sólas no fòrman só algun sens l'auxíli de las vocáls; puisque *b. c. d. f. l. m.* &c es pronuncian cóm si fòs: *bè, cè, dè, èf, èl, em.* &c

P. ¿De quántas espècias son las Consonánts?

R. De duas: Unas qui tènén las vocáls després de si, y son: *bè. cè. çè. dè. gè. jóta. ká. ñe. ñe. pe. qu. tè. ve. xèxa. zeta*; las quáls també s'anomènan múdas, perque comparádas ab las vocáls, â pènas es conex que tenguén só própi en la pronúncia: Y las áltres qui tènén las vocáls ántes, cóm: *èf. áh. èl. èm. èn. ér. ès*; y s'anomènan sémi-vocáls, es â dir, que tènén cási só própi.

P. ¿Y en las letras qu'es pód reparar encáre alguna áltra diferència?

R. Las letras admeten també diferència en quánt â la sèua figúra, y al sèu valòr. La figúra pód esser senzílla, cóm en las letras: *a, b.* &c Ô dóbla, cóm en: *ñ, ñ, ph.* El valòr es senzill, quánd es una sóla la pronúncia, cóm la que tènén las letras: *d, f.* &c ab qualsevól vocal; y es doble, quánd una letra admèt duas pronúncias diferènts, cóm las letras: *c, g,* qui ab las vocáls *a, e, u,* tènén un só fòrt; y ab las vocáls: *e, i,* el tènén suávê, cóm veurêm mès avánt.

P. ¿Quin áltre servici fán â demès d'axó las letras majúsculas?

R. Els grègs y els llatíns ántes d'introduhír-se las Cífras Árabês, donáren â diferènts letras el valòr de numeráls; y nosáltres â imitaciò sèua, [p. 44] usám d'èllas en l'escriptúra ab el matèx valòr numéric, especialmènt per els títols d'els llibres, capítols ô paragráfs d'alguna óbra. Els nombres qui s'esprèssan ab letras majúsculas, y s'anomènan nombres románs, son:

I.	II.	III.	IV.	V.	VI.	VII.	VIII.	IX.	X.	XX.	XXX.	XL.	L.	LX.	LXX.	LXXX.	XC.	C.	D.	M.	
1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	20.	30.	40.	50.	60.	70.	80.	90.	100.	500.	1000.	&c.

El valòr d'aquestas lletras numeráls varia segòns còm están posádas; puísque còm es pòd veurer en aquesta táula, el nombre menòr anteposad llèva el valòr al majòr; y quánd el nombre menor es posad desprès, añadex el sèu valòr al majòr. [p. 45]

Pronúncia de las Vocáls Símples.

P. ¿Ab quin só hán de pronunciár-se las Vocáls Símples?

R. Las nóstras vocáls símples son susceptíblas de diferènts sóns; puisque já es pronuncian còm â múdas, es â dir, ab un só obscur; já còm â grávê, es â dir, ab un só mès distintíu; y já còm agúdas, es â dir, ab un só fórt y agud: encáre que no totas son susceptíblas de tots aquests sóns.

A.

P. Digáu-me dóns cuánts de sóns tè la vocal *a*?

R. Dos. 1º de múda, la qual tè un só obscur, còm â la fi de las paráulas: *cása, táula, cósá, rósa*; &c y aquesta *a* múda aparex mès própia que l'*e*, per expressar la final de las veus femeninas. 2º d'agúda, qual es la final de *vindrà, tornarà*. &c

E.

P. ¿De cuántas manèras es pòd pronunciar la vocal *e*?

R. De molts, però principalment de tres, es â dir: múda, com â la fi de las paráulas *Páre, ábre*; &c gravê, còm â la fi de las paráulas: *dirè, amarè*; &c agúda, còm â la fi de las paráulas *café, cormé*. &c.

Aquests tres sons principals de la vocal *e* es veuen perfetament especificads ab aquests tres tèrmes: *Den, Dèn, Dén*; qui no obstant que s'escriguen ab las matèxas lletras, tènén cáde qual el sèu só diferènt.

Peró â demès d'aquests tres sóns, l'*e* es pronúncia encáre 1º còm â sémi-grávê; es â dir, ab un só qui ni es obscur, ni grávê; y que per conseqüent jó anomèn sémi-grávê; còm â la fi de las paráulas: *ferêm, cridarêm, desê, onzê*. &c 2º Còm â sémi-agúda; es â dir, ab un só cási semblánt â l'agud, no obstant que no carreguie sobr'èlla la pronúncia, còm â la fi de las paráulas: *Héroè, Antiópê, Dánaê*. &c Cua diferència entr'aquest só de sémi-grávê, y de sémi-agúda, lo veurêm mès avánt en el tractad de l'Ortografía.

I.

P. ¿Cuánts de sóns admèt la vocal *i*?

R. Dos; es â dir, de múda, còm â la fi de las paráulas. *difícil, hábil*; &c y d'agúda, còm â la fi de las paráulas: *París, verí*. &c

O. [p. 46]

P. ¿De quants de sóns es susceptible la vocal o?

R. De tres, es â dir, de múda, cóm â la fi de las paráulas: *oblicuo*, *núvol*. &c de grávê, cóm en: *piñò*, *torrò*; &c y d'agúda, cóm en *bón*, *buñól*, &c.

U.

P. ¿Quants de sóns pód tenir la vocal u?

R. Dos, es â dir, de múda, cóm en: *cure*, *fura*. &c y d'agúda, cóm en: *Corfú*, *tramúja*. &c.

Y.

P. ¿Ab quins sóns es pód pronunciar la vocal y?

R. Ab el de múda, cóm en: *Zéfyr*, ô cóm en: *y* conjunciò; y ab el d'agúda, cóm en: *Lyra*, *pyra*. &c

P. ¿Cóm es distinguexen en l'escriptúra aquests diferènts sóns de qu'es susceptible cáda vocal en particular?

R. Per médi de los accènts, cóm veurêm en el tractad de l'Ortografia.

Pronúncia de las Vocáls Compósta.

UE.

P. ¿Quin só esprèssa la Vocál compósta ue?

R. Las vocáls *ue*, després de las consonánts *g*, *q*, qui es quánd fán vocal compósta, esprèssan el só d'una *e* símpla; però â vóltas múda, cóm en la paráula: *que*; â vóltas grávê, cóm en la paráula: *quèxa*; y â vóltas agúda, cóm en la paráula *guérra*. &c

UI.

P. ¿Quin só tè la Vocál compósta ui?

R. Aquell d'una *i*, â vóltas múda, cóm en la paráula: *antiguidad*; â vóltas agúda, cóm en la paráula: *quína*. &c

UO.

P. ¿Quin só tè la Vocál compósta uo?

R. Aquell d'una *o* múda, cóm en las paráulas: *quociènt*, *quotidiáno*. &c

Pronúncia d'els Diftóngos.

P. ¿Quin só fán sentir els Diftóngos en la pronúncia?

R. Un só dòble ab una sóla emissiò de veu, es â dir, que s'hán de pronunciar y fèr sentir distintamènt las duas vocáls qui fòrman [p. 47] el diftóngo;

peró ab una sóla emissió de veu, cóm en la paraúla: *arrêu*, ahònt es pód reparar qu'es fá sentir el só de la vocál *e* distintamènt, peró juntamènt ab el de la vocál *u* final. Y axó s'há d'entèndrer d'el matèx módo en tots los áltres diftóngos, d'els quáls havèm parlad en la p. 42.

P. ¿Y que sèmpre aquesta unió de duas vocáls fá Diftóngo?

R. No; perque succehex moltras vagádas que ben llun d'espressar un só dòble ab una sóla emissió de veu, mès tóst s'há de pronunciar ab duas emissions, per ecz: *re-u-sar*, *o-ir*, *dis-tri-bu-ir*. &c

P. ¿Cóm es pód conèxer quánd fán Diftóngo, y quánd no en fán?

R. Quánd no fán Diftóngo es pód asseñalar en l'escriptúra de duas manèras, es â dir: ô posánt dos punts (per la figúra Diéresis) sobr'una de las vocáls, cóm: *reüsar*, *oïr*; &c ô bè posánt una *h* en señál d'aspiració entre las duas vocáls, cóm: *rehusar*, *ohir*. &c

Jó diría encáre que s'há d'usar d'una *h* ab aquèllas paraúlas, qui en sos orígèns tènèn consonánt, cóm: *ahir*, qui vè d'el llatí, *heri*; *ahònt*, que vè d'*ubi*; *ohir*, qui vè d'*audio*. &c Y s'há d'usar la Diéresis ab aquèlls tèrmes qui en son orígèn no tènèn consonánt, cóm: *heróic*, *laïc*, *distribuir*; &c qui vènen d'el llatí: *heroïcus*, *laïcus*, *distribuere*, &c

Peró quánd las duas vocáls acában la paraúla, y una de la duas s'há de pronunciar mès fórt que l'altra, aparex que bastará l'acènt, per ecz: *glo-rí-a*, â diferència de *gló-ria*. &c

Veis-aquí encáre algúns áltres eczèmples de vocáls unidas, qui s'hán de pronunciar en una, ô en duas síllabas:

ai. ei. eu. ia. io. iu. oi. Quánd alguna d'aquestas vocáls s'há de fèr sentir mès fórt que l'altra, fòrman ordináriamènt duas síllabas, cóm en: *E-fra-ím*, *re-in-te-grar*, *re-u-nir*, *di-a-dè-me*, *di-ó-ce-sis*, *tri-úm-f*, *co-ím-bre*. &c Però quánd totas duas vocáls s'hán de pronunciar d'un matèx módo, no sólen formar sinò una síllaba, cóm: *Ai-re*, *reis*, *Dèu*, *gló-ria*, *né-cio*, *es-tíu*, *a-lói*. &c

ie. Aquestas duas vocáls no fòrman ordináriamènt sinò una síllaba, cóm en: *cien-cia*, *Ba-viè-ra*. &c Però en los nóms y vèrbs en que las duas vocáls *ie* son seguídas de las consonánts *d*, *t*, sólen formar duas síllabas, cóm: *im-pi-e-dad*, *in-qui-èt*. &c

ua. ue. ui. uo. Aquestas vocáls fòrman duas síllabas, quánd no son precehidas de las consonánts *g*, *q*; y quánd alguna de las duas s'há [p. 48] de pronunciar mès fórt, cóm: *su-ár*, *llu-ènt*, *ru-í-na*, *su-òr*. &c

Pronúncia d'els Triftóngos.

P. ¿Quin só dèxen percebrer els Triftóngos?

R. Un só tríple; es â dir, qu'ab una sóla emissió de veu dèxan percebrer el só de totas las tres vocáls qui el fòrman, per ecz: *a-guait*, ahònt es distinguex

clàrament el só de las vocáls *u, a, i*, però juntamènt, ô ab una sóla emissió de veu. Cóm havèm dit já, en la p. 42.

Pronúncia de las Consonánts.

Nóta. Encáre que regularmènt las Consonánts es dividesquien, cóm havèm dit já, ab múdas, y sémi-vocáls; axó s'entèn en quánt es pronuncian sólas, perqu'en la composició de las paráulas, es â dir, quánd van juntas ab vocáls, totas póden esser múdas, y la majòr párt sémi-vocáls, segòns si estan ántes ô després de las vocáls, ô d'áltres consonánts. Cóm es pód veurer en los sóns: *ba, be, bi, &c ab, eb, ib. &c*

Perloque sens innovar res aquí tocánt aquesta divisió de consonánts múdas, y sémi-vocáls en l'alfabèt, m'aparex que per facilitar la lectúra als principiánts, será molt â propósit fêr-los pronunciar primèramènt las consonánts cóm â múdas, es â dir, ab l'e múda derrèr, d'aquest módo: *be. ce. çe. de. fe. ge. he. je. ke. le. lle, me. ne. ñe. pe. que. re. se. te. ve. xe. ze.* Y després cóm â sémi-vocáls, es â dir, ab l'e múda ántes, d'aquest módo: *eb. ec. ed. ef. eg. el. ell. em. en. eñ. ep. er. es. et. ex. ez. &c*, fent-los reparar quáls son las qui póden ô no póden esser sémi-vocáls, y la diferéncia de pronúncia qu'en tál cás se los há de donar.

Las qui no póden esser sémi-vocáls, sinò qu'es pronuncian sèmpre cóm â múdas, ô ab las vocáls després, son *ç. h. j. k. q. v.*

Al principi d'algúna dicció tampóc no s'há d'usar de la lletra *s* sóla cóm â sémi-vocal; y axí no s'há d'escriurer ni pronunciar, per ecz: *studiar, sperít;* &c sinò: *estudiar, esperít;* &c encáre qu'en llatí s'escriguie ab *s*. Cóm es pód veurer en la llísta d'els sóns espressads per las consonánts, que referirèm mès avánt.

S'há d'advertir també qu'aquest caràcter *h* própíamènt no es lletra, sinò cóm un señañ d'aspiració, ô que la paráula tréu [p. 49] l'origèn d'áltra llèngua.

Que la *k* es una lletra grèga, y no s'há d'usar sinò en las paráulas qui provènèn de las llènguas d'el nórd, y de l'oriènt, cóm: *kán, kérmes, kúmia, kyrie. &c.*

Que las lletras *l, r* es diuen líquidas, porque quánd ván després d'áltres consonánts confonen el só própí ab las táls comsonánts qui las precehexen, per ecz: *clár, plom, creg, cric. &c*

A demès d'axó s'há d'advertir qu'hi há consonánts, qui es sólen duplicar, lo qual succehex adhuc en las vocáls, en cuio cás s'hán de pronunciar totas duas. Com veurèm mès avánt en el tractad d'Ortografía: sobre la duplicació de las lletras.

Que las consonánts fináls, quánd la paráula qui seguex comensa ab vocal, ô ab *h*, s'hán de pronunciar cóm si fossien dobládas, per ecz:

*Un subjécta els desitgs qui son bèn combatuds,
Y els vícios destruhíds es múdan ab virtuds.*

En aquest vers, las últimas paráulas s'hán de pronunciar cóm si fòs: *es múdan-n-ab virtuds*, y axí de las demès, fóre la *b. c. d. g. s*. Cóms es pód veurer en la llista de sòns espressads per las consonánts.

Y per últim s'há de sebrer que no totas las consonánts consèrvan sèmpe el matèx só, perque n'hi há algúnas, quáls son la *c. g. ll. m. ph. q. s. x*. cuió só varía, y es equívoc segòns las vocáls, ô áltres consonánts ab que ván júnatas. De lo qual es donará notícia en lo qui seguex.

C.

P. ¿Cóm es pronuncia la *c*?

R. La *c* es una lletra equívoca; es â dir, qu'â vóltas es pronuncia cóm si fòs *k*, â vóltas cóm si fòs *q*; y â vóltas cóm si fòs *s*.

Es pronuncia cóm si fòs *k*, ántes de las vocáls *a, o*, de las líquidas *l, r*, y totas las vagádas qu'acába la síllaba cóm: *Cabinèt, cordò, clár, crósta, actual*, &c qui es cóm si fòs: *kabinèt, kordò, klar, krósta, aktual*. &c

Es pronuncia cóm si fòs *q*, ántes de la vocal *u*, cóm: *Cure, cuènto*; &c ahònt es lo matèx que si fòs: *qure, qùento*. &c

Es pronuncia cóm si fòs *s*, ántes de las vocáls *e, i*, cóm: *Cícero*; &c qui sóna lo matèx que si fòs: *Si-se-ro*.

Peró quánd ántes de las vocáls *a, o, u*, es vól donar â la *c* el só que tè de la consonánt *s* ántes de las vocáls *e, i*, se li añadex una cóma bax [p. 50] d'aquest módo ç, per ecz. *Quiçá, Alarçon*, &c si bè qu'aquesta lletra no servex gáire en la nóstra llèngua, â no esser per els tèrmes prèsos d'áltres llènguas, perqu'en lloc sèu nosáltres solèm usar la consonánt.

La *c* final es pronuncia cóm â sémi-vocal, per ecz: *Sác, bèc, Duc*, &c y si la paráula qui seguex coménsa ab vocal tè el dexánt de *k*, per ecz: *el Duc es arribad*, lo qual es pronuncia cóm si fòs: *El Duc-k-es arribad*. &c

G.

P. ¿Cóm es pronuncia la *g*?

R. La *g* es una lletra equívoca, y quánd está ántes de las vocáls *e, i*, tè la pronúncia natural de la *g* muda, lo matèx que la jóta, cóm: *Gedeón, ginèbre*. &c Però quánd está ántes de las vocáls *a, o, u*, de las líquidas *l, r*, y de las vocáls compóstas *ue, ui*, tè un só dur, lo matèx que si fòs: *ghe*, cóm: *Galánt, govèrn, guturál, glória, grán, guèrra, guía*. &c

Las lletres *gu* fán sólas una síllaba en las diferènts terminaciòns d'el vèrb *arg-gu-ir*.

Èl·las es pronuncian en un sol tèms, però fent sentir l'*u* en los diftòngos *ue*, *ui*, còm: *Sigùensa*, *ambigüidad*; y es per fèr veurer aquesta diferència de pronúncia que s'há de posar l'accent gràvê (˘) sobre l'*ü* de semblánts paráulas.

La *g* final es pronúncia còm â sémi-vocál, per ecz. *Agág*, *Doíg*, *amíg*, *sáng*; &c y quánd la paráula qui seguex coménsa ab vocál, tè el dexánt de *k*, per ecz: *Cristo suá sán*g y *áigua*: lo quál es pronúncia còm si fòs: *sán*g-*k*-y *ái*-*gua*. &c

La *g* final, precehída de *t*, es pronúncia còm â múda, per ecz: *vátg*, *vetg*, *mitg*, *gótg*, *putg*. &c Y axí escriuen mál aquells qui per expressar el só de *g* final múda es servexen simplamènt d'una *i* ántes de la *g*, còm: *vaig*, *veig*, *goig*, *puig*; &c perque la *g* tánt si tè ántes *i*, còm si tè quálsevól áltra vocál, sèmpre es sémi-vocál, y s'há de pronunciar: *ag*, *eg*, *ig*, *og*, *ug*, lo matèx que si fòs: *ac*, *ec*, *ic*, *oc*, *uc*; per ecz: *Drág*, *creg*, *dig*, *gróg*, *jug*, *caíg*, *oíg*. &c Y no es sinò en fórsa de la *t*, que la *g* final pód tenir el só de múda.

LL.

P. Cóm s'equivócan las lletres *ll*?

R. Quánd la lletra *l* es duplicáda, tè dos sóns diferènts. Algúnas vagádas hán de pronunciar-se totas duas *ll* distintamènt, còm en: *Illústre*, [p. 51] *illícit*, *allusió*, *collusió*. &c Però áltras vagádas no fòrman sinò un sol carácter de figúra dòbla, y hán de pronunciar-se totas duas júntas per denotar el so de *ll*, còm en: *llebra*, *sèlla*, *ròllo*, *bèllesa*. &c Y en aquest cás, per poder distinguir-lo en l'escriptúra, es pód asseñalar ab una tilla demunt, d'aquest módo: *ll̇*, axí còm la lletra *ñ*, que fá *ñe*. Miráu el tractad de l'Ortografía, sobre las lletres equívocas.

M.

P. ¿Ab quína áltra lletra s'equivóca la consonánt *m*?

R. La pronúncia de la lletra *m* es tán semblánt â la de la lletra *n*, quánd está devánt áltras consonánts, que molts las equivócan, prenint una per áltra; còm es pód veurer en las paráulas; *compañero*, *ambició*. &c Per conseqüènt, s'advertex que per poder distinguir bè la pronúncia d'aquests dos caràcters, la lletra *m* s'há de pronunciar cerránt els morros, y la lletra *n* obrint-los, y fent ferir la llèngua al paladar. En quánt al módo d'escriurer-las, es podrá veurer en el tractad de l'Ortografía.

Ph.

P. ¿Quánd es que las lletres *ph* s'equivócan?

R. Las lletres *ph* unidas tènén el matèx só que la consonánt *f*, y d'un y áltre usám indiferèntmènt en algúnas paráulas, per ecz: *Philíp*, ô *Filíp*, *Philosophía*,

ô *Filosofia*. Però s'advertex qu'aquesta pronúncia de *ph* cóm *f* no es pròpia d'el menorquí, sinò de las paráulas proveniènts d'el grèg, ô de l'hebrèu.

Q.

P. ¿Cóm es pronúncia la *q*?

R. La *q* no s'usa sinò junta ab la vocal *u*, y sens aquesta no tè só algun. Aquesta *u*, especialmènt en las vocals compóstas *ue*, *ui*, *uo*, es líquida, ô es cálla en la pronúncia, y â las horas la *q* tè el só de *cu*, cóm: *Qüestòr*, *eqüestre*, &c y per fèr veurer aquesta diferència de pronúncia s'há de posar l'accent grávê (') sobre l'*ü* de semblánts paráulas.

Nóta. El diccionári catalá edició de l'añ 1803, seguint l'ortografía españóla, pósa la diéresis, ô dos punts, sobre l'*ü* de las síllabas *güe*, *güi*, *qüe*, &c en las quáls l'*u* s'há de fer sentir. Però cóm la diéresis es una figúra, qui denóta que la vocal sobre la qual es pósa, fòrma per si sóla síllaba distinta de la vocal sigüènt ô antecèdènt; no es [p. 52] adequáda en aquests cásos, que las duas vocals *ue*, *ui*, fòrman diftóngo, y no hán de fèr sinò una síllaba. Per conseqüènt m'aparex mès â propòsit usar l'accent grávê conforme la gramática de Wailly, per denotar quánd las síllabas *güe*, *güi*, *qüe*, &c han de pronunciár-se fènt sentir l'*u*, però en un sól tèms.

S.

P. ¿Cóm es pronúncia la lletra *s*?

R. La lletra *s* se pronúncia ordináriamènt cóm en *severidad*. però quánd está entre duas vocals, es pronúncia cóm si fòs *z*, per ecz: *gosar*, qui es pronúncia *gozar*. Aparex també qu'es pód pronunciar cóm *z*, en *bálssem*, que molts sólen pronunciar *bálszem*; y en la preposició *trans*, seguida d'una vocal, per ecz: *transició*, qui es pronúncia cóm si fós: *tranzició*.

La lletra *s* final també es pronúncia com *z*, quánd es seguida d'una vocal, ô d'una *h*, ab la qual s'há d'unir en la pronúncia, per ecz: *Vos-z-haurèu d'anar allá* abònt èlls-*z-anarán*. &c

En las paráulas compóstas de las preposicions *de*, *pre*, *re*, cuió símples coménça ab *s*, algúnas vagádas es pronúncia cóm *s*, áltres cóm *z*, per ecz: *pressedència*, *presági*, ô *prezági*; *resórt*, ô *ressórt*, *resúmèn*, ô *rezúmèn*. &c Miráu en l'Ortografía, sobre la duplicació de las consonánts, el módo cóm pód distinguír-se en l'escriptúra, quánd s'há de pronunciar cóm *s*, y quánd cóm *z*.

X.

P. ¿Cóm es pronúncia la *x*?

R. La *x* tè tres sóns; el primèr de *xèxa* ô *xe*, pròpia â la nóstra llèngua, cóm en: *xérxa*; y los áltres dos que solèm usar conforme el sèu orígen llatí de *cse*,

cóm en *Alexáandro*, qui es pronuncia cóm si fòs: *Alecsándro*; y de *cze*, cóm en: *exámên*, qui es pronuncia cóm si fòs: *eczámên*.

Aquesta diversidad de sòns en una matèxa lletra, sens ningun señál qui los especifique, cáusa suvínt equivocaciò, y fá que no sebêm cóm havêm de pronunciar molts de tèrmes, qui no obstant que s'escruien tots ab *x*, s'hán de pronunciar de diferènt módo, cóm per *ecz*: *Alexándra*, se pronuncia cóm si fòs: *Ale-xándra*; y *Alexandria*, com si fòs: *Alec-sandria*; *complèx*, se pronuncia: *complècs*; y *complex*, de *complir*, [p. 53] axí cóm sóna en menorquí *ex*; *pixar*, se pronuncia *pi-xar*; y *fixar*, cóm si fòs *fic-sar*; *flux*, *reflux*, se pronuncia *flucs*, *reflucs*, y *flux*, *flúxa*, axí cóm sóna en menorquí: *ux*, *uxa*. &c de módo que cáde instánt podèm trobar-nos embarassads per sebrer cóm s'hán de pronunciar una multitud d'aquests y semblánts tèrmes. En conseqüència m'ha aparegud necessari haver d'usar algun señál en l'escriptúra qui nos lo donie â conixer. Miráu en l'Ortografía sobre las letras equívocas, el que jó hê trobad que sería mès â propòsit.

La *x* final, precehida de *t*, es pronuncia cóm â muda, per *ecz*: *encátx*, *retx*. &c Miráu lo qu'havêm dit já de la *g* final. pág. 50.

J. V. Consonánts. I. U. Vocáls.

Nóta. N'hi há molts qui també confonen en l'escriptúra las consonánts *J*, *V*, ab las vocáls *I*, *U*; però es un erròr, porque la vocal *i* es pronuncia *í*; y la consonánt *j* es pronuncia *jota*, ò *ge*. La vocal *u* es pronuncia *u*, y la consonánt *v* es pronuncia *ve*.

Ademès que la consonánt *j* no es pronuncia jamái sinò cóm â muda, es â dir, ab la vocal després; y axí quánd alguna paráula coménsa ab *i*, no s'ha d'escruiurer, per *ecz*: *Jsidro*, *Jmitar*, &c sinò *Isidro*, *Imitar*; &c y per la matèxa rahò tampóc no s'há d'usar la consonánt *j* â la fi de la paráula, sinò qu'há d'esser *g*, per *ecz*: *pitg*, *putg*; &c y no *pitj*, *putj*; &c encáre que vènguien de *pitjar*, *pujar*. Miráu encáre la nóta sobre la semblánsa d'aquestas duas letras *g*, *j*, en el tractad de l'Ortografía.

En quánt â la vocal *u*, si es muda el carácter (especialmènt quánd se li segueix áltra vocal,) no sòls es diferènt la pronúncia, si que també algúns vagádas el matèx sentid, cóm es pód veurer en la paráula *coua*, qui si s'escríu ab *v* consonánt, dirá *cóva*: perloque s'há de posar molt de cuidádo en la distinció d'els sèus caràcters, â fi d'evitar tota equivocaciò.

Es, dóns ab aquestas letras que vením d'esplicar, que consistex tota la dificultat en la pronúncia de la llèngua menorquina: puès las áltres de que no havêm parlad es pronuncian axí cóm sónan en l'alfabèt. Però perqu'ab mès claredad puguien distinguir-se aquests diferènts sòns de las consonánts, es posará aquí una llista de cáda quál en particular. [p. 54]

Llista d'els sòns expressats per las Consonánts.

<i>Pronúncia de múda</i>			<i>Pronúncia de sémi-vocál</i>		
B.	be.	Bomba.	B.	eb.	Trób.
B final, seguida de vocál.	pe.	Jacób-p-y Joséf.			
C ántes d'e, i.	se	Cel, ciri.	C.	ek.	Láic.
C ántes d'a, o.	ke.	Clar, cristáll.			
C final seguida de vocál.	ke.	El Duc-k-es vingud.			
C ántes d'u.	qu.	Cuènto.			
Ç.	se	Quiçá, Alarçòn.			
Ch.	ke.	Cherubí.			
D.	de	Dádiva.	D.	et.	Estad
D final seguida de vocál.	te	Davíd-y-Salomò.			
F.	fe	Filòsa	F.	ef.	Buf.
G ántes d'e, i.	je	Gènt, gitáno	G.	ek.	Jág.
G ántes d'a, o, u.	ghe	Gála, gòla, guérra			
G ántes d'u.	gu.	Sigùensa.			
G final, seguida de vocál.	ke.	Sáng-k-y áigua.			
G final, prechida de t.	ge	Vátg, vetg, putg.			
H.	he.	Honòr.			
J.	je	Jove.			
K.	ke.	Kérmês.			
L.	le.	Lorèto.	L.	el.	Fil.
ĹL.	lle.	Llum.	Ll.	ell.	Ull.
M.	me.	Mácsima.	M.	em.	Crèm.
N.	ne	Nás.	N.	en.	Joán.
Ñ.	ne.	Ñiñaría.	Ñ.	eñ.	Añ.
P.	pe.	Póble.	P.	ep.	Baptíste.
Ph.	fe.	Philosophía.	Ph.	ef.	Joséph.
Q.	ke	Questiò.			
Q.	qu.	Eloquència.			
R.	re.	Ráro	R.	er.	Correr.

Pronúncia de múda			Pronúncia de sémi-vocal		
S.	se.	Severidad	S.	es.	Ós.
S entre vocáls.	ze.	Gosan.			
[p. 55] S en la preposició <i>trans</i> , seguida de vocál.	ze.	Transició.			
S final, seguida de vocál.	ze.	Ells-z-anarán.			
S ántes de las preposicions <i>de, pre, re</i> .	ze.	Desástre, presági, resúmên.			
S ántes de dítas preposicions.	se.	Desuspitar, presedéncia, resórt.			
T.	te.	Tenir.	T.	et.	Barrêt.
V.	ve.	Vivènt.			
X.	xe.	Xérxa.	X.	ex.	Crèx.
X.	cse.	Alexáandro.	X.	ecs.	Complèx.
X.	cze.	Exámên.			
X finá,, prechída de t.	xe.	Encatx, retx.			
Z.	ze.	Zizáña.	Z	es	Fèz.

Nóta sobre la Pronúncia.

En la llèngua menorquina es pód considerar duas espècias de pronúncia: la própia, y la particular.

Per la própia, s'entèn aquí la naturál y vertadera pronúncia d'aquesta llèngua; y per la particular, la que per corrupció úsa en cértos tèrmes cada vila en particular.

Aquesta pronúncia particular es tán vária, qu'es podria dir casi que cada poble tè sa pronúncia diferent; com es pód veurer per ecz: en los mallorquins, cataláns, y valenciáns, que usánt tots d'una matèxa llèngua, es diferencian tant en la pronúncia, qu'els mallorquins pronuncian la *c*, y la *q*, com si fòs *kíe*, d'aquest módo: *kíe vóls? tókíe*; &c essent axí que nosáltres, y tots los demès las pronunciam com si fòs: *k* sóla, d'aquest módo: *ke vóls? tóka*; &c cuja pronúncia es molt fácil de veurer qu'es més naturál y conforme l'Ortografía.

Els cataláns també, â demès de pronunciar las paráulas ab la bòca másse clòsa, no úsan de la diversidad d'accènts, axí com nosáltres, tán própia per donar â compendrer els diferents sentids de cértas [p. 56] paráulas, per ecz: las paráulas: *Deu, Dèu, Déu*; lleván[t]-los los accènts, ô pronuncian[t]-las totas d'un

matèx módo, ab el tó de l'accènt agúd, axí cóm fán els cataláns; y já no es sáb quánd *Deu* significa *deurer*, ni quánd significa *Dèu nóstro Señòr*, ni quánd significa el nombre *10*; puisque totas tres paráulas s'escriuen d'el matèx módo; y sóls pód haver-hi la diversidad de los accènts qui nos donie â correspondrer el sentíd que se los há de donar; segòns lo qu'havèm dit já. pág. 45.

Lo matèx podriám dir d'els valenciáns, y de tots los demès, que sería estreordinári haver de referir. En conseqüència nosáltres no nos som entretinguds aquí ab ningúna d'aquestas espécias de pronúncias particulárs, perque ningúna nos ha aparegud tán adequáda â l'Ortografía, cóm la menorquína própia.

La pronúncia própia es dividex en: familiar y grávê. La familiar es aqueüa qui servex en las convérsas, y el módo ordinári de parlar. La grávê es aqueüa que s'úsa en los escrits, ô en los discúrsos sérios y en la poesía. La pronúncia grávê es algun tánt diferènt de la familiar; perque la pronúncia familiar essent per lo regular mès rápida, admèt sóns estráñs, suprimínt móltas vagádas, ô confonènt diferènts síllabas, per ecz: *Dáli pels ulls*, en llóc de: *dona-li per los ulls*. Iguálmènt solèm dir: *Bep, Xec*, &c en llóc de: *Joséf, Francesc*. &c Y per últim es sól suprimir la consonánt *r* de los infinitius, per ecz: *Dèxêl vení; vóls-hi aná*; &c en llóc de *Dèxêl venir; vóls-hi anar*; &c però axó no s'há d'usar en l'escriptúra, ni en los discúrsos oratóris.

Perloque totas las règlas que nosáltres havèm donad fins aquí, s'hán d'entèndrer de la pronúncia própia grávê, la qual es la mès adequáda â l'Ortografía.

[p. 57]

GRAMÁTICA MENORQUÍNA.
DE L'ÉTIMOLOGÍA DE LAS PARÁULAS.

P. ¿Que cósa es Gramática?

R. L'art de parlar y d'escriurer réctament conforme l'us d'els sábis.

P. ¿Quántas parts comprèn la Gramática?

R. Quátres: Etimología, Sintáxis, Prosódia y Ortografía.

P. ¿Perque servex l'Etimología?

R. Per discernir el vertadèr orígèn, y la propiedad de las paráulas.

P. ¿Qual es l'ofíci de la Sintáxis?

R. Ordenar y compóndrer las paráulas de módo qu'en resúltie un raho-namènt clár.

P. ¿En que consistex la Prosódia?

R. En la vertadera pronúncia de las paráulas.

P. ¿Qu'es l'Ortografía?

R. Una párt de la gramática, qui ensêña d'escriurer bè lo matèx que la gramática ensêña de parlar.

P. ¿Qu'es escriurer?

R. Esplicár-se per médi de las llettras, las quáls unidas fòrman las paráulas; y las paráulas considerádas cóm â sígnes d'els nóstros pensamènts, fòrman las párts de l'oraciò.

P. ¿Qu'es parlar?

R. Explicar els pensamènts per médi de la veu.

P. ¿De que nos servim per esplicar els pensamènts per médi de la veu?

R. De paráulas.

P. ¿De cuántas manèras pòden considerár-se las paráulas?

R. De duas, es â dir: ô simplamènt cóm â sóns qui fèren las orêllas; ô cóm â sígnes d'els nóstros pensamènts.

P. ¿De qu'es compónen las paráulas considerádas cóm â sóns?

R. De llettras y de síllabas, cóm es pód veurer en l'alfabèt, y en el tractad de la prosódia.

P. ¿De que servexen las paráulas considerádas cóm â sígnes d'els nóstros pensamènts?

R. Servexen per donar â conexer â los áltres homèns, per médi de la veu, ô de l'escriptúra, lo que pássa en nóstro esperít. [p. 58]

P. ¿Com s'anomènan las paráulas considerádas d'aquesta manèra?

R. Êllas s'anomènan párts d'el discurs, ô de l'oraciò gramaticál.

P. ¿Qu'entenêu per discurs?

R. L'unión de las paráulas qui exprèssan els nóstros pensamènts.

P. ¿De cuántas espécias de paráulas nos servím per espressar els pensamènts, ô cuántas son las párts de l'oraciò gramaticál?

R. Nóu: Artícle, Nóm, Pronóm, Vèrb, Partícip, Preposició, Adverbi, Conjunció, Partícula ô Interjecció.

P. ¿Qu'entenêu quánd deis qu'hi há nóu párts d'el discurs?

R. Que no es pód dir paráula, que no síe algúna d'aquestas nóu párts; ô un artícle, ô un Nóm, ô un Vèrb. &c.

De l'Artícle.

P. ¿Que cósa es Artícle?

R. Una paráula que precehex els nóms comúns, y denóta el género y el nombre.

P. ¿Perque mès servex l'Artícle?

R. Per declinar las áltas párts de l'oraciò declináblas, cóm son: Nóms, Pronóms, y Partícips.

P. ¿Quánts d'Artícles hi há?

R. Un, y es: *el* ô *lo*, masculí singular; *la*, femení singular; *els* ô *los*, masculí plural; *las*, femení plural.

P. ¿Si *lo, la, los, las*, &c quánd son Artícles es pósan devánt els nóms, que significan quánd es pósan â la fi d'algun vèrb?

R. Â las hóras prenen la naturalêsa d'el pronóm relatiu, per ecz: *cridáu-lo, feis-lo venir*. &c Y axí son Artícles, quánd ván junts ab nóms; y Relatíus, quánd acompañan els vèrbs.

P. ¿D'*el, d'els, al, als*, ántes de nóms, no son també Artícles?

R. Si; perqu'están en llóc de: *de el, de els, ô de los; â el, â els, ô â los*; y es fá axí per evitar el mál só qu'ocasionaría l'encóntre de duas vocáls; servínt-se en tál cás de la figúra Apóstrofê (').

P. ¿Qu'es lo matèx usar l'article *el* que *lo*?

R. No; l'article *el* es pósa devant els nóms qui coménsan ab lletra consonánt, per ecz: *el Rèi, el sábi*. &c Y *lo* es pósa devánt els nóms qui coménsan ab vocál, ô ab *h*; sinò que per la rahò que nos dexám de dir, qui es d'evitar el mál só que resulta de l'encóntre de duas vocáls, es suprimex la vocál de l'article, y s'eí pósa l'apóstrofê, per ecz: *L'interès*, [p. 59] *l'honòr*. &c Però aparex que s'en escèptan els nóms adjectíus substantificads, cóm: *lo bó*, lo útil. &c encáre qu'â las hóras mès tòst es pronom relatiu qu'article; puisqu'en realidad significa: *alló qui es bó, alló qui es útil*, &c

En quánt â l'article plural *els* ô *los*, aparex qu'es pód usar indiferèntmènt, y que tánt es pód dir, per ecz: *els rèis*, cóm: *los rèis; els hòmens*, com: *los hòmens*. No obstant que no dexaría d'esser molt mès regular y análogo, si seguíam ab axó la règla general, es â dir, de servir-nos d'*els* devánt els nóms qui coménsan ab consonánt, y usar *los* devánt els nóms qui coménsan ab vocál, ô ab *h*. Si bè es ver que després d'aquestas duas paráulas: *tots, en*, aparex que *los* fá millòr só â l'orèlla que no *els*.

P. ¿Y no hi há mès Artícles en la llèngua menorquina?

R. Encáre que apareguie que quánd *un, una, uns, unas*, no esprèssan, sinò una unidad vága, póden servir d'article, y que tánt es dir, per ecz: *Un súbdit há d'obehir al sèu Rèi*, com: *El súbdit há d'obehir al sèu Rèi*; &c no per axó es pód dir que realmènt síe un segón article; sinò qu'es una partícula, qui en cérts cásos es sól usar en llóc de l'article; axí cóm la partícula *en* ô *ne*, que solèm usar també devánt els nóms pròpis d'hòmens y de donas, quánd deim, per ecz: *en Père, ne Joána*. &c

Algúnas vagádas encáre en llóc de l'article, especialmènt en la convèrsa familiar, es sól usar de *se* ô *es*. Però s'há d'advertir qu'ántes d'els nóms femeníns s'usa *se* per el singular, y *ses* per el plural; y ántes d'els nóms masculíns s'usa *es* per els dos nombres, per ecz: *Se parróquia de mahò tè molt mès ánimas que se catedral de ciutadèlla*; en llóc de dir: *La parróquia, La catedral. Es pòrt de mahò es el mès grán y mès segú de tota l'európa*; en llóc de dir: *El port de mahò* &c. *Ses campánas; es campanárs*; &c en llóc de: *Las campánas, els campanárs*. &c

Per últim en llóc de l'article s'usa també de *so* per el singular y *sos* per el plural, ántes d'els nóms masculíns, per ecz: *Jó som romás en so cóll tórt; en sos*

ulls plens, y ses máns buidas; en llóc de dir: *ab el cóll tórt; ab los ulls plens, y las máns buidas*. Però tot axó, com havèm dit já, no son artícles; sinò unas partículas, qu'en la convèrsa familiar solêm fèr servir en llóc de l'article. Y axí no hi há pròpiamènt sinò un artícle en la nóstra llèngua, qu'es *el ô lo*. [p. 60]

D'el Nóm.

P. ¿Que cosa es Nóm?

R. Una paráula qui servex per anomenar, ô calificar las persónas y las cósas.

P. ¿Quántas espécias hi há de Nóms?

R. Duas, es â dir: Substantius y Adjectius.

D'el Substantiu.

P. ¿Quál es el Nóm Substantiu?

R. Aquell qui significa simplamènt el nóm de las persónas, y de las cósas, y subsistex per sí sól en l'oració, cóm: *Señòr, Páre*. &c

P. ¿En quántas espécias es dividex el Substantiu?

R. En Comú, Própi, y Collectiu.

P. ¿Quál es el Substantiu comú?

R. Es una denominació qui convè â moltas persónas, ô â moltas cósas, cóm: *soldad, rèine*; &c puisqu'es pód dir: *soldad francès, soldad españól; Rèine d'españa, rèine d'inglaterra*. &c

Nóta. Els Substantius comuns es subdividexen en Físics, y Metafísics. El substantiu comú físic es una denominació comúnâ â moltas persónas, ô â moltas cósas, qui eczistexen en la naturalèsa, cóm: *Caváll, táula, casa*. &c

El substantiu comú metafísic es una denominació comúnâ â moltas cósas, qui no eczistexen sinò en l'entenimènt, cóm: *blancúra, probidad*. &c No hi há fóre de nosáltres objécte algun qui s'anomenie *la blancúra*; no obstant s'há donad â n'aquesta espécia de paráulas el nóm de substantius, per rahò que subsistexen per si sólas en el discurs, y que no necessitan d'estar unidas â un áltre nóm per esser entèsas.

P. ¿Quál es el Substantiu própi?

R. Aquell qui significa una idéa singular, una persòna, ô cosa única, cóm: *Alecsándro, Madrid, el Mançanáres*. &c

P. ¿Quál es el Substantiu collectiu?

R. Aquell qui, encáre qu'en el singular, presènta no obstant â l'esperít moltas persónas, ô moltas cósas, síe componènt un tot, síe fènt part d'algun tot.

El primèr s'anomèna: Collectiu generál, cóm: *El pòble, l'eczércit, el bósc*. &c

El segòn s'anomèna: Collectiu partitíu, cóm: *Una trópa de, una cantidad de*. &c

De l'Adjectiu.

P. ¿Cuál es el Nóm Adjectiu? [p. 61]

R. Aquell qui significa la calidad de las persònas y de las cosas, y es per axó que supósa sèmpre un Substantiu al qual es referex, cóm quánd deim: *grán Señòr, bón Páre*. &c

P. ¿Cóm es pód conexer quánd es Adjectiu?

R. Todas las vagádas qu'es pód ajustar la paráula (cosa ô persòna) â un nóm es señál qu'es Adjectiu, per ecz: *Agradábla, hábil*, son Nóms adjectius, perqu'es pód dir: *Cósa agradábla, persòna hábil*.

Nóta. L'Adjectiu s'usa suvínt en llóc d'el Substantiu, ô segòns el sentid d'el Substantiu; y es conex quánd es prechíd de l'article, per ecz:

*Sóls hi há bèll lo ver, lo ver sól es amáble.
Sèmpre es deu preferir lo útil â lo agradáble.*

Lo ver está aquí per *la veritat*. *lo útil â lo agradáble* están per *la cosa útil â la cosa agradábla*.

Hi há encáre molts de Nóms, qui â vóltas són Substantius, â vóltas son Adjectius, per ecz: en aquestas frásas. *Es requirex molta política per viurer ab els Grándes. Un bón Páre dona tres cosas als seus infants, el mantenimènt, l'educació, y el bon eczemple*.

Puès en aquestas frásas *política, páre*, son Substantius; porque significan nóms de cosas, ô de persònas.

Peró en aquestas áltas frásas: *La condúcta d'els cortesáns es política y reserváda. Lluís XIV fonc sèmpre rèi per autoridad, y páre per tendrêsa*. Las paráulas *política, páre*, son Adjectius, porque no significan sinò calidads.

Diferènts espécias de Nóms Substantius y Adjectius.

P. ¿Y que no hi há mès espécias de Nóms?

R. Hi há molts espécias de paráulas qui ván comprêsas báx d'el Nóm, puiqu'â demès d'aquellas qui servexen per anomenar ô calificar las persònas y las cosas, hi há:

1º Els Nóms de Nombre, qui significan la cantidad, ô el ráng de las cosas.

2º N'hi há de Primitivas, es â dir, que no derívan d'áltas, cóm: *tèmple*. Áltas Derivádas, ô denominatívas, cuio orígen prové d'áltas, cóm: *Campèstre*, de *cámp*; de *jòve*, *joventud*.

3º N'hi há de Símplas, com: *Dexéble*; áltas de Compóstas, cóm: *Condexeble*.

4 N'hi há de Diminutívas, qui significan la petitêsa de la cosa, [p. 62] y â vóltas despréci, ô caríño, cóm de *Père*, *Perêt*; d'*hóme*, *homenêt*; &c

5º N'hi há d'Aumentatívas, qui aumèntan la sèua primitíva significaciò; y axó tant en los Substantíus, cóm en los Adjectíus, per ecz: d'*hómê*, *homenás*; de *grán*, *grandót*. &c

6º Hi há Prenóms, cóm: *Dón Pèrre*, ò *Dón Páu*. Llinátges, cóm: *Díaz*, *Ci-fuèntes*, &c, qui servexen per distinguir las famílias. Sobre-nóms, ò mal-nóms, que solèm dir, cóm seria, per ecz: si es diguès *Néno* â algú, perqu'es petit; ò *Móro*, perqu'es negre. &c Aquests sobre-nóms no servexen per distinguir las famílias, sinò qu'es solen donar per vitupíri, y es una mála crián-sa usar d'ells. Renóms, per espresrar ecscellència en alguna cosa, cóm: *Dón Alonso el sábi* &c Relatíus, qui tènén relaciò ab sos antecedents, cóm: *el Més-tre qui ensêña*. &c Verbáls, qui nèxen de vèrbs, cóm: *Llissò*, de *llogir*. &c Patronímics, qui es fòrman de pròpis, cóm: *Martinez*, de *Martí*. &c Possessiús, qui signifícan possessiò, cóm el genitíu, per ecz: *Españól*, *real*; equivalènts â *d'España*, *d'el rèi*. &c

Y per últim s'há de sebrer qu'hi há paráulas qui servexen de Nóms, y de Vèrbs, cóm: *Ausènt*, *convèrsa*, *encens*, *proyécte*, *guárda*. &c Y qu'els Pronóms, y els Participis també son espécias de Nóms.

Peró totas aquestas espécias de Nóms es reduhexen â las duas primèras qu'havèm dit, axó es: Substantíus y Adjectíus.

De los Accidènts d'els Nóms.

P. ¿Quáls y cuánts son los Accidènts d'els Nóms?

R. Tres, Comparaciò, Género, y Nombre. La Comparaciò es própia de los Adjectíus; però el Género y el Nombre apartañen tant als Substantíus, cóm â los Adjectíus.

D'els Gráus de Comparaciò.

Nóta. Los Adjectíus signifícan las calidads de las cosas ab mès ò mènós estensiò, per ecz: es pód dir d'un caváll: *Èll es grós*; *èll es mès grós qu'el mèu*; *èll es molt grós*; *èll es el mès grós de tots*. &c Aquests diferènts mósos d'esplicar las calidads de las cosas s'anomènan Gráus de significaciò, ò de comparaciò. Y s'anomènan axí, porque no es pód sebrer áltrament si las calidads d'una cosa tènén mès ò mènós estensiò, sinò comparánt-la â una áltra.

P. ¿Quánt de Gráus de comparaciò tènén los Adjectíus?

R. Tres: Positíu, Comparatíu, y Superlatíu.

P. ¿Quánd es que l'Adjectíu está al Positíu? [p. 63]

P. Quánd signifíca simplamènt la calidad, sens comparaciò alguna, cóm: *bó*, *mál*, &c per ecz: *Un jove cortês*, *afáble*, *es estimad de tothóm*.

Nóta. El Positíu no es pròpiamènt un Gráu de Comparaciò, puisque sig-

nifica simplement la calidad. y si s'anomèna el primèr Gráu, es sòls per rahò qu'èll es còm el funamènt y l'origèn de los àltres.

P. ¿Quánd es que l'Adjectiu está al Comparatíu?

R. Quánd â demès de la calidad, significa comparaciò, còm: *Millòr, pitjòr, majòr, menòr*.

Nóta. I. Aquests quàtre Adjectius son los únics qui per si sòls, es â dir, ab un sòl tèrme, signifícan una comparaciò.

Àntes de los àltres Adjectius es pósa *mès*, per denotar un Comparatíu de superioridad, còm: *l'Àsia es mès grán que l'Európa*.

Mènos ò *no tán*,¹⁶ àntes de l'Adjectiu denóta un Comparatíu d'inferioridad, per ecz: *l'Àfrica es mènos pobláda, ò no es tán pobláda, com l'Európa*.

Tán còm, ab l'Adjectiu significa un Comparatíu d'igualdad, per ecz: *l'història es tan útil còm agradábla. El mentidèr es tán despreciad còm l'hómè verídich estimad*.

Nóta. II. De lo qu'havèm dir sobr'el Comparatíu, es seguex qu'en qualsevòl comparaciò hi há sèmpre dos tèrmes qui son, la còsa qu'es compára, y la còsa ab la qual es comparáda. Y aquests dos tèrmes d'una comparaciò en el discus s'unexen per mèdi de las Conjuncions *que*, *còm*; es â dir, *que* després de *millòr*, *menòr*, *pitjòr*, *mès*, *mènos*; y *còm* després de *no tán*, ò de *tán*, per ecz: *Vos no sou tán hàbil còm el vòstro germá. L'història es mès útil que la música*. &c

P. Quánd es que l'Adjectiu está al Superlatíu?

R. Quánd significa la calidad en un molt àlt, ò en el mès àlt gráu.

P. Quántas espècias hi há de Superlatíu?

R. Duas, es â dir, Superlatíu absolud, y Superlatíu relatiu. [p. 64]

P. Quál es el Superlatíu absolud?

R. Aquell qui significa una calidad al suprèmo graú però sens relaciò â àltra còsa, y à las hòras l'Adjectiu es prechíd de *molt* ò de *bén*, per ecz: *Barcelòna, capital de la Catalúña, es una ciutat molt bèlla y molt comerciánt. Un es bèn estimáble quánd es sábi y modèst en matèx tèms*. &c Ahònt es veu que los Adjectius están per el mès àlt gráu, sens relaciò â ningúna àltra còsa.

P. ¿Quál es el Superlatíu relatiu?

R. Aquell qui significa la calidad en el mès àlt gráu, y ab relaciò â algúna àltra còsa, y à las hòras es pósa *el* ò *lo*, *la*, *d'el*, *de la*, *els* ò *los*, *d'els* ò *de los*, *mon*,

16. La paráula *tán*, quánd servex d'Advèrbi de comparaciò, qui provè d'el llatí *tam*, s'escriu sens *t* final; y si es Advèrbi, ò Adjectiu de cantidad, qui provè d'el llatí *tantus*, s'escriu tant ab *t* final.

Lo matèx succehex en la paráula *quán*, la qual si es Advèrbi de Comparaciò, qui provè d'el llatí *quam*, s'escriu sens *t* final. Però si provè d'el llatí *quando*, s'há d'escriurer *quánd*, per ecz: *Èll es tán pesat còm un bóu*, &c *Èll pèsa tant còm un bóu*. &c *Quán grán es el Dèu d'Israél! Bè sebèu quánt vos impòrta*. &c ¿Quánd vindrèu? &c

ton, son, nóstro, vóstro, ô el mèu, el tèu, el sèu, el nóstro, el vóstro, ántes de *millòr, menòr, pitjòr, mès, mènòs*; es â dir, ántes d'els Comparatíus de superioridad, ô d'inferiòridad, per ecz:

*Nóbles, recordau-vòs qu'un nexemènt illústre
D'els aféctes d'el cór reb el sèu mès bèll llústre.*

El sèu mès bèll llústre, es â dir, *el mès bèll d'els sèus llústres*; ahònt es pód reparar que l'Adjectíu posad en el mès ált gráu, tè una relació de comparaciò â un segòn tèrme qui es *llústres*.

Aquest segòn tèrme está algúnas vagádas sobr'entès, per ecz: *Hi há trente estudiánts de retórica, però el mèu germá es el mès hábil*; es â dir, *el mès hábil d'els trente estudiánts*.

Peró si ántes de *millòr, menòr, pitjòr, mès, mènòs*, no hi haguès sinò *de, â, â de*; serían Comparatíus, y no Superlatíus, per ecz: *Per fortificár-se en la virtut, no hi há res de millòr qu'el bón eczèmples. No hi há que fiár-se â mès astúts qu'èll matéx.* &c

En aquestas frásas, *de millòr, â mès astúts*, es traduhirían en llatí per el comparatíu.

Nóta. I. *Millòr* significa *mès bó*, ô *mès bè*, qui no está en ús. No obstant es pód dir *mènòs bó, tán bó, menòs bè, tán bè*. Es podria dir també *mès bó*, quánd *bó* es pren en mála part, y significa símples, per ecz: *Vòs vos admiráu, deis, qu'èll sie estad bastánt bó per creurer totas aquestas cósas; y jó vos trób encáre molt mès bó â vos d'imaginár-vos qu'èll las hágie cregúdas*. Es visíble que *millòr* no valdría res aquí.

Es pód encáre usar *mès* ántes de *bè* y *bó*; quánd *mès* es partícula, y no advérbi de comparaciò, per ecz: *Áltre tèms èll escrivía bè, però áre já no escríu mès bè. Quánd la fruta es másse madúra, já [p. 65] no es mès bóna per res.* &c

Nóta. II. El Superlatíu símples, ô qui s'esprèssan en una sóla paráula, son *Moltíssim, grandíssim, habilíssim, Generalíssim, Reverendíssim, Illustíssim, Eminentíssim, Sereníssim*. &c *Estrèmamènt, infinidamènt, soberánamènt*. &c

D'els Géneros.

P. ¿Qu'es el Género en los Nóms?

R. Es una relació própia, ô imitativa d'els nóms â un ô â l'áltre sécso; y generalmènt â tot lo qui es máscle ô femèlla.

Nóta. Aquesta relació es própia, quánd el nóms significa hómè ô dòna, ô sinò máscle y femèlla entre los animals. Es imitativa, quánd significa algun ser insensible, que l'us há agregad â algúna de las clássas própias.

P. ¿Quánts de Géneros hi há en la llèngua menorquina?

R. Dos; el masculí y el femení.

P. ¿Quánd es qu'un Nóm es d'el Género masculí?

R. 1º Quánd tè una relació pròpia â l'hómê, ô bè al máscle, entre los animals cóm: *el páre, el lleò*. 2º Quánd tè una relació imitativa â l'hómê, ô al máscle, cóm: *un llibre, un ábre*. &c

P. ¿Quánd es qu'un Nóm es d'el Género femení?

R. 1º Quánd tè una relació pròpia â la dóna, ô bè â la femèlla entre los animals com: *Una mára, una lleóna*. 2º Quánd tè una relació imitativa â la dóna ô â la femèlla, cóm: *Una pédra, una táula*. &c

P. ¿Y que no hi há més espécias de Géneros en menorquí?

R. La llèngua menorquina no conex més Géneros qu'el masculí, y el femení. Però cóm hi hágie nóms qui bax d'un sól Article, y d'una sóla terminació comprenen els dos sécsos, si es vulguès admetrer un Género comú, es podrian considerar cóm â tals aquests, per ecz: *La llebra, el cèro, la cigala*. &c Juntament ab tots los llinátges, cóm: *Febrèr, Póns, Albertí, Vidál*; &c els quals tant servexen per el masculí, cóm per el femení; y es podrian distinguir ab el nóm d'Epicènos.

P. ¿Cóm es distinguexen els Gèneros en los Nóms?

R. En los nóms Substantius els Géneros es distinguexen segóns la diferència real d'els sécsos, y no segóns la terminació, qui no es ordináriament sinò una. Però per poder conèxer-los més fácilment, reparáu qu'els nóms ántes d'els quals es pód posar l'article *el* ô *lo*, ô la partícula *un*, son masculíns; [p. 66] y els nóms ántes d'els quals es pód posar l'Article *la*, ô la partícula *una*, son femeníns, per ecz: *Castèll*, es masculí, perqu'es pód dir *el castèll*, ô *un castèll*; y *pórta* es femení, perqu'es pód dir *la pórtá*, ô *una pórtá*.

En quant als nóms adjectius, els Géneros ei son distinguids no sóls ab l'article *el* ô *lo*, *la*; y las partículas *un*, *una*; si que també per médi de las seúas diferents terminacions, per ecz: l'adjectiu *bó*, fá *bóna* en el femení; *bèll*, fá *bèlla*. &c Cóm es podrá veurer més clárament en lo qui seguex.

D'el Género d'els Substantius y de los Adjectius.

P. ¿Quins Géneros convènen als Nóms Substantius y Adjectius?

R. Els nóms Substantius no tenínt, cóm havêm dit, sinò una terminació, no son ordináriament sinò d'un género, ô d'el masculí, per ecz: *el páre*; ô d'el femení, per ecz: *la cámbra*. Però els Nóms adjectius sèmpre son d'un d'els dos géneros. Y axí es diu: el *bó*, *la bóna*; &c però no es diu: *el pare*, *la pare*; sinò que s'há de dir unicament *el páre*. Es diu també: *la cámbra*, y no *el cámbra*. &c

Nóta. I. Hi há no obstant algúns Substantius qui tènén duas terminacions; y per conseqüent son d'els dos géneros axí cóm los adjectius, per ecz: *Fill*, *Joán*, *Antóni*; &c qui fán al femení, *Fílla*, *Joána*, *Antónia*. &c

Nóta. II. Hi há també Substantíus qui en una sóla terminació son d'els dos géneros, encáre que báy diferènts significacions, per ecz: *El rahò*, masculí quánd significa un instrument de fèr la bárba: *la rahò*, femení quáns significa el bón señ, ô la cáusa per la quál es fá algúna cós. *El réine*, masculí quánd significa el territori d'algun reinad; *la rèina*, femení quánd significa la muñèr d'algun rèi. &c

P. ¿Quínas règlas hi há per conèxer quáls son las terminacions d'els Nóms adjectíus, relativament als dos Géneros?

R. Per esplicar-lo ab més claredad, establirèm quátre règlas, en las quáls comprendrèm tots los adjectíus, cáde quál segòns la sèua terminació.

Règla I. Los adjectíus masculíns; qui acában ab *e* múda, fòrman el femení mudánt l'*e* ab *a*, per ecz: *Un jòve afáble*, fá al femení: *Una jòve afábla*. Y lo matèx succehex ab l'*o* múda, per ecz: *Individuo, émulo, loco*, &c d'els quáls es fòrma el femení: *Individua, émula, loca*. &c

Règla II. Los adjectíus acabads ab *á, ê, í, ó, ú*; agúdas ô sémi-grávès, [p. 67] añaðexen al femení una *n* y una *a* múda, per ecz: *paísá* fá *paísána*; *plê*, *plêna*; *vesí*, *vesína*; *bó*,¹⁷ *bóna*; *brú*, *brúna*; però *crú*, fá *crúa*; y *nú*, ô *desnú*, *desnúa*. &c

Règla III. Los adjectíus acabads en *au, iu, ou*, múdan l'*u* vocál ab *va*, per ecz: *bláu*, *bláva*; *altíu*, *altíva*; *nóu*, *nóva*. Però los acabads en *eu*, cóm: *brèu*, són masculíns y femeníns.

Règla IV. Quánd l'adjectíu masculí acába ab consonánt, â las hórás s'ajusta al femení una *a*, per ecz: *blánc*, *blánca*; *favoríd*, *favorída*; *llárg*, *llárga*; *vermell*, *vermèlla*; *petit*, *petita*; *rás*, *rása*. &c

Peró aparex que s'en escèptan aquests: *Autòr, anteriòr, citeriòr, esteriòr, posteriòr, ulterìòr, grán, contumás, felís*; &c juntament ab aquells acabads en: *ál, él, il*, cóm: *Iguál, lliberál, cruél, feél, gentíl, pueríl*; &c y aquells en: *ánt, ènt*, cóm: *constánt, prudènt*; &c qui son masculíns y femeníns; puisque tánt es pód dir: *èll*, cóm *èlla es un bón autòr, es anteriòr, citeriòr, lliberál, cruél, gentíl, constánt, prudènt*. &c

S'en escèptan també *Emperàdor, actòr*; qui â imitació d'els llatíns, múdan el *dòr, tòr*, en *trís*, per ecz: *Emperadòr, Emperatrís, actòr, actrís*.

D'els Nombres.

P. ¿qu'es el Nombre en los Nóms?

R. La propiedad que tènèn las paráulas de denotar l'unidad, ô la pluralidad de las cósas; es â dir, de donar â compèndrer quánd es parla d'una sóla, ô de moltas cósas.

17. S'há d'advertir en quánt â l'Adjectíu *bó*, qu'es diu *bón*, si va ántes de Substantíu masculí, per ecz: *bón díe*; *bón hómè*; &c y es diu *bó*, si es pósa després, per ecz: *fá un díe bó, es un hómè bó*. &c

P. Quánts de Nombres hi há?

R. Dos; el singular, quánd la paráula no denóta sinò una sóla persòna, ô una sóla còsa; y es, ô pód esser prechida de l'article: *el* ô *lo*, *la*; ô de las partículas: *un*, *una*; *en* ô *ne*; cóm: *el llibre*, *l'hómê*, *la táula*; ô *un llibre*, *un hómê*, *una táula*; *en Père*, *ne Joána*. &c Y el plural, quánd la paráula denóta molts persònas, ô molts còsas; y es, ô pód esser prechida de l'article: *els* ô *los*, *las*; ô de las partículas *uns*, *unas*; cóm: *els llibres*, *los hómêns*, *las táulas*; ô *uns llibres*, *uns hómêns*, *unas táulas*. &c

P. ¿Y no es diferencia també en los nòms el singular d'el plural segòns las terminacions? [p. 68]

R. En la majòr párt d'els nòms, tánt Substantíus com Adjectíus, las terminacions, es â dir, las lletras fináls d'el singular son diferènts de las terminacions d'el plural.

P. ¿Cóm es pód conexas quínas terminacions convènen al singular, y quínas al plural?

R. La règla general es: qu'el plural es fòrma d'el singular añañint-li una *s*, per ecz: *fill*, singular, fá *fills*, en el plural; *rei*, fá *reis*. &c

P. ¿Y aquesta règla qu'es general té sens excepció?

R. Aquesta règla, encáre que general, té duas excepcions, es â dir: 1º Al-gúns nòms qui acában ab vocal gravê, ô agúda, sémi-gravê, ô sémi-agúda, sólen añañir *ns* al plural, per ecz: *hómê*, fá *hómêns*, *plê*, *plêns*, *cuirò*, *ciuròns*; *tró*, *tróns*; &c però no obstant *nú*, fá *nús*; *desnú*, *desnús*; *crú*, *crús*; y *brú*, já fá *brúns*. &c 2º Los acabads ab las consonánts *s*, *x*, sólen añañir *os*, cóm: *cortês*, *cortêsos*; *dítxòs*, *dítxòsos*; *nás*, *nássos*; *pèx*, *péxos*; *fèx*, *fèxos*; &c però *felís*, fá *felices*. &c

P. ¿Y que tots los Nòms tèn singular y plural?

R. Hi há Nòms Substantíus qui no tèn sinò el singular, y áltres qui no tèn sinò el plural.

P. ¿Quáls son els Substantíus qui no tèn sinò el singular?

R. Son 1º Els nòms de metáls prêsos en general, cóm: *l'ór*, *la pláta*, *el fér-ro*, *el plòm*; &c puisque no es diu: *órs*, *plátas*, *férros*, *ploms*, &c sinò quánd es considerán aquests metáls posads en óbra y dividíds en diferènts párts.

2º Els nòms de las virtuds habituáls, cóm: *la fe*, *la caridad*, *la sinceridad*; &c y quánd es diu: *caridads*, es que significa *limòsnas*; y encáre s'há de dir: *caritats*.

3º Los infinitíus usads cóm â Substantíus, y als quals no es pód unir un Adjectíu, cóm: *el beurer*, *el dormir*; &c puisque no es diu: *un grán dormir*, *un petit beurer*. &c

Peró los áltres infinitíus usads còm â Substantíus, tèn singular y plural, quánd s'ei pód unir un Adjectíu. Y axí *el dinár*, *el sopar*, *el riurer*; &c s'úsan al plural; perqu'es pód dir: *gráns dinárs*, *sopars esquisíds*, *riurers innocènts*. &c

4º Los adjectius usads Substantivament, cóm: *lo bèll, lo ver, lo útil*. &c Però quánd s'hi añadex un adjectiu, es póden usar algúnas vagádas al plurál, cóm: *els diferènts negres, els divérsos bláncs*. &c [p. 69]

5º *Encens, eucaristía, estrèma-unciò, la set, la són, la fáma, el repós*. &c

6º Els nóms própís, per ecz: *Cícero, Virgílio*; &c però quánd son usads cóm â nóms comúns, prenen la nóta d'el plurál, per ecz: *Els Cíceros y els Virgílios serán sèmpre ráros*. &c

7º Els nóms de ciéncias, cóm *la filosofía*. &c D'árts, cóm *l'agricultura*. &c De professiòns, cóm: *la pobrésa*. &c Y algúns collectius cóm: *l'infantería, la cavallería*. &c

P. ¿Quáls son els Substantius qui no tènén sinò el plurál?

R. Són, per ecz: *Estisòras, calsóns, los antepassads, las ármes, ô insígnias d'una família, matínas, vèspras*. &c

Nóta. Hi há encáre Nóms qui báx d'una matèxa terminaciò comprenen els dos nombres, com *cáls*. &c

Nótas sobr'el plurál d'els Compósts

P. ¿Cóm es conex el plurál d'els Compósts?

R. Sobr'axó póden establír-se aquestas règlas.

Règla I. Quánd un nó m es compóst d'un Substantiu, y un Adjectiu, un y áltre prenen la nóta d'el plurál, per ecz: *árc-volánt, fá árcs-volánts*. &c

Règla II. Quánd els nóms compósts son formads d'una preposiciò, ô d'un vèrb, y d'un nó m, el nó m sol pren la nóta d'el plurál, per ecz: *pára-sól, fá pára-sóls; guárda-roba, fá guárda-robas*. &c

Règla III. Quánd una paráula es formáda de dos nóms uníds ab una preposiciò, el primer d'els dos nóms há de pendrer sól la nóta d'el plurál, per ecz: *Un árc-de-Sant Martí, fá árcs-de-Sánt Martí. Una cófa-de-capèll, fá cófas-de-capèll*. &c

De la Declinaciò d'els Nóms.

P. ¿Y â demès d'aquests tres accidènts[,] Comparaciò, Género, y Nombre, de que vením de parlar, no tènén també els Nóms menorquíns variedad de cá-sos en cáde nombre, axí cóm els Nóms llatíns?

R. La llèngua menorquina no tè la variedad de cá-sos, ô de terminaciòns, que la llatína úsa en los nóms; ni conex mès diferéncia que singular y plurál, masculí y femení; y axí els nóms en la nóstra llèngua no es declínan, ni tènén própiament cá-sos; sinò que per l'ofíci qu'aquests tènén en la llatína, nosáltres usám de l'artícle, de preposiciòns, y de partículas.

P. ¿Y quéls son? [p. 70]

R. L'article *el* ô *lo, la; els* ô *los, las;* ô sinò: *un, una, uns, unas;* ô bè las partícules: *en* y *ne*, per el nominatíu. L'article *d'el* ô *de lo, de la; d'els* ô *de los, de las;* ô sinò: *d'un, d'una, d'uns, d'unas;* ô bè las preposicions y partícules: *de* ô *d'en, de ne*, per el genitíu. L'article *al, als, â lo, â la; â los, â las;* ô sinò: *â un, â una, â uns, â unas;* ô bè las preposicions: *â, â n'en, â ne*, per el datíu. L'acusatíu es semblánt al nominatíu. La partícula *ô* per el vocatíu. L'article *d'el* ô *de lo, de la; d'els* ô *de los, de las;* ô sinò: *d'un, d'una, d'uns, d'unas;* ô bè las preposicions: *de* ô *d'en, de ne; per, â, ab, sens, en*, per l'ablatíu.

P. ¿Suposad dóns qu'al Nóm, à imitació d'els llatíns, es sólen aplicar no sóls els cásos per médi de l'article, de preposicions y de partícules, si que també els nombres, donáu-m'en alguns eczèmples?

R. Veis-aquí el módo de servir-se de l'article, d'aquestas preposicions y partícules en las declinacions d'els Nóms menorquina.

Declinació d'un Nóm masculí qui coménça ab consonánt.

<i>Singular</i>		<i>Plural</i>	
Nóm. El ô un	Príncep	Nóm. Els ô los ô uns	Prínceps
Gen. D'el ô d'un	Príncep	Gen. D'els ô de los ô d'uns	Prínceps
Dat. Al ô â un	Príncep	Dat. Als ô â los ô â uns	Prínceps
Ac. El ô un	Príncep	Ac. Els ô los ô uns	Prínceps
Voc. Ô	Príncep	Voc. Ô	Prínceps
Abl. D'el ô d'un	Príncep	Abl. D'els ô de los ô d'uns	Prínceps

Declinació d'un Nóm femení qui coménça ab consonánt.

<i>Singular</i>		<i>Plural</i>	
Nóm. La ô una	Táula	Nóm. Las ô unas	Táulas
Gen. De la ô d'una	Táula	Gen. De las ô d'unas	Táulas
Dat. Â la ô â una	Táula	Dat. Â las ô â unas	Táulas
Ac. La ô una	Táula	Ac. Las ô unas	Táulas
Voc. Ô	Táula	Voc. Ô	Táulas
Abl. De la ô d'una	Táula	Abl. De las ô d'unas	Táulas

[p. 71] Declinació d'un Nóm masculí qui coménsa ab vocál.

<i>Singular</i>		<i>Plural</i>	
Nóm. L'Amòr ô un	Amòr	Nóm. Los ô uns	Amòrs
Gen. De l'Amòr ô d'un	Amòr	Gen. De los ô d'uns	Amòrs
Dat. A l'Amòr ô â un	Amòr	Dat. A los ô â uns	Amòrs
Ac. L'Amòr ô un	Amòr	Ac. Los ô uns	Amòrs
Voc. Ô	Amòr	Voc. Ô	Amòrs
Abl. De l'Amòr ô d'un	Amòr	Abl. De los ô d'uns	Amòrs

Declinació d'un Nóm femení qui coménsa ab vocál.

<i>Singular</i>		<i>Plural</i>	
Nóm. L'Ánima ô una	Ánima	Nóm. Las ô unas	Ánimas
Gen. De l'Ánima ô d'una	Ánima	Gen. De las ô d'unas	Ánimas
Dat. Â l'Ánima ô â una	Ánima	Dat. Â las ô â unas	Ánimas
Ac. L'Ánima ô una	Ánima	Ac. Las ô unas	Ánimas
Voc. Ô	Ánima	Voc. Ô	Ánimas
Abl. De l'Ánima ô d'una	Ánima	Abl. De las ô d'unas	Ánimas

Nóta. Els nòms qui coménsan ab *h* es declínan lo matèx qu'aquells qui coménsan ab vocál, per ecz: *L'honòr, ô un honòr, de l'honòr. &c*

Declinació d'un Nóm pròpi masculí qui coménsa ab consonánt.

<i>Singular</i>			
Nòm. En	Père	Ac. En	Père
Gen. D'en	Père	Voc. Ô	Père
Dat. Â n'en	Père	Abl. D'en	Père

Declinació d'els Noms pròpis masculins qui coménzan ab vocál, ô ab *h*.

Singular							
Nóm. N'	Antóni.	N'	Honófre.	N'	Albért.	N'	Agustí.
Gen. De n'	Antóni.	De n'	Honófre.	De n'	Albért.	De n'	Agustí.
Dat. Â n'	Antóni.	Â n'	Honófre.	Â n'	Albért.	Â n'	Agustí.
Ac. N'	Antóni.	N'	Honófre.	N'	Albért.	N'	Agustí.
Voc. Ô	Antóni.	Ô	Honófre.	Ô	Albért.	Ô	Agustí.
Abl. De n'	Antóni.	De n'	Honófre.	De n'	Albért.	De n'	Agustí. &c

[p. 72] Nóta. Quánd el nóm pròpi masculí coménza ab vocál, ô ab *h*, cóm: *Antóni*, *Honófre*, *Albért*, *Agustí*, &c usám de *ne* ô *n'*, y no d'*en*; a fi d'evitar el mál só que fería la partícula *en* seguida de vocál. Y en efécte si es diguès, per ecz: *En Antóni*, *en Honófre*, *en Albért*, *en Agustí*, &c sería insuportáble â l'ohído. Y d'aquí provè que molts per declinar els noms *Antóni*, *Honófre*, diuen cóm si fòs: *En Tóni*, *d'en Tóni*, *â n'en Tóni*. &c *En Nófre*, *d'en Nófre*, *â n'en Nófre*; &c perque si es diguès: *En Antóni*, *d'en Antóni*, *â n'en Antóni*; ô *En Honófre*, *d'en Honófre*, *â n'en Honófre*; &c fería mässe mál só â l'orèlla. Però no es axó el ver-tadèr módo de declinar semblánts noms; perque si en aquests dos, per ecz: es pód suprimir la síllaba qui coménza ab vocál, ô ab *h*, sens alterar el sentíd, no es lo matèx en una infinidat d'áltres, cóm: *Albért*, *Agustí*, *Eugénio*, *Anselm*; &c Per conseqüent s'há d'usar de *ne* ô *n'*, y no d'*en*; cóm havèm dit.

Declinació d'un Nóm pròpi femení.

Nóta. El nóm pròpi femení, tánt si coménza ab consonánt cóm ab vocál, ô ab *h*, sèmpre es declína ab la partícula *ne*, sinò que quánd el nóm coménza ab vocál, ô ab *h*, es suprimex la vocál *e* d'el *ne*; en llóc de la qual s'hi pósa l'Após-trofê, (') per ecz:

Singular					
Nóm.	Ne	Joána.	Nóm.	N'	Ángela.
Gen.	De ne	Joána.	Gen.	De n'	Ángela.
Dat.	Â ne	Joána.	Dat.	Â n'	Ángela.
Ac.	Ne	Joána.	Ac.	N'	Ángela.
Voc.	Ô	Joána.	Voc.	Ô	Ángela.
Abl.	De ne	Joána.	Abl.	De n'	Ángela.

Nóta. Hi há áltres nóms própís qui no prenen artícle, ni preposició, ô partícula algúna, especiálmènt en el nominatíu, ni â l'acusatíu, per ecz:

Singular						
Nóm.		Dèu.		Ròma.		Hérculès.
Gen.	De	Dèu.	De	Ròma.	De	Hérculès.
Dat.	Â	Dèu.	Â	Ròma.	Â	Hérculès.
Ac.		Dèu.		Ròma.		Hérculès.
Voc.	Ô	Dèu.	Ô	Ròma.	Ô	Hérculès.
Abl.	De	Dèu.	De	Ròma.	De	Hérculès.

[p. 73] Explicació d'els Cásos.

Aquell cás que nosáltres, axí cóm els llatíns, anomenám nominatíu, denóta la persòna qui fá lo qu'esprèssa el vèrb qui seguex, per ecz: *El rèi mána; el soldad vèns.* &c

El genitíu significa el duèño, ô possehidòr de la cósá, per ecz: *el caváll d'el governadòr.*

El datíu denóta la persòna â la qual vè algun dâñ, ô profit, per ecz: *lo vátg donar al méstre; lo róba al póbres.*

L'acusatíu significa la persòna en qui recáu l'acciò qu'el vèrb denóta, per ecz: *tu ensêñas els dexeables;* aquests son l'acusatíu, per esser ells ab qui s'eczer-cíta l'acciò d'enseñar.

En vocatíu es pósa la persòna ab qui parlám, quánd dirigínt â èlla matèxa el discurs, l'anomenám; y servex per las exclamacions, y admiracions, per ecz: *Creus-tu, Père, mon amig. Ô Dèu imméns!*

En ablatíu es pósa l'instrument ab qu'es fá algúna cósá, per ecz: *escriurer ab la plòma;* ô qualsevól nóm qu'acompañám ab algúna de las partícules de desprè de vèrb, *per, â, ab, sens, en,* &c per ecz: *venir de l'iglesia; orar per els difunts; sens pèna; estar en pèus;* &c.

D'els Nóms de Nombre.

P. ¿Que significan els nóms de nombre?

R. La cantidad, ô el ráng de las cósas.

P. ¿De cuántas espécias son?

R. De duas: Substantíus y Adjectíus.

D'els Noms de Nombre Adjectius.

P. ¿De cuántas especies son els Noms de Nombre Adjectius?

R. De duas: Cardináis ô Rêdicals, y Ordináis.

P. ¿Quáls son els Cardináis ô Redicáis?

R. Aquells qui denótan la cantidad de las cosas, y corresponden â n'aquesta questió. ¿Quánts n'hi há? *Un, dos, &c* Veis-los aquí tots de seguida, puisqu'es bastant necessari conexas-los. [p. 74]

Llista d'els Noms de Nombre Cardináis.

Un, una,	1	Trente,	30
Dos, duas,	2	Quarante,	40
Tres,	3	Cinquante,	50
Quatre,	4	Sexante,	60
Cinc,	5	Setante,	70
Sis,	6	Vuitante	80
Sèt,	7	Norante,	90
Vuit,	8	Cènt,	100
Nóu,	9	Cènt-y un,	101
Déu,	10	Cènt-y dos, &c	102
Onze,	11	Cènt-y déu,	110
Dotze,	12	Cènt-y cint, &c	115
Trèze,	13	Docènts,	200
Catorze,	14	Trecènts,	300
Quinze,	15	Quatre cènts, &c	400
Sètze,	16	Mil,	1000
Dé-sèt,	17	Dos mil,	2000
Dé-vuit	18	Tres mil, &c	3000
Dé-nóu,	19	Cènt mil,	100.000
Vint,	20	Cinc cènts mil,	500.000
Vint-y un,	21	Un miliò,	1.000.000
Vint-y dos, &c	22	Dos miliòs, &c	2.000.000

P. ¿Quáls són els Nombres Ordináls?

R. Aquells qui denótan l'orde ô el ráng de las cosas, per ecz:

Primèr – primèra	Quárt – quárta	Setê – setêna
Segòn – segòna	Quint – quinta	Vuitê – vuitêna
Tercér – tercièra	Sisê – sisêna	Novè – novêna. &c

P. ¿Per quin motiu els Nóms de Nombre Cardináls s'anomênan axí?

R. S'anomênan Cardináls ô Redicáls, perque son el principi, ô la rél de los áltres, y servexen â formár-los. Y en efécte, [p. 75] els nombres Ordináls es fòrman d'els Cardináls, añaadínt una ê sémi-grávê, ecceptad els cinc primèrs, cóm:

	Primèr.	Onze,	Onzê.
	Segòn.	Dotze,	Dotzê.
	Tercèr.	Trètze,	Tretzê.
	Quárt.	Catorze,	Catorzê.
	Quínt.	Quínze,	Quinzê.
Sis,	Sisê.	Sétze,	Setzê.
Sét,	Setê.	Dé-sét,	Dé-setê.
Vuit,	Vuitê.	Dé-vuit,	Dé-vuitê.
Nóu,	Novê.	Dé-nóu,	Dé-novê.
Déu,	Desê.	Vint,	Vintê.

Peró després d'aquests s'há d'usar el nóms de nombre Cardinál, en llóc de l'Ordinal, cóm: *Vint-y un, vint-y dos.* &c Ô sinò es pód dir â imitació d'els llatíns: *primò, secundò, tertio, quartò.* &c *Vigesimo primò, secundò.* &c *Trigesimo primò, secundò.* &c

D'els Nóms de Nombre Substantíus

P. ¿De cuántas espécias son els Nóms de Nombre Substantíus?

R. De quátre, es â dir: Collectíus, Distributíus, Proporcionáls, ô de Repetició.

P. ¿Quáls son els Collectíus?

R. Aquells qui denótan una certa cantidad de cosas cóms â reünidas[,] tálson: *Una mitja dotzêna, una vuitêna, una novêna, una quinzêna.* &c

P. ¿Quáls son els Distributíus?

R. Aquells qui signifícan las párts d'un tot, cóm: *la mitád, el térs, el quárt;* &c segòns cóms la cosa está partída en dos, tres, quátre. &c

P. ¿Quáls son els Proporcionáls?

R. Els Proporcionáls, ô Aumentatíus son: *el doble, el triple, el quadrúplo, el centúplo*. &c

P. ¿Quáls son els de Repetició?

R. Añadíu la paráula vagáda als nóms de nombre Cardináls, y [p. 76] Ordináls, y tendrêu els nombres de Repetició, cóm: *una vagáda, duas vagádas, &c primèra vagáda, segòna vagáda*. &c

Tambè es fòrman los Advérbis numeratíus, añadínt *mènt* al singular femení d'els nóms de nombre Ordináls, cóm: *primèra – primèramènt; segòna – segònamènt; tercèra – tercèramènt*. &c

Nótas sobr'els Nóms de Nombre.

I. *Un* es susceptible de género y de nombre; y axí es pód dir: *Un, una, uns, unas*; per ecz: *Jó hè vist un hòme, una dóna: son uns hòmens, unas dónas*. &c

Dos sóls es susceptible de género, cóm: *dos, duas*. &c Però els demès nombres no admeten género ni nombre, ecceptad *docènts, trecènts*.

Docènts, trecènts, fins â *nóu cènts* inclusivê, prenen el género femení, per ecz: *docènts hòmens, docèntas dónas*. &c Tambè es sól dir: *onze cènts*, en llóc de *mil y cent; dotze cènts*, per *mil y docènts*. &c fins â *dénou cènts*. Però já no es podría dir: *Vint cènts*, sinò: *dos mil*. &c

II. Es pósa en el singular el Substantíu qui está ántes d'un nombre Cardinál, posad per un nombre Ordinál, per ecz: *L'ân sét cènts quaránta*. Las paráulas *sét cènts quaránta*, están aquí en llóc de: *setê, centê, quarantê*.

Peró aquí: *Es coménsa â sis hóras precisas, ô â las sis precisas*. Las paráulas *hóras y precisas* es pósan en el plurál, perqu'están després d'els nombres. No obstánt si no consultássiem sinò la rahò, aparex qu'haurían d'estar en el singular, puisque *sis* está en llóc de *sisêna*; *es coménsa â la sisêna hóra*.

III. Els nombres Ordináls Collectíus Distributíus, prenen una *s* en el plurál, per ecz: *Las primèras dotzênas, dos cinquêns*. &c

IV. Quánd el nombre Cardinál es prechíd d'el Relatíu *hi*, el participi ô l'adjectíu qui seguex aquell nombre, es elegántment prechíd de la preposició *de*, per ecz: *N'hi haguè tres de feríds. N'hi havia trenta d'acabads, y sis d'imperfets*. &c [p. 77]

D'els Pronóms.

P. ¿Que cósa es pronóm?

R. Una paráula qui es pósa ordináriamènt en llóc d'un nóms, per renovárne l'idéa, y evitár-ne la repetició, per ecz: *Temên un Dèu venjadòr, y tot lo qui el provóca â la venjánsa*. Aquell pronóm *el* está aquí en llóc de *Dèu*.

P. ¿Quántas espécias hi há de Pronóms?

R. Sis, es â dir: Personáls, Possessiús, Relatíus, Absolutds, Indifiníds, Demonstratíus.

D'els Pronóms Personáls.

P. ¿Quáls son els Pronóms Personáls?

R. Aquells qui denótan diréctamènt las persònas, ô están en llóc de las persònas.

P. ¿Quántas persònas hi há?

R. Tres. La primèra es aquèlla qui párla. La segòna es aquèlla â ne qui es párla. La tercèra es aquèlla de qui es párla.

P. ¿Quáls son els Pronóms Personáls de cadúna d'aquestas tres persònas?

R. Per la primèra persòna en el singular: *jo*, d'els dos gèneros; *mèu* ô *nóstro*, masculí; *mèua* ô *nóstra*, femení; *me* ô *em*, *mi*, d'els dos gèneros. Y en el plural: *nóltros* ô *nosáltres*, d'els dos gèneros; *mèus* ô *nóstros*, masculí; *mèuas* ô *nóstras*, femení; *Nos*, d'els dos nombres.

Per la segòna persòna, en el singular: *tu* ô *vostê*, d'els dos gèneros; *teu* ô *vóstro*, masculí; *tèua* ô *vóstra*, femení; *te* ô *et*, d'els dos gèneros. Y en el plural: *vóltros* ô *vosáltres*, ô *vostês*, d'els dos gèneros; *tèus* ô *vóstros*, masculí; *tèuas* ô *vóstras*, femení; *Vos*, d'els dos nombres.

Per la tercèra persòna, en el singular: *ell* ô *aquell*, *sèn*, *el* ô *lo*, masculí; *èlla* ô *aquèlla*, *sèua*, *la*, femení. Y en el plural: *èlls* ô *aquells*, *sèus*, *els* ô *los*, masculí; *èllas* ô *aquèllas*, *sèuas*, *las*, femení. *Li*, singular masculí y femení; *los*, plural masculí y femení; *se*, *si*, d'els dos gèneros, y d'els dos nombres.

P. ¿Els Pronóms Personáls qu'es declínan? [p. 78]

R. Els Pronóms Personáls tènén gèneros, nombres, y fòrma de declinaciò, axí .
cóm el nóm, per ecz:

Pronóms de la primèra persòna.

Per el masculí y el femení.

<i>Singular</i>	<i>Plural</i>
Nóm. Jó y Nós.	Nóm. Nóltros ô nosáltres, y Nós.
Gen. Méu ô nóstro, M. Mèua ô nóstra. F.	Gen. Mèus ô nóstros, M. Mèuas ô nóstras, F.
Dat. Me ô em, â mi.	Dat. Nos, â nóltros, ô â nosáltres.
Ac. Me ô em.	Ac. Nos, nóltros ô nosáltres.
Voc.	Voc.
Abl. De mi.	Abl. De nosáltres

Pronóms de la segona persona.
Per el masculí y el femení.

<i>Singular</i>	<i>Plural</i>
Nóm. Tu ô vostê ô vos.	Nóm. Vóltros ô vosáltres, ô vostês.
Gen. Tèu ô vóstro, M. Tèua ô vóstra, F.	Gen. Teus ô vóstros, M. Tèuas ô vóstras, F.
Dat. â tu.	Dat. Vos, â vóltros, ô â vosáltres.
Ac. Te ô et.	Ac. Vos, vóltros, ô vosáltres.
Voc. Ô tu, Ô vos.	Voc. Ô vóltros, Ô vosáltres.
Abl. De tu	Abl. De vosáltres.

Pronóms de la tercera persona per el masculí.

<i>Singular</i>	<i>Plural</i>
Nóm. Èll ô aquell.	Nóm. Èlls ô aquells.
Gen. Sèu ô d'aquell.	Gen. Sèus ô d'aquells.
Dat. â èll ô â n'aquell. Li.	Dat. â èlls ô â n'aquells. Los.
Ac. Èll ô aquell. El ô lo.	Ac. Èlls ô aquells. Els ô los.
Voc.	Voc.
Abl. D'èll ô d'aquell.	Abl. D'èlls ô d'aquells.

Prónoms de la tercera persona per el femení.

<i>Singular</i>	<i>Plural</i>
Nóm. Èlla ô aqueïla.	Nóm. Èl·la ô aqueïlas.
Gen. Sèua ô d'aqueïla.	Gen. Sèuas ô d'aqueïlas.
Dat. â èlla ô â n'aqueïla. Li.	Dat. â èl·las ô â n'aqueïlas. Los.
Ac. Èlla ô aqueïla. La.	Ac. Èl·las ô aqueïlas. Las.
Voc.	Voc.
Abl. D'èlla ô d'aqueïla.	Abl. D'èl·las ô d'aqueïlas.

[p. 79] Altre Pronóm de la tercera persona per el masculí y el femení; singular y plural.

Nóm. Èll matèx; èlla matèxa; èlls matèxos; èllas matèxas.

Gen. Sèu ô de si matèx.

Dat. Se ô â si.

Ac. Se ô es; èll matèx; èlla matèxa; èlls matèxos; èllas matèxas.

Voc.

Abl. De si.

Nótas sobre'els Pronóms Personáls.

Per compendrer millòr aquestas diferents espècias de Pronóms Personáls, será necessari observar las nótas sigüents; advertint qu'els Pronóms pòden esser nominatius, regíds símles, y regíds compòsts:

Jó, servex ordinàriament de nominatíu. *Tu ô vos, èll ô aquell, èlla ô aquella, èlls ô aquells, èllas ô aquelles, nóltros ô nosáltres, vóltros ô vosáltres*, algúnas vagadas servexen de nominatíu, áltres de regíd. *Mèu, mèua, mèus, mèuas, tèu, tèua, tèus, tèuas, sèu, sèua, séus, sèuas, nóstro, nóstra, nóstros, nóstras, vóstro, vóstra, vóstros, vóstras, me ô em, mi, te ô et, lo, la, las, li, los, se ô es, si*, servexen de Regíd.

Nos, pód esser d'els dos nombres, y servex de nominatíu, y de regíd. Servex de nominatíu, cóm â títol de grandesa, pero s'há de pronunciar ab l'accent agud, per ecz: *Nós Póns Pilát*. &c

Nosáltres, es diu també en llóc de *jó*, encára qu'un párlie sól. Y es axí que quánd un Autòr párla, en llóc de dir, per ecz: *Jó ferè veurer áre*. &c lo qual aparex un módo de parlar imperiòs, mestóst sól dir: *Nosáltres ferèm veurer áre*. &c

Mèu, mèua, tèu, tèua, sèu, sèua, nóstro, nóstra, vóstro, vóstra, &c servexen de regíd compóst sens preposició expressáda, en llóc d'els pronóms: *de mi, de tu, de nosáltres, de vosáltres*, &c qui no están en us, â no esser en composició ab *matèx*, y es axí qu'es diu: *De mi matèx es el llíbre; de tu matèx es el cavall*. &c Però llevánt el *matèx*, já no es diría bè: *De mi es el llíbre*, sinò: *mèu es*. &c Tambè aparex qu'encára que sens composició ab *matèx*, tánt es pód dir: *sèu*, cóm: *d'aquell*.

Vos se diu tánt en nominatíu, cóm en regíd, â una sóla persona en llóc de *tu*, si bè qu'el verb es pósa â la segona persona d'el plural; y quánd servex de regíd, en composició ab el verb immediadament [p. 80] devánt ô després es pósa *eus* en llóc de *vos*, per ecz: *Jó eus dig qu'eus n'anêu*; &c però ab la preposició, es dirá *vos*, per ecz: *De vos jó no dig res. Jó muir per vos*. &c Y quánd es párla â molts personas, *vos* está sèmpe en regíd; en llóc de *vosáltres*.

Tu, te ô et, ton, ta, tos, tas, el tèu, la tèua, els tèus, las tèuas, no s'úsan en prósa, sinò quánd es párla â una persona molt familiar, ô cóntre la qual es tè malícia, per ecz: *Mon amíg, jó et som molt obligad de la tèua bóna correspon-*

dència. *Tu èsts un brivó.* &c Y es per axó qu'en llóc de: *tu, te,* &c s'úsa de: *vostê,* ô de *vos;* y en llóc de *ton, el tèn,* &c s'úsa de: *vóstro, el vóstro.* &c

Quánd s'úsa de *vostê,* el vèrb es pósa â la tercèra persòna d'el singular, per ecz: *Vól vostê que jó li digne la veritat.* Quánd s'úsa de *vostês,* el vèrb es pósa â la tercèra persòna d'el plural, per ecz: *Vólen vostês que jó los digne la veritat.* &c Quánd s'úsa de *vos,* el vèrb es pósa sèmpre â la segòna persòna d'el plural, per ecz: *Vulêu vos que jó vos digne* &c

Peró en la poesia s'úsa de *tu, te, ton, el tèn,* &c adhuc parlant â Dèu, als prínceps, &c per ecz:

*Grán Dèu! els teus decretés están plens d'equidad;
Tu sèmpre te compláus en esser-nos propici.
Peró jó som tán mál, que la tèua bondad
Si em perdóna, será cóntre'l tèn just judici.* &c

Li, es femení, quánd es referex â un substantíu femení, per ecz: *Si vulêu fèr veurer qu'estimáu la vóstra Mára, li havêu d'obehir;* aquell *li* es aquí femení, perqu'está en llóc de *la vóstra Mára.*

Los, quánd es plural d'el pronóm *li,* está sèmpre en regid compóst, ô en llóc d'els pronóms plurals â *ells,* â *èl·las;* y axí quánd se diu: *Jó los fátg gràcia,* es cóm si es diguès: *Jó fátg gràcia â ells, ô â èl·las.*

Si, Aquest pronóm es diu Reflecsiú, per rahò que denóta sèmpre la relació d'una persòna, ô d'una cosa â èl·la matèxa, cóm: *Cáde quál pensa ab si;* ahònt es veu qu'aquell *si* es referex necessàriament â *cáde quál.*

Aquest pronóm servex per la tercèra persòna tant d'el masculí cóm d'el femení; tant d'el singular cóm d'el plural; encàre que no en tots los casos; perqu'en el nominatíu usám d'el pronóm *ell, èl·la,* &c seguíd de la paráula *matèx.* En el genitíu usám també d'el pronóm *sèn,* y no s'úsa *de si,* sinò seguíd de *matèx.* En l'acusatíu s'úsa de *se* ô *es.* [p. 81] No té vocatíu. De módo qu'aquest pronóm unicament está en us en el datíu y ablatíu; cóm es pód veurer en la sèua declinació.

Aquesta relació d'una persòna, ô d'una cosa â èl·la matèxa, qui fá qu'aquest pronóm se digne Reflecsiú, s'esprèssa també per médi de los áltres pronóms personals de las tres persònas, añaquínt-hi la paráula *matèx, matèxa,* per el singular, y *matèxos, matèxas,* per el plural.

D'els Pronóms Possessíus.

P. ¿Quáls son els Pronóms Possessíus?

R. Aquells qui denótan la persòna qui possehex la cosa de qu'es párla, per ecz: quánd jó dig: *Mon llibre; vóstro rellótge;* es cóm si diguès: *El llibre qui m'apartán â mi; el rellótge qui vos apartán â vos.*

P. ¿De cuántas espécies son aquests Pronóms?

R. De duas, es â dir: Possessíus conjunts, y Possessíus relatíus.

P. ¿Cóm es dividexen aquests Pronóms?

R. Uns y áltres es dividexen relativamènt â las tres persònas.

P. ¿Quáls son els Pronóms possessíus conjunts de las tres persònas?

R. Per la primèra persòna d'el singular: *mon*, y *nóstro* ô *nóstron*, en el masculí; *ma* y *nóstra*, en el femení; qui fán en el plural *mos* y *nóstrs*, en el masculí; *mas* y *nóstras*, en el femení.

Per la segòna persòna d'el singular: *ton*, y *vóstro* ô *vóstron*, en el masculí; *ta* y *vóstra*, en el femení; qui fán en el plural *tos* y *vóstrs*, en el masculí; *tas* y *vóstras*, en el femení.

Per la tercèra persòna d'el singular: *son*, en el masculí; *sa*, en el femení; *llur*, d'els dos géneros; qui fán en el plural *sos*, en el masculí; *sas*, en el femení; *llurs*, d'els dos géneros.

P. ¿Per quína rahò aquests Pronóms s'anomènen Possessíus conjunts?

R. S'anomènen possessíus conjunts, porque regularmènt ván junts ab un substantíu, y el precehexen.

P. ¿Quáls son els Pronóms possessíus relatíus de las tres persònas?

R. Per la primèra persòna d'el singular: *el mèu*, y *el nóstro*, en el masculí; *la mèua*, ô *la mía*, y *la nóstra*, en el femení; qui fán en el plural: *els mèus*, y *els nóstrs*, en el masculí; *las mèuas*, ô *las mías*, y *las nóstras*, en el femení.

Per la segòna persòna d'el singular: *el tèu*, y *el vóstro*, en el masculí; *la tèua*, y *la vóstra*, en el femení; qui fán en el plural: *els tèus*, y *els vóstrs*, en el masculí; *las tèuas*, y *las vóstras*, en el femení. [p. 82]

Per la tercèra persòna d'el singular: *el sèu*, en el masculí; *la sèua*, en el femení; *llur*, d'els dos géneros; qui fán en el plural: *els sèus*, en el masculí; *las sèuas*, en el femení; *llurs*, d'els dos géneros.

P. ¿Per quína rahò aquests Pronóms s'anomènen Possessíus relatíus?

R. S'anomènen Possessíus relatíus, porque regularmènt es referexen â un nóm anunciad ántes, y ei tènén relació.

Nóta I. Es diu qu'els Pronóms possessíus relatíus regularmènt es referexen â un nóm anunciad ántes. Ab tot axó nosáltres solêm usár-los bastánt suvínt sens aquesta relació, fènt-los servir cóm â pronóms conjunts. Y es axí que tánt es diu, per ecz: *Mos llibres*; cóm: *Els mèus llibres*.

Y per el contrári, alguns pronóms conjunts, especialmènt *nóstro*, *vóstro*, &c sólen servir també cóm â possessíus relatíus. Y es axí que tánt es diu, per ecz: *Els vèrsos que tu dius, son els nóstrs*; cóm *son nóstrs*. Però los áltres pronóms conjunts *mon*, *ton*, *son*, &c no pòden servir jamái cóm â relatíus.

Nóta II. *Lo mèu*, *lo tèu*, *lo sèu*, *lo nóstro*, *lo vóstro*, &c es prenen algúnas vagádas cóm â substantíus, per ecz: *Per fórmár una sociedad perfèta, sería necessari llevar lo mèu, lo tèu, lo sèu, &c y tots los interèssos particulars*.

Nóta III. Els pronóms possessius están en llloc d'els pronóms personals, ô d'els nòms en genitiu. Y axí *mon capèll*, *nóstra obligaciò*, *vóstro páre*, *son cavall*, &c signifícan *el capèll de mi*, *l'obligaciò de nosáltres*, *el páre de vos*, *el cavall d'èll*. &c

P. ¿Cóm es declínan aquests Pronóms?

R. Els pronóms conjunts es declínan per médi de las preposicions *de*, *â*. Y els possessius relatius per médi de las matèxas preposicions unidas â l'article *el*, per ecz:

Nóm. <i>Mon llibre</i>	Gen. <i>De mon llibre</i>	Dat. <i>Â mon llibre</i> . &c
Nóm. <i>El meu llibre</i>	Gen. <i>D'el meu llibre</i>	Dat. <i>Al meu llibre</i> . &c

D'els Pronóms Relatius.

P. ¿Quáls son els Pronóms Relatius?

R. Aquells qui ténen relació â un nóm, ô â un pronóm qui precehex, y qui s'anomêna antecedent.

P. ¿Quánts n'hi há? [p. 82 bis]

R. *Qui*, *que*, d'els dos géneros, y d'els dos nombres. *Quin*, masculí singular; *quina*, femení singular; *quins*, masculí plural, *quínas*, femení plural. *Quál*, singular masculí y femení; *quáls*, plural masculí y femení. El *quál*, masculí singular; *la qué*, femení singular; *els quáls*, masculí plural; *las quáls*, femení plural. *Cuio*, masculí singular; *cuia*, femení singular; *cuios*, masculí plural; *cuias*, femení plural. *Hi* ô *ei*; *En* ô *ne*, d'els dos géneros y d'els dos nombres. *El* ô *lo*, masculí singular; *la*, femení singular; *els* ô *los*, masculí plural; *las*, femení plural. *Ho*, d'els dos géneros. *Ahònt*, *d'ahònt*, *per ahònt*. &c

Nóta. Els relatius *qui*, *que*, *el qué*, *la qué*, &c *en*, *lo*, *la*, *los*, no s'hán de confondre ab el *qui*, *que*, &c qui no denótan relació, per ecz: quánd es diu: ¿*Qui dúbta qu'el jove qui cultíva la virtut*, y *la ciéncias*, *no gústie una dítxa mès sólida qu'aquell qui pássa la vída en la dissipaciò*, y *els delèites*? El primèr *qui* servex per interrogar, los áltres dos son relatius al *jove*.

*En los bèns que l'hómê s'amàña,
¡Que póc èll es sáb moderar!
Aparex que tánt cóm mès guàña,
Tánt mès li quèda â desitjar.*

El primèr *que* d'aquesta quartilla es relatiu, perqu'es pód girar per *els quáls*; los áltres dos, no podènt girar-se per *el qué*, *la qué*, &c no son relatius.

¡Que! vos tornáu supérbo, perqu'havêu fêt fortúna! ¿no sebêu que las mès gráns fortúnas son aquéllas en que mênos un s'há de fiar? Aquí el primèr *que* denóta una esclamaciò, una surprêsa, el segón es relatiu â *fortúnas*.

Procuráu seguir en tot tèms la sábia temperáncia; un cos sá y robust en sól esser la recompénsa. El primèr *en* es preposició, el segón es relatiu â *temperáncia*.

El, lo, la, los, &c cóm havêm dit, pag. 58. son artícles quánd ván junts ab nóms, y relatiús quánd acompañan els vèrbs.

P. ¿Cóm es declínan aquests Pronóms?

R. Ab las preposicions *de, â*; eescèptad *el quál, la quál, &c* qui unexen dí-tas preposicions â l'article. Cóm es fácil de veurer.

D'els Pronóms Absoluds.

P. ¿Quáls son els Pronóms Absoluds?

R. La majòr párt d'els pronóms que vením d'anomenar relatiús, [p. 83] quáls son: *qui, que, quál, el quál, la quál, &c* sólen usár-se sens relació â un nóm qui precehex, y â las hóras es diuen: Pronóms absoluds. Èlls servexen especiálmènt en las frásas interrogatívas, y en aquéllas qui denótan dúbte, incertitud; &c per ecz: *Quál es el mès estimáble de los hómêns? es sens dúbte el mès virtuos, y el mès rahonáble. Quánd un no s'aplica en la joventud, no sá en que s'há d'ocupar en l'edad viril. &c.*

P. ¿Cóm es declínan aquests Pronóms?

R. D'el matèx módo qu'els Pronóms relatiús.

D'els Pronóms Indifiníds.

P. ¿Quáls son els Pronóms Indifiníds?

R. *Un, tothóm, colca, colcú, algú, cadú* ô *cádequál, cáde, quálsevól, qui, ô el qui, persòna, res, lo, axó, aquell, áltre, un â l'áltre, molts, que, tot, síe lo que síe, quálsevól síe, qualsevól cósa síe, matèx, ningú, ningun, ni un.*

P. ¿Perque s'anomènan Indifiníds, ô Indeterminads?

R. Perque denótan un objecte vágo y indeterminad, per ecz: quánd jó dig: *Hi há algú qui tóca â la pórtá*; jó parl d'una persòna, però no design quína persòna es.

P. ¿No se los dóna encáre un áltre nóm?

R. Èlls s'anomènan també Pronóms imprópis, perque n'hi há molts qui tánt podrían esser mirads cóm adjectíus; que cóm â pronóms.

P. ¿Cóm se declínan aquests Pronóms?

R. Ab las preposicions *de, â*, axí cóm los áltres de qu'havêm parlad.

D'els Pronóms Demostratius.

P. ¿Que signifiquen els Pronóms Demostratius?

R. Indican, y pòsan per dir-lo axí, devánt los ulls la persòna, ò la còsa, en cuio llòc estàn.

P. ¿Quáls son?

R. *Esto* ò *axó*, *alló*, *èstê*, *èsta* ò *aquest*, *aquesta*, *aquell*, *aquella*, *èstos* ò *aquests*, *èstas* ò *aquestas*, *aquells*, *aquellas*, per ecz: *Móbles, vestids, equipátges, res de tot axó fá un hòme mès grán, ni mès estimáble*.

Nóta. Els pronóms *èstê*, *èsta*, *èsto*, no son tán naturáls â la nóstra llengua, cóm lo son: *aquest*, *aquesta*, *axó*.

P. ¿De quína persòna son aquests Pronóms? [p. 84]

R. Ells son de la tercèrs persòna.

P. ¿Cóm es declinan?

R. Ab las preposicions *de*, *â*, axí cóm els demès de qu'havèm parlad.

D'el Vèrb.

P. ¿Que còsa es el Vèrb?

R. Una paráula qui denóta, ò una acció fèta, ò una acció rebúda per el Supòsit, ò bè no significa sinò l'estat d'el Supòsit.

P. ¿Que significa el Supòsit?

R. La persòna, ò la còsa de qu'es párla, per ecz: *El mentidèr ofèn Dèu*; *el mentidèr* es el supòsit qui fá l'acció d'ofèndrer. Si es diu: *El mentidèr será castigad*; *el mentidèr* es el supòsit qui rebrá el càstig. Y si es diu: *Mon germá repósa*; *aquest llibre pèsa*; las paráulas *repósa*, *pèsa*, denótan aquí una espècia d'estat d'el llibre, y d'el germá.

P. ¿Quántas espècias de Vèrbs hi há?

R. De lo qu'havèm dit, já es pód inferir qu'hi há tres espècias de Vèrbs; Actíus, Passíus, y Neutres.

P. ¿Qual es el Vèrb actíu?

R. Aquell qui denóta una acció fèta per el supòsit, per ecz: *Dèu premiará els bóns, y castigara els máls*.

P. ¿Qual es el Vèrb passíu?

R. Aquell qui denóta una acció rebúda, ò sufèrta per el supòsit, per ecz: *Els bóns serán premiads, y els máls serán castigads de Dèu*.

Nóta. Per denotar aquesta acció rebúda, ò passiò, usám d'el vèrb *esser*, ab el participi, per ecz: *Jó sóm amad, tu èsts amad. &c Els bóns serán premiads. &c*

P. ¿Quáls es el Vèrb nèutre?

R. Aquell qui no denóta sinò l'estat d'el supòsit; y no significa ni una acció

fèta, ni una acció rebúda per el supòsit, per ecz: *Jó pens, dóns eczistesc. Vóstro germá dórm, repósa.* &c

Nóta. Aquests Vèrbs s'anomênan nèutres, de *neuter*, *ra*, *rum*, qui significa *ni un, ni altre*: y se los es estad donad aquest nóm, perque no son actíus, ni passíus.

El vèrb *esser* y l'adjectiu qui el seguex, pòden esser mirads còm un vèrb nèutre, per ecz: *Èll es sábi*, (en llatí, *sapit*.) *Aquest gót es pesánt ô pèsa; es brillánt ô brilla.* &c [p. 85]

P. ¿Y que no hi há espécias de Vèrbs?

R. Hi há encáre Vèrbs Pronomináls, Impersonáls, Auxiliárs, Regulárs, Irregulars, y Defectius.

P. ¿Quáls son els Vèrbs pronomínals?

R. Aquells qui es conjúgan ab dos pronóms de la matèxa persòna, per ecz: *Jó me repentesc, tu et repentexes.* &c

Nóta. Aquests Vèrbs pronomínals tènén la significació passíva, quánd el supòsit es un nóm de cósas inanimádas; y algúnas vagádas encáre qu'el supòsit síe un nóm de persòna per ecz: *Un antig costúm se dexa difícilment*; es â dir: *es dexad. Lo que s'aprèn desd'el brès, no s'olvida jamái*; es â dir: *lo qu'es après, no es olvidad. Susánna s'es trobáda innocent*; es â dir: *es estáda trobáda.* &c

P. ¿De cuántas espécias son els Vèrbs pronomínals?

R. De duas, es â dir: Reflecsíus, y Recíprocs.

P. ¿Quánd es qu'els Vèrbs pronomínals s'anomênan reflecsíus?

R. Quánd l'acció qu'ells denótan recáu sobr'el supòsit qui la produhex, per ecz: *Mon germá se fer: mon germá* es el supòsit qui produhex l'acció de ferir, y es sobr'ell que recáu aqueŀlla acció.

P. ¿Quánd es qu'els Vèrbs pronomínals son recíprocs?

R. Quánd denótan l'acció de diferènts supòsits qui óbran uns sobre los áltres, per ecz: *Es necessari que los germáns s'estímien, y procúrien fer-se servícis.*

Nóta. Perqu'el vèrb síe Recíproc sens equivocació, es necessari algúnas vagádas añadir-hi las paráulas: *un â l'altre, reciprocament, entre ô mutuament*, per ecz. aquesta frása: *Cícero y Antóni s'alabávan continuament*, pód significar ô que Cícero tenía la vanidad d'alabár-se, y qu'Antóni tenía el matèx defecte; ô bè que Cícero alabáva Antóni, y qu'Antóni també alabáva Cícero. Per fèr el vèrb recíproc sens qu'un s'ei púguie engañar, digáu: *Cícero y Antóni s'alabávan un â l'altre, s'alabávan reciprocament, mutuament, ô s'entrelabávan.*

P. ¿Quáls son els Vèrbs Impersonáls, ô Monopersonáls?

R. Aquells qui no s'úsan sinò â la tercera persòna d'el singular, per ecz: *Convè, impórta, plóu, tróna.* &c

Nóta. Els vèrbs personáls s'úsan algúnas vagádas segòns el sentíd de los impersonáls. [p. 86]

Un vèrb â la tercera persòna d'el singular es impersonál, quánd no es pód substituhir un nóm en llóc d'el pronóm *èll*, per ecz: *Nosáltres tením tot de*

Dèn; convè, es just que li oferiguêem totas las nóstras óbras. Convè, es just, son aquí impersonáls.

P. ¿Quáls son els Vèrbs Auxiliars?

R. Aquells qui servexen per formar els tèms compòsts d'els vèrbs, táls son: *Haver, y Esser.*

P. ¿Quáls son els Vèrbs Regulars?

R. Son aquells qui consèrvan en tota la conjugaciò las llettras redicáls, ô invariáblas de l'infinitiu; y cértas terminaciòns ô inflecsiòns, que l'us há asseñalad â cáde tèms, módo y persòna de la majòr párt d'els vèrbs.

P. ¿Quáls son els Vèrbs Irregulars?

R. Aquells qui s'apártan mès ô mènors de las règlas d'els regulars.

P. ¿Quáls son els Vèrbs Defectius?

R. Aquells als quals falta algúna cosa porque no es conjúgan sinò en cértos tèms, y en cértas persònas.

De la Conjugaciò d'els Vèrbs.

P. ¿Que cosa es Conjugaciò?

R. La paráula Conjugaciò significa Uniò. Conjuguar un vèrb es unír-ne ô recitár-ne las diferènts terminaciòns, per ecz: *Jó ám, tu ámas, aquell áma, nosáltres amám.* &c

P. ¿Que s'há de sebrer per conjuguar un Vèrb?

R. Que las sèuas diferènts terminaciòns fòrman Nombres, y Persònas, Tèms y Módos.

Nombres, y Persònas, Tèms, y Módos.

P. ¿Que signifícan els Nombres, y las Persònas?

R. Qu'hi há en el Vèrb dos Nombres: el Singular, y el Plural. Y en cáde Nombre tres Persònas, designádas per médi d'els pronóms personáls *jó, tu, èll* ô *aquell.* &c

La primèra persòna, cóm havêem dit já parlánt d'els pronóms, es aqueüa qui párla, per ecz: *Jó don, nosáltres donám.*

La segòna persòna, es aqueüa â ne qui es párla, per ecz: *Tu dónas, vosáltres donáu.* [p. 87]

La tercèra es la persòna, ô la cosa de qu'es párla, per ecz: *Èll ô èlla, dóna; èlles ô èllas dónan. El llibre es bó, els llibres son bóns.* &c

P. ¿Que son els Tèms?

R. Cértas terminaciòns qui fán conèxer si lo qui es espressad per el vèrb s'há de referir al presènt, al passad, ô â lo venidòr.

El presènt es el tèms en que se fá algúna cosa, per ecz: *Jó ám.*

El passad es el tèms en que s'es fèta alguna cosa, per ecz: *Jó hé amad*.

El venidòr ô devenidòr, dit també futur, es el tèms en que se ferá alguna cosa, per ecz: *Jó amarè*.

Cadún d'aquests tres tèms n'inclóu diferènts áltres, cóm es veurá en las conjugaciòns.

P. ¿Que son els Módos?

R. Las diferènts manèras d'usar el vèrb.

P. ¿Quánts de Módos hi há?

R. Quátres: l'Infinitíu, l'Indicatíu, el Subjuntíu, y l'Imperatíu.

De l'Infinitíu.

P. ¿Que denóta l'Infinitíu?

R. El tèms, y algunas vagádas el nombre, però sens denotar las persònas, sens significar afirmaciò, per ecz: *Res impedex de dir la veritat riènt*.

De l'Indicatíu, d'el Subjuntíu, y de l'Imperatíu.

P. ¿Que denótan l'Indicatíu, el Subjuntíu, y l'Imperatíu?

R. El tèms, el nombre, y la persòna; però veis aquí en que se diferencian.

L'indicatíu denóta afirmaciò, y fòrma un sentíd per si sól, per ecz: *Vos sebèu que Dèu es tot poderòs*. Si llevám *vos sebèu que*; lo restánt *Dèu es tot poderòs* denóta afirmaciò, y fòrma un sentíd clar.

El subjuntíu, ô conjuntíu, axí anomenad, perque dependex d'una conjunciò qui el precehex, no denóta afirmaciò; y separad de lo qui el precehex, no formaría sentíd algun, per ecz: *Es necessari que nosáltres sièm modèsts, per molts de mérits que tenguèm*. Si es llèva *es necessari que*; per *molts de mérits que*: lo restánt *nosáltres sièm modèsts; tenguèm*, no fórman já un sentíd clar.

L'imperatíu denóta l'acciò de manar, de pregar, ô d'eczhortar, per ecz:

Compliu vòstra paráula invioláblamènt

Peró aguardáu-vos bè de dár-la imprudentmènt. [p. 88]

D'els Tèms de l'Infinitíu.

P. ¿Quáls son els Tèms de l'infinitíu?

R. El presènt, el particip, el perfèt, els Gerondíus presènt, y passad.

P. ¿Que denóta el presènt de l'infinitíu?

R. Un presènt relatíu al vèrb qui el precehex, per ecz: *Jó el vetg actualmènt jugar*; perque *jó vetg* denóta aquí un presènt actual, *jugar* denóta també un

presènt actual. Si jó dig: *Jó l'hè vist jugar*; â las hórâs *jugar* denóta una acció qui era presènt en el tèms que jó hè vist la persòna de qu'es trácta.

P. ¿Que significa el Participi, y perque s'anomèna axí?

R. El participi s'anomèna axí, perque participa de la naturalèsa d'el vèrb, y d'aquella de l'adjectiu. Tál es *amad*, *lligíd*, *promès*; en *Jó hè amad*, *jó hè lligíd*, *jó hè promès*. &c

Èll participa d'el vèrb, perqu'en tè la significació y el regíd, y qu'ab *haver*, ô *esser*, fôrma tèms d'el vèrb, côm nos lo dexam de veurer. Participa també de l'adjectiu, perque servex â calificar els substantius, y qu'en diferents ocasiòns tè masculí y femení, singular y plural, per ecz: *Un llibre bèn escrit*. *Cárta bèn escrita*. *Los hòmens que jó hè vist*. *Las dónas que jó hè vistas*.

P. ¿Que denóta el Perfèt de l'infinitiu?

R. Un passad relatiu al vèrb qui el precehex, per ecz: *Vos m'aparexèu haver rebud una bóna educació*.

P. ¿Que denótan els Gerondius?

R. 1º L'estat d'el supòsit, la rahò ô el funamènt de l'acció; y en aquest cás, èlls no pòden esser precehíds ni seguíds de pronóm algun, y corresponen al participi d'els llatíns, per ecz: *Albért Valstein fonc naturálmènt molt sóbrio, no dormint cási gens, treballánt sèmpre, sufrint fáclmènt el fred y la fám*. &c Aquí els Gerondius denótan l'estat d'Albért Valstein.

La majòr párt d'els Grándès d'el rèine judicánt la segòna crusáda contrária al bè de l'estát, vulguèren apartár-ne Sánt Lluís. *Judicánt* significa aquí *perque judicávan*, y denóta el funamènt de l'acció.

2º Els gerondius denótan una circumstància de l'acció; un módo ô un médi d'arribar â algun fi: y â las hórâs èlls son, ô pòden esser [p. 89] precehíds, ô seguíds d'els pronóms *es* ô *se*, *els* ô *los*, *las*, *li*, *si*, &c y corresponen als gerondius d'els llatíns, per ecz: *No es abandonánt-se â las passións qu'un viu contènt, sinò reglánt-las*.

P. ¿Que denóta el Gerondiu presènt?

R. Un presènt relatiu al vèrb qui el precehex, per ecz: *Hán curad un grán príncep d'un bómit inveterad, fènt-li pendrer tots los díes duas cullerádas de vi d'espáña*.

P. ¿Que denóta el Gerondiu passad?

R. El gerondiu passad, côm, *havent amad*, *havent lligíd*; &c denóta de si matèx un tèms passad.

D'els Tèms de l'Indicatiu.

P. ¿Quáls son els Tèms de l'Indicatiu?

R. El presènt absolud, l'imperfèt ô presènt relatiu, el perfèt difiníd, el perfèt indefiníd, el perfèt anteriòr difiníd, el plusque perfèt, el futur símple, el futur compòst, ô anteriòr, el condicional presènt, y el condicional passad.

P. ¿Que denóta el Presènt absolud?

R. Qu'una còsa es, ò es fá actuálmènt, ò habituálmènt, per ecz: *Jó estig refredad. Quánd fá bón tèms, jó surt de cása, y m'en vátg â passetjar.*

P. ¿Que denóta l'Imperfèt ò Presènt relatiu?

R. Una acció presènt en el tèms que s'es fèta una áltra acció, per ecz: *Jó hè vist l'ímpio adorad sobre la térra. Semblánt al cèdro, èll escondía dins els núvols el sèu front audás; aparexía segòns sa voluntad governar els llámps, trepitjáva bax els seus pèus sos inimígs vensuds: però no hè fet sinò passar, y èll já no eczistía.*

Nóta. Aquest tèms s'anomèna imperfèt, porque denóta suvínt una còsa comensáda, y no acabáda, per ecz: *Nosáltres cantávam encáre â las cinc.*

P. ¿Que denóta el Perfèt difiníd?

R. Una còsa fèta en un tèms d'el tot passad, per ecz: *Jó vátg rebre ahir, la semmána passáda, el mès últim, &c notícias d'el nóstro amig.*

Nóta. Es necessari qu'aquest tèms síe apartad à lo mènus un díe, d'aquell en que se párla. Y axí no es podría dir, per ecz. *Jó vátg rebre aquest matí una visita d'el vóstro páre;* per rahò qu'aquest matí fá párt d'el díe en que un se tróba encáre. [p. 90]

P. ¿Que denóta el Perfèt indefiníd?

R. Una còsa passáda, ò en un tèms que no es señála, ò en un tèms señlad, però qui encáre no es d'el tot passad, per ecz: *Si Cárlos ab son crédit m'há fet un grán favòr: jó no n'hi deg obligaciò alguna; èll lo há dit tánt, qu'èll matèx s'en es pagad.*

Aquí las paráulas *ha fet, há dit, s'es pagad;* denótan accions passádas, però en un tèms que no es señála.

Quánd es diu: *Jó hè vist avui vóstra mára, èlla m'há recomanad de fer-vos mil complimènts.* Las paráulas *jó hè vist, há recomanad,* denótan accions passádas en un tèms qui encáre no es d'el tot passad.

P. ¿Que denóta el Perfèt anteriòr difiníd?

R. Una còsa fèta ántes d'una áltra, qui es fèu en un tèms d'el tot passad.

S'usa aquest perfèt ab alguna conjunciò, ò algun advérbi de tèms, per ecz: *Nosáltres partírem luègo qu'haguèrem vist el rèi. Jó vátg haver acabad ahir aquella cárta ántes de las sét.*

P. ¿Que denóta el Plusque perfèt?

R. Qu'una còsa èra já fèta quánd una áltra s'es fèta, per ecz: *Jó já havía dinad quánd vóstro germá es vingud.*

P. ¿Que denóta el Futur?

R. Qu'una còsa será, ò es ferá, per ecz: *Sèmpre vos amarè, Dèu mèu, sèmpre observarè la vóstra divína y sánta llei.*

P. ¿Que denóta el Futur anteriòr?

R. Qu'una còsa será fèta ántes d'una áltra, per ecz: *Quánd algun menestral haurá treballad per vos, teníu cuidádo de pagar-lo eczactamènt.*

P. ¿Que denóta el Condicionál presènt?

R. Qu'una còsa seria, ô és fería mediánt una condició, per ecz: *Nosáltres nos llevaríam molts de disgusts, si sebíam reprimir las nóstras passións.*

P. ¿Que denóta el Condicionál passad?

R. Qu'una còsa hauría estad feta, si certa condició haguès tengud llóc, per ecz. quánd es fá dir â Satanás: *Mès que fatál bondad tu causáres la mía desgràcia; mènus elevació m'hauría donad mènus audàcia; mès llun d'el santuari ahònt rèina el Dèu etèrn, mon còr no hauría formad aquell complòt crimínal: jó hauría sebud respectar una glória immortál; y mènus grán en efècte, hauría estad mès feél.*

Nóta. Â demès d'els Perfèts compòsts jó hè *amad*, jó *haguí* ô *vátg* [p. 91] *haver amad*, nosáltres tením encàre jó hè *hagud amad*, per ecz: *Jó som surtid aquest matí, quánd hè hagud acabad la cárta. Èll há dexad la compania luègo qu'há hagud dinad.*

Aquest tèms pód anomenár-se Perfèt anteriòr indefiníd, ô Perfèt sobre-compòst; èll denóta una còsa passáda ántes d'una áltra, en un tèms qui no es encàre d'el tot passad.

Aquest tèms es mènus en us que los áltres; s'hi suplex servínt-se de la paráula *després*, ab el perfèt de l'infinitíu, per ecz: *Jó som surtid aquest matí després d'haver acabad la cárta.* Hi há no obstánt ocasiòns en que es precis usár-lo per donar â compendrer precisamènt l'idéa qu'es vól expressar, per ecz: *Èll há dexad la compania després d'haver dinad*, no s'esplica tánt còm si fòs: *Èll há dexad la compania, luègo qu'há hagud dinad.*

Â demès d'el Plusque perfèt jó *havía dinad*, jó *havía rebud*, &c nosáltres tením un Plusque perfèt sobre-compòst, per ecz: *Si jó haguès hagud dinad mès prèst, hauría anad â veurer-vos.*

Nosáltres tením encàre un Futur anteriòr sobre-compòst, per ecz: *Èll será surtid luègo qu'haurá hagud acabad la cárta.*

Y per últim un condicionál passad sobre-compòst, per ecz: *Jó hauría hagud acabad ántes que vos, si no haguès estad interrompud.*

Cóm l'us d'els tèms sobre-compòsts es ráro, no els posarém en las conjugaciòns; perque creim que bastará haver-los apuntads aquí.

D'els Tèms d'el Subjuntíu.

P. ¿Quáls son els Tèms d'el Subjuntíu?

R. El presènt, l'imperfèt, el perfèt, y el plusque perfèt.

P. ¿Que denóta el Presènt d'el subjuntíu?

R. El presènt d'el subjuntíu denóta suvínt un futur, per ecz: *Jó dubt qu'ell vèngue ántes de la semmana próxima*; es â dir: *Jó dubt si èll vindrá.* &c *Jó no creg qu'èll seguesque jamái vóstrs consells*; es â dir: *Jó creg qu'èll no seguirá*

jamái. &c Vènguie, sequesquie, denótan aquí un futur, y es traduhirían en llatí per aquest tèms.

La matèxa observació tè llóc per l'imperfèt, per ecz: *Jó no creia que vos vinguessieu ántes d'el mès prócsim.* [p. 92]

De l'Imperatíu.

P. ¿Que denóta l'Imperatíu?

R. Un presènt relatiu â l'acciò de manar; y un futur relatiu â la cosa manáda, per ecz: *Judges estigau atènt en los plèts: que la justícia síe la règla de vòstros judícis; no distinguiguèn las persònas: qu'el ciutadá y l'estrangèr vos sien iguáls; y recordáu-vos qu'eczercitáu el judici d'el matèx Dèu.*

Táula de las Conjugaciòns.

P. ¿Els Vèrbs qu'es conjúgan tots d'un matèx módo?

R. No.

P. ¿D'àhont dependex la diferència de las Conjugaciòns?

R. De la diferència qui es tróba en las terminaciòns de totas las párts d'els Vèrb, y principalmènt d'aquella qui s'anomèna Infinitíu.

P. ¿Quáls son las diferènts terminaciòns de los Infinitíus en los Vèrbs menorquíus?

R. Èllas es reduhexen â tres principáls, es â dir en *ar, er, ir*; lo qui fá en generál tres conjugaciòns. No obstant cóm molts de vèrbs, especialmènt aquells de la segona y tercera conjugació, es conjúgan diferèntmènt als matèxos tèms, y en las matèxas persònas, es pòden distinguir diferènts áltres conjugaciòns; que dividirèm ab áltres tántas classas.

P. ¿Quins Vèrbs es necessari sebrer conjugar, ántes de passar â n'aquells de las tres Conjugaciòns?

R. Es necessari sebrer conjugar els Vèrbs auxiliars *Haver y Esser.*

P. ¿Per quína rahò?

R. Perque los áltres vèrbs no es conjúgan en párt sinò ab la sèua ajúda, cóm veurèm; y es unicamènt â càusa d'aquest us que s'anomènan auxiliars; no tenint res d'áltra párt qui los distinguesquie de los áltres vèrbs, quánd s'úsan separadamènt.

Y axí nosáltres anám â comensar per conjugar aquests Vèrbs auxiliars; y es veurá després cóm èlls entran en la conjugació de los áltres vèrbs. Y â la fi de las conjugaciòns esplicarèm el servici [p. 93] que fán aquests dos vèrbs *Haver y Esser*; ô quáls son els vèrbs qui demánan *Haver*, y quáls els qui demánan *Esser*; y en matèx tèms notarèm la diferència qu'hi há en l'us d'el vèrb *Esser*, y d'el vèrb *Estar*; qui algúnas vagádas servex d'auxiliar, en llóc d'aquell.

Nóta. El verb *anar* algúnas vagádas servex també d'auxiliar, per ecz. quánd deim: *Jó vátg correr; tu vás ô váres escriurer.* &c Miráu las conjugacions d'els vèrbs pronominals. Es [sic] presènt de l'indicatíu d'aquest verb *anar* s'úsa també en llóc d'el perfèt difiníd, per ecz: *Li vá donar un revès;* &c qui es lo matèx que si es diguès: *Li doná.* &c

Y per últim els vèrbs *deurer* y *tenir* sólen servir iguálmènt cóm auxiliárs, en llóc d'el verb *haver*, per ecz: *Jó deg anar; ô tèng d'anar;* &c qui es lo matèx que: *Jó hè d'anar.* &c Però tots aquests quátres vèrbs *estar, anar, deurer,* y *tenir* no servexen d'auxiliárs, sinò en cértas circunstáncias, y adhuc cóm havèm vist, en llóc d'els dos principáls, qui son *Haver* y *Esser.* [p. 94]

Vèrbs Auxiliárs.

Infinitíu. Presènt

Haver.	Esser.
--------	--------

Participí.

Hagud.	Estad.
--------	--------

Perfèt.

Haver hagud.	Haver estad.
--------------	--------------

Gerondíu presènt.

Havent.	Essent.
---------	---------

Gerondíu passad.

Havent hagud.	Havent estad.
---------------	---------------

Indicatiu.
Presènt absolut.

Jó hè.	Jó som.
Tu hás, ô vostê há. ¹⁸	Tu èts, ô vostê es.
Èll ô aquell, èlla ô aquella há.	Èll ô aquell, èlla ô aquella es.
N ^s . hem, ô havêm.	N ^s . som.
V ^s . heu, ô havêu, ô vostês hán.	V ^s . sou, ô vostês son.
Èlls ô aquells, èllas ô aquellas hán.	Èlls ô aquells, èllas ô aquellas son.

Imperfet, ô Presènt relatiu.

Jó havía.	Jó èra.
Tu havías.	Tu èras.
Aquell havía.	Aquell èra.
N ^s . Havíam.	N ^s . èram.
V ^s . Havíau.	V ^s . èrau.
Aquells havían.	Aquells èran.

[p. 95] Perfet difinid.

Jó haguí, ô vátg haver. ¹⁹	Jó fonc, ô vátg esser.
Tu haguères, vás ô váres haver.	Tu fores, vás ô váres esser.
Aquell haguè, ô vá haver.	Aquell fonc, ô vá esser.
N ^s . haguèrem, vâm ô várem haver.	N ^s . forem, vâm ô várem esser.
V ^s . haguèreu, váu ô váreu haver.	V ^s . fóreu, váu ô váreu esser.
Aquells haguèren, ván ô váren haver.	Aquells foren, ván ô váren esser.

18. *Tu hás, èts, ô vostê há, es, &c.* En la nóstra llengua no es sòl usar la segona persona d'el singular, ni d'el plural, â no esser entre personas molt familiars, ô entre superiors y inferiors; sinò d'el pronom *vostê*, y de la tercera persona d'el singular, quând se pârla â un; y de *vostês*, y de la tercera persona d'el plural, quând se pârla â molts; y axó tè llòc en totes las conjugacions. Per abreviar nosâltres lo notarèm unicamènt en el present de l'indicatiu de càda conjugaciò; y s'entendrà lo matèx en tots los âltres tèms.

19. *Haguí, fonc, &c* Aquesta primèra persona d'el perfet difinid en totes las conjugacions no està en us, sinò que sic en la poesia; puès en la pròsa sèmpre s'úsa d'el compòst *vátg haver, vátg es-*

Perfèt indefinid.

Jó hè hagud.	Jó hè estad.
Tu hás hagud.	Tu hás estad.
Aquell há hagud.	Aquell há estad.
N°. havêm hagud.	N°. havêm estad.
V°. havêu hagud.	V°. havêu estad.
Aquells hán hagud.	Aquells hán estad

Perfèt anteriør.

Jó haguí, ô vátg haver	hagud.	estad.
Tu haguères, vás ô váres haver	hagud.	estad.
Aquell haguè, ô vá haver	hagud.	estad.
N°. haguèrem, vâm ô várem haver	hagud.	estad.
V°. haguèreu, váu ô váreu haver	hagud.	estad.
Aquells haguèren, ván ô váren haver	hagud.	estad.

Passad, ô Plusque perfèt.

Jó havía hagud.	Jó havía estad.
Tu havías hagud.	Tu havías estad.
Aquell havía hagud.	Aquell havía estad.
N°. havíam hagud.	N°. havíam estad.
V°. havíau hagud.	V°. havíau estad.
Aquells havían hagud.	Aquells havían estad.

Futur símples, ô absolud.

Jó haurè.	Jó serè.
Tu haurás.	Tu serás.
Aquell haurá.	Aquell será.
[p. 96] N°. haurêm.	N°. serêm.
V°. haurêu.	V°. serêu.
Aquells haurán.	Aquells serán.

Futur compòst, anteriòr, ò relatiú.

Jó haurè hagud.	Jó haurè estad.
Tu haurás hagud.	Tu haurás estad.
Aquell haurá hagud.	Aquell haurá estad.
N°. haurêm hagud.	N°. haurêm estad.
V°. haurêu hagud.	V°. haurêu estad.
Aquells haurán hagud.	Aquells haurán estad.

Condicional presènt.

Jó hauría, ò haguère.	Jó sería, ò fore.
Tu haurías, ò haguères.	Tu serías, ò fores.
Aquell hauría, ò haguère.	Aquell sería, ò fore.
N°. hauríam, ò haguèrem.	N°. seríam, ò forem.
V°. hauríau, ò haguèreu.	V°. seríau, ò foreu.
Aquells haurían, ò haguèren.	Aquells serían, ò foren.

Condicional passad.

Jó hauría, ò haguère hagud.	Jó hauría, ò fore estad.
Tu haurías hagud.	Tu haurías estad.
Aquell hauría hagud.	Aquell hauría estad.
N°. hauríam hagud.	N°. hauríam estad.
V°. hauríau hagud.	V°. hauríau estad.
Aquells haurían hagud.	Aquells haurían estad.

Áltramèt

Jó haguès hagud	Jó haguès estad.
Tu haguèssies hagud.	Tu haguèssies estad.
Aquell haguès hagud	Aquell haguès estad.
N°. haguèssiem hagud.	N°. haguèssiem estad.
V°. haguèssieu hagud.	V°. haguèssieu estad.
Aquells haguèssien hagud.	Aquells haguèssien estad.

Subjuntíu, ô Conjuntíu.
Presènt, ô Futur.

Que jó hágie.	Que jó síe.
Que tu hágies.	Que tu síes.
[p. 97] Qu'aquell hágie.	Qu'aquell síe.
Que N ^s . hágiem.	Que N ^s . síem.
Que V ^s . hágieu.	Que V ^s . síeu.
Qu'aquells hágien.	Qu'aquells síen.

Imperfèt.

Que jó haguès.	Que jó fòs.
Que tu haguèssies.	Que tu fossies.
Qu'aquell haguès.	Qu'aquell fòs.
Que N ^s . haguèssiem.	Que N ^s . fossiem.
Que V ^s . haguèssieu.	Que V ^s . fossieu.
Qu'aquells haguèssien	Qu'aquells fossien.

Perfèt.

Que jó hágie hagud.	Que jó hágie estad.
Que tu hágies hagud.	Que tu hágies estad.
Qu'aquell hágie hagud.	Qu'aquell hágie estad.
Que N ^s . hágiem hagud.	Que N ^s . hágiem estad.
Que V ^s . hágieu hagud.	Que V ^s . hágieu estad.
Qu'aquells hágien hagud.	Qu'aquell hágien estad.

Passad, ô Plusque perfèt.

Que jó haguès hagud.	Que jó haguès estad.
Que tu haguèssies hagud.	Que tu haguèssies estad.
Qu'aquell haguès hagud.	Qu'aquell haguès estad.
Que N ^s . haguèssiem hagud.	Que N ^s . haguèssiem estad.
Que V ^s . haguèssieu hagud.	Que V ^s . haguèssieu estad.
Qu'aquells haguèssien hagud.	Qu'aquells haguèssien estad.

Imperatíu.
Presènt, ô Futur.
No hi há primèra persòna.

Hágies tu.	Sies tu.
Qu'aquell hágie, ô hágie aquell.	Qu'aquell síe, ô síe aquell.
Hágiem nosáltres.	Siêm nosáltres.
Hágieu vosáltres.	Siáu vosáltres.
Hágien aquells.	Síen aquells.

[p. 98] Verbs en *ar*, en *er*, y en *ir*.
Infinitíu.
Presènt.

Amar.	Temer.	Dormir.
-------	--------	---------

Particip.

Amad.	Temud.	Dormíd.
-------	--------	---------

Perfèt.

Haver amad.	Haver temud.	Haver dormíd.
-------------	--------------	---------------

Gerondíu presènt.

Amánt.	Temènt.	Dormínt.
--------	---------	----------

Gerondíu passad.

Havent amad.	Havent temud.	Havent dormíd.
--------------	---------------	----------------

Indicatíu.
Presènt absolut.

Jó ám.	Jó tem.	Jó dórm.
Tu ámas. ô vostê áma.	Tu tems. ô vostê tem.	Tu dórms. ô vostê dórm.
Aquell áma.	Aquell tem.	Aquell dórm.
N ^o . amám.	N ^o . temêm.	N ^o . dormím.
V ^o . amáu ô vostês áman.	V ^o . temêu ô vostês temen.	V ^o . dormíu. ô vostês dórmèn.
Aquells áman.	Aquells temen.	Aquells dórmèn.

Imperfèt, ô Presènt relatiu.

Jó amáva.	Jó temía.	Jó dormía.
Tu amávas.	Tu temías.	Tu dormías.
Aquell amáva.	Aquell temía.	Aquell dormía.
N ^o . amávam.	N ^o . temíam.	N ^o . dormíam.
V ^o . amávau.	V ^o . temíau.	V ^o . dormíau.
Aquells amávan.	Aquells temían.	Aquells dormían.

Perfèt difiníd.

Jó amí. ô vátg amar.	Jó temí. ô vátg temer.	Jó dormí. ô vátg dormir.
Tu amáres. vás. ô váres amar.	Tu temères. vás, ô váres temer.	Tu dormíres. vás, ô váres dormir.
[p. 99] Aquell amá. ô vá amar.	Aquell temè. ô vá temer.	Aquell dormí. ô vá dormir.
N ^o . amárem. vám, ô várem amar.	N ^o . temèrem. vám, ô várem temer.	N ^o . dormírem. vám, ô várem dormir.
V ^o . amáreu. váu, ô váreu amar.	V ^o . temèreu. váu, ô váreu temer.	V ^o . dormíreu. váu, ô váreu dormir.
Aquells amáren. ván, ô váren amar,	Aquells temèren, ván, ô váren temer.	Aquells dormíren. ván, ô váren dormir

Perfèt indefinid.

Jó hè amad.	Jó hè temud.	Jó hè dormíd.
Tu hás amad.	Tu hás temud.	Tu hás dormíd.
Aquell há amad.	Aquell há temud.	Aquell há dormíd.
Nº. havêm amad.	Nº. havêm temud.	Nº. havêm dormíd.
V. havêu amad.	V. havêu temud.	V. havêu dormíd.
Aquells hán amad.	Aquells hán temud.	Aquells hán dormíd.

Perfèt anteriòr.

Jó haguí, ô vátg haver	Amad. Temud. Dormíd.
Tu haguères, vás ô váres haver	
Aquell haguè, ô vá haver	
Nº. haguèrem, vám ô várem haver	
V. haguèreu, váu ô váreu haver	
Aquells haguèren, ván ô váren haver	

Pafsad, ô Plusque perfèt.

Jó havía amad.	Jó havía temud.	Jó havía dormíd.
Tu havías amad.	Tu havías temud.	Tu havías dormíd.
Aquell havía amad.	Aquell havía temud.	Aquell havía dormíd.
Nº. havíam amad.	Nº. havíam temud.	Nº. havíam dormíd.
V. havíau amad.	V. havíau temud.	V. havíau dormíd.
Aquells havían amad.	Aquells havían temud.	Aquells havían dormíd.

Futur símple ô absolud.

Jó amarè.	Jó temerè.	Jó dormirè.
Tu amarás.	Tu temerás.	Tu dormirás.
Aquell amará.	Aquell temerá.	Aquell dormirá.
Nº. amarêm.	Nº. temerêm.	Nº. dormirêm.
V. amarêu.	V. temerêu.	V. dormirêu.
Aquells amarán.	Aquells temerán.	Aquells dormirán.

[p. 100] Futur compòst, anteriòr, ô relatiú.

Jó haurè amad.	Jó haurè temud.	Jó haurè dormíd.
Tu haurás amad.	Tu haurás temud.	Tu haurás dormíd.
Aquell haurá amad.	Aquell haurá temud.	Aquell haurá dormíd.
N°. haurêm amad.	N°. haurêm temud.	N°. haurêm dormíd.
V. haurêu amad.	V. haurêu temud.	V. haurêu dormíd.
Aquells haurán amad.	Aquells haurán temud.	Aquells haurán dormíd.

Condicionál presènt.

Jó amaría.	Jó temería.	Jó dormiría.
Tu amarías.	Tu temerías.	Tu dormirías.
Aquell amaría.	Aquell temería.	Aquell dormiría.
N°. amariám.	N°. temeríam.	N°. dormiríam.
V. amariáu.	V. temeríau.	V. dormiríau.
Aquells amarián.	Aquells temerían.	Aquells dormirían.

Condicionál passad.

Jó hauría	Amad. Temud. Dormíd.
Tu haurías	
Aquell hauría	
N°. hauríam	
V. hauríau	
Aquells haurían	

Altramèt

Jó haguès	Amad. Temud. Dormíd.
Tu haguèssies	
Aquell haguès	
N°. haguèssiem	
V. haguèssieu	
Aquells haguèssien	

Subjuntíu, ô Conjuntíu.
Presènt, ô Futur.

Que jó ámie.	Que jó temie.	Que jó dórmie.
Que tu ámies.	Que tu temies.	Que tu dórmies.
Qu'aquell ámie.	Qu'aquell temie.	Qu'aquell dórmie.
Que N°. amêu.	Que N°. temêu.	Que N°. dormiguêu.
[p. 101] Que V. amêu.	Que V. temêu.	Que V. dormiguêu.
Qu'aquells ámien.	Qu'aquells temien.	Qu'aquells dórmien.

Imperfèt.

Que jó amás.	Que jó temès.	Que jó dormís, ô dormiguès.
Que tu amássies.	Que tu temèssies.	Que tu dormíssies.
Qu'aquell amás.	Qu'aquell temès.	Qu'aquell dormís.
Que N°. amàssiem.	Que N°. temèssiem.	Que N°. dormíssiem.
Que V. amàssieu.	Que V. temèssieu.	Que V. dormíssieu.
Qu'aquells amàssien.	Qu'aquells temèssien.	Qu'aquells dormíssien.

Perfèt.

Que jó hágie	Amad. Temud. Dormíd.
Que tu hágies	
Qu'aquell hágie	
Que N°. hágiem	
Que V. hágieu	
Qu'aquells hágien	

Passad, ô Plusque perfèt.

Que jó haguès	Amad. Temud. Dormíd.
Que tu haguèssies	
Qu'aquell haguès	
Que N°. haguèssiem	
Que V. haguèssieu	
Qu'aquells haguèssien	

Imperatíu.
 Presènt, ô Futur.
 No hi há primèra persòna.

Áma tu.	Tem tu.	Dórm tu.
Qu'aquell ámie. ô ámie aquell.	Qu'aquell temie. ô temie aquell.	Qu'aquell dórmie. ô dórmie aquell.
Amêm nosáltres.	Temêm nosáltres.	Dormím nosáltres.
Amáu vosáltres.	Temêu vosáltres.	Dormíu vosáltres.
Qu'aquells ámien. ô ámien aquells.	Qu'aquells temien ô temien aquells.	Qu'aquells dórmien. ô dórmien aquells

[p. 102] Vèrbs Pronomináls.

Infinitíu.
 Presènt.

Quexár-se	Rendír-se
-----------	-----------

Particíp.

Quexad.	Rendid.
---------	---------

Perfèt [.]

Esser-se quexad.	Esser-se rendid.
------------------	------------------

Gerondíu presènt.

Quexánt-se.	Rendínt-se.
-------------	-------------

Gerondíu passad.

Essent-se quexad.	Essent-se rendid.
-------------------	-------------------

Indicatiu.
Presènt.

Jó me ô em quèx.	Jó me ô em rendesc.
Tu te ô et quèxas. ô vostê se ô es quèxa.	Tu te ô et rendexes. ô vostê se ô es rendex.
Aquell se ô es quèxa.	Aquell se ô es rendex.
N ^s . nos quexám.	N ^s . nos rendím.
V ^s . vos quexáu. ô vostês se ô es quèxan.	V ^s . vos rendíu. ô vostês se ô es rendexen.
Aquells se ô es quèxan.	Aquells se ô es rendexen.

Imperfèt.

Jó me ô em quexáva.	Jó me ô em rendía.
Tu te ô et quexávas.	Tu te ô et rendías.
Aquell se ô es quexáva.	Aquell se ô es rendía.
N ^s . nos quexávam.	N ^s . nos rendíam.
V ^s . vos quexávau.	V ^s . vos rendíau.
Aquells se ô es quexávan.	Aquells se ô es rendían.

Perfèt difiníd.

Jó me ô em quexí, me ô em vátg quexar, ô vátg quexár-me.	Jó me ô em rendí, me ô em vátg rendir, ô vátg rendír-me. [p. 103]
Tu te ô et quexáres, te ô et vás ô váres quexar, vás ô váres quexár-te.	Tu te ô et rendíres, te ô et vás ô váres rendir, vás ô váres rendír-te.
Aquell se ô es quexá, se ô es vá quexar, ô vá quexár-se.	Aquell se ô es rendí, se ô es vá rendir, ô vá rendír-se.
N ^s . nos quexárem, nos vám ô várem quexar, vám ô várem quexár-nos.	N ^s . nos rendírem, nos vám ô várem rendir, vám ô várem rendír-nos.
V ^s . vos quexáreu, vos váu ô váreu quexar, váu ô váreu quexár-vos.	V ^s . vos rendíreu, vos váu ô váreu rendir, váu ô váreu rendír-vos.
Aquell se ô es quexáren, se ô es ván ô váren quexar, ván ô váren quexár-se.	Aquells se ô es rendíren, se ô es ván ô váren rendir, ván ô váren rendír-se.

Perfèt indefiní.

Jó me ô em som, ô m'hè quexad.	Jó me ô em som, ô m'hè rendid.
Tu t'èsts, ô t'hás quexad.	Tu t'èsts, ô t'hás rendid.
Aquell s'es, ô s'há quexad.	Aquell s'es, ô s'há rendid.
N ^o . nos som quexads, ô nos havêm quexad.	N ^o . nos som rendids, ô nos havêm rendid.
V ^o . vos sou quexads, ô vos havêu quexad.	V ^o . vos sou rendids, ô vos havêu rendid.
Aquells se ô es son quexads, ô s'hán quexad.	Aquells se ô es son rendids, ô s'hán rendid.

Perfèt anteriòr.

Jó m'haguí, me ô em vátg haver quexad, ô vátg haver-me quexad.	Jó m'haguí, me ô em vátg haver rendid, ô vátg haver-me rendid.
Tu t'haguères, te ô et vás, ô váres haver quexad, vás, ô váres haver-te quexad.	Tu t'haguères, te ô et vás, ô váres haver rendid, vás, ô váres haver-te rendid.
Aquell s'haguè, se ô es vá haver quexad, ô vá haver-se quexad.	Aquell s'haguè, se ô es vá haver rendid, ô vá haver-se rendid.
N ^o . nos haguèrem, nos vám, ô várem haver quexad, vám, ô várem haver-nos quexad.	N ^o . nos haguèrem, nos vám. ô várem haver rendid, vám. ô várem haver-nos rendid.
V ^o . vos haguèreu, vos váu, ô váreu haver quexad, váu, ô váreu haver-vos quexad,	V ^o . vos haguèreu, vos váu, ô váreu havér rendid, váu, ô váreu haver-vos rendid.
Aquells s'haguèren, se ô es ván, ô váren haver quexad, ván, ô váren haver-se quexad.	Aquells s'haguèren, se ô es ván, ô váren haver rendid, ván, ô váren haver-se rendid.

[p. 104] Passad, ô Plusque perfèt.

Jó m'èra, ô m'havía quexad.	Jó m'èra, ô m'havía rendid.
Tu t'èras, ô t'havía quexad.	Tu t'èras, ô t'havía rendid.
Aquell s'èra, ô s'havía quexad.	Aquell s'èra, ô s'havía rendid.
N ^o . nos èram quexads, ô nos havíam quexad.	N ^o . nos èram rendids, ô nos havíam rendid.
V ^o . vos èrau quexad, ô vos havíau quexad.	V ^o . vos èrau rendid, ô vos havíau rendid.
Aquells s'èran quexads, ô s'havían quexad.	Aquells s'èran rendids, ô s'havían rendid.

Futur símple.

Jó me ô em quexarè.	Jó me ô em rendirè.
Tu te ô et quexarás.	Tu te ô et rendirás.
Aquell se ô es quexará.	Aquell se ô es rendirá.
N ^s . nos quexarêm.	N ^s . nos rendirêm.
V ^s . vos quexarêu.	V ^s . vos rendirêu.
Aquells se ô es quexarán.	Aquells se ô es rendirán.

Futur compóst.

Jó me ô em serè, ô m'haurè quexad.	Jó me ô em serè, ô m'haurè rendid.
Tu te ô et serás, ô t'haurás quexad.	Tu te ô et serás, ô t'haurás rendid.
Aquell se ô es será, ô s'haurá quexad.	Aquell se ô es será, ô s'haurá rendid.
N ^s . nos serêm quexads, ô nos haurêm quexad.	N ^s . nos serêm rendids, ô nos haurêm rendid.
V ^s . vos serêu quexads, ô vos haurêu quexad.	V ^s . vos serêu rendids, ô vos haurêu rendid.
Aquells se ô es serán quexads, ô s'haurán quexad.	Aquells se ô es serán rendids, ô s'haurán rendid.

Condicional presènt.

Jó me ô em quexaría.	Jó me ô em rendiría.
Tu te ô et quexarías.	Tu te ô et rendirías.
Aquell se ô es quexaría.	Aquell se ô es rendiría.
N ^s . nos quexaríam.	N ^s . nos rendiríam.
V ^s . vos quexaríau.	V ^s . vos rendiríau.
Aquells se ô es quexarían.	Aquells se ô es rendirían.

[p. 105] Condicionál passad.

Jó me ô em sería, ô m'hauría quexad.	Jó me ô em sería, ô m'hauría rendid.
Tu te ô et sería, ô t'hauría quexad.	Tu te ô et sería, ô t'hauría rendid.
Aquell se ô es sería, ô s'hauría quexad.	Aquell se ô es sería, ô s'hauría rendid.
N ^o . nos sería quexads, ô nos hauría quexad.	N ^o . nos sería rendids, ô nos hauría rendid.
V ^o . vos sería quexads, ô vos hauría quexad.	V ^o . vos sería rendids, ô vos hauría rendid.
Aquells se ô es sería quexads, ô s'hauría quexad.	Aquells se ô es sería rendids, ô s'hauría rendid.

Áltramènt.

Jó me ô em fòs, ô m'haguès quexad.	Jó me ô em fòs, ô m'haguès rendid.
Tu te ô et fossies, ô t'haguèssies quexad.	Tu te ô et fossies, ô t'haguèssies rendid.
Aquell se ô es fòs, ô s'haguès quexad.	Aquell se ô es fòs, ô s'haguès rendid.
N ^o . nos fossiem quexads, ô nos haguèssiem quexad.	N ^o . nos fossiem rendids, ô nos haguèssiem rendid.
V ^o . vos fossieu quexads, ô vos haguèssieu quexad.	V ^o . vos fossieu rendids, ô vos haguèssieu rendid.
Aquells se ô es fossien quexads, ô s'haguèssien quexad.	Aquells se ô es fossien rendids, ô s'haguèssien rendid.

Subjuntíu, ô Conjuntíu.
Presènt, ô Futur.

Que jó me ô em quèxie.	Que jó me ô em rendesquie.
Que tu te ô et quèxies.	Que tu te ô et rendesquies.
Qu'aquell se ô es quèxie.	Qu'aquell se ô es rendesquie.
Que N ^o . nos quexêm.	Que N ^o . nos rendiguêm.
Que V ^o . vos quexêu.	Que V ^o . vos rendiguêu.
Qu'aquell se ô es quèxien.	Qu'aquell se ô es rendesquien.

Imperfèt.

Que jó me ô em quexás.	Que jó me ô em rendís.
Que tu te ô et quexássies.	Que tu te ô et rendíssies.
Qu'aquell se ô es quexás.	Qu'aquell se ô es rendís.
Que N°. nos quexássiem	Que N°. nos rendíssiem.
[p. 106] Que V°. vos quexássieu.	Que V°. vos rendíssieu.
Qu'aquells se ô es quexássien.	Qu'aquells se ô es rendíssien.

Perfèt.

Que jó me ô em síe, ô m'hágie quexad.	Que jó me ô em síe, ô m'hágie rendid.
Que tu te ô et síes, ô t'hágies quexad.	Que tu te ô et síes, ô t'hágies rendid.
Qu'aquell se ô es síe, ô s'hágie quexad.	Qu'aquell se ô es síe, ô s'hágie rendid.
Que N°. nos siêm quexads, ô nos hágiem quexad.	Que N°. nos siêm rendids, ô nos hágiem rendid.
Que V°. vos siêu quexads, ô vos hágiu quexad.	Que V°. vos siêu rendids, ô vos hágiu rendid.
Qu'aquells se ô es síen quexads, ô s'hágien quexad.	Qu'aquells se ô es síen rendids, ô s'hágien rendid.

Passad, ô Plusque perfèt.

Que jó me ô em fòs, ô m'haguès quexad.	Que jó me ô em fòs, ô m'haguès rendid.
Que tu te ô et fossies, ô t'haguèssies quexad.	Que tu te ô et fossies, ô t'haguèssies rendid.
Qu'aquell se ô es fòs, ô s'haguès quexad.	Qu'aquell se ô es fòs, ô s'haguès rendid.
Que N°. nos fossiem quexads, ô nos haguèssiem quexad.	Que N°. nos fossiem rendids, ô nos haguèssiem rendid.
Que V°. vos fossieu quexads, ô vos haguèssieu quexad.	Que V°. vos fossieu rendids, ô vos haguèssieu rendid.
Qu'aquell se ô es fossien quexads, ô s'haguèssien quexad.	Qu'aquells se ô es fossiem rendids, ô s'haguèssien rendid,

Imperatíu.
Presènt ô Futur.
No hi há primèra persòna.

Quexêt.	Rendex-te.
Qu'aquell se ô es quèxie, ô quèxies aquell.	Qu'aquell se ô es rendesquie, ô rendesquies aquell.
Quexêm-nos.	Rendím-nos.
Quexáu-vos.	Rendíu-vos.
Qu'aquells se ô es quèxien, ô qu'es quèxien aquells, ô quèxien-se aquells.	Qu'aquells se ô es rendesquièn, ô qu'es rendesquien aquells, ô rendesquien-se aquells.

[p. 107] Vèrbs Impersónals.

Indicatíu Presènt.	Impórta. Convè. Es necessari.
Imperfèt.	Importava. Convenía. Era necessari.
Perfèt difiníd.	Importá. Convenguè. Fonc necessari.
Perfèt indefiníd.	Há importád. Há convengud. Há ô es estad necessari.
Perfèt anteriòr.	Hauría importad. Hauría convengud. Hauría estad necessari [A causa d'un lapsus Febrer hi escríu el condicional compost.]
Plusque perfèt.	Havía importad. Havía convengud. Havía estad necessari
Futur símple.	Importará. Convendrá. Será necessari.
Futur compóst.	Haurá importad. Haurá convengud. Haurá estad necessari.
Condicionál presènt.	Importaría. Convendría. Sería necessari.
Condicionál passad.	Hauría importad. Hauría convingud. Hauría estad necessari.
Subjuntíu. Presènt.	Qu'importie. Que convénguie. Que síe necessari.
Imperfèt.	Qu'mportás. Que convenguès. Que fòs necessari.
Perfèt.	Qu'hágie importad. Qu'hágie convengud. Qu'hágie estad necessari.
Plusque perfèt.	Qu'haguès importad. Qu'haguès convengud. Qu'haguès estad necessari.
Gerondíu passad.	Havent importad. Havent convengud. Havent estad necessari.

Los áltres tèms y l'imperatiu no están en us. [p. 108]

Nótas sobr'els Vèrbs *Haver*, y *Esser*.

1º El vèrb *haver* servex â conjugár-se ell matèx en los tèms compósts, per ecz: *Jó hè hagud, jó havia hagud, jó hauría hagud.* &c

2º El vèrb *haver* servex â conjugár els tèms compósts d'el vèrb *esser*, per ecz: *Jó hè estad, jó vátg haver estad, jó havia estad.* &c

3º El vèrb *haver* servex â conjugár els tèms compósts d'el vèrbs actíus ab regíd símples, aquells de la majòr párt d'els vèrbs actíus sens regíd símples, y d'els vèrbs nèutres, per ecz: *Jó hè donad, jó havia parlad á, jó havia superad.* &c

Nótas sobr'el Vèrb *Esser*.

1º El vèrb *esser* servex â conjugár els vèrbs passíus en tots los sèus tèms; per ecz: *Esser amad, èll es amad.* &c

2º Els tèms compósts d'els vèrbs pronomínals aparex que tánt póden conjugár-se ab *haver*, cóm ab *esser*, per ecz: *Jó m'hè feríd, ô em som feríd. Jó m'hè engañad, ô em som engañad.* &c

3º El vèrb *esser* servex â conjugár els tèms compósts d'alguns vèrbs actíus sens regíd, per ecz: *Jó som surtíd, jó èra arribád.* &c

4º El vèrb *esser* ab el particip no denóta en los vèrbs passíus el matèx tèms qu'en los vèrbs pronomínals, y en los vèrbs actíus qui prenen *esser*.

En los vèrbs passíus, *jó som* ab el particip denóta un presènt, per ecz: *èll es amad (amatur);* [...] *jó èra* denóta un imperfèt, per ecz: *èll èra alabad, (laudabatur); jó serè* denóta un futur absolud, per ecz: *èll será estimad, (aestimabitur.)* &c

En los vèrbs pronomínals, y en los vèrbs actíus, ô nèutres qui prenen *esser*; *jó som* ab el particip denóta un perfèt indefiníd, per ecz: *Jó me som burlad, (contempsí); jó som vingud, (veni); jó èra* ab el particip denóta un plusque perfèt, per ecz: *Jó m'èra burlad, (contempseram); jó èra vengud, (veneram);* &c

5º Suvínt el vèrb *esser* y el particip usads sens regíds, no forman un vèrb passíu; èlles no fán sinò denotar l'estat d'el supósit, per ecz: *La cása es fabricáda; las cártas son escritas; el lládre es prês.* Si haguèssien de traduhír-se en llatí aquestas paráulas, no podrían traduhír-se axí: *Domus aedificatur; litterae scribuntur; fur capitur.* Sería necessári dir: *Domus aedificata est; litterae scriptae sunt; fur captus est.*

Peró si el vèrb *esser* y el particip tenguèssien un regíd, s'hauría de traduhir: *El llibre es escrit per el vóstro germá; liber á fratre tuo scribitur.* [p. 109] *La mía cása es fabricáda per el vóstro páre; domus mea á patre tuo aedificatur.* &c

6º Els vèrbs, qui sens *esser* passíus, ni pronomínals prenen *esser* als tèms compósts son: *Anar, arribar, cáurer, recáurer, entrar, morir, nèxer, partir, ren-*

tar, surtir, venir, y els seus compòsts: *intervenir, pervenir, revenir, sobrevenir*. Aquests vèrbs denóten una mudansa de llóc, ô d'estat: èl·ls se conjúgan còm els vèrbs pronominals, ecseptad que no s'hi úsa sinò el pronóm supòsit, per ecz: *Jó som arribad, jó èra vingud*; en llóc qu'el pronominal *rendir-se*, fá: *jó me som rendid; jó m'èra rendid*. &c

Aparex que *surtir* pren *haver*, y *esser*. Èll pren *haver*, quánd es vól fèr entèndrer qu'un es tornad entrar; per ecz: *El seño·r há surtid aquest matí*, axó significa qu'el seño·r es tornad. Per el contrári, si es diu: *El seño·r es surtid aquest matí*, axó significa qu'el seño·r no encáre es tornad.

Convenir, y *contrevenir*, encáre que compòsts de *venir*, se conjúgan ab *haver*, per ecz: *Aquesta cása li hauría convengud; los infeéls suvint hán contrevengud als seus tractads*.

Áltres prenen *haver*, ô *esser*, segóns el módo còm son usads.

Nótas sobr'els Vèrbs *Estar*, y *Esser*; y la sèua diferència.

La diferència qu'hi há en l'us d'els vèrbs *esser*, y *estar*, consistex en lo que *esser* significa l'essència pròpia, y inseparábla d'algúna còsa, denotánt calidad, ô cantidad, per ecz: *Esser bó, esser mál, esser grán, petit, tórt, cox*. &c Però *estar* significa *esser* en algun llóc, per ecz: *Jó estíg â Ròma; jó hè estad â París*.

S'há d'advertir també que quánd es pregunta còm se pórtia algúna persòna, nosáltres usám d'aquest verb *estar*; y deim, per ecz: *Cóm está vostê?* y es respón ab el matèx verb, per ecz: *estíg bo per servir-lo*; ô bè sens verb, per ecz: *molt bó per servir-lo*; y algúna vagádas postposánt el verb, per ecz: *bóns estám*.

Y per últim s'úsa el verb *estar* en tot lo qui es concernènt â afécte, ô passió d'ànimo, per ecz: *Èll está en furòr*. &c S'úsa també quánd es questiò d'algúna composició qui no es de l'essència d'una còsa; perquè quánd s'entèn de la pròpia essència inseparábla, s'há d'usar el verb *esser*. En la composició de molts d'accidènts, y de párts separáblas, [p. 110] s'há d'usar el verb *estar*, per ecz: parlánt d'un vestíd, es dirá: *Aquest vestíd es bò; però está mál fet. Las sabátas son másse gráns, y están mál cusidas*. &c

De la formació d'els Tèms.

Els tèms ô son Símpls, ô Compòsts, ô Primitíus.

Els tèms símpls son aquells qui no prenen un d'els tèms d'els vèrbs auxiliars *haver*, ô *esser*, per ecz: *Amar, amánt, jó ám*. &c

Els tèms compòsts son formads d'alguns tèms d'els vèrbs *haver*, ô *esser*, y d'el particip, per ecz: *Jo hè donad, jó havia donad, jó som vingud, jó èra vingud*. &c

Els tèms primitius son aquells qui servexen per formar los áltres. Aquests son 1º En l'infinitiu: el presènt, el participi, y el gerondiu. 2º En l'indicatiu: el presènt, y el perfèt difinid, per ecz:

Amar,	amad,	amánt,	jó ám,	jó amí, ô vátg amar.
Deurer,	degut,	devènt,	jó deg,	jó deguí, ô vátg deurer.
Sentir,	sentid,	sentínt,	jó sènt,	jó sentí, ô vátg sentir.

Terminacions pròpias als tèms simples.

Primèra Conjugaciò.

El presènt de l'indicatiu de la primèra conjugaciò, suprimint la sillaba *ar* de l'infinitiu, acaba regularment ab la lletra *ô* lletres redicals qui es conserven en la conjugaciò de tots los áltres tèms: *â* las quâls s'añadex *as* per formar la segona persona; y *a* per la tercera, per ecz: *Amar*. Presènt de l'indicatiu: *Jó ám, tu ámas, aquell áma*.

Iguàlmènt es conjugan axí: *Abandonar, acabar, adorar, agafar, alabar, amagar, amoxar, avensar, baratar, buscar, cantar, condemnar, consolar, cridar, donar, declarar, encontrar, enfangar, enseñar, formar, gosar, honrar, judicar, liquidar, lladrar, meditar, multiplicar, notar, obrar, presentar, raïllar, reñar, retxar, sercar, trombar, trompar, volar*. &c

I. Nóta. Els vèrbs qui en l'infinitiu tenen alguna d'aquestes vocals *e, i, u*, com: *Emplear, confiar, sucar*, &c en la primèra persona de l'indicatiu es pronuncian: *ey, iu, uu*, diftongos; però en las áltres personas es suprime[p. 111]xen las últimas vocals *y, u*; per ecz: *Jó emplèy, confíy, suu; tu empleas, confías, súas; aquell emplea, confía, súa*. &c

II. Nóta. Els vèrbs qui en l'infinitiu tenen alguna d'aquestes consonants *j, x*, com: *Arranjar, enganxar, forjar, escorxar*, &c en la primèra persona de l'indicatiu mudan la *j* ab *g*, ántes de la qual, y de la *x* ab qu'acaban los áltres, es posa un *t*, per rahò de la pronúncia; però es suprimeix la *t* en las áltres personas, mentre qu'els vèrbs no la tenguen iguàlmènt en l'infinitiu, per ecz: *Jó arrántg, engántx, fórtg, escórtx, tu arránjas, engánxas, fórjas, escórças, aquell arránja, engánxa, fórja, escórxa*, &c

III. Nóta. Els vèrbs qui en l'infinitiu tenen duas *ll* qui no es pronuncian unidas, ô duas *rr*, com: *Vellar, aferrar*, &c en la primèra persona de l'indicatiu suprimeixen una de las duas *ll*, ô *rr*, per rahò de la pronúncia; però las conservan totas duas en las áltres personas, y en lo restant de la conjugaciò, per ecz: *jó vel, afér, tu vellas, aférras, aquell vella, aférra*. &c

IV. Nóta. Els vèrbs qui en l'infinitiu tenen *v* consonant, com: *Aprovar, abri-*

var, &c en la primera persona de l'indicatiu muden la lletra *v* ab *f*, per rahò de la pronúncia, però conservan la lletra *v* en las áltres persones, y en lo restant de la conjugació, per ecz: *Jó apróf, abríf, tu apróvas, abrívas, aquell apróva, abríva*. &c

Segona Conjugació.

Nóta. Els verbs de la segona y de la tercera conjugació, encare que tots acá-bien en *er*, y en *ir*, no obstant per respecte á las lletres ántecedents, qui fan qu'ells es conjúgan diferentment en los matèxos tèm, y en las matèxas persones, pòden distinguir-se en diferents clássas; cóm anám á veurer.

Primera Clássa.

Verbs en *er*, y en *brer*, *drer*, *prer*, *trer*.

En los verbs de la primera clássa, el present de l'indicatiu suprimint la síl-laba *er*, ô *rer* de l'infinitiu, acaba regularment ab la lletra ô lletres redicals, qui es conservan en la conjugació de tots los áltres tèm; á las quals s'añadex una *s* per formar la segona persona, y la tercera es semblant á la primera, per ecz: *Temer, rebrer*. Present de l'indicatiu: *Jó tem, reb; tu tems, rebs; aquell tem, reb*. [p. 112]

Iguàlmènt es conjúgan axí: *Abátrer, acometrer, admetrer, bátrer, combátrer, cometrer, comprometrer, corrompre, debátrer, entremetrer, escometrer, espremer, málmetrer, pérdrer, prèmer, prometrer, remetrer, rompre, sometrer*, &c

Segona clássa.

Verbs en *ndrer*, *ldrer*, y en *aurer*, *eurer*, *iurer*, *ourer*.

En los verbs de la segona clássa, el present de l'indicatiu muda la síl-laba *drer* de l'infinitiu ab *g*; y per formar la segona persona es muda el *drer* ab *s*; y per la tercera persona es suprimex el *drer*, per ecz: *Entèndrer, móldrer*. Present de l'indicatiu: *Jó entèng, mólg; tu entèns, móls; aquell entèn, mól*.

Iguàlmènt es conjúgan axí: *Encèndrer, estèndrer, fondrer, confondrer, respóndrer, correspóndrer, compóndrer, descompóndrer, suspèndrer, condóldrer, resóldrer, dissóldrer, váldrer*. &c

D'aquesta matèxa clássa son també alguns verbs acabats en: *aurer, eurer, iurer, ourer*; y especialment aquells en: *eurer*, en los quals el present de l'indicatiu muda las síllabas *urer* de l'infinitiu ab *g*; y per formar la segona persona, es muda el *rer* ab *s*; y per la tercera es suprimex el *rer*, per ecz: *Géurer, séurer, tréurer, creurer*. Present de l'indicatiu: *Jó gég, ség, trég, crég; tu géus, séus, tréus, créus; aquell géu, séu, tréu, creu*.

Áltres però, y los acabats en: *iurer*, y en *ourer* patexen algúnas irregularitats. Y los acabats en: *aurer* son defectius. Cóme veurèm més avánt.

Tercera clàssa.
Vèrbs en *xer*.

En los vèrbs de la tercera clàssa, el presènt de l'indicatíu múda la síllaba *xer* de l'infinitiu ab *g*; y per formar la segona persòna es múda la síllaba *er* ab *es*; y per la tercera persòna es suprimex la síllaba *er*, per ecz: *Conexer*. Presènt de l'indicatíu: *Jó conêg, tu conexes, aquell conex*.

Iguàlmènt es conjúgan axí: *Regonexer, desconexer, parexer, aparexer, com- parexer*. &c

Quarta clàssa.
Vèrbs en *xer*.

En los vèrbs de la quarta clàssa, el presènt de l'indicatíu múda [p. 113] la síllaba *xer* de l'infinitiu ab *sc*; y per formar la segona persòna es múda la síllaba *er* ab *es*; y per la tercera persòna es suprimex la síllaba *er*, per ecz: *Merexer*. Presènt de l'indicatíu: *Jó meresc, tu merexes, aquell merex*.

Iguàlmènt es conjúgan axí: *Nexer, renèxer, compadexer, desvanexer, con- valexer, crèxer, descrèxer, amanexer, reconvalexer, desmerexer*. &c

Tercera Conjugació.
Primera clàssa.

En los vèrbs d'aquesta primera clàssa, el presènt de l'indicatíu suprimint la síllaba *ir* de l'infinitiu, acába regulàrmènt ab la lletra *ô* lletres redicals, qui es consèrvan en la conjugació de tots los altres tèms: â las quâls s'añadex una *s* per formar la segona persòna, y la tercera, es semblânt â la primera, per ecz: *Ferir*. Presènt de l'indicatíu: *Jó fêr, tu fêrs, aquell fêr*.

Iguàlmènt es conjúgan axí: *Umplir, tiñir, vestir*. &c

Segona clàssa.

En los vèrbs de la segona clàssa, el presènt de l'indicatíu múda la síllaba *ir* de l'infinitiu ab *esc*; y per formar la segona persòna, es múda l'*ir* ab *exes*; y per la tercera persòna, es múda ab *ex*, per ecz: *Agrahir*. Presènt de l'indicatíu: *Jó agrahesc, tu agrahexes, aquell agrahex*.

Iguàlmènt es conjúgan axí: *Abolir, adquirir, advertir, afavorir, assistir, avorir, benehir, conseguir, constituïr, convertir, corregir, deduhir, descobrir, despedir, destruïr, difinir, distribuïr, divertir, dividir, eczigir, enriqueir, escarnir, envestir, intercedir, imprimir, malehir, nudrir, oferir, oprimir, persuadir, possehir, preferir, presidir, produhir, prohibir, pudrir, pulir, redimir, reduhir, refe-*

rir, reflectir, regir, rendir, residir, resistir, restituir, revestir, seguir, substituir, succehir, sufrir, suplir, y molts altres. De módo que cási tots los vèrbs de la tercera conjugació son d'aquesta segona clássa.

El plural de la primera conjugació termina sempre en: *ám, áu, an*, per ecz:

N°. amám.	V°. amáu.	Aquells áman. &c
-----------	-----------	------------------

[p. 114] El de la segona conjugació termina en: *êm, êu, en*; ô bè en: *im, is, uen*, per ecz:

N°. corrêm.	V°. corrêu.	Aquells corren. &c
N°. creim.	V°. creis.	Aquells creuen. &c

El de la tercera conjugació termina en: *ím, íu, en*, per ecz:

N°. dormím.	V°. dormíu.	Aquells dórmén. &c
-------------	-------------	--------------------

El perfèt difiníd tè tres terminacions, per ecz:

Jó amí, ô vátg amar, amáres, amá, amárem, amáreu, amáren.
Jó creguí, ô vátg creure, creguères creguè, creguèrem, creguèren, creguèren.
Jó dormí, ô vátg dormir, dormíres, dormí, dormírem, dormíreu, dormíren.

L'imperfèt també tè tres terminacions, per ecz:

Jó amáva, amávas, amáva, amávam, amávau, amávan.
Jó creia, creias, creia, créiam, creiau, creian.
Jó dormía, dormías, dormía, dormíam, dormíau, dormían.

No obstant s'há de reparar que la major párt d'els vèrbs de la segona conjugació tènén l'imperfèt en: *ía, ías, ía, íam, íau, ían*, axí cóm els de la tercera conjugació, per ecz: *Jó temía, temías, temía, temíam, temíau, temían.* &c

El futur, termina en: *rè, rás, rá, rêm, rêu, rán*, per ecz:

Jó amarè, amarás, amará, amarêm, amarêu, amarán.
Jó creurè, creurás, creurá, creurêm, creurêu, creurán.
Jó dormirè, dormirás, dormirá, dormirêm, dormirêu, dormirán.

El condicional present acaba en: *ría, rías, ría*, per ecz:

Jó amaría, amarias, amaría, amariam, amariau, amarian.

Jó creuría, creurias, creuría, creuriam, creuriau, creurian.

Jó dormiría, dormirías, dormiría, dormiriam, dormiriau, dormirian.

El present d'el subjuntiu acaba en: *ie*, per ecz:

Que jó ámie, ámies, ámie, amêm, amêu, ámien.

Que jó creguie, creguies, creguie, creguêm, creguêu, creguien.

Que jó dórmie, dórmies, dórmie, dormiguêm, dormiguêu, dórmien.

L'imperfet d'el subjuntiu tè com el perfet definid tres terminacions, per ecz:

Que jó amás, amássies, amás, amássiem, amássieu, amássien.

Que jó creguès, creguèssies, creguès, creguèssiem, creguèssieu, creguèssien.

Que jó dormís, dormíssies, dormís, dormíssiem, dormíssieu, dormíssien.

[p. 115]

Cóm es qu'els Tèms Derivads es fòrman d'els Primitius.

D'el present de l'infinitiu en la primera y tercera conjugació es fòrma el futur simple, añaént una *è* grávê per ecz:

Present de l'infinitiu. *Amar, Dormir.* &c

Futur simple. *Jó amarè, dormirè.* &c

Alguns vèrbs de la segona conjugació suprimexen la lletra *r*, y mudan l'*e* muda, en *è* grávê, per ecz:

Present de l'infinitiu. *Deurer, Creurer, Beurer, Pendrer.* &c

Futur simple. *Jò deurè, creurè, beurè, pendrè.* &c

Áltres però añaedexen una *è* grávê â l'infinitiu, axí com aquells de las áltres conjugacions, per ecz: *Crèxer, crexerè, Temer, temerè, Vèncer, vencerè, Correr, correrè.* &c

Per últim, *haver*, fá *haurè*. *Vulêr, vuldrè. Tenir, tendrè. Venir, vindrè*; â diferència de *vendrè*, qui vè de *vendrer*. &c

El condicional present es fòrma sèmpre d'el futur, mudánt el *rè*, en *ría*, per ecz:

Futur. *Jó amarè, creurè, dormirè. &c*

Condicional present. *Jó amaria, creuria, dormiria. &c*

Els tèms compòsts es fòrman unínt al particip els tèms d'els vèrbs auxiliàrs *haver* y *esser*. Miráu las conjugaciòns.

D'el gerondíu es fòrman las tres persònas plurals d'el present de l'indicatíu: per axó en la primèra conjugaciò es muda *ánt*, ab: *ám, áu, an*, per ecz:

Gerondíus.		Donánt.	Parlánt.	Cridánt. &c
Presènt de l'indicatíu p ^l .	Nosáltres	donám.	parlám.	cridám.
	Vosáltres	donáu.	parláu.	cridáu.
	Aquells	dònan.	párlan.	crídan.

En la segòna conjugaciò els gerondíus qui acában ab *hènt*, múdan l'*hènt* ab *im, is, uen*, per ecz:

Gerondíus.		Crehènt.	Vehènt. &c
Presènt de l'indicatíu p ^l .	Nosáltres	creim.	veim.
	Vosáltres	creis.	veis.
	Aquells	creuen.	veuen.

[p. 116] Els qui acában ab *ènt*, múdan l'*ènt* ab *êm, êu, en*, per ecz:

Gerondíus.		Rebènt.	Podènt. &c
Presènt de l'indicatíu p ^l .	Nosáltres	rebêm.	podêm.
	Vosáltres	rebêu.	podêu.
	Aquells	reben.	póden.

Els qui acában ab *vènt*, múdan *vènt* ab *vêm, vêu, uen*, per ecz:

Gerondíus.		Devènt.	Bevènt. &c
Presènt de l'indicatíu p ^l .	Nosáltres	Devêm.	bevêm.
	Vosáltres	Devêu.	bevêu.
	Aquells	Duen.	beuen.

Però el verb auxiliar *havér*, fá *N³. havê*m. *V³. havê*u. *Aquells hán*. Y axí es irregular â la tercera persòna. L'altre verb auxiliar *esser*, es irregular en totas tres persònas. y fá *N³. som*. *V³. sou*. *Aquells son*.

Els qui acában ab *ínt*, múdan l'*ínt* ab *ím*, *íu*, *en*; axí cóm els de la tercera conjugació, per ecz:

Gerondíus.		Prenínt.	Reprenínt. &c
Presènt de l'indicatíu p ^l .	Nosáltres	prením.	reprením.
	Vosáltres	preníu.	repreníu.
	Aquells	prenen.	reprenen.

En la tercera conjugació, els gerondíus qui acában ab *ínt* múdan l'*ínt* ab *ím*, *íu*, *en*, per ecz:

Gerondíus.		Dormínt,	Sentínt. &c
Presènt de l'indicatíu p ^l .	Nosáltres	dormím.	sentím.
	Vosáltres	dormíu.	sentíu.
	Aquells	dórmén.	sènten. &c

L'imperfèt de l'indicatíu es fòrma de la primera persòna plural d'el presènt, mudánt en la primera conjugació l'*ám* ab *áva*. En la segona conjugació mudánt l'*êm* ab *ía* agúd, axí cóm aquells de la tercera, y l'*im* ab *ia* obscur. Y en la tercera conjugació mudánt l'*ím* ab *ía*, per ecz:

Primera persòna plural d'el presènt de l'indicatíu.

	1 ^o Conjug.	2 ^o	3 ^o	4 ^o
N ³ .	amám.	bevêm.	creím.	dormím.

Imperfèt de l'indicatíu.

Jó	amáva.	bevía.	creía.	dormía.
----	--------	--------	--------	---------

[p. 117] La segona persòna singular de l'imperatíu es semblánt â la tercera de l'indicatíu, per ecz:

Indicatiú.	Aquell ám	crída. &c
Imperatiú.	áma tu.	crída tu. &c

La tercera persòna singular de l'imperatiú es semblánt â la tercera d'el subjuntíu, per ecz:

Subjuntíu.	Qu'aquell ámie.	Qu'aquell vènguie. &c
Imperatiú.	ámie aquell.	vènguie aquell. &c

La segòna persòna plural de l'imperatiú es semblánt â la segòna plural d'el presènt de l'indicatiú, per ecz:

Indicatiú.	V ^s . amáu.	V ^s . veníu.	V ^s . venêu. &c
Imperatiú.	amáu V ^s .	veníu V ^s .	venêu V ^s . &c

La primèra y la tercera persòna plural de l'imperatiú son semblánts â la primèra y tercera plural d'el presènt d'el subjuntíu, per ecz:

Subjuntíu.	Que N ^s . amêm	estiguêm. &c
Imperatiú.	amêm N ^s .	estiguêm N ^s .
Subjuntíu.	Qu'aquells ámien.	estíguien. &c
Imperatiú.	ámien aquells.	estíguien aquells.

Nóta. Els vèrbs auxiliars tènén l'imperatiú semblánt al subjuntíu per la terminaciò.

Las terceras persònas de l'imperatiú, las tres singulares, y la tercera plural d'el subjuntíu es fòrman de la primèra singular d'el presènt de l'indicatiú, añadint *ie*²⁰ per el singular, y *ien* per el plural, per ecz:

20. Segòns aquesta règla, es molt impròpi escriurer per ecz: *vènguen, fossen, pensen*, &c axí còm fán alguns: perqu'en molts de vèrbs es confondria en la pronúncia la tercera persòna tant d'el singular, còm d'el plural d'el presènt de l'indicatiú, ab la d'el subjuntíu, còm es pòd veurer en l'eczèmples citat *pensen*; y en àltres, còm son: *amen, practiquen*. &c

S'há d'advertir també que quánd la primèra persòna singular d'el presènt de l'indicatiú acabá ab *iy* diftòngo, per evitar tantas vocals júnas d'el matèx só, es suprimex l'*y* grèga, en llòc de la qual es pòsa una *h*, d'aquest módo: *confíbie, envíbie*. &c Si acabá ab *uu* diftòngo, bastará suprimir una *u*, per ecz: *llúie; dúie*. &c

Presènt de l'indicatíu.

Jó ám.	reb.	vèng. &c
--------	------	----------

Tercèras persònas de l'imperatíu.

Ámie aquell.	rebie aquell.	vènguie aquell.
--------------	---------------	-----------------

[p. 118] Singulárs d'el Subjuntíu.

Que jó ámie.	que jó rebie.	que jó vènguie.
--------------	---------------	-----------------

Tercéra plurál d'el Subjuntíu.

Qu'aquells ámien.	rebien.	vènguien. &c
-------------------	---------	--------------

La primèra y la segòna persòna plurál d'el presènt d'el subjuntíu es fòrman de las duas matèxas persònas d'el presènt de l'indicatíu, mudánt en la primèra conjugació l'*ám*, *áu*, ab: *êm*, *êu*, per ecz:

Indicatíu.	N ^s . amám.	V ^s . amáu.
Subjuntíu.	Que N ^s . amêm.	Que V ^s . amêu.

En la segòna conjugació, mudánt l'*ím*, *íu*, ô *im*, *is*, ab: *guêm*, *guêu*, y algú-nas vagádas ab: *gêm*, *gêu*; y mudánt el *vêm*, *vêu*, ab *guêm*, *guêu*, per ecz:

Indicatíu.	N ^s . prením.	V ^s . preníu.
Subjuntíu.	Que N ^s . prenguêm.	Que V ^s . prenguêu.
Indicatíu.	N ^s . creim.	V ^s . creis.
Subjuntíu.	Que N ^s . creguêm.	Que V ^s . creguêu.
Indicatíu.	N ^s . veim.	V ^s . veis.
Subjuntíu.	Que N ^s . vegêm.	Que V ^s . vegêu.
Indicatíu.	N ^s . bevêm.	V ^s . bevêu.
Subjuntíu.	Que N ^s . beguêm.	Que V ^s . beguêu. &c

En la tercera conjugació mudant l'*ím*, *íu*, ab: *iguêm*, *iguêu*, per ecz:

Indicatiú.	N°. dormím.	V°. dormíu.
Subjuntíu	Que N°. dormiguêm.	Que V°. dormiguêu. &c
Però venir, fá:	vinguêm.	vinguêu. &c

D'el perfèt definíd es fòrma sèmpre l'imperfèt d'el subjuntíu, mudant l'*i* ab *ás* per la primera conjugació; ab *ès* per la segona; y ab *ís* per la tercera, per ecz:

Perfèt definíd.	Jó amí.	creguí.	dormí.
Imperfèt d'el subjuntíu.	Que jó amás.	creguès.	dormís. &c

Nóta. Aquestas règlas sobre las terminacions pròpias als tèms símples, patexen algúnas ecscpecions, â cåusa de l'irregularidad d'alguns tèms. Els vèrbs qui no las seguexen hán d'esser mirads còm irregulars, al mènus en aquells tèms en que s'en apàrtan. Táls son per ecz: [p. 119]

Vèrbs Irregulars.

Nóta. Els vèrbs irregulars son aquells qui no es confòrman ab las règlas establertas en las conjugacions, es â dir: quánd las sèuas persònas es varían, mudan ô altèran, per ecz: *Anar*, es un vèrb irregular, perque no deim: *Jó án, tu ánas, aquell ána*. Sinò: *Jó vátg, tu vás, aquell vá*. &c

S'há d'advertir tambè qu'els tèms y las persònas qui no ván notádas en las conjugacions d'els vèrbs irregulars, es per rahò que son regulars. Quánd hi ha &c vól dir qu'el tèms seguex la matexa irregularidad.

Vèrbs irregulars de la primera Conjugació.

Anar.

Presènt de l'indicatiú. Sing. *Vátg, vás ô vàres, vá*. Plur. *Vám ô várem, váu ô váreu, ván ô varen*. Presènt d'el subjuntíu. Sing. *Que jó vágie, vágies, vágie*. Plur. *Vágiem, vágieu, vágien*. Presènt de l'imperatiú. Sing. *Vès-tu, vágie èll ô aquell*. Plur. *Vágien-èlles*.

Nóta. El vèrb *anar*, còm havêm dit já, algúnas vagádas es auxiliar, per ecz. quánd deim: *Jó vátg correr; tu vás ô vàres escriurer*. &c.

Estar.

Presènt de l'indicatiú. Sing. *Estíg*. Perfèt definíd. Sing. *Estiguí, estiguères, estiguè*. Plur. *Estiguèrem, estiguèreu, estiguèren*. Presènt d'el subjuntíu. Sing.

Que jó estíguie, estíguies, estíguie. Plur. *Estiguêm, estiguên, estiguien.* Imperfèt. Sing. *Que jó estiguès, estiguèssies, estiguès.* Plur. *Estiguèssiem, estiguèssieu, estiguèssien.* Presènt de l'imperatíu. Sing. *Estíguie-èll.* Plur. *Estiguêm-no-sáltres, estiguien-èlls.*

Nóta. En los vèrbs en *gar*, cóm *pregar, jugar, &c* y tots aquells qui en el presènt de l'indicatíu acabán ab *g*, cóm: *estig, &c* la *g* es seguida d'una *u* en los tèms ahònt hi há las vocáls *e, i*, per ecz. En el perfèt definíd: *preguí, juguí, estiguí.* En el presènt d'el subjuntíu: *Que jó prèguie, júguie, estíguie.* En l'imperatíu: *preguêm, juguêm, estiguêm.* &c Y axò no s'há de tenir per irregularidad, sinò qu'es unicamènt per rahó de l'ortografia y de la pronúncia; puisque sens l'*u* diría: *pregí, jugí, pregêm, jugêm, &c* Y per la matèxa rahò els vèrbs en *cár*, ô qui en el presènt de l'indicatíu acabán ab *c* cóm: *sercar, practicar, &c* fán en el perfèt definíd: *serquí, practiqué.* En el presènt d'el subjuntíu: *Que jó serquie, practíquie.* Y en l'imperatíu: *serquêm, practiquêm.* &c Y axó s'há d'entèndrer lo matèx en las demès conjugaciòns. [p. 120]

En los vèrbs en *jár*, cóm: *pujar, la j* es múda ab *g*, en aquells tèms que se li há de seguir alguna de las vocáls *e, i*, cóm per ecz. en el subjuntíu: *Que jó púgie, pugêm.* &c Y axó es també per rahó de la pronúncia y ortografia; y per conseqüènt no s'há de tenir tampóc per irregularidad.

Matar.

Aquest vèrb no tè áltra irregularidad sinò en el particip, qui fá *mórt*, en llóc de *matad*. En lo demès es regular.

Vèrbs irregulars de la segona Conjugació.

Vèncer.

Aquest vèrb y son compóst *convèncer*, en alguns tèms múdan la *c* ab *s*, per rahò de la pronúncia. Si s'escriguèssien ab *s*, per ecz: *Vènsen, convènsen*, es conjugarian regularmènt cóm els vèrbs de la primera clássa, sinò en la segona persòna de l'indicatíu, en la qual añaðexen *es* â las lletras redicáls, en llóc qu'aquells no añaðexen sinò una *s*, per ecz: *Vènsen, convènsen.* Presènt de l'indicatíu: *Jó vèns, convèns, tu vènses, convènses, aquell vèns, convèns.* &c

Tórser.

Aquest vèrb es conjúga regularmènt cóm els vèrbs de la primera clássa, sinò en la segona persòna de l'indicatíu, en la qual añaðex *es* â las lletras redicáls, en llóc qu'aquells no añaðexen sinò una *s*, per ecz: *Tórser.* Presènt de l'indicatíu: *Jó tórs, tu tórses, aquell tórs.* &c

Correr.

Aquest vèrb es conjúga també regulàrmènt com els vèrbs de la primèra clássa, sinò qu'en la primèra persòna de l'indicatíu suprimex una *r*, per rahò de la pronúncia; en la segòna persòna añadex *es* â las lletras redicáls, y en la tercèra persòna añadex una *e*, per ecz: *Correr*. Presènt de l'indicatíu: *Jó cor, tu corres, aquell corre*. En el perfèt difiníd fá: *correguí, correguères*. &c En l'imperfèt d'el subjuntíu: *Que jó correguès, correguèssies*. &c

Sebrer.

Presènt de l'indicatíu. Sing. *Sè, sábs, sáb*. Presènt d'el subjuntíu. Sing. *Que jó sápie, sápies*. &c Presènt de l'imperatíu. Sing. *Sápies-tu, sápie-èll*. Plur. *Sapièm, sapièu, sapien*.

Cabrer, ô Quebrer.

Presènt d'el subjuntíu. Sing: *Que jó cápie, cápies*. &c Presènt de [p. 121] l'imperatíu. Sing: *Cápies tu, cápie èll*. Plur. *Capièm, capièu, cápien*.

Si aquest vèrb s'escriguès *Quebrer*, seria regular axí cóm els demès vèrbs de la primèra clássa, en la segòna conjugaciò; y es diría, per ecz: Presènt de l'indicatíu. Sing: *Jó queb, tu quebs, aquell queb*. &c Presènt d'el subjuntíu. Sing. *Que jó quebie, que tu quebies*. &c axí cóm hè obserbad que lo fán alguns.

Fèr, y sos compósts.

Particip. *Fèt*. Presènt de l'indicatíu. Sing. *Fátg, fás, fá*. Plur. *Feim, feis, fán*. Imperfèt. Sing. *Feia, feias*. &c Perfèt difiníd. *Jó fíu, èll fèu*. Presènt d'el subjuntíu. Sing. *Que jó fássie, fássies*. &c Presènt de l'imperatíu. Sing. *Fè-tu, fássie aquell*. Plur. *Feim, feis, fássien*.

Poder.

Particip. *Pogud*. Gerondíu. *Podènt ô porént*. Presènt de l'indicatíu. Sing. *Pug, pòds, pód*. Perfèt difiníd. Sing. *Poguí, poguères*. &c Futur. Sing. *Podrè, podrás*. &c Condicionál presènt. Sing. *Podria, podrias*. &c Presènt d'el subjuntíu. Sing. *Que jó púguie, púguies*. &c Imperfèt. Sing. *Que jó poguès, poguèssies*. &c Presènt de l'imperatíu. Sing. *Púguies-tu, púguie-èll*. Plur. *Puguèm, puguèu, puguien*.

Volêr, ô Vulêr.

Presènt de l'indicatíu. Sing. *Vull, vòls, vól*. Plur. *Vólem*. Perfèt difiníd. Sing. *Vulguí, vulguères*. &c Futur. Sing. *Vuldrè, vuldrás*. &c Condicionál presènt. *Vuldría, vuldrías*. &c Presènt d'el subjuntíu. Sing. *Que jó vúlguie, vúlguies*. &c Imperfèt. Sing. *Que jó vulguès, vulguèssies*. &c

Cáurer, y sos compósts.

Particip. *Caigud*. Gerondíu. *Cahènt*. Presènt de l'indicatíu. Sing. *Cáig*, *cáus*, *cáu*. Plur. *Queim*, *queis*, *cáuen*. Imperfèt. Sing. *Queia*, *queias*. &c Perfèt difiníd. Sing. *Caigui*, *caiguères*. &c Presènt d'el subjuntíu. Sing. *Que jó cáiguie*, *caiguies*. &c Imperfèt. Sing. *Que jó caiguès*, *caiguèssies*, &c Presènt de l'imperatíu. Sing. *Cáu-tu*, *cáiguie aquell*. Plur. *Caiguèm*, *caiguèu*, *cáiguien*.

Deurer, y Beurer.

Aquests vèrbs en alguns tèms y algúnas persònas múdan la vocál *u*, ab *v* consonánt, per ecz: Gerondíu. *Devènt*, *bevènt*. Presènt de l'indicatíu. Plur. *Devèm*, *bevèm*; *devèu*, *bevèu*. Imperfèt. *Devía*, *bevia*; *devías*, *beviás*. &c

Veurer.

Particip. *Vist*. Gerondíu. *Vehènt*. Aquest vèrb en el presènt de [p. 122] l'indicatíu fá: *Jó vetg*, ab una *t* ántes de la *g*, y axó per rahó de la pronúncia; però en los áltres tèms es suprimex la *t*. Perfèt difiníd. Sing. *Vegí*, *vères*, *vèu*, *vérem*. &c Presènt d'el subjuntíu. Sing. *Que jó vegie*, *vegies*. &c Imperfèt. *Que jó vès*, *vèssies*. &c Presènt de l'imperatíu. Sing. *Veias* ô *vegies*, *vegie-èll*. Plur. *Vegèm*, *veiáu* ô *vejáu*, *vegien*.

Escriurer.

Aquest vèrb en alguns tèms y algúnas persònas múda la vocál *u*, ab *v* consonánt, per ecz: Gerondíu. *Escrivínt*. Presènt de l'indicatíu. Plur. *Escrivím*, *escrivíu*. Imperfèt. Sing. *Escrivía*, *escrivías*. &c Presènt de l'imperatíu. Plur. *Escrivím*, *escrivíu*.

Viurer.

Aquest vèrb en alguns tèms y algúnas persònas múda la vocál *u*, ab *v* consonánt, per ecz: Gerondíu. *Vivínt*. Presènt de l'indicatíu. Sing. *Jó visc*. Plur. *Vivím*, *vivíu*. Imperfèt. *Vivía*, *vivías*. &c

Riurer.

Particip. *Ris* ô *rigud*. Gerondíu. *Riènt*. Presènt de l'indicatíu. Plur. *Reim*, *reis*. Imperfèt. Sing. *Reia*, *reias*. &c Presènt de l'imperatíu. Plur. *Reim*, *reis*.

Cóurer, Móurer, y sos compósts.

Aquests vèrbs en alguns tèms y algúnas persònas múdan la vocál *u*, ab *h*. El particip de cóurer es *cuít*. Gerondíu. *Cohènt*, *mohènt*. Presènt de l'indicatíu. Plur. *Cohèm*, *mohèm*; *cohèu*, *mohèu*. Imperfèt. *Cohía*, *mohía*; *cohías*, *mohías*. &c

Vèrbs irregulars de la tercera Conjugació.

Morir.

Particip. Mòrt. Presènt de l'indicatíu. Sing. *Jó muir*. Presènt d'el subjuntíu. Sing. *Que jó muirie, muiries, muirie, moriguèm, moriguèu, muirien*. Imperfèt. *Que jó moriguès, moriguèssies*. &c Presènt de l'imperatíu. Sing. *Mór-tu, muirie-aquell*. Plur. *Morím, moríu, muirien*.

Venir y sos compòsts.

Particip. *Vingud*. Perfèt definí. Sing. *Vinguí, vingueres*. &c Futur. *Vindrè, vindrás*. &c Condicionál. *Vindria, vindrias* &c Imperfèt d'el subjuntíu. *Que jó vingues, vinguessies* &c Presènt de l'imperatíu. Sing. *Vina-tu*.

Axí matèx es conjúgan els sèus compòsts: *Convenir, reconvenir, prevenir, intervenir*. &c mènós â l'imperatíu, qui fá: *Convèn, prevèn*. &c

Tenir, es conjúga també d'el matèx módo, mènós â l'imperatíu, qui [p. 123] fá *Tè ô jás*. Y sos compòsts: *Obtenir, contenir, sustenir, retenir, abstenir, detenir, entretenir*, fán â l'imperatíu: *Obtèn, contèn, sustèn*. &c

Lligir.

Aquest vèrb en la primèra persòna d'el presènt de l'indicatíu fá: *Jó lligt*, ab una *t* ántes de la *g*, per rahò de la pronúncia; però en los áltres tèms es suprimex la *t*. En la segòna persòna es múda la síllaba *ir* de l'infinitíu ab *es*, y la tercera persòna es semblánt â la primèra, per ecz: *Jó lligt, tu lliges, aquell lligt*. En los demès es conjúga regulármènt cóm els vèrbs de la primèra clássa.

Ohir.

Presènt de l'indicatíu. Sing. *Óig, óus, óu*. Plur. *Ouen*. Presènt de l'imperatíu. Sing. *Ou-tu*.

Dir.

Presènt de l'indicatíu. Sing. *Dig, dius, diu, deim, deis, diuen*. Imperfèt. Sing. *Deia, deias*. &c Presènt de l'imperatíu. Sing. *Dígas tu, díguie aquell*. Plur. *Digáu V^o*.

Fugir.

Particip. *Fuit*. En la primèra persòna d'el presènt de l'indicatíu fá: *Jó futg*, ab una *t* ántes de la *g*, per rahò de la pronúncia; però en los áltres tèms es suprimex la *t*. En la segòna persòna es múda la síllaba *ir* de l'infinitíu ab *es*, y la tercera persòna es semblánt â la primèra, per ecz: *Jó futg, tu fuges, aquell futg*. En lo demès es conjúga regulármènt cóm els vèrbs de la primèra clássa.

Tixir, Cusir, y sos compòsts, descusir. &c

Aquests vèrbs no tènén altra irregularidad qu'en la segòna pèrsona d'el presènt de l'indicatíu, per ecz: *Tu tixes, cuses*. En lo demès es conjúgan regulàrmènt còm els vèrbs de la primèra clàssa.

Dur.

Aquest vèrb provè de l'hebrèu, y per axó tè diferènt terminaciò en l'infinitíu. Èll significa lo matèx que *portar*; y es conjúga d'aquesta manera. Participi. *Duit*. El gerondíu, *dubènt*, no está en us. Presènt de l'indicatíu. Sing. *Dug, dus, du*. Plur. *Duim, duis, dúen*. Imperfèt. Sing. *Duia, duias, duia*. Plur. *Duiam, duiau, duian*. Perfèt difiníd. Sing. *Dugué, duguères*. &c Futur. Sing. *Durè, durás*. &c Condicionál presènt. *Duria, durías*. &c Presènt d'el subjuntíu. *Que jó dúguie, dúguies*. &c Imperfèt. *Que jó duguès, duguèssies*, &c, [p. 124] Imperatíu. Sing. *Du-tu, dúguie aquell*. Plur. *Duim, duis, dúguien*.

Vèrbs Defectíus.

Dar.

Aquest vèrb en alguns tèms, y algunas pèrsonas s'usa en llóc de *donar*, per ecz: Participi. *Dat*. Gerondíu. *Dánt*. Presènt de l'indicatíu. Plur. *N. donám ô dâm, dáu, dán*. Imperfèt. Sing. *Donáva ô dáva, dávas, dáva*. Plur. *Donávam ô dávam, dávau, dávau*. Perfèt difiníd. Sing. *Donáres ô dáres*. Plur. *Donárem ô dárem, dáreu, dáren*. Futur. Sing. *Donarè ô darè, darás, dará*. Plur. *Donarèm ô darèm, darèn, darán*. Condicionál. Sing. *Donaría ô daría, darías, daría*. Plur. *Donaríam ô daríam, daríau, darían*. No tè presènt d'el subjuntíu. Imperfèt. Sing. *Qu jó donás ô dás, dásseis, dás*. Plur. *Donássiem ô dássiem, dás-sieu, dássien*. En l'imperatíu no tè sinò *dá ô dá-li*, en el singular; y *dèm, dáu*, en el plural.

Pláurer, Compláurer.

Gerondíu. *Placènt*. Presènt de l'indicatíu. *Pláu*. Imperfèt. *Plahía*. Perfèt difiníd. *Plaguè*. Futur. *Plaurá*. Condicionál. *Plauría*. Presènt d'el subjuntíu. Sing. *Plácie ô pláguie*. Imperfèt. *Plaguès*. Los altres tèms no están en us.

Nóta. La major pàrt d'els tèms d'aquest vèrb es suplexen per: *síe de l'agrado*; per ecz: En llóc de dir: *Plácie â Dèu*, &c es dirá molt millòr: *Síe de l'agrado de Dèu* &c Y lo matèx es pòd dir d'el vèrb *compláurer*.

Solêr.

Presènt de l'indicatíu. Sing. *Solêg, sóls, sól*. Plur. *Solêm, solêu, sólen*. Imperfèt. Sing. *Solía, solías*. &c Los altres tèms no están en us.

Terminacions d'els Participis.

Els participis d'els verbs de la primera conjugació regularment acababan ab *ad*, per ecz: *Alabar, amar, anar, avisar, aliviar, carregar, comprar, donar, enseñar, judicar, ordenar, recrear*. &c Participi: *Alabad, amad, anad, avisad, ali-viad, carregad, comprad, donad, enseñad, judicad, ordenad, recread*. &c

Els participis d'els verbs de la segona conjugació acababan ab *ud*, per ecz: *Abátrer, conexer, creurer, deurer, merexer, mourer, rebrer*, [p. 125] *romprer, sebrer, vènsar*. &c Participi: *Abatud, conegud, cregud, degud, merescud, mogud, rebud, rompuud, sebud, vensud*. &c

Els participis d'els verbs de la tercera conjugació acababan ab *id*, per ecz: *Ad-vertir, agrahir, benehir, corregir, malehir, persuadir, prohibir, pudrir, pulir, re-ñir, seguir*. &c Participi: *Advertid, agrahid, benehid, corregid, malehid, persua-did, prohibid, pudrid, pulid, reñid, seguid*. &c

Participis irregulars.

Acometrer,	acomês.
Admetrer,	admês.
Atèndrer,	atês.
Cometrer,	comês.
Compendrer,	compres.
Comprometrer,	compromês.
Desentèndrer,	desentês.
Despendrer,	despres.
Encèndrer,	encês.
Entèndrer,	entês.
Entremetrer,	entremês.
Empendrer,	empres.
Escometrer,	escomês.
Estèndrer,	estês.
Malmetrer,	malmês.
Ofèndrer,	ofês.
Pendrer,	pres.
Prometrer	promês

Remetrer	remês
Repèndrer,	repres.
Submetrer,	submês.
Suspèndrer,	suspês.
Cobrir,	cobért.
Descobrir,	descobért.
Despertar,	despért.
Obrir,	obért.
Oferir,	ofért.
Restablir,	restablért.
Sufrir,	sufért.
Bestréurer,	bestrés.
Contréurer,	contrét.
Retréurer,	retrét.
Tréurer,	trét.
Desfèr,	desfét.
Fèr,	fét.
Satisfèr,	satisfét.

Escriurer,	escrit.
Ometrer,	omitid.
Nèxer,	nad.
Absóldrer,	absólt.
Dissóldrer,	dissólt.
Resóldrer,	resólt.
Clóurer,	clós.
Desclóurer,	desclós.
Enclóurer,	enclós.
Esclóurer,	esclós.
Reclóurer,	reclós.
Compóndrer,	compóst.
Correspóndrer,	correspóst.

Descompóndrer,	descompóst.
Póndrer,	póst.
Confondrer,	confús.
Refondrer,	refús.
Fondrer,	fús.
[p. 126] Cóurer,	cuit.
Recourer,	recuit.
Retenir,	retingud.
Tenir,	tingud.
Matar,	mórt.
Morir,	mórt.
Veurer,	víst.

Vèrbs qui tènen dos Participis: un regulár, y l'altre irregular.

	Regulárs.	Irregulars.
Benchir,	benchíd,	beneit.
Cumplir,	complíd,	cumplért.
Despertar,	despertad,	despért.
Disposar,	disposad,	dispóst.
Establiir,	establíd,	establért.
Oferir,	oferíd,	ofért.
Restabliir,	restablíd,	restablért.
Rebliir,	reblid,	reblért.
Riurer,	rigud,	ris.
Sufrir,	sufrid,	sufért.
Supliir,	suplid,	suplért. &c

De las Preposicions.

P. ¿Que cosa son las Preposicions?

R. Las preposicions s'anomenan axí de la paraula llatina *praeponere*; (posar devánt) perqu'es pòsan devánt el sèu regid, es à dir: ántes de la paraula qui los servex de complement, y sens la qual no formarían sentid, per ecz: *Apli-quém-nos à moderar las nóstras passions; porque lo qui es fá en la passió, es fá sempre cóntre la rahò, y dona en lo venidòr molts de motius de repentimènt.*

En aquesta frása, las preposicions *à, en, cóntre, en, de*, no formarían sentid, si no fossien seguidas de las paraulas *moderar, la passió, la rahò, lo venidòr, repentinamènt*; ò d'altras equivalents.

P. ¿Que denótan las Preposicions?

R. Las preposicions ab el sèu regid denótan las diferènts relacions que las cosas tenen unas ab las altras, per ecz quánd es diu: *El [p. 127] general Furèn-ne havent conduhid las tropas dins el Palatinát, comensá la campaña sobre la fi de l'hivèrn, per prevenir los inimígs.*

Aquellas paraulas: *dins el Palatinát*, denótan el llóc; aquellas altras: *sobre la fi de l'hivèrn*, asseñalan el tèms; y aquellas: *per prevenir* indican el motiu, ò la rahò qui moguè el general Furènne.

P. ¿Cóm es dividexen las Preposicions?

R. Ellas pòden dividir-se en tantas especies, com hi há especies de relaciones. Però com hi hágie una infinidad de maneras de considerar las cosas, unas relativamènt à las altras; y que d'altra part una matèxa relació moltas vagadas es significada per mèdi de moltas preposicions, y qu'una matèxa preposició denóta diferènts relaciones; sería mässe llárg haver de fèr-ne una divisió eczàcta y circunstanciada. En conseqüencia nosáltres nos contentarèm de dividir-las segòns las principáls relaciones que denótan.

P. ¿Que denótan dóns las Preposicions en las sèuas principáls relaciones?

R. La plássa, l'orde, l'uniò, la separaciò, l'oposició, l'intènt ò el motiu, y l'especificaciò.

P. ¿Quáls son las qui denótan la plássa?

R. *Dins, en, devánt, derrère, entre, bax ò deváll, ò sota, demunt ò sobre, circa ò próp ò devès, llun, trás, al-rededòr, à l'entòrn, de la part, de pár.*

P. ¿Quáls son las qui denótan l'orde?

R. *Ántes ò abáns, després, entre, desde.*

P. ¿Quáls son las qui denótan l'uniò?

R. *Ab, duránt, à demès, mèntres, segòns.*

P. ¿Quáls son las qui denótan la separaciò?

R. *Sens, sálvo ò esceptad, fóre, defóre.*

P. ¿Quáls son las qui denótan l'oposició?

R. *Cóntre, à malgrát, à pesár, no obstánt.*

P. Quàls son las qui denótan l'intènt ò el motíu?

R. *Envès, tocánt ò en quánt, per a, afí, fins.*

P. ¿Quàls son las qui denótan l'especificació?

R. *Á, de, per, en.*

P. ¿Las Preposicions que son susceptibles d'algúnas mudánsas, cóm las áltas pártas d'el discurs?

R. No; èllas son invariáblas, y no tènén ningúna de las propiedades qui convènen al nóm y al vèrb. Y axí son indeclináblas, puisque [p. 128] no tènén ni géneros, ni nombres, ni cásos, ni persònas, ni tèms, ni módos.

I. Nóta. Já havèm dit qu'algúnas vagádas una matèxa preposició denóta diferènts relacions; y es axí que quánd un diu: *Ell viu á Mahò; èll está á la pórtta*; la preposició *á* denóta el llóc. *Èlls marxávan dos á dos, pás á pás*; la preposició *á* denóta aquí l'orde de la márxa. *Es necessari treballar á moderar las passions, á restablir la salud*; la preposició *á* denóta el motíu ò el fi.

II. Nóta. La preposició es una paráula símpla: y axí las espressiòns compóstas d'una preposició y d'una áltra paráula; per ecz: *Á la párt de, á cóbro de, en preséncia de, en despíc de*; &c no hán d'esser mirádas, si parlám en rigòr, cóm *á* preposicions.

Aquestas espressiòns pòden anomenár-se adverbials. Y reálmènt la preposició es confòn moltas vagádas ab l'advèrbi; puisque quánd es diu, per ecz: *El rèi govèrna ab justícia*; es lo matèx que si es diguès: *El rèi govèrna justamènt*.

III. Nóta. Hi há preposicions qui en regexen áltas. Táls son: *De, ecseptad, fóre*.

De pód regir *devánt, dins, derrèra, báy ò deváll, defóre, pár, entre*, &c per ecz: *Èll es ált de devánt. Jó l'hè vist de dins, de derrère, de báy, de deváll, de defóre, de pár derrère*. &c *Un hómè qui tè autoridad, y está bèn vist, tè axó de disgustánt; que li es molt difícil de distinguir els seus amígs d'entr'aquells qui no lo son*.

Ecsceptad, y fóre, prês segòns el sentíd d'*ecseptad*, pòden regir totas las áltas preposicions, per ecz: *Jó hè jugad cóntre tots los dexeables ecseptad cóntre vos, fóre ab vos. Jó hè estad per tot, ecseptad en cása vóstra. Jó hè estad dins tots los collégis, ecseptad dins el vóstro, fóre dins el vóstro. Jó hè jugad devánt tothóm, ecseptad devánt vos. Ántes de tots los mèus companeros, ecseptad ántes de vos*. &c

IV. Nóta. S'anomènan encáre preposicions las síllabas qui s'añadexen als vèrbs símples per formár-ne vèrbs compósts, y per médi de las quáls aquests vèrbs tènén diferènt significació.

N'hi há algúnas qui es pósan també ántes d'els nóms, y de los advèrbis.

Aquestas preposicions no fán sinò una matèxa paráula ab el vèrb símpla, el nóm ò l'Advèrbi als quáls están unidas, y per axó [p. 129] s'anomènan preposicions inseparáblas. Però jo no las he comprêsas en la divisiò de las prepo-

sicions, perque no denótan la relació de las cosas, y que la majòr part no ser-vexen en el discurs separadas de las paráulas, â las quâls s'unexen. Miráu l'Ortografía.

De l'Advérbi.

P. ¿Que cosa es Advérbi?

R. Una paráula indeclinábla, qui vá júnta ab el verb, y denóta algúna cir-constància de l'adjectiu, d'el verb ô també d'un altre advérbi, al qual tè relació, per ecz: *Dèu es infinidamént just. No divulgueu jamái lo que vos hán confiad. Dèu castigarà molt sevèramènt los impiós, y els llibertíns.*

P. ¿Quántas espécias hi há d'Advérbis?

R. Vuit principâls, quâls son los advérbis de manèra, d'orde, de llóc, de dis-tància, de tèms, de cantidad, de distribució, y de motiu.

P. ¿Que denótan los advérbis de manèra?

R. De quína manèra es fán las cosas, per ecz: *Reis moderádamènt.* &c La majòr part acában en *mènt*, y es fòrman de los adjectius, d'aquest módo:

I. Règla. En tots los adjectius qui tènén duas terminacions, masculína y fe-menína, l'advérbi es fòrma de la terminació femenína, ajustánt-hi *mènt*. Y axí los adjectius *Sábi, ingénuo, bó, frânc, generós, dols*, &c forman d'el sèu femení *sábí, ingénua, bóna, frânc, generòsa, dolsa*, los advérbis *sábiamènt, ingénuamènt, bónamènt, frâncamènt, generòsamènt, dolsamènt.* &c

II. Règla. Quánd los adjectius no tènén sinò una terminació per las duas veus, es fòrma l'advérbi ajustánt-hi *mènt*, per ecz: De gentil, *valènt, elegánt, constánt, diligènt, eloquènt, evidènt, torpè, suávè, grávè, firmè*, &c es fòrman los advérbis *gentilmènt, valèntmènt, elegántmènt, constántmènt, diligèntmènt, elo-quèntmènt, evidèntmènt, torpemènt, suávemènt, grávemènt, firmemènt.* &c

I. Nóta. Hi há algúns advérbis de manèra qui no acában en *mènt*, tâls son: *Envá, mál, bè ô bèn*,²¹ *bastánt, axí, axí matèx, ô per lo matèx.* &c

II. Nóta. Los advérbis de manèra tènén els tres grâus de significació, [p. 130] es â dir: el positíu, el comparatíu, y el superlatíu; per ecz: *Es necessari parlar distintamènt, mès distintamènt, molt distintamènt.*

Mál, y bè, fán al comparatíu *pitjòr, y millòr*; y al superlatíu *lo pitjòr, lo millòr.*

Los advérbis de manèra qui tènén relació â la cantidad, ô â la similitud, no tènén comparatíu, ni superlatíu, cóm: *Estrèmamènt, totálmènt, bastánt, axí, axí matèx.* &c Aquests âltres: *Envá, cóm, incessántmènt*, &c tampóc no en tènén.

III. Nóta. Los advérbis de manèra son suvint modificads per los advérbis de cantidad, per ecz: *Un jove sábi y prudènt no diu res sens haver-ne bèn cui-*

21. S'há d'advertir en quánt â l'advérbi *bè*, qu'es diu *bèn*, si vá ántes d'el verb, per ecz: *Èll s'es fet bèn pregar*; &c y es diu *bè*, si es pósa després d'el verb, per ecz: *Èll há fet molt bè.* &c

dadòsamènt eczaminad el valòr. Èll se conduhex tán prudèntmènt, que ningú tè que quexár-se d'èll.

P. ¿Que denótan los advérbis d'orde?

R. De quin módo las cósas están ordenádas, ô arranjádas unas relativamènt â las áltres, sens atèndrer al llóc; tals son per ecz: *Primèramènt, segónamènt. &c Luègo ô desde luègo, ô tot d'una, després, devánt, derrère, ántes, seguidamènt. &c*

Aquests advérbis no modifícan sinò els vèrbs; y no pòden esser modifícats per áltres advérbis, per ecz: *Es necessari primèramènt fer la sèua obligació; segónamènt es necessari no permetrer-se sinò pleers innocènts. Los ulls admiran tot d'una l'hermosúra, seguidamènt els sentíds la desítjan, el cór s'hi abandona després.*

P. ¿Que denótan los advérbis de llóc?

R. El llóc ahònt se fá l'acciò; tals son per ecz: *Abònt, aquí, allá, d'allá, deçá, allá-d'allá, sobre ô demunt, per tot, â l'entòrn. &c*

Aquests advérbis no tènén comparatíu, ni superlatíu; però pòden esser regíds per preposicions, ecceptad *per tot*, y *â l'entòrn*. Y axí es diu: *Per aquí, per allá, d'abònt, per abònt, en deçá, en dedíns, en defóre, per demunt. &c*

P. ¿Que denótan los advérbis de distància?

R. La diferència de las distàncias y de las situacions, relativamènt ô â la persòna qui párla, ô â las cósas de qu'es párla; tals son per ecz: *Próp, prócsim, llun, enfóre, &c*

Aquests advérbis admeten el comparatíu, y el superlatíu; y pòden esser modifícats per áltres advérbis, per ecz: *Els mès afavoríds [p. 131] d'el príncep no son sèmpre aquells qui s'hi acóstan lo mès próp. Un no há d'estar ni mässe próp, ni mässe llun, per estar en un bèll punt de vísta.*

P. ¿Que denótan los advérbis de tèms?

R. Algúnas circonstàncias ô relacions d'el tèms en que se fá l'acciò significada per el vèrb.

P. ¿De cuántas manèras son los Advérbis de tèms?

R. De duas: uns denótan el tèms d'un módo físco y particular; los áltres denótan el tèms d'un módo relatiu.

P. ¿Quáls son los advérbis qui denótan el tèms d'un módo físco y particular?

R. *Algúna vagáda, en áltre tèms, d'ordinári, d'aquí en avánt, demá, ahir, avui, suvínt, sèmpre, áre, desd'â las hóras, fins aquí, â la fí, prèst, promte, luègo, jamái ô mái, já, sens cessar, encáre, ultimamènt, antigamènt. &c*

Aquests advérbis no sebrían esser modifícats per áltres. Però s'en ecscèptan *suvínt, prèst y promte*; puès es diu: *Més suvínt, molt suvínt, lo mès suvínt, mässe suvínt. &c*

Sèmpre, algúnas vagádas es precehíd de la preposició *per*, per ecz: *Es necessari pensár-hi bè ántes de pendrer engajamènts per sèmpre.*

Demá, ahir, avui, áre, desd'â las hórás pòden esser regíds per una preposició, per ecz: *Desd'ahir, per avui, â demá, de demá en demá.*

P. ¿Quáls son los advérbis qui denótan el tèms d'un módo relatiu?

R. *Tóst ô promte, târd, matí, ráramènt.* &c Èlls pòden admetrer els gráus de comparaciò, y esser modificads per áltres advérbis, per ecz: *Mès târd, molt de matí, lo més tóst que podrèu, molt ráramènt; èll es vingud bèn târd, tán de matí.* &c

P. ¿Que denótan los Advérbis de cantidad?

R. Un aumènt, ô una disminuciò, síe física, síe morál; táls son per ecz: *Bas-tánt, másse, póc, bèn, molt, moltíssim, al més, al mènós, per lo mènós, tánt, d'el tot, més, mènós, si, cási, cólca, quálsevól, per molt, encáre.* &c

Aquests advérbis pòden modificar el vèrbs, los adjectíus nomináls y verbáls, los advérbis de manèra, y alguns de llóc, per ecz: *Es fá póc apréci de los ignoránts, per molt que d'altra párt tenguíen bónas calidads.* &c

P. ¿Quáls son los Advérbis de distribuciò?

R. Cási els matèxos que los advérbis de tèms, táls son per ecz: *Algúnas* [p. 132] *vagádas, áltre tèms, suvínt, sèmpre, d'ordinári, d'aquí en avánt.* &c

P. ¿Quáls son los Advérbis de motíu?

R. *Cóm, ahònt, que molt, per lo que, quánt, perque, â ô per càusa.* Aquest últim es seguíd de la preposició *de*, quánd s'há d'unir â un nóm, ô â un pronóm; y de la conjunciò *que*, quánd un vól unir-lo â un vèrb; per ecz: *Es per càusa de vos que jó surt. Si jó preng párt â n'aquest negóci, es per càusa que s'hi tracta d'els vòstros interèssos.*

Cóm, ahònt, que molt, per lo que, quánt, pòden servir en la frása interrogatíva; però no n'havèm fet una clássa separáda, per rahò que no son interrogatíus de sa naturalèsa.

I. Nóta. L'Advérbi es una paráula símpla; veis aquí perque no havèm posad en el ráng de los advérbis las espressiòns sigüents: *Per el presènt, un després de l'áltre, ô per torn, per lo venidòr, sens fálda.* &c Es veritat qu'èllas denótan lo matèx que los advérbis; però si es posássien aquestas espressiòns en el ráng de los advérbis, sería necessári també mirar cóm advérbis las preposiciòns ab el sèu regíd, per ecz: *Ab prudència, ab sabiduría, sens reflecsiò, ab dolsúra;* &c perqu'aquestas espressiòns signifícan lo matèx que *prudèntmènt, sábiament, aturdidamènt, dolsamènt.* &c

En conseqüència tots aquests módos de parlar no son própíamènt advérbis, sinò qu'es diuen espressiòns adverbíals; axí cóm havèm dit já parlánt de la preposició.

II. Nóta. Una paráula es advérbi, quánd pod respóndrer â algúna d'aquestas cinc paráulas. Quánd? ô que? ahònt? quánt? cóm? per ecz: *Nosáltres anarèm prèst â veurer-vos, y anarèm en cotxo.* En aquest eczèmple, *prèst* es advérbi, perqu'es pód dir: *¿quánd anarèm? prèst. En cotxo* també es advérbi, perqu'es pód dir: *¿cóu anarèm? en cotxo.*

Áltre eczèmples: *Uns se posarán devánt, y los áltres derrère. Devánt, derrère*, son advérbis, perqu'es pód dir: *¿ahònt nos posarèm? devánt, derrère*.

Áltre eczèmples: *Nosáltres serèm bóna compañía, y gastarèm póc. Bóna compañía* es advérbi, perqu'es pód dir: *¿quánts serèm? bóna compañía. Póc* també es advérbi, perqu'es pód dir: *¿que gastarèm? póc*.

De las Conjunciòns.

P. ¿Que son las Conjunciòns?

R. Cértas paráulas indeclináblas, qui servexen per unir las diferènts [p. 133] párts d'els discurs per ecz: *Parláu póc, y reflectíu bè, si volèu esser mirád cóm un hómè d'esperít*.

P. ¿De cuántas espécias son las Conjunciòns?

R. 1º Copulativas. 2º Aumentativas. 3º Alternativas. 4º Hipotéticas ô condicionáls. 5º Advérsativas. 6º Extensivas. 7º Periódicas. 8º Motiváls. 9º Conclusivas. 10º Explicativas. 11º Transitivas, y 12º Conductivas.

P. ¿Quáls son las Copulativas?

R. Aquéllas qui no fán sinò lligar las paráulas, quáls son: *Y, ni, també, tampóc*, per ecz: *La virtud y la ciéncia son estimáblas. Aquells qui no son útils ni â si matèxos, ni â los áltres, son despreciads de tothóm. &c*

P. ¿Quáls son las Aumentativas?

R. Aquéllas qui llígan, añádint â lo qu'es propósa, quáls son: *Â demès, d'áltra párt, encáre*, per ecz: *Es un hómè precipitad qui s'enfurex per cósas de no res, y qui â demès fèr cruèlmènt aquells qui el servexen. Vos devèu per mèdi de la vóstra aplicació contentar vóstros páres, y vóstros méstres; d'áltra párt sebèu quàn vergoñós es esser ingnoránt. No básta creurer en Dèu, es necessari encáre amár-lo, y observar las sèuas lleis*.

P. ¿Quáls son las Alternativas?

R. Aquéllas qui denótan alternativa; es â dir: ô bè una cósa ô bè l'áltra, entre las párts ô els mèmbers qu'unexen: quáls son: *Áltramènt, ô, sinò, tantóst*, per ecz: *Vivíu en règla, áltramènt vos veurèu esposad â molts malaltías. Tambè es pód dir: Ô vivíu en règla, ô vos veurèu esposad &c Apliquèu-nos â l'estúdi, sinò serèm incapássos d'ocupar els puèstos que la providéncia nos destina. El tèms no es igual, tantóst fá fred, tantóst fá calòr*.

P. ¿Quáls son las Hipotéticas ô Condicionáls?

R. Aquéllas qui llígan per suposició, ô denotánt una condició, quáls son: *Si, síe, mèntrés que, â no esser, quánd, sálvo*, per ecz: *Jó et donaría lo que tu vols, si fèssies lo que t'hè dit. Síe virtud, síe prudéncia, èll no es estad oprimid. Nosáltres estaríam obligads â amar el nóstro próxim quánd y tot Dèu no nos lo haguès ordenad. Jó anarè â ciutadèlla â no esser qu'hi hágie algun accident imprevist*.

P. ¿Quáls son las Adversativas?

R. Aquellas qui lligan duas proposicions, denotant l'oposició d'una â l'altra, quâls son: *Peró, encâre que, no obstant, ab tot axó, per ecz: La [p. 134] satisfacció qu'es tréu de la venjánsa no dúra sinó un momènt; però aquèlla qu'es tréu de la cleméncia es etérna. Tothóm sêrca las riquêsas, y no obstant, y ab tot axó es venen pocs rics ditzòsos. La morâl de Cícero, encâre que púguie mirâr-se côm l'estrèt de tot lo qu'els pagâns hân pensad de mès judiciòs, y de mès sólid, deu no obstant esser algúnas vagâdas espurgâda, âltras sustengûda per aquèlla de l'evangéli.*

P. ¿Quâls son las Estensivas?

R. Aquellas qui lligan per estensió de sentid, quâls son: *Fins, encâre, també, adhuc, tánt, no mênos, enfi, per ecz: Es necessari esser amig, fins â los altárs. Èll s'há fet bèn pregar, y encâre no vindrá fins demà. Compránt el cavall, jó compr també las sèlla y la brilla. Es necessari sacrificâr-lo tot, adhuc la vída, per la salvació. Èll há fet mès de cinc cèntas llèguas tánt per már, côm per térra.*

P. ¿Quâls son las Periódicas ô de Tèms?

R. Aquellas qui denótan el tèms, quâls son: *Quánd, luègo que, mèntres que, per ecz: Es necessari treballar quánd un es jove. Luègo qu'el vaxèll fonc partid d'el pórt, sufri una furiosa tempestad. Es necessari bátrer el férro mèntres qu'es calènt.*

P. ¿Quâls son las Motivâls?

R. Aquellas qui lligan espressant un motiu, quâls son: *Afí, porque, puisque, puès, d'el tánt que, côm, també, en atenció, per ecz: Tractêm-nos ab prudéncia, afí que ningú púguie rependrer-nos. No es sebría eczhortar bastánt els joves â esser dócils; perque sens la virtud, èlles no podrán rebre un bóna educació. Puisque fá bón tèms, nosáltres surtirêm. M'hân recomanad molt aquest negóci, puès es de grán conseqüéncia. Côm nosáltres lo tením tot de Dèu, es just que li diriguêm totas las nóstras accions.*

P. ¿Quâls son las Conclusivas?

R. Aquellas qui servexen per tréurer una conseqüéncia d'algúna proposició precedènt, quâls son: *Dóns, per conseqüènt, y axí, per tánt, per ecz: Dèu es just; dóns èll recompensará la virtud. Dèu es infinidamènt perfet, y infinidamènt bó; per conseqüènt èll no pód engañâr-se, ni engañâr-nos. El nóstro príncep es bó y homá; y axí vos podèu implorar la sèua cleméncia. Vos m'havèu guañad duas partidas, jó vos n'hè guañad âltras duas, per tánt estám cabâls.[p. 135]*

P. ¿Quâls son las Esplicativas?

R. Aquellas qui lligan esplicant, quâls son: *Cóm, en quánt, â sebrer, sobre tot, per ecz: Èll l'há condemnad côm â judge, y l'hauría justificad côm â testimoni. Jesu-Crist en quánt Dèu es impatible, y en quánt homê há sufért la mórt per nosáltres. Hi há tres virtuds teologâls, â sebrer, la fe, l'esperânsa y la caridad.*

P. ¿Quâls son las Transitivas?

R. Aquellas qui lligan passant d'una cosa â l'altra, quâls son: *En quánt â lo*

restánt, ô en quánt â lo demès, en conseqüència, per conseqüent, en quánt, per ecz: Tot homê está subjécte â engañár-se; en conseqüència, mon amíg, vos sou homê. Jó dig aquesta notícia axí cóm l'hè sentída dir; en quánt â lo demès, no la dòn per certa. Veis aquí duas pèssas de páño: una es bóna, y jó conêg lo que vál; en quánt â l'altra, no vos aconsell de pendrer-la.

P. ¿Cuál es la Conductiva?

R. Aquella qui servex â conduhir el sentid â la perfecció, qual es: *Que*, per ecz: *Es important que los júdges sien instruhíds.*

I. Nóta. La conjunció es una paráula símpla y única, per ecz: *Y, però, per-que quánd.* &c Hi há algúnas conjuncións formádas de moltras paráulas, en áltas ocasións separádas, per ecz: *Puisque; encáre que;* &c però l'us havent reüníd aquestas paráulas, èllas áre hán d'esser mirádas cóm â símples conjuncións.

II. Nóta. No s'há de pensar que totas las conjuncións vágien comprêsas en l'enumeració que vením de fêr-ne. Ab tot axó es pód assegurar que, per médi de lo que n'havêm dit, es podrá conexer en el discurs aquellas de las quáls no havêm parlad, y distinguír-ne l'espécia.

III. Nóta. Hi há algúnas preposicións qui son conjuncións quánd están ántes d'un infinitiu, per ecz: *Lluñ de rependrer la vóstra condúcta, jó l'aláb. Un há d'esser homê de bè fins â sacrificár-lo tot â la probidad. Un no há de reposar sinò després d'haver treballad. Un há de merexer per alcansar. No havêm de rependrer algú sens escoltar-lo.* &c

Es vèu ab aquests diferents eczèmples que las paráulas: *lluñ de, fins â, després, per, sens*, qui son ordináriamènt prepo[p. 136]sicións ántes d'un nóm substantiu, ô d'un pronóm; son aquí conjuncións, perqu'están ántes d'un infinitiu.

De las Partículas, ô Interjeccións.

P. ¿Perque servexen las Partículas, ô Interjeccións?

R. Per denotar algun afécte, ô algun mohimènt de l'ánimo, sie de dolòr y de tristèsa, per ecz: *Ah! ái, ô.* &c Síe d'alegría, ô de desítg, per ecz: *Bóno, há-há.* &c De temòr, d'avèrsiò, y de derisiò, per ecz: *Si, áh, ái-ái, cáspi, elú, ps.* &c D'affirmació, de negació, y de dúbte, per ecz: *Per cert, si, no, ne, mès.* &c Algúnas servexen també per ecscitar, per ecz: *Ála, corátge, vámos, alérta.* &c Per advertir, per ecz: *Aguárda, hóla, hêm, xi.* &c Per últim hi há cértas partículas qui preparán l'esperít â pendrer en un cért sentid lo qui segueix, quáls son per ecz: *Que, cóm.*

Cóm prepará l'esperít â la reprehensió, y *que* â l'admiració, al manamènt, al desítg, &c per ecz: *Cóm no veníau mès prèst? Que bò es Dèu! Qu'èll sie sábi. Qu'el cèl benehesquie els mèus treballs. ¿Que vos há costad aquesta cása? es â dir: ¿Quánt vos há costad[?] &c. Que vos sièu ric, ô pòbre, no están mènus obligad d'esser virtuos, es â dir: Síe que vos sièu &c.*

I. Nóta. El tó de la veu distingüex y determina ordináriamènt el sentíd de l'interjecciò. Cáda quál há de tenir una inflecsiò particular, segòns las diferents passións qui aníman la persòna qui párla.

II. Nóta. Las nóu espécias de paráulas que vením de definir, significan ô los objéctes d'els nóstros pensamènts, ô els diferènts aspéctes bax d'els quáls l'esperít considèra aquests objéctes.

De la primèra espècia son el nóm y el pronóm; de la segòna son l'artícle, el vèrb, la preposició, y la conjunciò. L'advèrbi es d'una y áltra clássa, perque contè una preposició y un nóm. *Sábiamènt, ab sabiduría; prudèntmènt, ab prudència.* &c

Aquestas paráulas unidas fòrman frásas, y períodos. [p. 137]

De las Frásas y d'els Períodos.

P. ¿Que cósa es Frása?

R. La reüniò d'algúnas paráulas qui forman un sentíd, per ecz: *L'estúdi fôrma el cór, y diláta l'esperít. No hi há contènto iguál al qui provè d'una óbra bóna.*

P. ¿Que cósa es Pèríodo?

R. Algúnas frásas de tál manèra reunidas, que dependexen unas de las áltras per formar un sentíd complért, per ecz: *Tánt cóm es requirex cuidádo, consideraciò y prudència, per no difamar l'honòr y l'innocència; tánt es requirex ardòr y inflecsibilidad, per denunciar un traidòr á la sociedad.*

Nóta. Las párts qui compónen un frása, ô un pèríodo s'anomènan mèmbers.

En las frásas, y en los pèríodos s'há de reparar bè las espressións incidènts. S'anomènan axí las espressións qui servexen per explicar algúna párt de la frása, y donar mès fòrsa y mès pès al discurs, per ecz: *Nosáltnes no devèm jamái, en quálsevól circunstáncia que nos trobèm, obrar cónt'r el testimoni de nóstra conciência.*

En aquesta frása, las paráulas *en quálsevól circunstáncia que nos trobèm*, son l'espressió incidènt.

P. ¿De cuántas manèras pód esser la Frása?

R. Interrogativa, ô Imperativa, ô Espositiva.

P. ¿Quánd la frása es Interrogativa?

R. Quánd parlánt es fá una pregunta, per ecz: *¿Abònt son, Dèu de Jacób, las vóstras antigas bondads?*

P. ¿Quánd la frása es Imperativa?

R. Quánd parlánt es mána, es prohibex, es prèga, ô s'eczhorta, per ecz: *No nos reposèm sobre la virtud de nóstros páres, sièm nosáltnes matèxos hómèns de bè.*

P. ¿Quánd la frása es Espositiva?

R. Quánd no es párla ni per interrogar, ni per manar, per ecz: *Per trobár-*

se en l'abundància, no es necessari aumentar las riquêsas, bástâ disminiür els desítgs.

Nóta. En las frásas, y en los pèrìodos hi há paráulas qui están en Supósit, ô en Nominatíu, áltas en Vocatíu, áltas en Regíd. [p. 138]

D'el Supósit, d'el Vocatíu, y d'els Regíds.

P. ¿Que cósa es Supósit, ô Nominatíu?

R. Lo qui denóta síe la persòna, síe la cósa de qu'es párla, per ecz: *El mentidèr es generalmènt despreciad, èll es odiòs â tothòm.* Aquellas paráulas: *el mentidèr, èll*, son supósits, ô nominatíus.

Pá, llegúms, áigua, èra tot el mantenimènt d'els solitáris. Aquellas paráulas: *Pá, llegúms, áigua*, son aquí nominatíus d'el vèrb *èra*.

P. ¿Que cósa es el Vocatíu?

R. La paráula ab la qual un s'adrèssa â una persòna, ô â una cósa, per ecz: *Grán Dèu, els vóstros judícis están plens d'equidad. Responèu[,] céls y márs; y tu térra, párla.* &c

P. ¿Que cósa es el Regíd?

R. En general, es un substantíu, un pronóm, ô un vèrb, qui determiná la significaciò d'un áltre substantíu, ô d'un áltre vèrb, per ecz: *Amêm la llèi d'el Señòr.* Aquellas paráulas: *la llèi*, determinán l'acciò d'el vèrb *amêm*, qui considerad sól, denóta una espècia d'acciò generál y indetermináda. Aquellas matèxas paráulas: *la llèi*, son també determinádas per aquestas: *d'el Señòr*.

P. ¿De cuántas manèras es el Regíd?

R. De duas, es â dir: símple, ô compóst.

P. ¿Qual es el Regíd símple?

R. Aquell qui determiná la significaciò d'el vèrb, sens preposició ni espresáda, ni sobr'entèsa, per ecz:

*La virtud fá trobar l'únic punt immudáble;
Èlla sóla procúra un pleèr veritáble.*

Nóta. Quánd una paráula qui determiná el vèrb pód respóndrer â la questiò *qui* ô *que*? es y há d'esser un regíd símple. Y axí en aquesta frása: *Adoráu Dèu en esperit y veritad*, la paráula *Dèu* es regíd símple, porque respón â la questiò *que*? *Adoráu, que?* *Dèu*; y es traduhiría en llatí per l'acusatíu que demána el vèrb, per ecz: *Adorate Deum in spiritu et veritate*.

No obstant cóm en la llèngua española vetg qu'els vèrbs actíus, cuia acciò pássea â persònas, s'úsan ab el regíd compóst de la preposició *á*; y que per conseqüent es diu, per ecz: *Adorád á Dios en espíritu y verdad. Este niño ama á su padre*; &c s'advertex qu'en menorquí no es lo matèx, per la règla que no dexám

de donar; en que [p. 139] se véu que la nóstra llengua seguex ab axó la construcció de las llengüas llatína y francêsa.

P. ¿Quál es el Regíd compóst?

R. Aquell qui determiná el nóm, ô el vèrb per médi d'una preposició expressáda, ô sobr'entêsa, per ecz: *Es necessari atèner feélmènt als sèus amígs lo qu'un los hà promès. L'hómê sábi dóna â cáde quál lo que li há de donar.* &c

Als sèus amígs; â cáde quál, son regíds compósts, â càusa de la preposició â. *Los, li*, son tambè regíds compósts, perqu'están en llóc d'â èlles, â èll.

Iguálmènt *me, te, nos, vos, se*, son regíds compósts, quánd están en llóc d'â *mi, â tu, â nosáltres, â vosáltres, â si*, &c per ecz: *Abir luègo qu'èll me vèu, me prenguè per la má, y me feu mil complimènts. Me ántes de vèu es regíd símples; los áltres dos son regíds compósts.*

El vóstro páre nos há abressads, y nos há fet mil demostraciòns d'amistad. El primèr *nos* es regíd símples; el segòn es regíd compóst.

El regíd símples correspón â l'acusatíu; el regíd compóst correspón al genitíu, al datíu, ô â l'ablatíu d'els llatíns. [p. 140]

De la Sintáxis.

P. ¿Que cósas es Sintáxis?

R. Una paráula Grega qui vól dir Construcció. En conseqüència la Sintáxis significa aquí la Construcció de las paráulas y de las frásas segòns las règlas de la gramática.

P. ¿Que supósa aquesta Contrucció?

R. En las llengüas vulgárs, supósa tres cósas principáls, es â dir: 1º L'unió de las paráulas. 2º La sèua concordància. 3º El sèu orde ô arranjamènt.

P. ¿Que nos ensèña la Sintáxis en quánt â l'unió de las paráulas?

R. En quins casos l'artícle y la preposició deuen acompanyar el nóm, y en quins cásos deuen ô pòden esser surpimids. Ella ensèña lo matèx en quánt als pronóms ántes d'el vèrb. Y per últim nos ensèña que la paráula regída há d'anar sens preposició ô ab preposició, conforme lo demána la paráula qui regex. &c

P. ¿Que nos ensèña la Sintáxis en quánt â la Concordància de las paráulas?

R. Nos diu que l'artícle, l'adjectíu, el pronóm, y algúnas vagádas el particip hán d'estar en el matèx gènero, y en el matèx nombre qu'el sèu substantíu. Y qu'el vèrb há de pendrer la persòna y el nombre de son nominatíu.

P. ¿Que nos ensèña la Sintáxis en quánt â l'orde ô arranjamènt de las paráulas?

R. Quin orde hán de tenir las paráulas en la composició de las frásas.

P. ¿Y quál es aquest Orde?

R. L'Orde regular es: Qu'el supósit y lo qui en dependex es pósa ordináriamènt al principi de la frássa; seguídamènt vè el vèrb, després l'advèrbi; y â la

fi els regíds, mèntrés que no s'ien pronóms, per ecz: *La moderaciò de las persònas ditxòsas provè ordinàriamènt de la cálma que la bona fortuna dòna â la sèua humòr.* &c

Peró com aquest orde, encàre que naturál, estíguie subordinad â l'harmónia, d'aquí provè que l'us ha introduhid algúnas alteraciòns já en quánt â la precedéncia d'el substantíu respècte de l'adjectíu, d'el supòsit respècte d'el verb, d'aquest respècte de l'adverbi. &c

No obstánt, cóm nosáltres no nos hágiem proposad de donar aquí sinò las règlas generáls de la gramática, no nos entretendrêm ab aquestas alteraciòns, ô règlas particulars; reservánt-nos el parlár-ne en una áltra gramática, qui contendrá els Principis generáls y particulars de la llèngua menorquina; sèmpre y quánd el públic tenguie la bondad [p. 141] d'aplaudir aquest trabáll.

P. ¿Atenènt dóns â n'aquests diferènts oficis, digáu-me qu'es la Sintáxis?

R. L'uniò, la concordància, y l'orde ô arranjamènt de las paráulas segòns el géni d'una llèngua, y confome las lleis de l'us; de tál módo qu'en resúltie un rasonamènt clár.

P. ¿De quántas manèras es pód considerar la Sintáxis?

R. De duas, es â dir: Própia, quánd ordéna eczàctamènt las párts de l'oraciò, segòns demána l'orde de las cósas: y figuráda, quánd s'apárta en algun módo de l'orde naturál.

P. ¿En que consistexen las figúras de la Sintáxis, per médi de las quáls s'anomèna figuráda?

R. Figúra es un módo de parlar fóre d'el comú y regular, però qui aparex tenir mès gràcia y vivèsa.

P. ¿Quántas son aquestas Figúras?

R. Có m el módo ab que l'entenimènt pód esplicar els sèus concèptes es cási infiníd, també lo es el de parlar ab Figúras; però las mès ordinárias son: Plèonásmo, Enálagê, Eclipsis, Zéugma, Silépsis, Prolépsis, Hipérbaton, Paréntesis.

P. ¿Qu'es Plèonásmo?

R. Una redundància de paráulas, qui encàre qui no s'ie necessària, dòna mès fòrsa â l'oraciò, per ecz: *Jó matèx lo hè ohíd ab las mías orèllas: Lo hè vist ab los mèus ulls.* &c

P. ¿Qu'es Enálagê?

R. Una permutació d'un párt de l'oraciò per áltra, có m verb per nóm, per ecz: *El menjar sustènta*, ahónt el verb está en llóc d'el nóm *mantenimènt*.

P. ¿Qu'es Eclipsis?

R. El defécte d'algúna, ô d'algúnas párts de l'oraciò, que l'us sobr'entèn, per ecz: *Bón díe; diuen, còntan;* &c en que tothóm sobr'entèn: *Bón díe et donie Dèu; diuen, còntan los hómèns.* &c

P. ¿Qu'es Zéugma?

R. L'uniò que fá un vèrb de duas, ô mès oraciòns, mudánt quánt mès la persòna, ô el nombre per abreviar, per ecz: *Tu, ton germá; y jó lligím*; ahònt per tres supòsits servex el vèrb *lligím*; per no dir: *Tu lliges, ton germá llitg, y jó llitg*.

P. ¿Quánd s'úsa la Silépsis?

R. Quánd lo que fálta en l'oraciò, es pren de la párt mès próp, mudánt [p. 142] el género, nombre ô cas. Axó es fá unínt el vèrb molts de singulars en un plurál, y concórda en èlles ab la persòna y el género mès nóble, per ecz: *Ton páre, tu y jó som cristiáns*; ahònt per entrar *jó*, qui es la persòna mès nóbla, y primèra d'el singular, es múdan tots â la primèra persòna d'el plurál. *L'hómê y la dóna son fets de Dèu*; fets plurál, concórda ab el género mès nóble masculí.

P. ¿Qu'es la Prolépsis?

R. Una repetició de párts significádas póc ántes en un tot; per ecz: *Tres son los inimígs de l'ànima: Mon, càrn y dimóni*. Aquests tres singulars surten d'aquells tres son. &c.

P. ¿Qu'es Hipérbaton?

R. Una figúra, per la quál trastornám l'orde de las párts de l'oraciò, per ecz. ¿*Â tu que t'impórta de quálsevól módo sie?* per dir: ¿*Que t'impórta â tu de quálsevól módo sie?* Y â n'aquesta figúra es reduhex el Paréntesis.

P. ¿Qu'es Paréntesis?

R. Una interrupció d'el sentíd per un brèu tèms, â fi d'inclóurer algúna expressió, qui encáre que ni fá per el sentíd, dòna algúna gràcia, ô energí, per ecz: *Demá, (si Dèu vól) nos veurêm*. &c

P. ¿Quins vísis s'hán d'evitar en l'oraciò?

R. Barbarísme, y Solicísme.

P. ¿Qu'es Barbarísme?

R. Una paráula bárbara, y intolerábla en la llèngua, já en el sentíd, já en la pronúncia, per ecz: *Cresedor*, cóm diuen alguns, per *crehíble*. *Llequénsa*, per *eloquència*. &c

P. ¿Qu'es Solicísme? Faltar â l'orde de las párts de l'oraciò, ô â la concordància, per ecz: *Jó demá vindrè*, en llóc de dir: *Jó vindrè demá*. &c *Dos hóras*, *dos campánas*, &c en llóc de dir: *Duas hóras*, *duas campánas*. &c

[p. 143]

TRACTAD DE L'ORTOGRAFÍA.

P. ¿Que cós es Ortografía?

R. L'árt, ô el módo d'escriurer réctamènt las paráulas, ô els diferènts sóns d'una llèngua.

P. ¿Quántas son las párts de l'Ortografía?

R. Tres: La primèra, trácta de las figúras qui servexen en l'escriptúra. La

segona, tracta de las diferènts nòtas de la puntuaciò. Y la tercera, tracta de l'ofici y us de las lletras, ô de las lletras que corresponen â càde tèrme; per cuja falta s'ol alterar-se el vertader sentid en l'escriptura.

PRIMERA PART.

DE LAS FIGURAS QUI SERVEXEN EN L'ESCRITURA.

P. ¿Quántas son las Figuras qui servexen en l'escriptura?

R. Quàtre, es â dir: Accènts, Diéresis, Apóstrofê, y Guía d'uniò, ô Línea conjuntiva.

A las quâls es pòden añadir: el Paréntesis; () els Punts suspensius; (...) las Retxas, ô Còmas; (= = ") y els diferènts mòdos de notar alguna cosa, còm son: l'Estel; (*) ô una Mà; (✎) el Calderòn; (¶) y àltres; ô de dividir los assúmtos, còm son: Capítols, ô Seccions; Paragràfs; (§) Nombres románs; (I. II. III. IV.) &c Y per últim, la Divisiò de las síllabas; y los Apártês; còm anám â veurer.

De los Accènts.

P. ¿Que son los Accènts?

R. En la pronúncia, còm havêm dit já, son el tó, ô la diferènt inflecsiò de veu ab qu'es pronuncian las síllabas; es â dir: que son ô l'elevaciò, ô l'abaxamènt de la veu, ô un só notable d'alguna d'entre las síllabas de las paráulas que pronunciam. Però en l'escriptura son unas petitas nòtas qu'es pòsan sobre las vocáls, per distinguir las diferènts inflecsiòs de veu ab que s'hán de pronunciar.

P. ¿Quánts d'Accènts hi há?

R. Tres, es â dir: L'accent agud, figurad axí: (´) el gràve, figurad [p. 144] axí: (˘) y el circonflecs, figurad axí: (^)

P. ¿Perque servex l'Accènt agud?

R. Per marcar l'elevaciò de la veu; y es pòsa sobre las vocáls qui s'hán de pronunciar obértas, y ab un só fórt y agud; axí còm en la pronúncia usual de las vocáls: á, é, í, ó, ú, per ecz: *Cása, xérxa, víña, bóna, tramúja.* &c

P. ¿Perque servex l'Accènt gràvê?

R. Per marcar l'abaxamènt de la veu; y es pòsa sobre las vocáls qui s'han de pronunciar ab un só gràvê ô mediá, es â dir: ni tán fórt y obért còm las agúdas; ni tán ténuo còm las obscuras, per ecz: *Dèu, ferè, amarè, piñò, torrò.*

P. ¿Perque servex l'Accènt circonflecs?

R. Aquest Accènt no esprèssa só particular, però servex de señal en l'escriptura, y s'ha de posar:

1º Sobre las lletras á, ô, quánd servexen de preposicions, ô de conjuncions, per diferenciár-las de quánd son simplamènt lletras vocáls.

2º Sobre la vocal sigüent, ô antecedent â la x, quând aquesta lletra há de tenir el só de *csc*, que solèm usar conforme el sèu origèn, còm veurèm mès avánt.

3º Sobr'aquells tèrmes, cuia final s'há de pronunciar sémi-grávê, es â dir: ab un só qui ni es obscur, ni grávê, per ecz: *demanarêu, vindrêu, setê, novê, onzê*. &c Còm havèm dit já, pag. 45.

4º Sobr'aquells tèrmes, cuia final s'há de pronunciar sémi-agúda, es â dir: ab un só cási semblánt â l'agud, no obstant que no carreguie sobr'èlla la pronúncia, per ecz: *Hómê, Antiopê, Dánaê*. &c

Y la diferència entr'aquests dos sóns de sémi-grávê y de sémi-agúda consistex en que totas las paráulas qui s'hán de pronunciar sémi-agúdas, admeten ántes un accènt agud, ô grávê; lo qual no té llóc en las sémi-grávès, còm es pód veurer en los matèxos eczèmples citads.

Nóta. Sería fatigánt haver d'accentuar en l'escriptúra totas las paráulas conforme l'accènt que tènen en la pronúncia. Â demès que los accènts desfigúran d'algun módo l'escriptúra. Perloque podrá molt bè escusár-se d'usar sinò aquells, sens els quals podria esser dubtosa la pronúncia, ô equivoc el sentid de las paráulas; quals son per ecz: *Flátos, flatòs; cánta, cantá; amárem, amarêm; [p. 145] deu, dèu, déu; te, tè, té; onze, onzê; dotze, dotzê; termina, terminá; desvío, desvía, desviá; bóno, bonò; pórró, porrò; plóra, plorá; vióla, violá; disgústa, disgustá*. &c

De la Diéresis.

P. ¿Qual es la figura Diéresis?

R. Son dos punt figurads axí (") qui es sólen posar sobre las vocals *ï, ü*, quând aquestas lletras no s'hán de pronunciar júnatas, ô no fán síllaba ab la vocal qui precehex, per ecz: *Laïc, heróic, Saül*. &c y es pósa la Diéresis en aquestas paráulas per fèr conexer qu'*ai, oi, au*. &c fán duas síllabas, y no es pronuncian axí còm en los diftóngos *aire, alói, fláuta*; &c ahont no fán sinò una síllaba.

De l'Apóstrofê.

P. ¿Que significa l'Apóstrofê?

R. L'Apóstrofê figuráda axí (') significa la suppressió d'una d'aquestas tres lletras *a, e, o*. Las lletras *a, o*, es suprimexen ab l'artícle *la, lo*; y la lletra *e*, es suprimex en las paráulas: *entre, cóntre, me, ne, te, se, de, que, desde, sobre*, quând la paráula qui seguex coménxa ab vocal, ô ab *h*; y â las hóras en llóc de las lletras *a, e, o*, suprimidas, es pósa l'Apóstrofê, d'aquest módo: *L'amistad, l'hómê, entr'ells, cóntre'ells, m'en, n'en, t'en, s'en, d'en, qu'en, desd'avui, sobr'ells*; &c

qui estàn en llóc de: *La amistad, lo hómê, entre èlls, cóntre èlls, me en, ne en, te en, se en, de en, que en, desde avui, sobre èlls*; &c y axó es fá axí per evitar la Cacofonía, ô el mál só qu'ocasionaría l'encóntre de duas vocáls.

I. Nóta. Quánd *lo* no es article, no s'apostrofa; y axí es dirá, per ecz: *Èll se creu molt sábi, y certament que no lo es*; però no es podría dir: *no l'es*. &c

La, lo, tampóc, no s'apostrofan després d'un imperatiu, ni en l'advérbi *allá*, per ecz: *Cridáu-la ô cridáu-lo aquí*, &c *allá èll no estará bè*, &c però no es podría dir: *Cridáu-l' ô cridau-l'aquí; all'èll no estará bè*. &c

Entre, preposició, cóm havèm dit, s'apostrofa; però *entra*, tercera persona d'el verb *entrar*, no s'apostrofa. Y axí es dirá, per ecz: *Èll entra â [p. 146] l'iglesia*; però no es podría dir: *èll entr'â l'iglesia*. &c

Que, sól apostrofár-se, cóm havèm dit, per ecz: *¿Qu'en vóls?* &c Però quánd *que* es precehíd d'*en*, no s'apostrofa, per ecz: *En que hágie, en que entrie*; &c ahònt es pód veurer que si s'apostrofás, el *que* fería mál sò â l'orella.

II. Nóta. Hi há una áltra figura qui es diu: Sinaléfa, ô Elisid, per médi de la qual es suprimexen en la pronúncia la majòr párt de las vocáls fináls, quánd la paráula qui segueix coménsa ab vocál, ô ab *h*; però no per axó las sobre-ditas vocáls fináls s'hán de suprimir y apostrofar en l'escriptúra. Y es axí que s'escriu; per ecz: *Adormir-se en la conversació, ô estar en áltra cosa ocupad, es manifestar despréci*: essènt axí qu'es pronuncia cóm si fòs: *Adormir-s-en la conversació; o-star en áltra cós-ocupad*. &c Y d'aquí prové qu'algúnas persónas, confonènt aquestas duas figuras Sinaléfa y Apóstrofê, vólen ô que s'hagien d'apostrofar totas las lletras qui es suprimexen en la pronuncia, ô que no s'apostrofie ningúna. Però no es difícil de fèr veurer el séu erròr. La suppressió de la Sinaléfa es fá tán sólament en la pronúncia, per rahò que si es suprimíssien las vocáls fináls en l'escriptúra, desfigurarian de tál módo las paráulas, que molts no serían intellegíblas, ô podrían fácilmènt equivocár-se.

Peró la suppressió de l'Apóstrofê, encáre qu'es fássie en l'escriptúra, no pód causar equivocació, perque fènt-se unicamènt ab l'article: *la, lo*, y en las paráulas: *entre, cóntre, me, ne, te, se, de, que, desde, sobre*, qui son invariáblas, es fácil de sébrer qual es la vocál suprimída.

De la Guía d'Unió.

P. ¿Perque servex la Guía d'unión?

R. La Guía d'unión figuráda axí (-) servex. 1º Per partir una paráula en dues párts, quánd no cáb tota entera â la fí d'una retxa; y advertex qu'aqueellas duas párts no fán sinò una sóla paráula. Però aquesta partició s'há de fèr sèmpre per los intervállos de síllaba â síllaba, per ecz: *Va-ni-dad*. &c

2º La Guía d'unión servex y es pósa entr'els verbs y els pronóms: *jó, me, tu, te, nosáltres, vosáltres, èll, èlls, se, èlla, èllas, lo, la, los, las, li, hi, en*; &c quánd

aquests pronóms están després d'el vèrb, per ecz: *Anarè-jó, [p. 147] vindrás-tu, dona-m'en, vindrán-èlles. &c*

3º S'usa la Guia d'unió ántes ô després d'*aquí, allá, axó; &c* per ecz: *Vina-aquí; vès-allá; aquí-demunt; allá-deváll; veám-axó; axó-si. &c*

4º Es pósa encáre la Guia d'unió entre molts paráulas, de tál módo unidas júnas, que no en fòman sinò una sóla, per ecz: *Briga-cul, pára-sól. &c*

De las áltres Figúras qui servexen en l'escriptúra.

D'el Paréntesis.

P. ¿Que significa el Paréntesis?

R. El Paréntesis, figurad axí () inclóu un objécte separad d'el sentíd general de la frása; el qual servex sóls per majòr explicació, ô claredad de lo qu'es vá diènt; de módo que si s'omitís, quedaria no obstánt perfet el sentíd de l'oració principal. Y axí per distinguir el Paréntesis sie parlánt, sie lligínt fórt, s'há de pronunciar lo qu'ell contè ab un só diferènt d'aquell qu'es referex la frása ahònt está inclós, per ecz: *Hi há cérts hómèns, (y axó sie dit sens ofèndrer algú en particular) qui sacrifican algúnas vagádas l'honòr y la veritat â l'interès.*

Hi há no obstánt alguns pèrìodos, en que sólen interposár-se diferènts oracions per lo regular cúrtas, qui no tenen tanta independència d'el sentíd principal, qu'hágien de posár-se entre Paréntesis, puès señálan algúna circunstància, ô particularidad notábla, y també hi há áltres oracions qui servexen per móurer l'atenció al sentíd d'el pèrìodo. En unas y áltres s'acostúma posar un còma ántes y després, cóm en aquestas cláusulas: *La ciudad de Cádiz, segòns el grán y ric comèrs qu'en èlla es fá, es un d'els mès famòsos pórts d'el mon. L'orador há d'esser molt estimad, axó s'entèn, si tè la ciència, el talènt, y las demès circunstancias que son ministèri requirex.*

D'els Punts Suspensius.

P. ¿Que significan els Punts suspensius?

R. Que la sentència, ô el tècsto es d'áltre autòr, y que sóls s'hán prês [p. 148] aqueüas paráulas qui fán per l'intènt, y no las demès; y si es Vérs, vól dir que s'en há prês una párt y es dexa lo restánt. Tambè en los Emfasis ô Reticèncias denóta qu'es dexa el fil de lo qu'es deia; y es pásxa de rapentè â algúna áltra cósa diferènt, per ecz: *Mès podría dir encáre però.... dexèm anar axó.*

Y per últim, quánd en la transladació d'algún instrument, es dexan en blánc algúnas paráulas qui no s'entènen en l'originál, s'usa d'els Punts suspensius al llóc qu'havían d'ocupar las paráulas qu'es dexan de posar; y axó es cóm una próva de la legalidad de la cópia.

De las Retxas, ô Còmas.

P. ¿Quin us tènen las Retxas, ô Còmas?

R. Denótan que tot alló qu'es señála al márgê ab còmas, ô deváll ab retxas, son paráulas origináls, trétas d'áltra párt, ô d'algúna persòna qui próva y es-fórta la rahò qu'es tè de dir lo qu'es diu; per lo quál es sól usar en las autoridades y citas; si bè qu'en l'imprèmta es sól úsar per aquest efècte d'una espècia de lletra diferent qui es diu bastárda, la quál significa lo matèx que la retxas, ô còmas en los manuscrits.

D'els diferents modos de notar algúna cosa.

P. ¿Quins señáls es sólen usar per notar algúna cosa?

R. Quánd es una cosa qui necessita, algúna explicació per donár-se millòr â compèndrer; ô quánd es citan paráulas d'algun autòr, es sól señalar ab un estèl d'aquest módo; (*) el quál es referex â un áltre qu'es pósa al márgê, ô â la fi de la plána, d'el llibre ô d'el capítol, ahònt es dona l'explicació qu'es requirex, ô s'esprèssa ab individualidad d'ahònt es treuen las paraulas qu'es citan, â fí qu'el lectòr sápie el llóc de l'autòr d'ahònt s'hán trasladad las paráulas; y axó es sól fèr axí per no interrompre el fil de la matèria qu'és trácta, ab repetidas explicacions ô citas d'autòrs. Y si s'hán de fèr molts nótas, es sól usar també de llettras, cóm: (a.) (b.) (c.) &c ô de nombres, cóm: (1.) (2.) &c

Y per últim es sól usar encàre d'una mà (☞) per señalar cósas notáblas, ô d'aquestas áltra nóta (§) qui es diu Calderòn, y es un señál d'advertència llárga, y prevèn el lectòr per la [p. 149] gravedad de l'assúmtu.

D'el módo de dividir los assúmtos.

P. ¿Cóm es dividexen los assúmtos?

R. Quánd es trácta d'una matèria seguida, però llárga, es sól dividir ab diferents llibres. Però si es trácta d'assúmtos diferents, es sól dividir ab diferents párts, y aquestas ab capítols, ô seccions; y per últim els capítols, ab paragráfs, (§) ô nòmbres románs; (I. II. III. IV.) &c

De la Divisiò de la Síllabas.

Ô de la concurrència y de l'orde de las llettras, y d'el módo de sillabetjar.

P. ¿Qu'entenêu per la divisiò de las síllabas?

R. Que la combinació de las llettras no es arbitrària; sinò qu'hi há règlas, per las quáls está determinad el nombre de vocáls y de consonánts seguidas que pód admetrer una síllaba, ô una dicció, y l'orde ab qu'èllas hán de concorrer

per poder eczercitar els seus oficis: puisque no todas las letras pòden pronunciar-se en tots los casos. Y axí l'intelligència de tot axó es necessària per sebrer ab funamènt la jústa divisió de las síllabas tánt en el sillabetjar, cóm en el partir las dicciòns â la fi d'una retxa.

En menorquí cadúna de las vocáls pòd estar al principi, al mitg y â la fi de síllaba, ô de dicció: y en alguns casos las vocáls sólas fán dicció y sentíd, cóm quánd servexen de conjunciòns ô de preposiciòns.

Áltras vagádas duas, y adhuc tres vocáls no fòrman sinò una síllaba, cóm succehex quánd es pronuncian en un sól tèms: en cuio cás, si son duas vocáls, es diu: Diftóngo; y si son tres, es diu: Triftóngo; cóm havèm dit já en el tractad de las letras y de la pronúncia.

Peró d'aquestas diferènts combinaciòns de vocáls, n'hi há algúnas qui no sèmpre són Diftóngo; cóm las combinaciòns *ai, ei, &c* las quáls fòrman una síllaba, ô Diftóngo en las veus *áire, reis, &c* y duas síllabas en *laïc, reïterar, &c* cóm es pòd veurer en la p. 47. Y es necessari advertir aquesta diferència, perque servesquie de govèrn en los casos que síe precís sillabetjar ô dividir las veus â la fi de la rêtxa; puisque quánd las duas vocáls fán Diftóngo, no s'haurán de separar, perque fòrman [p. 150] una sóla síllaba; però si fòrman síllabas distintas podrán separár-se.

Totas la consonánts, segúint-se vocál, pòden en la nóstra llèngua comensar síllaba ô dicció, però no todas pòden acabár-la. Terminan síllaba las consonánts *b, c, d, g, l, m, n, p, r, s, t, x*; cóm en aquestas paráulas: *Ob-tenir, eczac-titud, ad-metzer, mag-nífic, al-titud, solèm-ne, en-gañ, óp-tim, már-tir, hos-píci, atmosfèra, ex-²²trem*. Acában la dicció las consonánts: *b, c, d, f, g, l, ll, m, n, ñ, p, r, s, t, x, z*; cóm: *Trób, Duc, salud, agáf, prèg, sól, báll, fám, són, llun, arróp, millòr, dos, astut, crèx, Metz. &c*

Peró axó s'há d'entèndrer en paráulas menorquínas; perqu'hi há algúns nóms estrangers, especiálmènt llinátges y própis de persònas y de llócs, quí segòns l'etimología terminan ab *ch, k, ph, &c* cóm: *Baruch, Pocók, Joséph. &c*

L'orde ab que concorren las consonánts nèx de las sèuas diferènts pronunciaciòns; perqu'en la pronúncia unas s'antepósan, y áltras es postpósan, y algúnas no es pòden anteposar ni postposar, y axí els gramátics còntan l'orde entre los accidènts de las letras.

Las consonánts seguídas qu'admeten las veus menorquínas son duas, tres y lo mès llárg quátre. Per lo qui tóca â la sèua divisió, s'há d'advertir que las letras qui compónen una síllaba, mái s'hán de separar; però per majòr claredad es donan las règlas sigüènts:

I. Si la veu es compósta, dissólta la composició, es dividirá donánt â cada

22. Segòns l'origèn llatí s'acostúma donar â la *x* els sóns de *cs, cz*; en cuio cás pòd acabar la síllaba, quánd se li segueix consonánt.

párt la lletra, ô lletras que li corresponen, d'aquest módo: *ab-negaciò, al-re-dedòr; con-cavidad; des-ovar, en-tapissar, pre-àmbulo, pro-ráta, sub-rogar*. &c D'els quáls s'escèptan els compòstos de la preposició *s*, quánd la segòna párt d'el compòst també coménça ab *s* ántes d'altra consonánt; cóm veurêm mès avánt en los compòstos.

II. En las veus símples s'há d'atendrer per la sèua divisiò al nombre, y â la naturalêsa de las consonánts. Si entre duas vocáls vè una consonánt, aquesta pertáñ â la vocál sigüent, per ecz: *a-mar*; y si la consonánt es *x* equivalènt â *cs*, cóm en las veus *fluxiò, connexiò*; encáre qu'en la pronúncia la lletra *c* hágie d'anar ab la vocál anteriòr, y la lletra *s* ab la qui segueix, no obstánt quánd síe precís dividir aquestas [p. 151] dicciòns â la fi d'una rêtxa; la *x* se dividirà de la vocál qui precehex, y s'ajuntará ab la vocál sigüent, d'aquest módo: *fluxiò, conne-xiò*, conforme el módo comú de sillabetjar y dividir en l'escrit aquestas veus.

Peró observáu qu'aquest só de la *x* equivalènt â *cs*, es conforme l'origèn llatí, y que valdría mès usar de las lletras equivalènts en la pronúncia, cóm veurêm mès avánt.

III. Si las consonánts qui s'encóntran en mitg de la dicciò son duas, una pertáñ â la vocál primèra, y l'altra â la sigüent, cóm en: *op-tim, al-sar, al-zína*. &c

D'aquesta règla general s'escèptan els casos, en que la primèra de las consonánts es *f*, ô alguna de las lletra mudas, y la qui segueix es alguna de las líquidas *l, r*, perqu'â las hórás las duas consonánts ván ab la vocál sigüent, cóm en: *a-flux, dá-ble, co-brar*. &c

Peró s'há d'advertir qu'â las lletras *ç, j, ñ, q, x, z*, encáre que síen mudas, maí se los segueixen las líquidas *l, r*, en las veus menorquínas. Qu'â las lletra *d, v*, maí se los segueix *l*. Y qu'â la *t* sóls se li segueix *l* en molt pócas veus, y ab diferència en la pronúncia: perque si en *Tlás-cala*, per ecz; las lletra *Tl* fòrman una sillaba ab la vocál següent; en *Atlèto, Atlántê*, la lletra *t* pertáñ â la primèra vocál, y la lletra *l* pertáñ â la segòna; apartánt-nos en aquest cas de l'ortografia llatina.

IV. Quánd en mitg d'una dicciò concorren júnatas tres consonánts, si las duas primèras son: *bs, cs, ls, ms, ns, rs*, totas duas pertáñen â la vocál anteriòr, y la tercèra â la vocál qui segueix, cóm en: *abs-tenir-se, inecs-piàble, cons-tituïr, pers-picàcia*, y en los nóms pròpis estrangèrs *Hols-tein, Ams-terdám*. &c

Peró si de las tres consonánts qui están júnatas, la segòna es *f*, ô alguna de las lletras mudas, seguida de las líquidas *l, r*; â las hórás la primèra consonánt correspon â la vocál anteriòr, y las áltres duas â la qui segueix, cóm en: *con-flic-te, en-clí-tic, en-trá-da*. &c

V. En la duplicació de las consonánts s'há de fèr la divisiò, donánt-ne una â cada vocál d'aquellas que tènén ántes y després, per ecz: *Cor-rec-ci-ò*; y s'há d'advertir que ningúna consonánt es duplica al principi, ni â la fi de

dicciò, ni de rêtxa; â no esser las duas *ll*, quând tènen el so de *lle*, perqu'aquestas no es considèran còm â lletras duplicádas, sinò còm un señál de diferènt só. [p. 152]

De los Apártês.

P. ¿Que significa Apártê?

R. Comensar una nóva rêtxa; encáre que la precedènt no síe plèna ô acabáda.

P. ¿Y quând s'há de fêr apártê?

R. Sèmpre que lo qu'un há d'escriurer no hágie d'anar lligad immediádamènt ab lo que já há escrit; còm es pód veurer en tots los apártês d'aquesta óbra.

SEGONA PÁRT.

DE LAS DIFERÈNTS NÓTAS DE LA PUNTUACIÒ.

P. ¿Que còsa es la Puntuaciò?

R. El módo de notar en l'escriptúra las párts d'un discurs en que s'hán d'aturar, per distinguir-las mès fáclimènt, ô per poder respirar.

P. ¿Quántas son las nótas de Puntuaciò?

R. Sis, de las quáls veis-aquí el nóm y la figúra:

Còma (,)	Dos Púnts (:)
Punt (.)	Punt interrogatíu (?)
Punt y Còma (;)	Punt Admiratíu (!)

De la Còma.

P. ¿Perque servex la Còma?

R. 1º Per distinguir els substantíus, los adjectíus, els vèrbs y los advèrvis qui no es modifícan entre si, per ecz:

*Promtê ô tárd la virtud, las grácias, els talènts,
Triúmfan d'el jalòs, son venjads d'els dolènts.*

Per esser sábi, es necessari estudiar constántmènt, metódicamènt, ab gust, y aplicaciò. &c

2º La còma servex encáre per distinguir las diferènts párts d'una frása, ô d'un período; y es pósa tambè ántes y després de las esprescions qui márcan al-

gúna circumstància, per ecz: *L'estúdi d'el gabinèt fá tornar dóctes, y la reflexiò fá tornar sábis. Es molt [p. 153] difícil, per molta filosofía qu'un tenguie, de sufrir molt de tèms sens quexár-se.*

*L'hómê deu discernir, si vól fèr-se ditxòs,
D'el pleèr innocent, el pleèr perillòs.*

3º Es sòl posar també còma ántes y després de vocatiu, per ecz: *¿Qui podrá, Dèu mèu, negar la vòstra bondad?*

Peró no obstant no es sòl posar còma entre las diferènts párts d'una frása curta. Ni ántes de las conjunciòns *y, ni, ò, cóm,* &c quánd aquestas conjunciòns servexen per unir paráulas símples, y póc apartádas unas de las áltres; ò quánd las paráulas unidas ab aquestas conjunciòns no ecscedexen el tèms usúal de la respiraciò, per ecz: *Digáu-me si ò no jó em som engañad. L'equidad y la caridad hán d'esser las duas principáls règlas de la condúcta de los hómèns. Aquell qui vól engañar quèda suvínt engañad.* &c

S'advertex també qu'algúnas oraciòns, segòns están collocads els seus mèmbers, hán de tenir, ò no hán de tenir còma, per ecz: *Es necessari haver lligid per sebrer;* no há de tenir còma. La matèxa oraciò collocáda d'aquest áltre módo: *Per sebrer, es necessari haver lligid;* há de tenir còma després de *sebrer*, ahònt es fá algúna páusa. *S'ignóra qual es la cáusa de la gravedad d'els cóssos;* no há de tenir còma. *Qual es la cáusa de la gravedad d'els cóssos, s'ignóra;* há de tenir còma ántes de *s'ignóra.* &c De módo que l'us de las còmas há d'anar discrètament arreglad segòns la separaciò formál d'el sentíd, y segòns las páusas qu'há de fèr la pronúncia, evitánt el trabáll inútil de posár-la allá ahònt ni la majòr claredad d'el sentíd, ni la páusa de la pronúncia lo requirexen.

D'el Punt.

P. ¿Ahònt es pósa el Punt?

R. Á la fi de las frásas y d'els períodos, cuio sentíd está absolutamènt acabad, es á dir: quánd lo qui las seguex es d'el tot independènt, per ecz: *Es reprehensible aquell, qui aguárda las riquèsas sens vulêr jamái fèr-ne un bón us; lo qual s'anomèna avaricia. Es laudáble aquell, qui las aguárda algun tèms per servir-s'en després á propósit; lo qual s'anomèna economía.*

Observáu peró qu'en l'estíl concís, es pósan suvínt els dos punts [p. 154] en llóc d'el punt; perqu'essent las frásas cúrtas, aparexen mènus separádas unas de las áltres, per ecz: *Veis-állá Cánnio enamorad de la casa: èll ínsta Pítio de vendrer-l'ei: Pítio aparex fèr-se dificultòs de consentir-hi: èll es fá pregar: á l'últim ei consènt. Cánnio qui desitjáva passionádamènt aquella casa, y qui èra ric, la*

còmpra per tant còm l'altre vól, y adhuc la còmpra tota moblada: Es fá el contrácta: veis-alla el negóci consumad.

D'el Punt y Còma.

P. ¿Quin servici fá el Punt y Còma?

R. El de distinguir las frásas qui están báy d'un matèx regíd; ô una frása qui seguex una áltra de la qual dependex. Tambè es sól posar el punt y còma entr'els principáls mèmbrs d'un pèrìodo, quan son llárgs, y inclóuen móltas párts, já separádas ab còmas, per ecz: *No hi há víci algun mès báy que l'avari-cia; básta qu'un hi apareguie inclinad; per esser mirad còm un hómè sens cór. Els Bramins no menjan rès qui hágie tengud vida, ni adhuc hèrbas vermèllas; porque creuen qu'ellas tènèn sáng. Un autòr, per escriurer bè, há d'estar iguálmènt atènt á las cósas que diu, y als tèrmes de qu'es servex; á fí qu'hi hágie veritat y gust en las sènas óbras.*

Peró hi há oraciòns, en las quals encáre que correspónguie posar punt y còma, segòns las règlas donádas, bastará posar una còma, si son tán cúrtas qu'el sentíd quèdie desde luègo manifest, per ecz: *El callar es bó, encáre que no sèm-pre. En Joán estiguè parlánt tota la tárda, però bè. &c*

D'els dos Punts.

P. ¿Ahònt es pósan els dos Punts?

R. Desprès d'una frása acabáda, però seguida d'una áltra qui servex per donár-la mès á compèndrer, per ecz:

*La nóstra piedad no há d'esser apariència:
No anèm á fèr un árt de la devociò;
Peró qu'al sèn impuls domínie la prudència:
Cadú deu esser Sánt en sa condició. [p. 155]
Mái un s'há de burlar d'el mísero infelís:
¿Puès qui es qui está segur d'esser sèmpre felís?*

Tambè es pósan dos Punts ántes d'aquellás paráulas, ô cláusulas qu'es cítan á la lletra còm á notáblas, per ecz: *Las paráulas de l'Evangéli son aquestas: Amáu vóstrós inimígs; y feis bè als qui vos avorrexen.*

Quánd es vól conciliar l'atenciò á lo qu'es vá á dir, tambè es sólen posar ántes dos Punts, lo qual succehex freqüèntmènt en memoriáls ô representaciòns, per ecz: *El Duc N. als péus de V. M. diu: Que'ls sèus progenitòrs servíren V. M. en diferènts govèrns ab aquell amòr y zél qu'es notóri. &c*

Peró s'escusarán els dos Punts en algúnas oraciòns, qui si fossien llárgas,

los haurían de tenir; cóm en aquestas: *Perdonar las injúrias es obligaciò cristiána, fer bè à l'inimíg es ácte heròic de caridad*; bastará posar una còma després de la primèra oraciò, y lo matèx en tots los demès pèrìodos semblánts.

D'el Punt Interrogatíu.

P. ¿Ahònt es pósa el Punt interrogatíu?

R. À la fi de las frásas qui denótan una interrogaciò, per ecz:

*¿Quál es entr'els mortáls el mès consideráble?
Es el mès virtuòs, y el qui es mès rahonáble.*

Peró en los pèrìodos llárgs, perqu'el qui llitg púguie sebrer ahònt es qu'há de comensar el tó interrogatíu, es notará desd'el principi ab el matèx señál al revès, d'aquest módo: (¿) per ecz: *¿Cóm no et móu la consideraciò de los imminènts perills als quáls está à totas hóras esposáda la tènua infelís y mál segura vída? ¿No t'espánta la procsimidad d'un precipíci, qui cobért ab las aparencias de vánas seguredads, será per tu tánt mès fatál, quánt mènus imaginad? &c*

Algúnas vagádas no coménsa el tó interrogatíu en la primèra paráula d'el pèrìodo, sinò en un áltre mèmbe, y es allí que s'ha de posar la nóta invèrsa de l'interrogaciò, per ecz: *À vista de l'inconstància ab que la fortuna lo múda y transtòrna tot, ab que desbaráta y desfá adhuc lo qu'èlla matèxa havia fet: à vista [p. 156] de l'estravagància ab que desráma els sèus favòrs ¿es possible qu'els mortáls perseverien encáre à sacrificar las sèuas esperánsas, y els sèus desitgs à un idol tán capritxòs y infeèl? &c*

D'el Punt Admiratíu.

P. ¿Ahònt es pósa el Punt Admiratíu?

R. À la fi de las frásas qui denótan una admiraciò, ò una exclamaciò, per ecz: *¡Qu'amábla es la virtud! ¡Que dolsos son els sèus fruits! ¡Que gráns y permanènts els sèus premis! ¡Ô admirábla sabiduría de Dèu! &c*

Y també s'há de prevenir ab el matèx señál al revès, (¡) desd'el principi, ò ántes de la paráula en que coménsa aquest afècte y tó, especialmènt en aquells pèrìodos llárgs, en que convè indicar ahònt es que coménsa, perque no s'equivóque en la lectura, per ecz: *Gráns son las mercès que Dèu fá als pecadòrs; però ¡quán majòrs, quánt mès especiáls, y quán mès freqüènts son els bènefícis qu'els justs reben de la sèua infinida bondad, y d'el sèu patèrn amor!*

TERCÈRA PÀRT.

DE L'OFÍCI Y US DE LAS LLETTRAS, Ô DE LAS LLETTRAS QUI CORRESPONEN Â CÂDE TÈRME.

P. ¿Cóm es pód sebrer quâls son las lletras qui corresponen â cáde tème?

R. Observánt 1º Las diferènts párts de l'oraciò, quâls son: Artícles, Nóms, Pronóms. &c 2º Els Derivads. 3º Els Compósts. 4º Las Abreviadúras. 5º Las Llettras majúsculas. 6º Las Consonánts finâls 7º Las Llettras equívocas. 8º Las Llettras cuio us es vário. 9º La duplicaciò de las Llettras 10º Las Llettras qui son supérfluas. De lo quâl es donará notícia en lo que seguex.

Ortografía de las diferènts párts de l'oraciò.

P. ¿Quâl es l'Ortografía que correspón â cáda párt de l'oraciò?

R. Per axó es pód veurer l'Artícle, quând hi há encòntre de vocâls. p. 58 y 115. [p. 157] sobre l'apóstrofê. Per l'ortografía d'els Nóms, es pós veurer. 1º La formaciò d'el femení de los Adjectíus, pág. 66. Y s'há d'advertir qu'els Partícips seguexen en quánt â la formaciò d'el femení, la matèxa règla que los Adjectíus; y axí s'escriu al femení: *donáda, conegúda, obérta, fèta*, &c â cáusa d'els masculíns: *donad, conegud, obert, fet*. &c 2º La formaciò d'el plurâl en los Substantíus, y Adjectíus. p. 68. Els Nóms de Nombre. p. 74. Els Pronóms. p. 77. En quánt als Vèrbs, es pód veurer las Conjugaciòns. p. 31. Y las terminaciòns pròpias als tèms símples. p. 110. Las Preposiciòns lo veurêm luègo en los Compósts. Los Advérbis. p. 129. Las Conjunciòns. p. 132. Y las Interjecciòns. p. 136.

D'els Derivads.

P. ¿Quâl es l'Ortografía d'els Derivads?

R. Els Derivads, ô las paráulas formádas unas de las áltrs, guárdan ordináriamènt la matèxa ortografía en las síllabas qui tènèn el matèx só, per ecz. s'escriu: *Abandòn, abandonar, abandonamènt. Acomodar, acomodáble, acomodamènt. Cássa, cassar, cassadòr. Amíg, amíga, amigáblamènt. Amárg, amárga, amárgamènt.* &c

D'els Compósts.

P. ¿Cóm conexerêm l'Ortografía d'els Compósts?

R. Els Compósts es fòrman d'els símples. Hi há Compósts qui es fòrman de los substantíus, cóm: *Bini-Sarmêña, Bini-Axe.* &c Altres es fòrman d'un substantíu y un adjectíu, cóm: *Camp-volánt, negre-fum.* &c Altres es fòrman de dos substantíus uníds ab una preposició, cóm: *Cára-de-rosa.* &c Áltres per

últim es fòrman d'una preposició unida ab una altra pàrt d'el discurs; y aquests son molts en nombre. Veis-los aquí per orde alfabètic. *A. acomodar. Ab. abjurar. Abs. abstenir-se. Ad. admirar. Amphi*, en menorquí *Amfi. amfí-bio. Con. concurs. Còntre. Còntredicció. De. degenerar. Des. desesperar. Di. dilatar. Dis. discernir. E. emociò. Es. estorbar. En. encarir-se. Entre. entretixir. Ex*, en menorquí *Ecz. eczaltar. Ex*, en menorquí *Ecs y Es. ecspiar, esclóurer. Extre*, en menorquí *Estre. estreordinári. In*. [p. 158] *invisible. Inter. intercedir. Intro. introduhir. O. ometre. Ob. obtenir. Per. permetrer. Peri. Perifrása. Pòst. postdáta. Pre. presumir. Pro. prolongar. Proto. protomártir. Re. renovar. Sobre. sobrepujar. Sub. subdivisiò. Super. superintendánt. Sur. surprêsa. Trans. transformar.*

D'aquestas preposicions, s'há de sebrer qu'unas son separáblas, y las áltas inseparáblas. Las primèras pòden servir tánt en la composició de cèrts tèrmes, còm separádamènt en el discurs. Però las segònas no es tróban sinò unidas â las paráulas que compònen, y no pòden èsser-ne separádas còm las primèras.

Las separáblas son: *Â, ab, còntre, de, en, entre, per, sobre*. Las demès son inseparáblas; y la majòr pàrt tréuen l'origen d'el grèg, ô d'el llatí. Nosáltres no esplicarèm aquí sinò aqueúlas qui podrian causar dificultat.

Â. Ab. preposicions llatínas separáblas, per *ecz: Anar â péu, â cavall, ab compania*. &c Però â en la composició algúnas vagádas significa lo matèx qu'*ad*, sinò que la *d* d'*ad* es sòl múdar, â imitació d'el llatí, ab la lletra qui segueix immediádamènt, si es algúna d'aquestas *l, r, s*, y en tál cás es fá inseparábla, per *ecz: Allusió, arrogancia, assegurar*. &c

Con. preposició llatína inseparábla, per *ecz: Concurs*. Però devánt una *b* y una *o* pérð la lletra *n*, còm: *Coherêu, cooperar*. &c En llóc de *con*, es diu encáre *col* devánt una *l*; es diu *com* devánt *b, m, p*, y es diu *cor* devánt *r*, per *ecz: Col·lóqui, combinació, commiseració, compassió, correspondéncia*. Es diu encáre *cognació*, ahònt es veu que la lletra *n* es convertex ab *g* devánt una *n*.

Di. ô dis. preposició llatína inseparábla, per *ecz: Discernir*. &c Aquesta preposició en cèrtas paráulas puramènt llatínas pérð la lletra *s*; y axí es diu: *diferéncia, divulgar, dilatar*. &c

En. preposició separábla, còm: *Cáda cosa en son tèms*. &c Però en la composició, la lletra *n* es sòl mudar ab *m*, devánt las lletres *b, p*, còm: *Embutir, emprestar*. &c

Ex. ô Ecz y Ecs. ô Es. preposició llatína inseparábla. Però advertíu que segòns l'ortografia menorquina, còm veurèm mès avánt, els compòsts d'*ex, extre*, no s'hán d'escriurer ab *x*, sinò ab las lletres equivalents en la pronúncia qu'insinuám, còm: *Eczaltar, ecspiar, esclóurer, estreordinári*. &c [p. 159]

In. preposició llatína inseparábla, y una de las mès importánts. Élla es una d'aqueúlas, qui per evitar un só desagradáble, múdan l'última lletra, y s'acomó-

dan â la qui coménsa la dicció símpla; y d'aquí vè qu'en llóc d'*in* es diu *il*, devánt *l*; es diu *im*, devánt *b*, *m*, *p*; y es diu *ir*, devánt *r*, per ecz: *Illicit*, *imbibir*, *immortal*, *importuno*, *irregular*. &c

O. *Ob*. preposició llatína inseparábla, per ecz: *Obtenir*. &c Â imitació d'els llatíns, en llóc d'*ob*, s'hauria de dir *oc*, devánt *c*; *of*, devánt *f*; y *op*, devánt *p*, per ecz: *Occasió*, *offerir*, *opprimir*; sinò qu'ab alguns compòsts, en que la preposició acába ab la matèxa lletra que coménsa el símple, y no es necessari la duplicació, perqu'ab una sóla surt sálva la pronúncia, es suprimex la lletra final de la preposició, y es retèn la qui coménsa el símple, y axí es diu: *Ocasió*, *oferir*, *oprimir*; &c els quals s'hán de dividir axí: *O-ca-si-ó*, *o-fe-rir*, *o-pri-mir*. &c Però ab els compòsts de la preposició *s*, es suprimex per el contrári aquella qui coménsa el símple, y es retèn la final de la preposició; perque la nóstra llengua no admèt aquell mitg síulo de la lletra *s* cóm â sémi-vocál al principi de la dicció, axí cóm la llatína. Y axí en *transpirar*, per ecz qui vè d'el llatí *transpiro*, verb compóst de *trans* y de *piro*; no s'há de retenir en aquest compóst sinò una *s*, la qual s'atribuex â la preposició; en tánt que s'há de dividir d'aquest módo: *trans-pirar*.

Sub. preposició llatína inseparábla, qui s'esprèssa en menorquí de duas manèras: *Sub* y *sus*, per ecz: *Subaltérn*, *subdivisió*, *sustréurer*, *suscriurer*. &c En llóc de *sub* es diu també *suf*, devánt *f*; es diu *sug*, devánt *g*; y es diu *sup*, devánt *p*, per ecz: *Suffocar*, *suggerir*, *supplantar*. &c

Y veis-aquí cóm es fòrman la majòr párt d'els compòstos en menorquí; però per majòr intelligència s'hán d'advertir duas cósas. 1º Que molts de compòsts qui tréuen l'origèn d'el llatí, no tènén els símples en us; puisque *rigir*, per ecz. no significa res, ni es menorquí, sens las preposicions qui fòrman las paráulas: *Dirigir*, *erigir*. &c 2º Que molts d'aquests compòsts s'apártan mès ô mènós d'el sentíd d'els seus símples. Y axí no s'ha d'usar indistintamènt d'el símple ô d'el compóst, cóm fán alguns qui tánt los es escriurer, per ecz: *parex*, cóm: *aparex*; perque *parex* vè de *parir*; y *aparex* d'*aparexer*; lo qual múda molt de sentíd. Per lo que s'há [p. 160] de sebrer fèr aquesta diferència, que sèmpre y quánd el símple no esplíque bastánt la cósa de qu'es trácta, ô que púguie tenir áltre sentíd, s'há d'usar d'el compóst; áltramènt no.

De las Abreviadúras.

P. ¿Que cósa es Abreviadúra?

R. Escriurer las paráulas ab mènós llettras de lo que correspón, per ecz: *S^r*. per *Señor*; *N^{ro}*. per *nóstro*. &c Però s'há d'advertir qu'essent l'escriptúra l'imátja de la paráula, há d'esser molt clára, y no s'há d'usar abreviadúra alguna que no síe rebúda de l'us comú, ô que de las seus llettras no es púguie venir â l'instánt en son conexemènt, sens ambigüidad, ni dúbte.

L'*et caetera*, qui per abreviar s'escriu &c indica que já s'há dit lo bastánt, y qu'es podria dir molt més sobr'el matèx assúmto; però qu'es dèxa per no molestar, ô perque já es dona bastánt â compendrer.

De las Llettras Majúsculas.

P. ¿Quin us tènen las Llettras Majúsculas?

R. Servexen per distinguir las paráulas qui son notáblas per la sèua significaciò, ô s'indican cóm â tals. D'aquesta clássa son 1º Els títols d'els llíbres, y el principí de las frásas, y d'els vèrsos. 2º Els nòms própís d'hómèns, de llòcs, y de fèstas, per ecz: *David, España, Pásqua*. &c 3º Els nòms d'árts, de ciéncias, y de dignidads, quánd èlles fòrman el principál subjécte d'el discurs, per ecz: *L'Agricultúra sèmpre fonec honrada en los Estats bèn governads. La Filosofía nos ensèña de disputar. El Rèi áma la páu*. &c

Peró els nòms de dignidad, y de calidad, es pòden escriurer sens lletra majúscula, quánd son prèsos en un sentíd genéral; y no servexen de nòms própís, per ecz: La mórt no perdóna als rèis ni â los emperadòrs. Èll es rèi, emperadòr. Però principálmènt es pòden escriurer sens lletra majúscula, quánd servexen d'adjectíus, cóm en l'últim eczèmples; puès no s'hán de multiplicar inútilmènt las llettras majúsculas, las quáls no dèxan de fèr mála vísta en l'impressiò. [p. 161]

De las Consonánts fináls.

P. ¿Cóm es pód conèxer las Consonánts fináls que s'hán d'usar?

R. Succèhex qu'hi há diferènts consonánts fináls qui tènen un matèx só en la pronúncia; però no per axó s'hán d'usar indiferèntmènt una per l'altra en l'escriptúra. Y axí per sebrer cóm s'escriuen las consonánts fináls d'els vèrbs, y d'els substantíus, es necessari observar las paráulas qui en son derivadas; y la veu femenina en los adjectíus; per lo que s'escriurá: *tromb*, de *trombar*; y *tromp*, de *trompar*; *prèg*, de *pregar*; *blánc*, de *blancúra*; *sáng*, de *sanguíneo*; *astut*, â cáusa d'*ástúta*; *tractad*, de *tractáda*. &c

De las Llettras Equívocas.

P. ¿Quínas règlas podrian donár-se per el vário us d'aquèllas llettras, cuió só sól equivocár-se en la pronúncia?

R. Las llettras cuió só en la pronúncia s'equivóca ab aquell d'altras llettras, son: *c, g, ll, m, ph, q, s, x*; cóm es pòden veurer cáda qual â l'artícle que los correspon, en el tractad de la pronúncia.

Per sebrer dóns cóm s'hán d'escriurer aquèllas paráulas, en las quáls el vá-

rio us d'aquestas lletres pód causar equivocació, será necessari establir algúnas règlas generáls y particulars.

P. ¿Quáls son las règlas generáls?

R. Per establir règlas generáls havêm d'atèndrer â tres princípis ô funaments, quáls son: Pronúncia, Us constánt, y Orígen; y tots necessáris, perque ningún es generál, de tál módo que púguie asseñalár-se per règla única y invariábla; perque la Pronúncia no sèmpre determína las lletres ab que s'hán d'escriurer las veus: L'Us no en totas las ocasiòns es comú y constánt com se necessita perque púguie servir de govèrn: y l'Orígen moltes vagádas no es segúid, perqu'há prevalgut la suavidad de la Pronúncia; ô la fórsa de l'Us.

En conseqüència perqu'aquells qui desítjan árreglar l'escriptúra, segúint els tres funaments proposads, sápien com s'hán de governar, s'establexen las règlas sigüents:

I. La Pronúncia s'há de tenir per règla única y universal, [p. 162] sèmpre qu'ab èlla es púguie conèxer ab quína lletra s'há d'escriurer la veu.

II. Totas las veus en que la Pronúncia pre si sóla no pód servir de govèrn, y l'Orígen es conegud, s'hán d'escriurer conforme aquest, havent-hi us comú y contánt d'escriurer-las d'aquest módo; per ecz: aquesta paráula *honòr*, ab la pronúncia sóla no es pód conèxer si s'há d'escriurer ab *h*, ô sense èlla; per conseqüent s'há d'atèndrer â l'Orígen, y conforme èll s'há d'escriurer *honòr*, ab *h*.

III. En las veus qui son d'Orígen dubtòs ô incèrt, y póden escriurer-se ab lletres diferents, però d'una matèxa pronúncia, s'há de consultar l'Us; y no havent-n'hi de constánt, s'escriurá ab la lletra qui será més natural â la nóstra llèngua, com en competència de las lletres *c*, *q*, ab la *c*, en los diftòngos: *ue*, *ui*, com veurêm més avánt. Lo matèx succhex en alguns nòms pròpis, ô d'árts y de ciències, qui per aquest sól motíu s'escriuen ab: *ph*, *ch*, *k*; però si l'Us fòs vário, s'usará d'els caràcters pròpis de la nóstra llèngua, qui son equivalents en la pronúncia. Per lo que las paráulas *Joseph*, *Phantasma*, *Theologia*, &c no será erròr escriurer-las axí com es pronúncian, substituhint la lletra *f* â la *ph*; la *t* â la *th*, com: *Joséf*, *fantásma*, *teología*; &c perque tota llèngua, encáre qu'hágie rebud diferents tèrmes grègs ô llatíns, es duèña d'usá-los segòns l'us pròpi.

Nóta. Aquestas règlas generáls, y las particulars qu'anám â donar per cada lletra, quicá no serán bastánts per llevar tota la dificultat qu'es precís qu'hi hágie per aplicár-las en son cas y llóc: no obstant nos aparex que podrán remèdiar molt la nóstra escriptúra.

P. ¿Quáls son las règlas particulárs per sebrer com s'hán d'escriurer las lletres equívocas?

R. Sèmpre s'há d'escriurer ab *c*, quáns se li seguex *a*, *o*, encáre que sónie lo matèx que la *k*; â no esser en algúnas pócas veus estrangèras, qui ô per respéc-

te al seu orígen; ô millòr per denotar que no son pròpias; es sólen escriure ab *k*, cóm: *Kalèndas, Kótska*. &c

Las síllabas *ce, ci*, encáre que s'equivóquien ab *se, si*, s'hán d'escriurer ab *c*, y no ab *s*, cóm: *Cedir, cinquénte*, â no sser que tenguien *s* en son orígen, cóm: *Sérta, síula*; &c y el verb *esser, síes, síe*. &c

Tambè s'escriuen ab *c*, y no ab *q*, las síllabas *co, cu*, seguint-los [p. 163] consonánt, y *cue, cui*, formánt diftóngo, per ecz: *Contar, concurs, cuénto, cuidádo*; &c â ecscepció de pócas qui hán conservad la *q* d'els llatíns, com: *Qüestòr, eloqüència, consequènt*. &c

La *c* que tènen en sos orígens llatíns algúnas veus, cóm: *Ciconia, sacramentum*; &c en menorquí es múda ab *g*, y axí s'há d'escriurer: *Cigòña, sacramènt*. &c

La *g* júnta ab las vocáls *a, o, u*, tè la pronúncia dúra; y â las hórás no tè dúbte que s'há d'escriurer ab *g*, y no ab *j*, cóm: *Gála, gòla, gust*. &c Però quánd fèr las vocáls *e, i*, â las hórás tè el só suávê, y s'equivóca ab la consonánt *j*; y en aquest cás, si â l'orígen hi há *g*, no s'há d'ometrer, cóm: *Germá, geometría, gitáno, generació, gigánt*. Tambè s'há de posar *g* en las diccións qui vènen d'els llatíns en *hi*, cóm: *Geroglífic, gerarquía, geróni*. Y quánd la pronúncia há d'esser dúra en las síllabas *ge, gi*, s'ei pósa una *u* intermèdia, la qual per rahò qu'es líquida, pérð el só pròpi, cóm: *Guérta, guíar*, qui es cóm si fòs: *Ghérra, ghíar*. &c

Ab *j* s'hán d'escriurer els nóms derivads d'els llatíns, qui coménsan ab aquesta *j* consonánt, donánt-los la pronúncia suávê, cóm: *Jove, justícia, jactància*. &c Però s'há d'advertir que la consonánt *j* per lo regular no es pósa sinò devánt las lletras *a, o, u*, ráramènt devánt *e*, jamái devánt *i*; ni â la fi de la paráula.

Nóta. La semblánsa de la *g* ab la consonánt *j*, qui fá qu'aquestas duas lletras sólen equivocár-se, es demóstra en lo que quánd la dicció está escrita ab *g* devánt las vocáls *e, i*, en algúns módos d'els vèrbs; ô ab *g* final precehída de *t* en los nóms, y en la primèra persòna de l'indicatíu d'els vèrbs; però en áltres módos d'els sobre-dits vèrbs, ô en la veu femenína d'els nóms, la matèxa dicció s'há d'escriurer ab *a, o*; es necessari iguálmènt múdar la *g* ab *j*, per ecz: *Jó putg, que jó púgie, pugêm* &c Aquest verb tenínt *g* en la primèra persòna de son indicatíu, múda la *g* ab *j* en las áltres persònas, cóm: *Tu pújas, aquell púja*. &c Iguálmènt si en el subjuntíu fá: *púgie, pugêm*, &c en l'infinitíu fá: *pujar*; en l'imperfèt de l'indicatíu, *jó pujáva*; en el condicional, *jó pujaría*. &c Per últim en los nóms s'escriurá, per ecz: *Rótg, y en la veu femenína Rótja*. &c Vértg, també fá *Vérja*. &c

Las lletras *ll* unídas, fòrman algúnas vagádas un sól caràcter de figúra dòbla, pròpi d'el menorquí per expressar el só de *lle*, cóm [p. 164] en: *Llob, llèbra*; y molt diferènt de las duas *ll* qui es pronuncian separádas, cóm en: *Illicit, allu-*

siò; &c no obstant per no tenir señal qui las distinguesque, sólen causar equivocació per sebrer cóm s'hán de pronunciar. En conseqüència sería molt convenient que las duas *ll*, quánd s'hán de pronunciar unidas, ô ab el só de *lle*, anássien notádas ab una tilla demunt, axí cóm la lletra ñ. Áltrament no es podrà distinguir quánd s'hán de pronunciar unidas ab el só de *lle*, ô separádas, cóm es pód veurer en las paráulas: *Róllo*, y *ròllo*; *cella* y *sèlla*; &c las quáls no obstant qu'están escritas ab las matèxas lletras, tènén diferènt pronúncia y significació porque *róllo*, qui significa una retxa redòna, s'há de pronunciar cóm si fòs: *ról-lo*; y *ròllo*, qui significa una cosa redòna fèta de pásta, s'há de pronunciar: *ro-llo*; *cella*, qui significa ordináriamènt l'habitació d'un fráre, ô d'una mónja, s'há de pronunciar: *cel-la*; y *sèlla*, qui significa lo de que nos servím per anar â caváll, s'há de pronunciar: *sè-lla*. En conseqüència per llevar l'equivocació s'há d'escriurer: *Róllo*, *ròllo*; *cella*, *sèlla*; y axí es sebrá que *ròllo* ab una tilla, es pronúncia: *rò-llò*; y *róllo* sens tilla, es pronúncia: *ról-lo*; y lo matèx de totas las demès paráulas semblánts.

Peró s'há d'advertir qu'aquestas duas *ll* así unidas, tánt póden servir de múdas, com de sémi-vocáls; per ecz: *Llum*, *ull*; &c y que totas las vagádas que las duas *ll* coménsan y acában paráula, s'hán de pronunciar unidas, ô ab el só de *lle*, *ell*; y per conseqüent en aquests cásos no necessítan de señal algun. Y axí la tilla es posará sólament quánd en mitg de la paráula s'hágien de pronunciar las duas *ll*, unidas, cóm: *Róllo*, *sèlla*, *èlla*, *aquella*. &c

Nóta. En el Diccionári Catalá, edició de l'añ 1803, vetg que per distinguir en l'escriptúra quánd las duas *ll* s'hán de pronunciar separádas, es pósa un retxa perpendicular en mitg de las duas *ll*. Y en la nóva Ortografía de la llèngua Mallorquina edició de l'añ 1812, s'úsa de la guía d'unión *l-l*. Peró aquests dos señaals m'aparexen imprópis; porque no está aquí la dificultad; sinò quánd las duas *ll* s'hán de pronunciar unidas, formánt un sól carácter, cóm havém dit, de figúra dòbla. Y en efècte, quánd las duas *ll* s'hán de pronunciar separádas, hán de considerár-se cóm â lletras duplicádas, y en aquest cás seguexen [p. 165] la regla de la duplicació de las consonánts. Per conseqüent, no necessítan de señal sinò quánd s'hán de pronunciar unidas, ô ab el só de *lle*.

Una próva d'axó es qu'en el matèx Diccionári, per significar aquest só de *lle*, es pósa algúnas vagádas una *t* ántes de las duas *ll*, per ecz: *Butlle*, *rotllo*; però es fácil de veurer que si la *t* ántes de las duas *ll*, s'há de pronunciar, no pód dexar de fèr la pronúncia dúra; y si no s'há de pronunciar; sinò qu'há de servir de señal; mái pód esser tán adequad el haver de fèr servir una consonánt per señal d'altra consonánt, cóm posar una tilla sobre la matèxa consonánt qu'es vól asseñalar.

Las lletras *m*, *n*, encáre que tenguén un só cási tán semblánt, que s'equívocan la pronúncia, majormènt devánt áltras consonánts; no obstant sèmpre s'há de posar *m*, quánd seguex *b*, *m*, *p*; y axí s'escriurá: *Ambiciò*, *imméns*,

compañero; &c y no: *Anbiciò, inmèns, compañero*; &c y en los nóms qui vènen d'els llatíns en *mp*, en menorquí es pérd la *p*, y per conseqüent s'há d'escriurer: *Redemciò, assumciò*; &c y no: *Redempciò, assumpciò*; &c atenènt â la sóla pronúncia.

Ab *f* s'hán d'escriurer totas las paráulas tánt llatínas, cóm menorquínas, sèmpre qu'es pronuncian cóm: *Fránc, felís*; &c y ab *ph* sólamènt aquellas qui vènen d'el grèg; ô de l'hebrèu, quáls son: *Pharmácia, Philosophía, Joséph, Philíp*; &c encáre qu'aquestas y tot millòr sería escriurer-las ab *f*, per esser mès conforme la pronúncia cóm havèm dit já.

Per sebrer quánd la *q* següint-li el diftóngu *ue*, s'há de pronunciar cóm si fòs *cu*, es necessari posar l'accent grâvê (˘) sobre l'ù, afí d'evitar l'equivocaciò; púsque sens nungun señál no es podria sebrer quánd s'há de pronunciar *cu*, es â dir, cóm â diftóngu; y quánd s'há de pronunciar *ke*; es â dir, cóm â vocál compòsta, conforme lo qu'havèm dit já en el tractad de la Pronúncia.

La lletra *s* entre duas vocáls fá el matèx só que la *z*, no obstánt s'há d'escriurer sèmpre ab *s*, fóre aquells tèrmes qui vènen d'el grèg, ô qui son pròpís, cóm: *Zéfir, azèbro, azóf, azyimo, buzas, buyzánsa*, y alguns áltres semblánts. Però ab aquellas paráulas en que entre duas vocáls s'entèn el só de la *z*, es una *s* que s'há d'escriurer, cóm: [p. 166] *Ásia, allusió, usar, promèsa*. &c

La *x* quánd tè el sèu só natural, no necessita de señál algun per sebrer-se cóm s'há de pronunciar, per ecz: *Crèxer, abaxar*, &c y es inútil añadir-li lletra alguna cóm fán molts, qui sólen escriurer: *Creixer, abáixar*. &c Però quánd s'há de pronunciar cóm si fòs *csc*, cóm succehex en: *Alexándro, complèx*, qui sónan cóm si fòs: *Alecsándro, complécs*, es podria notar ab l'accent circonflecs sobre la vocál sigüent â la *x*, quánd aquesta es tróba dins el cós de la paráula, cóm en: *Alexándro, máxima*; &c ô sobre la vocál antecedent â la *x*, quánd aquesta termina la paráula, cóm en *flúx, reflúx*; afí d'evitar tota equivocaciò. En quánt el só de *cze*, bastará sebrer que jamái la *x* fá *cze*, sinò quánd la paráula coménsa ab *ex*, y es següida d'una vocál, ô d'una *h*, per ecz: *Exercíci, exhortar, exámen*; &c en conseqüencia no necessita de señál algun.

D'aquest módo sèmpre qu'es vúlguie usar en l'escriptúra de la *x* conforme els tres sóns que tè de son orígèn, no podria haver-hi equivocaciò alguna. No obstánt jó preferiria escriurer aquests sóns ab las matèxas llettras equivalents en la pronúncia, cóm: *Alecsándro, eczámèn*; &c suprimint entèramènt la *x* en aquests cásos; y aquest es l'us que seguesc.

Nóta. No sèmpre la *x* que tènèn en sos orígèns algúnas paráulas consèrva el só de *cs* en la nóstra llèngua; púsque quánd la síllaba *ex* está al principi de la paráula, y se li seguex consonánt, lo mès suvint no fá sinò *es*, atenènt â la sóla pronúncia menorquina, cóm: *Esplícar, experimentar*. &c Però há de conservar el só de *cs* en: *Ecspiar, ecspiaciò*; &c â diferència d'*espiar, espía*; &c y en los demès tèrmes qui púguen equivocár-se ab áltres.

De las Lletres cuio us es vário.

P. ¿Quíñas lletras hi há cuio us es vário?

R. Las lletres cuio us es vário son: *d* final, *h*, *y*; porque cóm la *d* final fássie el matèx só que la *t*, cáusa dificultad el sebrer de quína s'há d'usar. La lletra *h* cóm no tenguie só particular, sinò precehída de la *c*, ô de la *p*, no es conex ab la sóla pronúncia quíñas paráulas la demánan. Y la vocal *y* fènt el matèx só que si fòs *i* símple, també [p. 167] es sól confondre.

P. ¿Esplicáu-me dóns quánd es que nos havèm de servir de la *d* final, *y* quánd de la *t*?

R. Per axó no hi há cóm fèr atenciò als derivads d'els vèrbs *y* d'els nóms substantíus, *y* â la veu femenína d'els nóms adjectíus, per ecz: S'há d'escriurer: *rod*, porque vè de *rodar*; *y rot*, porque vè de *rotar*. S'escriurá: *pècad*, porque vè de *pècador*, *pècadòra*. &c S'escriurá: *astut*, porque la veu femenína qui es fórma de la masculína, añaquínt-hi símplament una *a*, s'escriu *astúta*; *y* s'escriurá: *amad*, *donad*, &c porque la veu femenína es *amáda*, *donáda*; &c *y* axí d'els demès, cóm havèm dit já parlánt de las consonánts fináls.

P. ¿Quánd havèm de servir-nos de la lletra *h*?

R. S'hán d'escriurer ab *h*, 1º El pronóm *hi*, el vèrb *haver*, *y* todas las paráulas, qui en son orígen llatí, ô grèg, la tènén; cóm: *Hábil*, *honòr*, *hóra*. Si els símple la tènén, els compòsts també la consèrvan, cóm: *Inhábil*, *d'hábil*; *inhomá*, *d'homá*; &c â no esser compòst d'*ab*, preposició llatína, en cuia ocasiò la pérd en menorquí; *y* axí s'escriu: *Avorrir*, d'el llatí *abhorere*. [sic]

2º Algúnas dicciòns qui retènén *ch* de son orígen, *y* es pronuncían cóm si fòs *c* sóla, ô cóm si fòs *k*; per ecz: *Charidad*, *Patriarche*, *Cherubí*; &c encáre qu'aparex que valdría mès suprimír-la, *y* dir: *Caridad*, *Patriárque*, *Querubí*; &c per esser mès pròpi de la nóstra llèngua.

3º Després de *p*, en los nóms grègs, ô hebrèos, en que se pronuncia cóm *f*, *y* que l'us há conservad, cóm havèm dit já.

P. ¿Quánd s'há d'usar la vocal *y*?

R. La vocal *y* es pód usar 1º En tots aquells nóms, qui sens mudánsa provènén d'el grèg, cóm: *Lyra*, *Pyra*; &c encáre que sería millòr escusár-lo. 2º Quánd servex de Conjunciò, per ecz: *Y axí*, *En Père* *y* *en Joán*. &c 3º Es podría usar també quánd fòrma vocal compòsta, cóm: *Confy*. &c Però fóre d'aquests cásos s'há d'usar la vocal *i* llatína.

De la duplicació de las lletres.

Y primèramènt de las Vocáls.

P. ¿Quáls son las lletres qui es sólen duplicar? [p. 168]

R. Las vocáls ordináriamènt no es duplícan; no obstant succehex algúnas

vagádas qu'es sólen duplicar aquestas: *a, e, i, o*, quánd no básta una sóla per una pronúncia mès llárga, majormènt en las dicciòns compóstas d'algúna preposició qui acába ab la matèxa lletra que coménsa el símple, cóm en: *Saavèdra, pre-eminéncia, piússim, cooperar*; &c però jamái es duplica ningúna vocal final, â no esser en los diftóngos *iy, uu*; cóm en el presènt de l'indicatíu d'aquests vèrbs *Confiar, suar*; &c per ecz: *Jó confiy, jó suu*; &c de módo que si el só há d'esser fórt, s'ei pósa un accènt, cóm: *Alcalá*. &c Y axí no s'há d'escriurer, per ecz: *Fee*, &c cóm fán algúns, sinò: *Fe*. &c

De la duplicació de las consonánts.

P. ¿Quánd es que las Consonánts es sólen duplicar?

R. Ô per rahò d'Etimología, cóm: *Opposar, offerir*; &c â cáusa d'*opponere, offerre*; ô quánd ab una sóla no es pód donár â la paráula la fórsa que demána.

En quánt â las primèras, lo millòr es ometrer una de las duas per brevedad, majormènt quánd una sóla fá el matèx só que totas duas; cóm en los eczèmples citads: *Opposar, offerir*; qui no pérden res de la pronúncia, si sóls s'escriuen ab una, cóm: *Oposar, oferir*; &c y en especial ab aqueúlas paráulas, qui en llatí duplican las lletras *f, t*, perloque solèm escriurer: *Aficiò, atenciò*; &c essent sos orígèns: *Attendo, afficio*. &c

Las áltas consonánts qui es duplican quánd no básta una sóla per donar â la paráula la fórsa que demána, son: *c, d, l, m, n, r, s*, conforme veurèm en lo qui seguex.

P. ¿Donáu-m'en una explicació de cadúna en particular?

R. Las lletras *c, d*, es sólen duplicar ántes de las vocáls *e, i*, no però ántes de las vocáls *a, o, u*; y axó quánd totas duas s'hán de pronunciar, cóm: *Acciò, correcciò, addiciò*; &c ahònt no quedaría sálva la pronúncia, si s'omitía una de las duas.

La lletra *l* es pód duplicar tánt al principí, y â la fi d'una paráula, cóm en mitg de duas vocáls. Quánd es duplica al principí, ô â la fi de la paráula, sèmpre es per denotar el só de *lle*, cóm: *Llum, ull*. &c Però quánd es duplica en mitg de duas vocáls, â vóltas [p. 169] es pronuncia cóm â *lle*, per ecz: *Rò-llo, sè-lla*; â vóltas s'hán de pronunciar totas duas distintamènt, per ecz: *Ról-lo, cel-la*; y per diferenciár-se quánd há de tenir el só de *lle*, s'há de notar ab una tilla; cóm havèm dit já, parlánt de las lletras equívocas.

Las lletras *m, n*, sólen duplicár-se 1º En los nóms própís, cóm: *Ammon, Ammóver*. 2º En los compósts qui coménsan ab *im, in*, cóm: *Immortál, innad*; y quánd ab una sóla sufrex la pronúncia, cóm: *Annuál, annécs*. &c

La lletra *r* també es sól duplicar en mitg de la dicció, entre duas vocáls, per denotar un só mès áspre de lo que produhex una sóla, cóm: *Correr*; y en los compósts d'*ir*, com: *Irregular, irritar*. &c No però al principí, ni quánd ante-

cedex consonánt, ni en los compósts de *pre*, *pro*, encáre que síe áspra la pronúncia. Y axí fán mál aquells qui escriuen, per ecz: *rrum*, *honrra*, *prerrogatíva*, *prorromprer*; &c perque s'há d'escriurer simplamènt: *rum*, *hònra*, *prerogatíva*, *proromprer*. &c

La lletra *s* es sól duplicar quánd es tróba entre duas vocáls, y há de conservar sa pronúncia naturál, cóm: *esser*, perqu'una sóla *s* entre vocáls sonaría cóm una *z*; segòns lo qu'havèm dit en el tractad de la Pronúncia.

En las paráulas cómpostas de las preposicions *de*, *pre*, *re*, cuio símples coménsa ab *s*, algúnas vagádas es pronúncia cóm *s*; áltres cóm *z*, per ecz: *desuspirar*, ô *dessuspirar*; *desaprovar*, ô *dezaprovar*; *presedéncia*, ô *pressedéncia*; *presági*, ô *prezági*; *resórt*, ô *ressórt*; *resúmên*, ô *rezúmên*. Per evitar aquest embarás, y sebrer quánd s'há de pronunciar cóm *s*, y quánd cóm *z*, es podría escriurer, ô bè ab duas *ss*, ô bè ab la guía d'uniò (-) totas las paráulas, en que la lletra *s*, encáre qu'entre duas vocáls, consèrva el só que tè en: *severidad*, per ecz: *de-suspirar*, ô *dessuspirar*; *pre-sedéncia*, ô *pressedéncia*. &c

De las Lletres supérfluas.

P. ¿Que comprenheu per Lletres supérfluas?

R. La lletra *h* després de las lletres *r*, *t*, ô â la fi de la dicció. La vocal *i* ántes de *x*. La *p* ántes de las lletres *s*, *t*, al principi de la dicció, y [p. 170] en los nóms qui vénen d'els llatíns en *mp*. La lletra *s* sóla cóm â sémi-vocal, al principi de la dicció, ô de síllaba.

P. ¿Esplicáu-me cóm s'entèn axó?

R. Es supérflua la lletra *h* després de las lletres *r*, *t*, perque cóm havèm dit, p. 10. no servex sinò en las paráulas prêsas d'áltres llènguas; y no tenínt en la nóstra só algun diferènt d'aquell que tendria si fòs simplamènt *r*, *t*, no s'há d'usar en l'escriptúra menorquína, cóm fán algúns, qui seguínt sens motíu l'orígèn en algúnas paráulas proveniènts de l'hebrèu, ô d'el grèg, escriuen per ecz: *Mét-hodo*, *Rhetórica*, *Thadéo*; &c sinò que s'há d'escriurer conforme la pronúncia menorquína: *Método*, *Retórica*, *Tadéo*. &c

Es també supérflua la lletra *h* â la fi de la dicció, perque cóm havèm dit, p.48. es una d'aquellas lletres, qui no es pronúncian jamái sinò múdas; y axí es cóntre la vertadera ortografía que s'escriu, per ecz: *sech*, perque si ab la *c* sóla já es dóna â compendrer lo qu'es vól dir, es supérfluo añadir-hi aquella *h*. Â demès qu'es cóntre l'analogía, puisqu'es diu: *seca*, *secar*, &c sens *h*.

Es supérflua la vocal *i* ántes de la *x*, perque cóm havèm dit, p.166. quánd la *x* tè el seu só naturál, per si sóla básta, y no necessita de señal algun, ni d'ajúda d'altra lletra per espressár-se, cóm en los eczèmples allí citads: *crèxer*, *abaxar*; &c y axí es inútil añadir-hi ántes aquella *i*, cóm fán algúns, qui sólen escriurer: *creixer*, *abaixar*. &c

Es supérflua la *p*, ántes de las lletras *s*, *t*, al principi de la dicció; y en los nóms qui vénen d'els llatíns en *mp*, porque no tèn só algun, ni es pronuncia ántes d'aquestas consonánts, cóm es pód veurer en aquests eczèmples: *Psálm*, *ptisána*, *tèmps*, *eczèmt*, *símtomo*, *redempciò*, *assumpciò*; &c y axí encáre qu'en son orígèn grèg s'escriguen ab *p*, ántes de las lletras *s*, *t*, s'há d'escusar en menorquí, escrivint simplamènt: *Sálm*, *tisána*, *tèms*, *eczèmt*, *símtomo*, *redemciò*, *assumciò*. &c

Es per últim supérflua la lletra *s* sóla cóm â sémi-vocál al principi de la dicció, ô de síllaba en algúnas veus; y en áltres s'hi há d'añadir una *e*, per rahò que la pronúncia menorquina no admèt aquell mitg só ô síulo que tèn aquesta consonánt *s* al principi de la dicció en las llènguas máras, y en las vulgars italiána, francèsa, y áltres. Y axí escriuen mál aquells qui seguínt l'orígèn, úsan de [p. 171] la lletra *s* sóla cóm â sémi-vocál, per ecz. en las veus: *Stímulo*, *stúdi*, *sciència*, *scèptro*; &c porque per arreglar l'escriptúra â la pronúncia menorquina; en algúnas paráulas, cóm: *Ciència*, *céptro*; s'há de dexar la lletra *s*; y en áltres s'há d'añadir una *e* ántes de la lletra *s*, cóm en: *estímulo*, de *Stimulus*; *estúdi*, de *studium*. &c Y sólament pòden ecceptár-se d'aquesta règla els llinátges, y nóms de dignidad, d'áltres naciòns, y els própís de paíssos y de llòcs estrangèrs, en que aparex que pód conservár-se la lletra *s* sóla cóm â sémi-vocál, en fórsa de l'us, y per no causar mála intelligència, cóm en: *Stanhop*, *Stokolm*; &c però pronunciant-los com si hi haguès una *e* ántes, es â dir, cóm si fòs: *Estanhóp*, *Estokolm*. &c

II

OBSERVACIONS SOBRE LA LLENGUA MENORQUINA PER MITJÀ D'UNA ANÀLISI DEL PRÒLEG DEL PRONÒSTIC DE L'ANY 1811

OBSERVACIONS SOBRE LA LLÈNGUA MENORQUÍNA
PER MÈDI D'UNA ANÀLISIS D'EL PRÓLEG D'EL PRONÓSTIC
DE L'ANY 1811

- Nota 1º. La paràula *Prolech* s'há d'escriurer *Próleg*, ab *g* final; puisque vè d'el llatí *Prologus*; y que d'aquest módo s'escriu en el Diccionári Catalá, y no ab *ch*.
- 2º. Retxa 1ª. La paràula *Cansat* está mál escrita ab *t* final; puisqu'es una règla certa y clára que la veu femenína d'els nóms adjectíus y d'els particips, es fòrma de la masculína; añadínt-hi símplamènt una *a*; y per conseqüent cóm la veu femenína síe *Cansáda*, tením que la veu masculína s'há d'escriurer *Cansad*, ab *d* final.
- 3º. Retxa 2ª. La paràula *estic* s'há d'escriurer ab *g* final: perqu'en los vèrbs, las tres persònas singulars, y la tercera plural d'el *Subjuntíu* es fòrman de la primèra Singular d'el presènt de l'*Indicatíu* añadínt-hi símplamènt *ie* per el singular, y *ien* per el plural, per ecz:

Presènt de l'Indicatíu.

Jo am.	reb.	vèng.	estig.
--------	------	-------	--------

Singulars d'el Subjuntíu.

Que jó amie.	rebie.	vènguie.	estíguie. &c
--------------	--------	----------	--------------

Y per consequent si s'escriguès *estic*, ab *c* final, en el present de l'Indicatiu, s'hauria de mudar la *c* ab *g* per formar el Subjuntiu.

Hi há encare una altra observació â fer sobr'aquesta parâula *estic*, y es que s'escriu ab *c* sola, quant en molts d'âltres vèrbs que següexen, s'escriu ab *ch*.

- 4º. En la matèxa retxa 2ª. s'escriu també *Vulgas*, essent axí que per lo que venim de dir sobre la formació y terminació d'el Subjuntiu, se veu clarament que s'há d'escriurer *Vulguies*.
- 5º. En la matèxa retxa 2ª. s'escriu encare *Creure*, y en la retxa sigüent s'escriu *veure*, y tot lo mon sâb que nosâltres no tenim sinò tres Conjugacions, quals son en *ar*, *er*, *ir*; però no en *re*. Per consequent s'há d'escriurer *Creurer*, *Veurer*, &c
- 6º. Retxa 4ª. La parâula *vaix*, si feim atenció al seu Subjuntiu *vagie*, será fácil de veurer que s'há d'escriurer *vatg*, ab *g* final. Las qui s'hân d'escriurer ab *g* final la tènen també al Subjuntiu, per Ecz: *Retx*, *retxie*, &c. En quant â la *t* ântes de la *g* alguns vèrbs la consèrvan en el Subjuntiu, âltres la pérden; per axó la matèxa pronúncia nos pód servir de govèrn.
- 7º. Retxa 6ª. La parâula *treball*, S'há d'escriurer ab *a*, es â dir: *traball*, Cóm es pód veurer en el Diccionari Catalá.

En la matèxa retxa la parâula *Costat*, s'há d'escriurer *Costad*, ab *d* final, per la matèxa rahò qu'havêm dit já en la Nota 2ª.

- 8º. Retxa 9ª. La parâula *heyá* es estrâña en la llèngua Menorquina. El vèrb *haver* fá: *Jó hê, tu has, aquell há*. En quant â lo qu'es vol significar ab aquell *hey*, qui es lo matèx que si es diguès: *aquí*, ô *ab axó*, s'esplica en menorquí ab el Pronóm Relatiu *hi* ô *ei*; y axí s'há d'escriurer: *hi há*, ô sinò: *ei há*.

Lo qui fá estrañar mès es qu'un póc mès avánt en la retxa 12. s'úsa el Pronóm *hi* segòns el matèx sentid, en la parâula *suar-hi*.

- 9º. Retxa 10ª. La parâula *Pronostiquér* no es mènus estrâña, El Diccionári Catalá pósa *Pronosticador*. Aparex que si es vulguès admetrer aquesta parâula *Pronostiquer*, podria ír-se millor d'aquell qui fá la mecánica d'arranjar els Pronóstics, còm es l'Impressòr, que no d'aquell qui els compón, segòns las règlas qu'aquesta Ciència ensêña.
- 10º. Retxa 12ª. La parâula *doblés*, encare que regularment se pronuncíhie axí; no obstant d'escriu sèmpre *doblèrs*; *dinèrs*. &c còm es pód veurer en el Diccionári Catalá, y un póc mès avall, en la retxa 78 d'aquest matèx Pròleg, ahont s'escriu *diners*.
- 11º. Retxa 14ª. La parâula *tench*, s'há d'escriurer *tèng*, ab *g* final; per la matèxa rahò qu'havêm dit já en la Nòta 3ª.
- 12º. Retxa 16ª. La parâula *dia*, s'há d'escriurer *die* ab *e* final, per rahò qu'els Nóms masculíns acában ab *e*, y els femeníns ab *a*; y axí está escrit en el Diccionári. [p. 2]

- 13°. Retxa 17ª. La paráula *romput*, s'há d'escriurer *rompud*, ab *d* final, per la rahò qu'havêu dit já en la Nòta 2ª.
- 14°. Retxa 18ª. La paráula *veure*, es un erròr, cóu ja havêu dit já en la Nòta 6ª.
- 15°. Retxa 19ª. La paráula *añy*, escrita ab *y* grèga y *ñ* en tilla, demóstra fins ahònt arriba l'inconsequència d'aquells qui no es dirigexen sinò per el sèu caprítxo. Perque si es vól usar l'*ñ* en tilla, axí cóu los Españóls, èlla sóla básta per figurar el só que representa; y per conseqüent s'há d'escriurer *añ*. Però si es vól usar l'*y* grèga, axí cóu els Cataláns, no há d'haver-hi *ñ* en tilla, sinò que s'há d'escriurer *any*. Pód haver-hi dóns majòr inconsequència qu'escriurer *añy*, quant en la retxa 5ª. s'escriu *añada*; en la retxa 76. s'escriu *añ*; y en la retxa 87. s'escriu *añadiré*. &c Axó es escriure sens método.
- 16°. Retxa 20ª. La paráula *heu*, usáda aquí com â Pronóm Relatíu, no s'há d'escriurer ab *h*, sinò simplamènt *eu*, qui es lo matèx que si fòs *ho*, ô *lo*: puès la paráula, *heu*, ab *h*, es un vèrb qui significa lo matèx qu'havêu.
- En la matèxa retxa, la paráula *sap*, está mál escrita ab *p*; puisque vè d'el vèrb *sebrer*, qui fá: *Jo sè, tu sabs, aquell sab, Nosáltres sebêm, vosáltres sebêu* &c en cuia Conjugaciò se veu que no entra sinò la lletra *b*, y no la *p*.
- 17°. Retxa 21ª. La paráula *crech*, s'há d'escriurer *creg*, ab *g* final; per la rahò qu'havêu dit já en la Nòta 3ª.
- 18°. Retxa 23. La paráula *es*, posáda aquí cóu Artícle, encáre que regularmènt se pronuncíhie axí, no m'aparex que s'hi hágie d'escriurer; perque l'Artícle menorquí s'escriu: *el* ô *lo*, *els* ô *los*; y en conseqüència la paráula *es* se veu qu'es una corrupciò de l'Artícle *els*, qui sólament pód tenir llóc en la Convèrsa familiar, ahònt solèm suprimir algúnas lletres, per fèr la pronúncia mès corrènt.
- En la matèxa retxa, la paráula *Vergés*, s'há d'escriurer *Vergèrs*, per la rahò qu'havêu dit já en la Nòta 10ª.
- 19°. Retxa 24. La paráula *hey*, s'há d'escriurer *hi*, ô *ei*, per la rahò qu'havêu dit já en la Nòta 8ª.
- 20°. Retxa 25. La paráula *heu*, s'há d'escriurer *eu*, sens *h*, per la rahò qu'havêu dit já en la Nòta 16ª.
- 21°. Retxa 26. La paráula *estigas*, s'há d'escriurer *estigüies*, per la rahò qu'havêu dit já en la Nòta 3ª. sobre la formaciò d'el Subjuntíu.
- En la matèxa retxa, la paráula *admirat*, s'há d'escriurer *admirad*, ab *d* final, per la rahò qu'havêu dit já en la Nòta 2ª.
- 22°. Retxa 27. La paráula *explicat*, es un llatínisme; y axí en llóc d'aquell *ex*, se diu *es* en bòn menorquí; d'aquest módo: *esplicad*.
- 23°. Retxa 28. La paráula *heu*, s'há d'escriurer també aquí *eu*, sens *h*, per la rahò qu'havêu dit já en la Nòta 16ª.

- 24°. Retxa 29. La paràula *puch*, s'há d'escriurer *pug*, ab g final, per la rahò qu'havèm dit já en la Nóta 3ª.

En la matèxa retxa la paràula *asegurar*, s'há d'escriurer *assegurar*, ab duas *ss*, per rahò qu'una sóla *s*, posáda entre duas vocáls tè en menorquí el só de *z*, axí cóm en la llèngua llatína y en la francèsa. Una pròva d'axó es qu'en la retxa 13. paràula *casa*, la lletra *s* tè necessàriamènt el só de *z*; en que se veu una contredicció manifèsta ab el módo de vuler escriurer la paràula *asegurar*, y áltres ab una sóla *s*.

- 25°. Retxa 30. La paràula *Planeta*, cóm â masculína s'há d'escriurer *Planete*, ab *e* final.

- 26°. Retxa 33. La paràula *Marte* es Españòla, en menorquí es diu *Mars*.

- 27°. Retxa 34. La paràula *deyan*, s'há d'escriurer *deian*, sens y grèga.

En la matèxa retxa, la paràula *Antichs*, s'há d'escriurer *antigs*, ab g y no ab *ch*. L'Analogía d'els Nóms entr'el masculí y el femení demóstra bastánt clar els qui s'hán d'escriurer ab g ô ab áltra lletra. Per conseqüent, cóm en el femení s'escriu *antiga*, *antigas*, en el masculí també s'há d'escriurer, *antig*, *antígs*. &c

L'Artícle *els*, qui está ántes de la paràula *Antichs*, també está mal escrit; perque nosáltres usám regularmènt de l'Artícle *el*, *els*, quánt la paràula sigüent coménsa ab Consonánt; però usám de l'Artícle *lo*, *los*, quant la paràula sigüent coménsa ab vocál; y axí s'há de dir: *los Antígs*. [p. 3]

- 28°. Retxa 35. La paràula *xichs* tè aquella *h* de mès. El Diccionári Catalá já no úsa *h* després de la *c*.

- 29°. Retxa 36. La paràula *besar*, cuja *s* posáda entre duas vocáls tè aquí el só de *z*, contredíu â la paràula *asegurar* de la retxa 20. y â totas las demès, â cuja *s* posáda igualmènt entre duas vocáls, se dóna el só de duas *ss*.

- 30°. Retxa 37. La paràula *pasar* es una d'aquèllas de que nos dexám de parlar, y axí s'há d'escriurer *passar*, ab duas *ss*.

- 31°. Retxa 38. La paràula *treure*, s'há d'escriurer *tréurer*, per la rahò qu'havèm dit já en la Nóta 5ª.

En la matèxa retxa, la paràula *bruya*, no necessita d'y grèga, axí cóm no en tè la paràula *xuia*, qui li servex de ríma: no obstant qu'aquesta s'escriu *xulla* en el Diccionári Catalá; però sèmpre qu'es vulguie dir *xuia*, conforme la pronúncia, será mi llòr escriurer-la ab *i* llatína, que no ab *y* grèga.

- 32°. Retxa 39. La paràula *hei*, s'há d'escriurer *ei*, per la rahò qu'havèm dit já en la Nóta 8ª.

- 33°. Retxa 40. La paràula *ni*, es una Conjunció Copulativa, qui no servex sinò per lligar las paràulas, y no há servid mái ni pód servir de Pronóm Relatiu. Já havèm dit en la Nóta 8ª. qu'el Pronóm Relatiu equivalènt â *aquí* (que demána aquesta espressió qu'es vól significar,) es *hi*, ô *ei*. Per conseqüent en llóc de *ni*, s'há de dir: *n'hi*.

- 34°. Retxa 41. La paràula *fase* tè dos erròrs, un perque no está escrita sinò ab una *s*; la qual posáda entre duas vocáls, tè el só de *z*, cóm havèm dit já en la Nóta 24. Y l'áltre perque tot Subjuntíu menorquí acába en *ie*; y no uns en una *a*, áltres en *e*, y áltres en *ia*, cóm úsa l'Autòr d'el Pròleg.
- 35°. Retxa 42. La paràula *vejem* sería molt millòr que s'escriguès *vegèm* ab *g*; perque la jóta s'úsa molt raras vagádas, â no esser quant se li segueix la lletra *a*.
- 36°. Retxa 43. La paràula *veci*, qui en menorquí se pronuncia *vesi*, s'há d'escriurer ô ab *z*, ô ab *s*, y no ab *c*.
- 37°. Retxa 45. La paràula *tindrem*, qui vè d'el vèrb *tenir*, no sè per quina rahò, s'há de mudar l'*e* de l'infinitíu ab *i* en los áltres tèms: Per conseqüent l'Analogía demána que s'escriguie *tendrèm* y no *tindrem*.
- 38°. Retxa 46. La paràula *aubercachs*, segòns diu el Diccionári Catalá, antigament s'escrivia Albercoc, y áre s'escriu Abercóc: però de qualsevól módo, sèmpe aquella *h* després de la *c* es inútil y supérflua, perque no añadex res â la pronúncia.

En la matèxa retxa, la paràula, *masanas*, s'há d'escriurer *massánas*, ab duas *ss*, perqu'una sola *s*, entre vocáls, fa *z*, cóm havèm dit já.

- 39°. Retxa 49. *Ordi y blat no faltaran*; axó es un solicisme, perque las paráulas *ordi* y *blat* no servexen aquí de Supòsit ô de Nominatíu, per regir el vèrb *faltarán* â la tercera persòna d'el plurál. Y si servíssien de Supòsit, â las hórás el vèrb *faltaran* significaría *cometrer falta* y no *haver-hi falta*. En conseqüència, per poder explicar el sentid qu'es vól donar â n'aquesta frása, es precis usar el vèrb impersonál, y dir: *ordi y blat no faltará*. &c

Per la matèxa rahò la paràula *grasas* concórda málament ab las paráulas *ni xuya ni carn*; y axí s'havía de dir: *ni xuia ni carn... y tant grás* *qu'en el fòc un bon fum y olòr ferá*.

Â demès d'axó s'há d'advertir que la paràula *xuya*, en la retxa 50. s'escriu ab *y* grèga essent axí qu'en la retxa 39. s'escriu *xuia* ab *i* llatína, qui está molt millòr sens dubte, cóm havèm dit já en la Nóta 31.

En la matèxa retxa 50. s'escriu *tampoch*; y jó hè fèt veurer já en la Nóta 38. que la lletra *h* després de la *c* es inútil y supérflua.

En la retxa 51. La paràula *grásas*, s'há d'escriurer *grás* ab duas *ss*, per la rahò que havèm dit já en la Nóta 24.

En la matèxa retxa 51. s'escriu *foch*, cuia *h* després de la *c* es inútil.

- 40°. Retxa 53. La paràula *qu'et* es l'única de tot aquest Pròleg en que s'úsa l'Apóstrofê. No sè per quin motíu s'há d'usar aquí y no s'há d'usar també en totas las demès paráulas que correspon. Axó es una próva que s'escriu sens règla ni reflexió.

En la matèxa retxa, la paràula *diga*, s'há d'escriurer *diguie*, per la rahò que havèm dit já en la Nóta 30. sobre la fomació d'el subjuntíu.

41°. Retxa 54. La paráula *hortalisa* s'há d'escriurer *hortalissa*, ab duas *ss*, per la rahò qu'havèm dit já en la Nóta 24. [p. 4]

42°. Retxa 55. La paráula *crech*, s'há d'escriurer *creg*, ab *g* final, per la rahò qu'havèm dit já en la Nóta 3ª.

En la matèxa retxa, la paráula *tindrèm* s'há d'escriurer *tendrèm*, ab *g* final, per la rahò qu'havèm dit já en la Nóta 37.

43°. Retxa 60. *Qui no es cansa en treballar*. El verb *cansar-se* demána *de* y no *en* després de *si*; y axí s'havía d'escriurer *Qui no es cànsa de treballar*. Per convèncer-se d'axó básta dir qu'el matèx Autòr d'el Pròleg l'úsa en el primèr vèrs, quant diu: *Cansat de fer-te sermons*. &c

En la matèxa retxa, la paráula *treballar*, s'há d'escriurer *traballar*, cóm havèm dit já en la Nóta 7ª.

44°. Retxa 61. Aquell Advérbi *lo propi* es impròpi en la llèngua menorquina, perque nosáltres deim: *lo matèx*. Y encàre qu'en la llèngua espanyòla se diguie *lo propio* no es una rahò perqu'en menorquí s'hágie de dir: *lo própi*; perque hi há moltas expressiòns qui convènen â una llèngua, y no convènen â l'àltra.

En la matèxa retxa, la paráula *dic*, s'há d'escriurer *dig*, ab *g* final, per la rahò qu'havèm dit já en la Nóta 3ª.

45°. Retxa 62. *Que si de ell te cuidarás, en tindrás molt*, &c àltre solícisme; perqu'es una règla certa qu'els dos futurs, el Condicionál presènt y el Condicionál passad, formad de *jó hauría*, ò de *jo sería*, no pòden usár-se ab *si*, posad en llóc de *suposad que*. Sinò qu'à las hórás s'úsa d'el presènt en llóc d'el futur símples; d'el perfèt indefinid en llóc d'el futur anteriòr; de l'imperfèt en llóc d'el Condicionál presènt; y d'el plusque perfèt en llóc d'el Condicionál passad. En conseqüència havia de dir: *que si d'ell te cuidas, en tendrás molt*, &c.

46°. Retxa 63. La paráula *tindrás*, s'há d'escriurer *tendrás*, per la rahò qu'havèm dit já en la Nóta 37.

47°. Retxa 64. La paráula *rich*, tè aquèlla *h* després de la *c* qui es inútil.

48°. Retxa 65. La paráula *dia*, s'há d'escriurer *die*, ab *e* final, per la rahò qu'havèm dit já en la Nóta 12ª.

49°. Retxa 67. La paráula *tindrás*, s'há d'escriurer *tendrás*, per la rahò qu'havèm dit já en la Nóta 37.

En la matèxa retxa, la paráula *bosa* s'há d'escriurer *bossa*, ab duas *ss*, per la rahò qu'havèm dit já en la Nóta 24.

50°. Retxa 71. *No veus que axí sol succehir*. Aquest vèrs tè una síllaba de mès.

51°. Retxa 74. La paráula *tindrás*, s'há d'escriurer *tendrás*, per la rahò qu'havèm dit já en la Nóta 37.

52°. Retxa 75. La paráula *heu*, s'há d'escriurer *eu* sens *h* per la rahò qu'havèm dit já en la Nóta 16.

- 53°. Retxa 77. La paràula *Llevoras*, en el Diccionári Catalá s'escriu *Llavors*.
 54°. Retxa 78. La paràula *beure*, s'há d'escriurer *beurer*, per la rahò qu'havêm dit já en la Nóta 5°.
 55°. Retxa 80. *per lo que els voldrás emplear*. Aquest vèrs es el segòn qui tè una síllaba de mès.
 56°. Retxa 81. La paràula *tindrás*, s'há d'escriurer *tendrás*, per la rahò qu'havêm dit já en la Nóta 37.
 57°. Retxa 83. *vehent que la has endevinada*. Aquest vèrs es el tercèr qui tè una síllaba de mès.
 58°. Retxa 84. La paràula *es*, posáda aquí cóm Artícle, es un erròr, cóm havêm dit já en la Nóta 18.
 En la matèxa retxa, el verb *riurás* havia d'usár-se aquí ab el pronóm *te ô et*; y axí havia de dir: *te ô et riurás*.
 59°. Retxa 85. La paràula *crech* s'há d'escriurer *creg*, ab *g* final; per la rahò qu'havêm dit já en la Nóta 3°.
 60°. Retxa 86. La paràula *es*, posáda aquí cóm Artícle es un erròr, cóm havêm dit já en la Nóta 18.
 61°. Retxa 88. La paràula *Pronostich*, tè aquèlla *h* després de la *c* qui es inútil.
 62°. Retxa 89. La paràula *olvidias*, subjuntíu acabad en *ia*, cóntredíu â molts áltras subjuntíus d'el Próleg, qui no acában sinò en *a*.

Â demès d'axó s'há d'observar qu'el vèrb *olvidar* demána un Regid símples, vull dir, sens preposició; y per conseqüent aquellas paráulas: *de que Dèu* &c fòrman málamènt el Regid d'el vèrb *olvidias*; s'havía de dir: *no olvidies... que Dèu* &c. Si en llóc d'el vèrb *olvidar* s'haguès usad d'el Pronominal *olvidár-se*, hauría anad bé; y s'hauría pogud dir: *no t'olvidies... de que Dèu* &c.

Miráu áre quants d'erròrs s'encóntran en un petit Próleg d'una plana y mitja. Y jó no párl encáre d'el póc y errad us que s'ei fá de los accènts: puisque no sols hi há moltíssims de tèrmes qui haurían de tenir accènts, y no en tènén; sinò qu'adhuc aquells qui en tènén, no es aquí que los correspon. Y sinò qu'em diguien per quin motíu â la paràula *tambè*, retxa 79, se pósa l'accent grávê; y â la paràula *añadiré*, retxa 87, se pósa l'agud. Es fácil de veurer qu'el matèx só tè *añadiré* que *tambè*; y per conseqüent si â *tambè* es pósa l'accent grávê, igualmènt s'há de posar â *añadiré*. Altramènt será escriurer per capritxo y no segòns règla d'ortografia.

En quant â l'Apóstrofê, jó hê fèt veurer ja en la Nóta 40. qu'en la retxa 53, la paràula *qu'et* es l'única de tot el Próleg, en que s'úsa l'Apóstrofê: essent axí qu'hi há molts áltras paraulas en que correspondría posar-l'hi: Per conseqüent usar l'Apóstrofê â una part, y no usár-lo en lo demès no pód esser tampoc bóna règla d'ortografia.

¿Pód haver-hi dóns res més deploráble, que veurer la nóstra llèngua desfiguráda d'aquest módo en los escrits publics! ¿Quína llum póden treurer de semblánts eczèmples aquells qui no hán estudiad per princípis? no áltre sinò imitar els matèxos erròrs. ¿Y quin concèpte se pód formar d'un póble qui escriu tant mál la sèua llèngua? el més miseráble. No obstánt la llengua menorquina es adequabla â princípis axí cóm las áltres llènguas; es elegánt, sonòra, fácil y molt própia, â cáusa de la sèua pronúncia y d'els sèus accènts, per apendrer las demès llènguas vulgars de l'Európa. Per conseqüent els Menorquins serán tenguds sèmpre per ignoránts, mèntres que no es dedíquien â estudiar per princípis la sèua llèngua.

III

OBSERVACIONS DEL DOCTOR PARPAL
SOBRE L'ORTOGRAFIA MENORQUINA

OBSERVACIONS D'EL D^r. PARPÁL,
SOBRE L'ORTOGRAFÍA MENORQUÍNA.

[1. TEXT D'ANTONI PARPAL: PRIMERA OBSERVACIÓ]

Sobre la g final múda.

La *i* en mitg de àltra vocál y *g* qui terminia la sillaba, no se pronúncia, y la *g* se ha de articular *ge*, còm en *goig*, *maig*, *vaig*, *puig*, *veig*: sens la *i* se pronunciaría *ga*, axi còm en la priméra sillaba de *dogma*, *magnífich*, *pugna*. La *t* que los menorquins feym sentir en la pronúncia de aquells, es de vici introduït en el nostre módo de parlar, còm se veu en el llinátge *Rogér*, que parlant pronúnciam *Rotgér*. Que en los presénts del indicatiu *jo puig*, *vaig*, *veig*, &c no tengá lloch la *t*, es evidént de los subjuntius *pugia*, *vagia*, *vegia*. Si la vocal anterior a la *g* qui terminia la sillaba es *i* qui se haja de pronunciar, a las hòras se interpôsa la *t* per egzemple, *mitg* ô *mitj*, *pitg* ô *pitj*. Que en los presénts del indicatiu *jo esmitg* ô *esmitj*, *jo pitg* ô *pitj*, intervenga la *t*, se conéx de los subjuntius *esmitgia*, *pitgia*.

Es error grossér escriurer *matx*, *vatx* y semblants ab *x*; puis es facil de compendrer que aquests mots terminian per *ge* y no per *xe*.

Sobre la *x*.

La *i* despres de àltra vocál y antes de *x*, es senyál que la *x* se ha de pronúnciar *xe*, axi còm en el princípi de mot, per egzemple: *aixi*, *mateix*, *Alêix*, *goix*, *compleix*, *fluix*; y si la vocál que se ha de pronunciar es *i*, còm *pîxar*, *tîxir*, en lloch de la *i* senyal se posarà lo accént circumflecs sobre la *i*, pera evitâr la equivocació de donâr a la *x* el valor de duas lletras com se li dona en *axioma*, *taxa*, *examen*,

exemple, complex, flux, fixar, y en innumerables vocables adaptats de los llatins, que pronunciâm *accióma, tacsá, egzamen, egzemple, complecs, flucs, ficsar*. &c: Me aparex mes arreglat al valór y forsa de las lletras en menorquí escriuerlos ab duas lletras, que donâr a la *x* un valór no confórma al nô m que se li dona en menorquí; y no serí a necessári recorrer a la *i ô* a lo accent circumflects, pera conservar a la *x* un valór annecs al seu nô m; y los qui ignoran la llengua llatina no caurí an en las inconsequencias que jamay sebrân evitâr. Si en menorquí se escriu *acció, refracció*, substituint la *c* a la *t* de los termes llatins *actio, refractio*, no se compendrer perque no se ha de escriures *reflecció, flectible, egzamen*, encara que [siguin] vocables originats [p. 2] de los llatins *reflexio, flexibilis, examen*. Si se pretén escriuer los sobre dits mots ab *x*, respecte d'el seu origen y del costum, observau que en menorquí se ha de lligir *refle-xio, fle-xible, e-xamen, e-xemple*; y no *reflex-io, flex-ible, ex-amen, ex-emple*, lo que es contrari al nostro modo de parlâr.

Es llatínisme escriuer *explicâr, exposâr, studiâr, scena*, en lloch de *esplicar, esposar, estudiar, cena*.

[2. TEXT D'ANTONI FEBRER I CARDONA:] RESPÓSTA À N'AQUESTA PRIMÈRA OBSERVACIÓ D'EL D^r. PARPAL

Sobre la *g* final muda.

No es d'els Subjuntíus *púgie, vágie, vegie*, &c que s'ha d'inferir qu'els presènts de l'Indicatiu *jo putg, vátg, vetg*, &c s'han d'escriuer sens *t*, d'aquest módo: *jó puig, vaig, veig*; puí squ'els dos últims son irregulars. Sinó que d'aquests altres; per eczè mple *flaquetgie, blanquetgie, ormetgie, claretgie, petetgie, trompetetgie*, &c qui son regulars, puí squ' vè nen de *flaquetjar, blanquetjar, ormetjar*, &c podrí a en tal cás inferí r-se qu'els presènts de l'Indicatiu *jó flaquetg, blanquetg*, &c s'hán d'escriuer ab *t*. Y per consegüent la rè gla general serí a: Que sè mpre que la *g* final s'hágie de pronunciar có m â *ge*, es â *dir*, có m â *múda*, necessita á ntes de la consonánt *t*; no obstå nt qu'alguns irregulars la dè xien en el Subjuntíu.

[3. TEXT D'ANTONI PARPAL:] SEGÓNA OBSERVACIÓ D'EL D^r. PARPÁL, CÓNTRE LA RESPÓSTA À LA SÈUA PRIMÈRA.

Sobre la *g* muda.

La *i* en mitg de á ltra vocál y *g* qui terminia la sillaba, no se pronuncí a, y la *g* se articulâ *ge*, có m en *goig, maig, vaig, veig, puig*; sens la *i* se pronunciaria *ga* axi com en la primera sillaba de *dogma, magnífich, pugna*.

Que en los presents del Indicatiu jo *puig*, *vaig*, *veig*, no tenga lloch la *t*, es evident de los Subjuntius *pugia*, *vagia*, *vegia*; y que en los presents del Indicatiu jo *esmitg*, ô *esmitj*, jo *pitg* ô *pitj*, intervenga *t* se conéx clarament de los Subjuntius *esmitgia*, *pitgia*, [p. 3] perque aquests Subjuntius se formen dels Indicatus (la formació es regular en tots sinch) per la simpla addició de la sillaba *ia*, y per consequent quant intervê *t* en los presents, resta també en los Subjuntius;²³ axí côm las consonants en que terminan los presents *jo don*, *dorm*, *parl*, &c se encontran en los Subjuntius *donia*, *dôrnia*, *parlia*, &c. Aquesta veritat se confirma sempre mes per la objecció que se me fâ; puis en ella se propósan côm a regulars los verbs *flaquetjar*, *blanquetjar*, *ormetjar*, *claretjar*, *petetjar*, *trompetetjar*; &c de los quâls deduïda la sillaba *ar*, quedan formats los presents del indicatiu *flaquetj*, ô *flaquetg*, *blanquetg*; *ormetg*; &c y ajuntada a aquests la sillaba *ia* tenim los Subjuntius *flaquetgia*, *blanquetgia* &c. Dons resulta de la matèxa objecció que los verbs qui tenen la *t* en los presents del Indicatiu, la conservan en los Subjuntius, y per consequent, quant no se encontra en aquests, es prova que no se encontrava en aquells.

Es d'el tot inconsequent que perque *blanquetjar*, *flaquetjar*, &c retenen en los presents del Indicatiu la *t* dels Infinitius, com es regular, la haja de adquirir²⁴ contra tota regla *pujar*, qui no la te en lo Infinitiu, y se haja de escriurer *jo putg*, axí com *jo blanquetg*, *flaquetg*. &c Si se ha de posâr *t* en la primera persona del present *jo putg*, perque ni ha en *jo blanquetg*, *flaquetg*; &c ella deurâ continuar en todas las personas de aquell perque continua en todas las personas de aquest, y se conjugaria *jo putg*, *tu putjas*, *aquell putja*; &c axí com *jo flaquetg*, *tu flaquetjas*, *aquell flaquetja* &c; *jo pitg*; *tu pitjas*, *aquell pitja* &c.

Es del Infinitiu que se forma el present del Indicatiu,²⁵ y si no intervê *t* en la penultima sillaba de aquell, no tindrâ lloch en aquest; y per esto, qui conèx la Conjugació menorquina ferâ devallar *jo putg* de *putjar*; *flaquetg* de *flaquetjar*; *pitg* de *pitjar*; y *jó puig* de *pujar*; *flaqueig* de *flaquejar*, *blanqueig* de *blanquejar*. &c. [p. 4]

Lo error dels menorquins qui escriuhen *putg*, *vatg*, *vetg*, prové de no conèxer que per vici introduït en el modo de parlar, després de los diptòngos *ai*, *ei*, *oi*, *ui*, y a vegâdas després de una vocal simpla pronunciâm la *g* tan aspèra que la feym consonant doble, en la quâl se entresént la *t* terminant per *ge*, com se veu en la pronúncia de los llinátges *Roig*, *Puig*, *Rogér*. Aquest vici nos ha fet introduir la *t* en molts de verbs y noms qui no la tenen en altra provincia, y la pronúncia es menos aspèra en aquesta part.

23. Que me diguie si es lo matèx en *fritg*, *frigie*; *llitg*, *lligie*. &c [Les notes són totes de Febrer i Cardona.]

24. Diguie *adquirir*, puès es un compòst de la preposició *ad*.

25. *Nego suppositum*.

Es un error encara mes grossêr escriurer *putx*, *vatx*, *vetx*, ab *x*; puis es facil de compendrer, que aquests mots terminan per *g* y no per *x*.

[4. TEXT D'ANTONI FEBRER I CARDONA:] RESPÒSTA À LA SEGÒNA OBSERVACIÒ D'EL D^r. PARPÁL.

Quand jó vetg una règla anunciáda d'aquest módo: «La *i* en mitg de altra vocal y *g* qui terminia la Sillaba, no se pronuncia, y la *g* se articula *ge*, còm en *goig*, *maig*, *vaig*, *veig*, *puig*»: y confirmada â áltra párt ab aquestas paraúlas: «Lo error dels menorquins qui escriuhen *putg*, *vatg*, *vetg*, prové de no conèxer que per vici introduït en el modo de parlar, despres de los diptòngos *ai*, *ei*, *oi*, *ui*, y a vegádas despres de una vocal simpla, pronunciâm la *g* tan aspèra que la feym consonant doble, en la quâl se entresént la *t*, terminant per *ge*, com se veu en la pronuncia de los llinátges *Roig*, *Puig*, *Rogér*»; m'aparex qu'es trácta aquí d'establir una règla sobre dos principis tán oposads entre si, que naturalmènt se destruexen un â l'áltre. Perque si l'*i* en mitg d'áltra vocal y *g* final no se pronuncia, jamái pód fêr diftòngo, puès per esser diftòngo, es precis qu'es fássien sentir las duas vocáls qui el compónen: Veis-aquí dóns qu'el primèr principi cóntre-diu al segòn. Y per el contrári, si havèm de pronunciar el diftòngo per donar â la *g* la fórsa de consonánt dòbla, aquest áltre principi destruex el primèr qui diu que l'*i* no s'há de pronunciar.²⁶ [p. 5]

Aquella proposició qui diu: «y a vegádas despres de una vocal simpla, pronunciâm la *g* tan aspèra que la feym consonant doble», &c es igualmènt infundáda, y no pròva res l'eczèmples d'el llinátge *Rogèr*, perque si realmènt s'escriu *Rogèr*, també s'há de pronunciar *Rogèr* sens *t*; y aquells qui pronuncian *Rotgèr*, es perque no sáben si s'escriu, ab *t*, ò sens *t*; y còm la pronúncia de semblánts tèrmes ab *t* ántes de la *g* síe mès natural â la nóstra lléngua, per axó la supósan y la pronuncian; puès la *g* precehída de vocal no há estad jamái consonánt dòbla, ni en menorquí ni en catalá; áltrament seria molt inútil la *t* ántes de la *g* qu'usam tant nosáltres còm èlles en las paraulàs *llinatge*, *corátge*, &c.

26. Nóta. Si l'*i* en mitg d'áltra vocal y *g* qui termina la síllaba no s'haguès que pronunciar, y la *g* s'haguès d'articular *ge*; es â dir, còm â múda, per ecz: *goig*, *maig*, &c ¿còm pronunciariám nosáltres las primèras persònas d'els Vèrbs *ohir*, *cáurer*; &c quâls son: *Jó oig*, *cáig*? &c Â n'aquesta observació me responguè el Dr. Parpál, qu'èll escriuria: *Jó oich*, *jó caich*. Però qu'es repárie qu'axó cóntrediu â lo qu'èll matèx diu despès: Que los Subjuntius se fòrman de los Indicativus per la símpla addició de la síllaba *ia*. Perque si s'escriguès: *Jó oich*, *caich*, &c en el present de l'Indicativ; per la símpla addició de la síllaba *ia*, diria en el Subjuntiu: *oichia*, *cáichia*, en lloch d'*oiguie*, *cáiguie* que s'há de dir. Y per últim ¿còm pronunciariám molts de tèrmes pròpis, quâls son per ecz: *Bozoraig*, *Ustuig*.

Peró suposèm que fos ver que després d'els diftóngos *ai, ei, oi, ui*, haguèssiem de pronunciar la *g* com a consonant doble; ¿com conexassem que: *goig, maig, vaig, veig, puig*, s'hán d'escriure ab diftóngo, y qu'aquest altres: *flaquetg, blanquetg, esmitg, pitg*, &c s'hán d'escriure ab *t*? Seguim la mateixa regla qui nos diu: «Que en los presents del Indicatiu *jo puig, vaig, veig*, no tenga lloch la *t*, es evident de los Subjuntius *pugia, vagia, vegia*; y que en los presents del Indicatiu *jo esmitg, jo pitg*, intervenga *t*, se conex clarament de los Subjuntius *esmitgia, pitgia*; perque aquests Subjuntius se forman dels Indicatus (la formació es regular en tots sinch) per la simpla addició de la sillaba *ia*, y per consequent quant intervé *t* en los presents del Indicatiu resta també en los Subjuntius.» Luègo si d'els Subjuntius *esmitgie, pitgie*, es conex qu'en los presents de l'Indicatiu *jó enmitg, jó pitj* intervé *t*; perque quant intervé *t* en los presents de l'Indicatiu, resta també en los Subjuntius: es conex igualment d'els Subjuntius *pugie, vágie, vegie*, qu'en los presents de l'Indicatiu *jó puig, vaig, veig*, no hi há d'intervenir diftóngo; perque si intervingués diftóngo en los presents de l'Indicatiu, hauria de quedar en los Subjuntius, y s'hauria d'escriure: *puigie, vaigie, veigie*, y no *púgie, vágie, vegie*; altrament la formació no seria regular.

Dóns resulta de la mateixa regla que la formació d'els Subjuntius [p. 6] *púgie, vágie, vegie*; de los Indicatus *puig, váig, véig*, (qui es donava com a regular) per la simpla addició de la sillaba *ia*, no lo es; y que si fòs regular, com no intervingués diftóngo en dits Subjuntius, axó mateix seria una prova que no intervé tampoc en los Indicatus.

«Es del Infinitiu», diu la regla a altra part, «que se forma el present del Indicatiu, y si no intervé *t* en la penultima sillaba de aquell, no tindrà lloch en aquest.» Luègo per la mateixa regla, si no intervé diftóngo en la penultima sillaba de l'Infinitiu *pujar*, no tindrà lloc en l'Indicatiu *jó puig*. Passa més avant la regla, y diu: «y per esto, qui conex la Conjugació menorquina, ferá devallar *jo putg* de *putjar*, *flaquetg* de *flaquetjar*, *pitg* de *pitjar*; y *jó puig* de *pujar*, *flaqueig* de *flaquejar*, *blanqueig* de *blanquejar*». &c. Si hagués dit: «y *puig* de *pujar*, *flaqueig* de *flaquejar*», &c hauria tengut un poc més de color. Però poc conexassem las Conjugacions, el qui feria devallar *putg* de *putjar*, o *puig* de *pujar*; perque si no s'hagués de fer diferencia d'aquells qui son irregulars ab aquells qui son regulars, sinó qu'en tots deduhint igualment la terminació propia de l'Infinitiu, hagués de quedar format el present de l'Indicatiu, resultaria que de l'Infinitiu, *anar*, per ecz: deduhida la sillaba *ar*, quedaria el present *jó án*, y no *jó vaig*; de l'Infinitiu *veurer*, quedaria el present *jó veur*, y no *jó veig*. &c.

D'altra part, no es ver que de l'Infinitiu es formie el present de l'Indicatiu; perqu'el present de l'Indicatiu es un tems simple, axí com el de l'Infinitiu, qui serveix per formar los altres, y ell no es forma de ningun altre. Però adhus

quand fòs ver, axó s'hauria d'entèndrer en los vèrbs regulárs, per ecz: *donar*, *dormir*, *parlar*, &c d'els quáls deduhídas las síllabas *ar*, *ir*, qui son las terminacions pròpias de l'Infinitiu, quèdan formads els presènts de l'Indicatiu *jó dòn*, *jó dórm*, *jó párl*. ¿Cóm me ferán veurer dóns que *jó puig*, *vaig*, *veig*, s'ien presènts regulars de los Infinitius *pujar*, *anar*, *veurer*? Aquests vèrbs no són regulárs adhuc en el Subjuntiu *púgie*, *vágie*, *vegie*, puisqu'en èll es suprimex l'*i* d'el diftóngo *puig*, *vaig*, *veig*. Veis-aquí dóns que la sobre-díta règla no està fundáda sinò sobre vèrbs irregulars; y per conseqüent no pód servir de règla general: ansbè nos seria precis formar tres ô quátre règlas per expressar el só de la *g* final múda, ô de *ge*. Una per los regulárs qui s'hán d'escriurer ab *t*, com *blanquetg*, *flaquetg*. &c Áltra tant per los regulars com per los irregulars, cuia vocal anteriòr â la *g* final es *i* qui s'há de pronunciar, com *esmitg*, *pitg*, (aquests dos son regulars) *llitg*, *fritg*, (irregulars) qui també s'hán d'escriurer ab *t*. Áltra per los irregulars qui hán de tenir diftóngo, com *puig*, *váig*, *veig*. Áltra per últim per els Nóms, d'els quáls uns s'escriurían ab diftóngo, com *Roig*, *Puig*; âltres ab *t*, com *Lletg*, *Ensátg*, &c (y aquests últims están escrits ab *t* [p. 7] ántes de la *g* en el Diccioniari Catalá.) Essent axí que la règla que *jó don*, quand dig: Que sèmpre que la *g* final s'hágie de pronunciar com â *ge*, es â dir, com â múda, necessita ántes de la consonánt *t*, es una règla general qui inclóu tant los regulars, com los irregulars, Vèrbs y Nóms: perqu'está fundáda sobre la *Pronúncia*, qui en aquest cás es generalment *una* en los Nóms y en los Vèrbs. Y encáre qu'en alguns vèrbs irregulars hágie de suprimir-se la *t* en los Subjuntius, axó no destrueix la règla, perque quand s'escriguès y tot ab diftóngo, com *vaig*, *veig*, sèmpre en el Subjuntiu *vágie*, *vegie*, s'hauria de sumprir l'*i*: en conseqüència *jó dig* qu'es la *t* que s'há de suprimir en aquests cásos, perque no servex en el presènt de l'Indicatiu sinò per donar â la *g* la fòrsa de múda, lo qual no es necessari en el Subjuntiu, perqu'â la hóras s'há d'unir ab la vocal *i* qui segueix, com *vá-gie*, *ve-gie*.

Una próva més clara de tot axó es, qu'adhuc en los vèrbs *jó llitg*, *fritg*, &c cuia vocal anteriòr â la *g* es *i*, qui s'há de pronunciar, axí com en los eczèmples já citads *mitg*, *pitg*, es suprimex igualment la *t* en el Subjuntiu, y es diu: *lligie*, y no *llitgie*; *frigie*, y no *fritgie*. &c.

En quant â lo que se me diu: «Qu'es del tot inconseqüent que perque *blanquetjar*, *flaquetjar*, &c retenen en los presènts del Indicativ la *t* de los Infinitius, com es regular, la haja de atquirir contra tota regla *pujar*, qui no la te en lo Infinitiu»; *jó* podria respóndrer, que no es mènus d'el tot inconseqüent qu'hágie d'adquirir el diftóngo, que tampóc no tè en l'Infinitiu: y que per conseqüent si no s'há d'escriurer *jó putg*, tampóc no s'há d'escriurer *jó puig*; perque si s'há de posar diftóngo en la primèra persòna d'el presènt *jó puig*, hauria de continuar en totas las persònas, y se conjugaria: *jó puig*, *tu puijas*, *aquell puija*. Però qu'es fàssie atenció que molts de vèrbs no son irregulars sinò en

una sóla persòna, cóm lo es aquest, per ecz: *pujar*, en la primèra persòna d'el presènt de l'Indicatiú; y lo es també *aprovar*, qui fá: *jó apróf*; y en lo demès de la conjugaciò já son tots dos regulars, cóm *tu pújas*, *aquell púja*, *nosáltres pujám*; &c *tu apróvas*, *aquell apróva*, *nosáltres aprovám*; &c y es veurá que lo qui s'anomêna inconsequència, no es sinò una símpla irregularidad, que tánt tendria si s'escriguès *puig* ab diftóngo, cóm *putg* amb *t* ántes de la *g* final. Y que per consequènt es molt fóre propòsit vuler comparar els vèrbs irregulars ab los regulars.

ÍNDIX GENERAL

Taula	5
ESTUDI INTRODUCTORI	7
1. Preliminar	9
2. La crisi del canvi de segle	10
3. L'itinerari d'un gramàtic	12
4. Les fonts teòriques i els autors de referència dels <i>Principis generals de la llengua menorquina</i>	20
4.1. La filologia catalana en temps de Febrer i Cardona	20
4.2. Les fonts franceses	22
5. El model de llengua. La intervenció del gramàtic	27
6. Consideracions finals	30
7. Els manuscrits que editem. Comentaris i criteris de transcripció	31
8. Referències bibliogràfiques	33
I. PRINCIPIS GENERALS DE LA LLENGUA MENORQUINA	37
Índice de tot lo contengud en aquesta Óbra. Principis Generáls de la Llèngua Menorquina	
Prefáci	41
Alfabèts en diferènts Carácters	45
De la Lectúra	47
Sóns símplies, formads d'una consonánt y una vocál	47
Sóns símplies, formads d'una consonánt y duas vocáls	48
Sóns símplies, formads de duas consonánts y una vocál	48
Sóns símplies formads d'una vocál y duas consonánts; es â dir: g, x, fináls, precehídas de t	48
Áltres sóns símplies, formads d'una vocál y duas consonánts	48
Áltres sóns símplies formads de duas consonánts y una vocál: però qui no servexen sinò en las paráulas prêsas de llènguas estrangêras	49

Sóns simples formads d'una vocál y tres consonánts; es â dir: g, x, fináls, precchídas de t	50
Áltres sóns simples formads d'una vocál y tres consonánts	50
Áltres sóns simples formads de tres consonánts y una vocál; però qui no servexen sinò en las paráulas prêsas de llènguas estrangèras	50
Sóns dòbles, formads de duas vocáls, qui fán diftóngo	51
Sóns tríples, formads de tres vocáls, qui fán triftóngo	51
Paráulas de duas síllabas, formádas d'el so d'una consonánt muda y una vocál	51
Paráulas de duas síllabas, formádas d'el só d'una consonánt sémi-vocál ab una vocál	52
Paráulas de diferènts síllabas, formádas d'el só d'una consonánt muda seguida d'una vocál compósta	52
Paráulas de diferènts síllabas, formádas d'el só d'una consonánt muda seguida d'una líquida y una vocál	53
Paráulas de diferènts síllabas, formádas d'el só d'una vocál y duas consonánts, es â dir, g, x, fináls precchídas de t	53
Paráulas de diferènts síllabas, formádas d'el só d'una vocál y duas consonánts	53
Paráulas de diferènts síllabas, formádas d'el só de duas consonánts y una vocál	55
Paráulas de diferènts síllabas, formádas d'el só d'una vocál y tres consonánts, es â dir, g, x, fináls precchídas de t	56
Paráulas de diferènts síllabas, formádas d'el só d'una vocál y tres consonánts	56
Paráulas de diferènts síllabas, formádas d'el só de tres consonánts y una vocál	57
Paráulas de diferènts síllabas, formádas d'el só dòble de duas vocáls, qui fán diftóngo	57
Paráulas formádas d'el só tríple de tres vocáls, qui fán triftóngo	58
Paráulas la majòr párt de quátre síllabas, formádas d'els sóns de consonánts mudas y sémi-vocáls	58
Lectura ab sóns separads	61
El Crédo	61
El Páre nóstro	61
L'Avê María	61
El Glòria Patri	61
Els Manamènts de la Llèi de Dèu	61
Els Manamènts de l'Iglesia	62
Els Sagramènts de l'Iglesia	62
El Confiteor	62
Ácte de Contriciò	63
Los Áctes de Fe, d'Esperánsa y de Caridad	63
La Salve Regina	64

Lectura ab sóns uníds	64
Regla de vida	64
Las principáls obligaciòns d'un Cristiá	69
Retráto d'el vertader Cristiá	70
Poesía	70
Idéa d'el poder de Dèu	70
Máximas moráls	70
Sonèto sobr'aqueüas paráulas de la passiò de Jesu-Crist: Havent inclinad el cáp, entregá el sèu Esperít	71
Omnia debentur morti, &c Ovid. M. L. 10. C. 32	71
Soneto contínuo sobr'aqueüas paráulas: Recordèt, hómê, qu'èsts pols, y que t'hás de convertir en pols. Génes. 3. V. 13	72
Carácter de l'hómê just. Óda tréta d'el Sálm 14	72
Compéndi de la perfecciò	73
Calidads que deuen tenir tots aquells qui vólen esser admêsos sobre'el Parnáso	74
Sobre la Mitología	75
Nóm, y emplèo de las nóu Músas	76
Sonèto sobr'el Tèms	77
La bèlla Educaciò, per Mr. de Fenelòn, Arquebísbe de Cambrái	77
Tractad de la Prosódia ô de las Llettras, y de la Pronúncia	79
De las Llettras	79
Pronúncia de las Vocáls Símples	82
Pronúncia de las Vocáls Compósts	83
Pronúncia d'els Diftóngos	83
Pronúncia d'els Triftóngos	84
Pronúncia de las Consonánts	85
Llísta d'els sóns espressads per las Consonánts	90
Nóta sobre la Pronúncia	91
Gramática menorquina	92
De l'Etimología de las paráulas	92
De l'Article	93
D'el Nóm	95
De los Accidènts d'els Nóms	97
D'els Gráus de Comparaciò	97
D'els Géneros	99
D'els Nombres	101
Nótas sobr'el plurál d'els Compósts	103
De la Declinaciò d'els Nóms	103
Esplicaciò d'els Cásos	107
D'els Nóms de Nombre	107
Nótas sobr'els Nóms de Nombre	110

D'els Pronóms	110
D'els Pronóms Personals	111
Nótas sobr'els Pronóms Personals	113
D'els Pronóms Possessius	114
D'els Pronóms Relatius	116
D'els Pronóms Absoluds	117
D'els Pronóms Indifinids	117
D'els Pronóms Demostratius	118
D'el Vèrb	118
De la Conjugació d'els Vèrbs	120
Nombres, y Persònas, Tèms y Módos	120
De l'Infinitiu	121
De l'Indicatiu, d'el Subjuntiu, y de l'Imperatiu.	121
D'els Tèms de l'Infinitiu	121
D'els Tèms de l'Indicatiu	122
D'els Tèms d'el Subjuntiu	124
De l'Imperatiu	125
Táula de las Conjugacions	125
[Conjugació d'els] Vèrbs Auxiliars	126
[Conjugació d'els] Vèrbs en <i>ar</i> , en <i>er</i> , y en <i>ir</i>	131
[Conjugació d'els] Vèrbs Pronominals	136
[Conjugació d'els] Vèrbs Impersonals	142
Nótas sobr'els Vèrbs <i>Haver</i> , y <i>Esse</i> r	143
Nótas sobr'els Vèrbs <i>Estar</i> , y <i>Esse</i> r	144
De la formació d'els Tèms	144
Terminacions propies als tèms simples	145
Cóm es qu'els Tèms Derivats es fòrman d'els Primitius	149
Vèrbs Irregulars	154
Vèrbs Defectius	159
Terminacions d'els Partícips	160
Partícips Irregulars	160
Vèrbs qui tènén dos Partícips: un regular, y l'altre irregular	161
De las Preposicions	162
De l'Advèrbi	164
De las Conjuncions	167
De las Partículas, ô Interjeccions	169
De las Frásas y d'els Pèrìodos	170
D'el Supòsit, d'el Vocatiu, y d'els Regíds	171
Tractad de l'Ortografía	174
Primèra párt. De las Figúras qui servexen en l'escriptúra	175
De los Accènts	175
De la Díèresis	176
De l'Apóstrofê	176
De la Guía d'Unió	177

D'el Paréntesis.	178
D'els Punts Suspensius	178
De las Retxas, ô Còmas	179
D'els diferènts mòdos de notar alguna cosa	179
D'el mòdo de dividir los assúmtos	179
De la Divisiò de las Sílلابas	179
De los Apártès	182
Segona párt.	
De las diferènts nótas de la Puntuaciò	182
De la Cóma	182
D'el Punt	183
D'el Punt y Còma	184
D'els dos Punts	184
D'el Punt Interrogatíu	185
D'el Punt Admiratíu	185
Tercera párt.	
De l'Ofici y us de las Llettras ô de las llettras que corresponen â cáde tèrme	186
Ortografia de las diferènts párts de l'oraciò	186
D'els Derivads	186
D'els Compósts.	186
De las Abreviadúras	188
De las Llettras Mayúsculas	189
De las Consonánts fináls	189
De las Llettras Equívocas	189
De las Llettras cuio us es vário	194
De la duplicaciò de las llettras. Y primèramènt de las Vocáls	194
De la duplicaciò de las consonánts	195
De las llettras supéfluas	196
II. OBSERVACIONS SOBRE LA LLENGUA MENORQUINA PER MITJÀ D'UNA ANÀLISI DEL PRÒLEG DEL PRONÒSTIC DE L'ANY 1811	199
III. OBSERVACIONS DEL DOCTOR PARPAL SOBRE L'ORTOGRAFIA MENORQUINA	209

IME
Institut Menorquí d'Estudis

**Universitat de les
Illes Balears**

ISBN 84-7283-747-5

9 786472 837478